

Ш 3305

Руска
ИСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА

під редакцією
Олександра Барв'їньського.

Томъ V.

МОНОГРАФІИ

до исторіи

ГАЛИЦЬКОИ РУСИ

М. Смирнова, М. Дашкевича

и

Дра И. Шараневича.

Цѣна 1 р. 50 кр.

ВЪ ТЕРНОПОЛИ
Зъ друкарнѣ Юсифа Павловского.

1886.

Руска
ИСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА
підъ редакцією
Олександра Барвѣньского.
Томъ V.

МОНОГРАФІИ

до исторіи

ГАЛИЦЬКОИ РУСИ

М. Смирнова, М. Дашкевича

и

Дра И. Шараневича.

Цѣна 1 р. 50 кр.

ВЪ ТЕРНОПОЛИ
Зъ друкарнѣ Іосифа Павловского.

1 8 8 6.

НБ ПНУС

249305

Водъ Выдавництва.

Съ початкомъ 1886 р. стала виходити въ Тернополи подъ мою редакцію „Руска Исторична Бібліотека“ неперіодичними томами въ 10—15 листовъ (менше больше що два мѣсяць). Подати въ нѣй руску бувальщину, зображену въ монографіяхъ найзнатѣйшихъ историковъ, основаныхъ на найновѣйшихъ дослѣдахъ,—се цѣль нашего издавництва. Запевнивши собѣ подмогу найлучшихъ силъ літературныхъ и зложивши съ порады людей компетентныхъ повну програму, приступила редакція до переведеня сеи трудной задачи, тымъ труднѣйшою, що у насъ все розбиваеь о накладъ, а кошта нашего издавництва ледви въ половинѣ покрывае передплата. Редакція „Руской Историчной Бібліотеки“ не водстрашуеь однакъ симъ хвилевымъ неповоженемъ и доси всепла вже пустити въ свѣтъ 5 томовъ. Наколи бъ не тяжка недуга, що навѣстила мою родину и забрала чимало гроша и дорогого часу, бувъ бы до кѣнца року 1886 и томъ 6-ый вийшовъ. Въ надѣѣ, що Вп. Родимецъ оцѣнить велику вагу сего издавництва и подможутъ его матеріально, не уступаемо съ поля а будемо дальше вести розпочате дѣло въ р. 1887 съ такою програмою:

Теперь друкуеться VI томъ: В. Антоновича Исторія вел. князѣвства Литовского (передплата съ пересылкою франко 1 р. 25 кр., V. и VI т. оправный съ пересылкою 3 р. 10 кр., безъ пересылки 2 р. 85 кр.). Т. VII. и VIII. (Монографіи Н. Иванішева, В. Антоновича, Ор. Левицкого и М. Костомарова про унію церковну и В. Антоновича, Початокъ козаччины) будутъ выдані пѣзнѣйше, а передъ тымъ поступитъ въ друкарню:

М. Костомарова Богданъ Хмельницкій (Т. IX., X., XI. и XII.). Всѣ 4 томы франко 5 р. а. в. Зъ оправою по 2 томы, рекомандовано, по 3 р. 10 кр. — всѣ чотыре 6 р. 20 кр. Окладниковъ доставляе звѣстна переплетня п. Михайла Спожарского у Львовѣ.

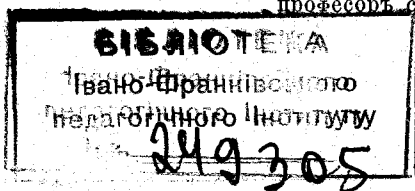
Хто бере все выдані доси томы разомъ, може дѣстати ще перші 4 томы франко за 5 р. або и на раты пѣсля власной декларациі. Есть ще 15 оправныхъ примѣрниковъ III. и IV. т. по 3 р. 10 кр. съ пересылкою.

Передплату можна посылати переказомъ або на мою адресу, або черезъ адміністрацію рускихъ часописей.

При сѣй нагодѣ складаю прилюдну щиру подяку всемъ помѣщикамъ и прихильникамъ моего издавництва и поручаю его на дальше ихъ щирѣй прихильности.

Въ Тернополи въ грудни 1886.

Олександръ Барвѣньскій
профессоръ семинаріи учительской.

Высокоповажаному Добродѣю

Володиславу Федоровичу

властителю дѣбрь Вѣкна, Товстого и Черниховець, основателю
и б. головѣ товариства „Просвѣта“, меценатови вѣдкопаного
старокняжого города Галича и пр. и пр.

въ довѣдѣ високого поважання

сѣ монографіи до исторіи

ГАЛИЦКОИ РУСИ

присвячує

ВЫДАВЕЦЬ.

ДОЛЯ ГАЛИЦКОИ РУСИ

до злученя еи съ Польщею

написавъ М. Смирновъ.

I.

ГАЛИЧЬ ПОДЪ РУКОЮ РУСКИХЪ КНЯЗЬВЪ.

Тыхъ слѣвъ Несторовои лѣтописи, що оповѣдають про розселене Славянскихъ племенъ по території сучасной Росіи, не можна вважати за певне жерело для вызначеня, яке племя сидѣло споконвѣку на Земляхъ сучасной Галичины и зъ якого виробилася теперѣшня Галицко-руська національнѣсть. Зъ лѣтописи можна довѣдатися хиба тѣлько про те, якѣ племена були сумѣжними Галичинѣ: зъ одного боку—Поляки, зъ другого—Воляняне, або Бужане, съ третѣго—Улучѣ и Тиверцѣ. У Нестора сказано: „Другіе Славяне нареклись Чехами; Хровате Беліи, Серебѣ и Хорутане, суть также Словѣни“, а де сидѣли отей Славяне, про те не сказано. Черезъ се ѣ треба обернутися до другихъ жерелъ. Исторіографъ Сумъ, а за нимъ и Шафарикъ звернули увагу на те мѣсце въ творахъ Птольомея, де мовиться про Бесѣвъ и Карпіянѣ. Бесы сидѣли бѣля Карпатскихъ гѣръ и певно лишили свою гѣрську краину; бо назву ихъ зустрічаемо въ назвѣ сусѣднои Бесарабіи а може и Босніи. Имовѣрно, що се переселене сталося въ V., або въ VI. вѣцѣ, пѣсля зруйнованя великои державы Гунѣвъ. Назву Карпіянѣ або Карпѣвъ помѣчаемо въ назвѣ Карпатскихъ гѣръ; сю назву переняло собѣ и те племя, що звалося Карпами. Шафарикъ вважае, що слова Карпы и Карпаты поцсованѣ, виводити, каже вѣнѣ, треба зъ славянскихъ: хрибѣ, хѣрбѣ, се бѣ то верхѣ, гора; зъ вѣден и руске слово хребетѣ. До сеи думки можна пристати, бо Русины и нынѣ звать Карпаты — Горбами, се бѣ

то Хърбами. Зъ сего слова легко вывести Хърваты, то бѣ то Хорваты. Тодѣ можна гадати, що Хорваты були нащадками Карпѣвъ и заселювали Галичину за часу вельми давного. Отсихъ Хорватѣвъ въ VII. вѣцѣ (близько 630 р.) выкликавъ изъ за Карпаты до Дальмаціи императоръ Ираклій, що бѣ поставити ихъ супроти Аварѣвъ; зъ сего зыникла спершу на довгій лѣта боротьба, а потѣмъ склалася Хорватска держава въ Дальмаціи, Паноніи и Илірії. Гадаючи, що рухъ Хорватѣвъ за Карпаты бувъ въ VII. вѣцѣ, мы пѣзніѣше здыбаемо Хорватѣвъ, котрыхъ не мавмъ права зачислити нѣ до Дальматынскихъ, нѣ до Паноньскихъ, нѣ до Илірійскихъ. Несторова лѣтопись, именуючи, якій народы мешкали на Руси до Варягѣвъ, каже: „И живяху въ мирѣ Поляне и Деревляне, Сѣверъ и Радимичи и Вятичї и Хрвате. Дулѣби живяху по Бугу, гдѣ нынѣ Велыняне; а Улучи, Тиверьци сѣдяху по Днѣстру“. Дальше повѣдаючи про Олегѣвъ походъ на Грекѣвъ въ р. 907, лѣтопись зновъ споминае, що въ Олеговому вѣйску були Хорваты и згадуе про нихъ рядомъ зъ Дулѣбами и Тиверцями. Що жъ отсе за Хорваты були? Олегова власть не простягалася на Дальмацію; то чи Галицкїи Хорваты були зъ нимъ и чи не були вони частиною тыхъ Хорватѣвъ, що перейшла въ VII. вѣцѣ за Карпаты? Отою гадку пѣдцираемо и словами Константина Порфирогенїты. Въ его творахъ, де описанїи межѣ Угорцины, сказано, що Хорваты сидѣли бѣля гѣръ на схѣдѣ вѣдѣ Угорцины. Коли мы трохи поправимо сю звѣстку и пѣдемо зъ Угорцины по пѣвночно-схѣднѣи сторонѣ, то ѣ прїйдемо до Карпаты а черезъ нихъ въ Галичину. Помѣтивши, що Константинъ писавъ въ першѣи половинѣ X. вѣку, выведемо, — що того часу Галичину посѣдали тї Хорваты, що були останками переселенныхъ до Дальмаціи. Отъ про якихъ Хорватѣвъ повѣдае Несторова лѣтопись и тодѣ видко стане, чому лѣтопись мѣстити ихъ поручъ Дулѣбѣвъ, що сидѣли бѣля Богу и Тиверцѣвъ, що мешкали бѣля Днѣстра.

Зъ житя въ VII. и VIII. вѣкахъ Галицкїи Хорваты не полишили слѣду, не завели вони власной державы; имовѣрно, що вони були народомъ не сильнымъ и мусили пѣти на здобычъ сильныхъ сусѣдѣвъ. Въ IX. вѣцѣ по сусѣдству зъ ними выникли два державнїи звязки: польскїи и рускїи, зъ вѣдси починається чужїи впливъ на Хорватѣвъ — зъ одного боку впливъ

Славянъ сѣднѣхъ, Рускихъ, зъ другою захѣднѣхъ, — Полякѣвъ. Сучасный складъ галицкои людности свѣдчить, що въ захѣднѣй Галичинѣ переваживъ впливъ польскій, а въ сѣднѣй — рускій и обидва вони стерли національнї ознаки Хорватѣвъ. Въ XIII. вѣцѣ очивидячки визначилася тожсамѣсть людности Волини и Галичины.

Теперь спогляньмо, хто володѣвъ Галичиною, доки не склалося тамъ вѣдрубне князѣвство Руске? Що бѣ вѣдновѣсти сѣ певностею на се пытане, не маемо досить жерель. И въ рускихъ и въ польскихъ лѣтописяхъ не сказано, хто на самъ передѣ завоювавъ Галичину; споминають лишень про завоѣване, якъ про фактъ, котрый вже вѣдбувся. Руска лѣтопись повѣдає, що въ Олеговому вѣйску були Хорваты. Пѣдгорненї народы повиннї були давати князеви вѣйско: сѣ першого разу отсе наводитъ на думку, що Хорваты були пѣдгорнеными ще ранѣйше 907 року; але коли пильнѣйше придивимося до сєй лѣтописной звѣстки, то побачимо, що Хорваты могли и самостѣйно брати участь въ Олеговому походѣ. Олегъ, идучи на Грекѣвъ, мѣгъ кликнути охочихъ завзятцѣвъ и такихъ зѣбрався натовпъ пѣдъ хоругву Олегову, що бѣ розжитися на здобычъ. Пѣдъ рокомъ 981 стоить друга звѣстка, що варта уваги: „Иде Володимиръ въ Ляхи и взя грады ихъ Черемышль, Червень и инны грады, иже суть и до сего дне пѣдъ Русью“. Зъ вѣдѣль видко, що въ X. вѣцѣ Галичина належала до Полякѣвъ и зъ сего можна выводити гадку, що Галичину пѣдгорнули на самъ передѣ Пѣляки; хоча трохи й дивно, що польскї лѣтописи нѣчого не згадують про таку значну пѣдѣю. Про завоѣване 981 р., варто бѣльше сказати и попробувати провести межу, положену Володимиромъ — Руси вѣдъ Польщи. Несторъ повѣдає, що Володимиръ забравъ у Полякѣвъ Черемышль, Червень и „инны“. Певно, що пѣдъ симъ „инны“ Несторъ розумѣвъ всѣ мѣста вѣдъ Черемышля по Червень. Кожде мѣсто тодѣ було укрьплене и було захистомъ мешканцямъ своей околицѣ. Коли неприятель бере укрьплене мѣсто, то вже жъ и околиця мусить пѣддатися. Коли мы визначимо околицѣ пѣдгорненыхъ Володимиромъ мѣстъ, то тымъ самымъ визначимо и межу Руси вѣдъ Польщи. Очевидячки, що тї мѣста назначенї были обороняти не широку смугу землѣ мѣжь Бугомъ и Сяномъ: всю сѣ и пѣдгорнувъ Володимиръ и черезъ те межою замѣсть Буга стала

рѣка Сянѣ. Отся смуга землѣ була зерномъ довголѣтнихъ спорѣвъ Руси съ Польщею.

Здається Хорваты нильнували досягнути до самостѣйности; до сєи думки приводить похѣдъ Володимира въ роцѣ 992. Про него лѣтопись нѣмо повѣдає: „Иде на Хорваты“. А що до Польщи, то Болеславъ Хоробрий за все жите Володимира пѣсля походу 981, воювавъ съ Чехами, зъ Нѣмцями, съ Прусами и черезъ те не мавъ спроможности заходитися вѣдбирати вѣдъ Володимира Перемышль, Червень и иншій мѣста. Вѣнъ навѣтъ ставъ крєвнякомъ Володимировымъ, одруживши свою доньку зъ Святополкомъ. Володимирова смерть (року 1015) а дальше уеобицѣ Святополка зъ Ярославомъ примуєли Болеслава зломити миръ, вступитися за зятя и рушити на Кієвъ. Отсей єго похѣдъ, незгода зъ Святополкомъ, мордованє Полякѣвъ, розведєныхъ на харчованє по селахъ коло Кієва — все отсе однаково повѣдають и рускїи и польскїи лѣтописи; але въ оповѣданю про добутки Болеславового походу здыбуємо суперечнѣсть. Н. пр. Мартинъ Галь повѣдає: „ex eo tempore Russia Poloniae diu vestigalis fuit“. Проти сїихъ слѣвъ нема що мовити; бо вѣдомо, що Болеславъ мусивъ выступити єъ Кієва черезъ те, що не бачивъ подяки вѣдъ зятя и боявєя, що бѣ Русини не перебили всего єго вѣйска. Яєнѣйша и бѣльше певна Нєсторова звѣстка, що Болеславъ повертаючи до дому, побравъ мѣста Червеньскїй, се бѣ то тї, що були пѣдгорненїи Володимиромъ въ роцѣ 981, значить, зновъ поширивъ межу Польщи до Буга. Та не довго Поляки вдержали єю межу. Пѣдъ рокомъ 1030 читаємо у Нєстора: „Въ лѣто 6538 умеръ Болеславъ великїй въ Ляєхъ и бысть мятежь въ землѣ Лядьстей; вставше людїє избыша єпископы и попы, и бояры своя и бысть въ нихъ мятежь“. „Въ лѣто 6539 собрєста Ярославъ и Мєтиславъ вой многъ, идєста на Ляхи и зєята грады Червеньскыя онятъ и повоевєста Лядьскую землю и многи Ляхи привєдєста и раздѣлєста я, и посадивъ Ярославъ своя по Рєи“.

Зъ Нєсторового оповѣданя видко, що Червеньскїй мѣста були пѣдъ рукою у Полякѣвъ до самои смерти Болеслава. Исторїя Ярослава, єго вѣйны за Кієвъ, дальше борѣтба зъ Мєтиславомъ, досить свѣдчать, чому Ярославъ не заходжувавєя вернути Забужаньску країну. Болеславъ умеръ, въ Польщѣ розпочалєся колотнєча; низшїи верєтвы повєтали проти духовєнства

и боярь. Прийшла зручна пора Ярославови и вѣтъ року 1031, злучившись зъ Мстиславомъ, иде на Польшу, пустошить еѣ и вѣдбирае Червеньскѣ мѣста. Въ омовѣданю про сей похѣдъ, еѣ деякѣ нешевнѣ хронологичнѣ звѣстки. Всѣ польскѣ хроніки свѣдчать, що Болеславъ умеръ року 1025, а не 1030 и що по смерти его не було въ Польшѣ великои колотнечи. Хочъ Мечиславъ II. и выгнавъ Отона и силомѣць добувъ собѣ корону, але се була звичайна рѣчь въ исторіи першихъ Пяетѣвъ. Велика колотнеча и народный рухъ проти духовенства и боярь стался вже пѣсля смерти Мечислава II. въ роцѣ 1033 або 1034. Отя помылка въ Несторовѣй лѣтописи довела до мильного визначеня часу колотнечи въ Польшѣ и Ярославового походу. Значить, треба згодитися, що Червеньскѣ привернено зновъ до Руси въ роцѣ 1033 або 1034.

Польске безкоролеве пѣсля Мечислава II. заномогло Ярославови мѣцнѣйше затвердити за собою Червеньскѣ мѣста; навѣтъ выбѣръ Казимира не мавъ впливу на панованѣ Ярослава надъ тыми мѣстами. Казимиръ черезъ все свое житѣ пильнувавъ повертати тѣ Польскѣ Землѣ, що порозбирали сусѣды въ годину безкоролева, особливо тодѣ, якъ вѣтъ воювавъ съ Чехами. Выстунити проти Руси у него не було нѣ часу, нѣ спроможности. Въ мѣсто ворогованя Польскѣй король здружився зъ Рускимъ княземъ и побрався зъ Ярославовою донькою. Ярославъ заномѣгъ Казмирови до останку пѣдгорнути Мазурѣвъ, котрѣ до сего часу прямували задержати свою самостѣйностъ. Казимиръ не вѣшѣвъ нѣчимъ вѣддячити Ярославови, але Длугошъ съ проста повѣдае, що Казимиръ вернувъ Ярославови всѣ тѣ Землѣ, котрѣ позабравъ бувъ Болеславъ, вертаючись съ Кіева.

Мусимо ще разъ вернутися до питання про люднѣсть Галичины. Въ историчному польскому писемствѣ не разъ подавано гадку, що племя, котре сидѣло по берегахъ Сяну и вѣдси въ глибину краю, було польске, але пѣдъ впливомъ володѣня тутъ Рускихъ князѣвъ воно перевернулося на Русинѣвъ. Звернувши добру увагу на всѣ жерела, мы ясно бачимо, що Полякамъ нѣколи було затвердитися въ отѣй краинѣ. Не змагаємося, що польске володѣнѣ було тутъ по передѣ Руского, одначе жѣ помѣчаємо, що національностъ Хорватѣвъ, якъ вѣдрубного племени, не зникла тутъ до кѣнця X. вѣку. Несторъ

пѣдъ рокомъ 992 повѣдає: „Иде Володимиръ на Хорваты“. Съ часу Володимира побереже Сяну було пѣдъ рукою Рускихъ князѣвъ разъ-у-разъ, окрѣмъ короткого часу за Болеслава I. Сїи землѣ були прилученїи до Володимирского-Волыньского князѣвства, котре почалося заразъ якъ збудовано Володимиръ, се бѣ то незабаромъ пѣсля 981 року. Съ того часу ширшає впливъ схѣднихъ Славянъ на Хорватѣвъ и стираються ознаки—вѣдмѣны ихъ вѣдъ Славянъ Рускихъ. Не можна не пригадати тутъ думки лучшого знатока славянської давнины, Шафарика: вѣнъ думає, що въ Хорватѣвъ було багато похожости и вельми мало рѣжнищъ зъ Рускими Славянами, черезъ що приподоблене Хорватѣвъ до Волынянъ повинно було зробитися за недавній часъ и Ростиславовичѣ князували вже надъ Русинами.

За Ярославового сына Всеволода въ рускихъ володѣняхъ за Бугомъ показуються вже самостѣйнїи князѣ Василько и Володаръ Ростиславовичѣ. Василько князувавъ въ Теробовлѣ, а Володаръ въ Перемышлѣ, хоча въ Перемышлѣ до Володаря князувавъ его братъ Рурикъ (1092 р.).

Дѣяльнѣсть сихъ князѣвъ залежала разъ вѣдъ ихъ мивушинны, а въ друге вѣдъ географичного положеня ихъ князѣвствъ. Обыдва вони не здобулися удѣловъ; на спадщину имъ не надѣлено жадной околицѣ або волости: старѣйшїи князѣ вельми байдужно и егоистично дивилися на ихъ долю; черезъ се все Василько и Володаръ мусили сподѣватися лишень на власнїи силы. Вони вдалися до Тмуторокани и зъ заомогою тихъ племенъ добилися своей меты, отримали вѣдрубне Руске князѣвство. Василько и Володаръ цѣлый свѣй вѣкъ звѣкували на вѣйнѣ. Добрїи лицарѣ у воевничихъ справахъ и хоробрїи, вони наче родилися князувати въ такихъ князѣвствахъ, де не переводиться ворогованє зъ сусѣдами, тымъ то дѣяльнѣсть ихъ мала характеръ переважно завоевующїи. Нагадаймо промову вже ослѣпленого Василька до Давидового посла Василя и помѣтимо тутъ его широки замѣры. „Я бажавъ, мовивъ вѣнъ, ити на Ляхѣвъ и пригорнути ихъ Землю; бажавъ пригорнути Дунайскихъ Болгаръ, перетягти ихъ въ свое князѣвство, а потѣмъ поблагословившиє у братѣвъ-князѣвъ, гадавъ ити на Подовчанъ и або полягти головою за рѣдний край, або выперти бисурманѣвъ зъ Рускои Землѣ“. Ослѣпленє зупинило его замѣры. И хоробрый его братъ Володаръ бувъ то жѣ страшнымъ за для

сусѣдъ. Поляки пустилися навѣть на хитрощѣ, що бь захопити его до своихъ рукъ: вони пѣдмовили свого боярина Петра, чи Петрона; сей пѣдлестився до Володаря, впросився до него на службу и запомѣгъ Полякамъ захопити Володаря. Братъ Володарѣвъ и сыны его выкупили его за 2000 гривенъ, але незабаромъ вѣнъ вмеръ року 1124. Разомъ съ впливомъ Полякѣвъ затвердився и впливъ Угрѣвъ на Теробовельско-Перемьскій справы. Вперше Угры прибули до Галичины року 1098, ихъ закликавъ Святополкъ Изъяславовичъ запомагати ему проти Ростиславовичѣвъ и Давида. На сей разъ Уграмъ не пощастило. Давидѣвъ помѣчникъ, Половчаньскій ханъ Бонякъ, побивъ ихъ до останку. Але впливу Угрѣвъ запомагали, якъ и впливу Полякѣвъ, кривнй звязки черезъ шлюбы. Трохи по троху вѣдносини Ростиславовичѣвъ до своихъ захѣднихъ сусѣдѣвъ набираються тои жь вдачи, якою вызначалися вѣдносини Руськихъ князѣвъ въ загалѣ, се бь то стало вороговане и разомъ свѣдомѣсть кривного звязку. Отакъ цѣдъ часъ вѣнны Изъяслава Метиславовича зъ Юрѣемъ Довгорукимъ посла Изъяслава и его помѣчникѣвъ Угрѣвъ и Полякѣвъ промавляли до Кіѣвского князя: „Вы намъ есте въ отца мѣсто; мы всѣ християне одна братя собѣ“.

За сынѣвъ Володаря и Василька розпочинаються усобицѣ въ Галициѣ. (Въ руськихъ лѣтонисяхъ Галичъ сномнається вперше за князюваня Святополка-Михайла 1093—1113). Усобицѣ завѣвъ Володимирко, Володарѣвъ сынъ. Своими поглядами на вѣдносини до молодшихъ своихъ родичѣвъ Володимирко похожій на Андрѣя Боголюбского; сей повыганявъ братѣвъ и небожѣвъ, що бь не дѣлити земель; таке саме замѣрявся вчинити и Володимирко. Вѣнъ завѣвъ колотнечу зъ братомъ Ростиславомъ, але за сего вступилися Васильковичъ и Великій князь Метиславъ и не попустили Володимиркови взяти верхъ. На останку всѣ браты его повымирали, лишився оденъ небѣжъ, Иванъ Ростиславовичъ. Володимирко злучивъ цѣдъ своею рукою всѣ Галицкй крайны, а Иванъ мусивъ утечи зъ рѣдного краю и цѣлый вѣкъ свѣй тынятися, даремно силкуючись вернути собѣ батькѣвщину. Володимирко зробивъ столицнымъ мѣстомъ Галичъ. Було вже мовлено, що Володимирко своею вдачею вельми походивъ на князѣвъ пѣвночно-схѣдной Руси XIII. вѣку. Прямоване сихъ князѣвъ було таке саме, якъ и у Володимирка — зажирливе. Якъ вони, такъ и Володимирко

метою свого життя ставивъ змѣцнити и поширити своє князѣвство. Всѣ засоби, що вели до сєи меты, вѣнъ вважавъ за добрї; на клятьбу и присягу не звертавъ жаднои уваги. Н. пр. беручи участи въ усобицѣ Юрія Довгорукого зъ Изъяславомъ Мстиславовичемъ, Володимирко захопивъ кѣлька Изъяславовыхъ мѣсть; згодя Изъяславъ побивъ его; вѣнъ заприсягъ, що верне єму захопленї мѣста, але за першої можливости зрѣкся своєи присяги, та ще й шуткувавъ, коли Изъяславѣвъ посоль нагадавъ єму про присягу. „Сей ли крестецъ малый“ цѣлуватиму? шуткувавъ вѣнъ, доводячи, що хрестъ не має силы пошкодити єму. Коли жь остило єму слухати усовѣщуваня посла, вѣнъ промовивъ: „Довольно есте объ томъ говорили, а теперъ поди вонъ“. Лѣтопись повѣдає, що того жь дня Володимирка постигла кара: идучи до вечернѣ, вѣнъ наразъ почувъ ударъ въ плечу и скоро вмеръ (1153). Володимиркѣвъ сынъ Ярославъ Осмомыслъ хотѣвъ було вернути Изъяславови спорнї мѣста, такъ Галицкї бояре не дали єму сего вчинити. Ярославъ пѣсля того увесь свѣй вѣкъ пильнувавъ про суцѣльнѣсть свого князѣвства и нѣчимъ не надѣливъ безталанного Ивана Берладника. Иванъ за пѣдмогою Изъяслава заходився силою вернути батькѣвщину, але замѣръ сей скѣнчився тымъ, що Изъяславъ Давидовичъ и самъ позбувся свого трону.

За часы Ярослава въ перше трапляється въ лѣтописи звѣстка про внутрѣшню дѣяльнѣсть. Лѣтопись повѣдає, що Ярославъ бувъ спокѣйнои вдачи и тымъ самъ не ходивъ на вѣйну, а выряжавъ воеводѣ, що бѣ лѣпше уладнати въ своѣмъ князѣвствѣ внутрѣшнї справи. Одначе звѣстка Ипатїевскои лѣтописи така коротка, що не можна сказати, чимъ вызначилося те внутрѣшне упорядкованє краю. Зведенї до одного Татищевымъ звѣстки сѣ кѣлькохъ лѣтописей, дають намъ бѣльшу вѣдомѣсть. По симъ звѣсткамъ Ярослава боялися сусѣды черезъ те, що воеводы его разъ-у-разъ помагаючи Грекамъ, Чехамъ и Уграмъ, переняли вѣдъ нихъ вѣвничу штуку, до того и самї були хоробрими. Тымъ то Ярославъ бувъ безпечный, не боявся нападу сусѣдъ и звернувъ всю свою увагу на упорядкованє въ краю: вѣнъ закликавъ чужинныхъ ремѣсникѣвъ, розвѣвъ крамарство особливо зъ Византїєю, будувавъ новї мѣста и особливо пильнувавъ надъ ширенємъ просвѣты. Вѣнъ самъ бувъ доволь просвѣченымъ; любивъ читати, вмѣвъ кѣлька чу-

жихъ мовъ и заводивъ школы, де учителювали черць зъ монастырѣвъ; школы вдовольнялися коштомъ монастырѣвъ. Сынъ его Володимиръ бувъ самый нѣкчемный чоловікъ зо всего роду Ростиславовичѣвъ: легкодушный, недбалый, розпустный, вѣнь швидко выкликавъ до себе загальну неприхильность. Его выгнали за те, що живъ зъ жѣнкою якогось попа. Пѣсля Володимира въ Галичѣ стыкаються змаганя двохъ державъ Угорщины и князѣвства Володимиреко-Волинського и исторія Галича набирається иншого вже характеру.

Того часу на далекѣй пѣвночи выникае нове князѣвство и незвычайно скоро розвивае свою силу. Се князѣвство склалося за Володимира Мономаха, а вже за сына его Юрія показало себе значно. Мономахѣвъ внукъ Андрѣй не схотѣвъ вже перебувати въ Кіевѣ, а перебрався до ново-збудованого Володимира Клязьменського и вѣдси орудуе Кіевомъ. Такимъ побытомъ стародавна столиця Руси, замѣсть прежнѣго верховодства, стае пѣдручнымъ мѣстомъ и Володимирскій князь надае ѣй князѣвъ. Черезъ се теперь стало небезпечнымъ прямоване пѣдгорнути Кіевъ; бо за Кіевъ вступався Володимирскій князь; володѣти Кіевомъ зъ волѣ сего князя здавалося приниженѣмъ тымъ князямъ, що мали въ своихъ рукахъ добрі засобы. Отъ Галичѣ и зъявлявся такимъ мѣстомъ, що спромоглося бъ выстунити замѣсть Кіева. Тымъ то князѣ рѣжныхъ родѣвъ залишивши Кіевъ, звертають увагу на Галичѣ: на самъ передъ бачимо въ Галичѣ Мономаховичѣвъ, въ слѣдѣ нихъ Ольговичѣвъ а потѣмъ зновъ Мономаховичѣвъ. Захѣднї сусѣды Галича и собѣ поглядають на него. Поляки заходжуются зновъ привернути до Польщи побереже Сяну; Угорскій король, кривняки Галицкихъ князѣвъ, втручаються въ ихъ справы, запомагаючи, то сему, то тому и годублять власнї користнї гадки на Галичину. Такимъ чиномъ за Галичѣ, ажъ до самого 1249 р., змагалися Рускї князѣ то мѣжь собою, то съ Поляками або Уграми. Останнимъ на руку було прямоване Галицкихъ боярѣ, котрї пильнували завести такї вѣдносины съ княземъ, що бѣ обмежовувати его власть. Черезъ се доволѣ часто перемѣнялися князѣ. Мѣжь боярами завелися партїи; одна тягла за того князя, друга за другого; яка пересилювала, та и ставила своего князя. Сей смутный часъ стоявъ такъ довго въ Галичинѣ черезъ те, що бояре тодѣ ще не зложили вѣдрубного замкненого

стану; духъ версты ще не перенявъ ихъ; не було въ нихъ мѳцной одностайности и кермували ними особистѳ симпатѳи, або антипатѳи. Тымъ-то вони нѳчого не здобули, а князь свѳдомѳ своѳй метѳ, прямували до неѳ твердо, не вѳдхилияючись въ бѳкъ и на останку спинили боярѳ и затвердили свою власть на мѳцныхъ пѳдвалинахъ.

Теперь розгляньмо коротко подѳвъ вѳдѳ часу вигнання Володимира Ярославовича, се бѳ то вѳдѳ року 1188 до року 1249, доки осѳвся твердо въ Галичинѳ князь Данило Романовичъ.

Того часу, якъ Володимирѳ князювавъ въ Галичѳ и Володимирѳ Волыньскому, сидѳвъ княземъ Романѳ, правнукъ славного Мстислава, старшого Мономахового сына. Вѳнѳ звернувъ пильно увагу на Галичину и по его думцѳ бояре вигнали Володимира; се мы доводимо тымъ, що заразъ якъ Володимирѳ втѳкъ до Угорщины, Романѳ сѳвъ княземъ въ Галичѳ. Але на Галичину замѳрився и Угорекѳй король, котрый, нѳ бы то запомагаючи Володимирови, — вигнавъ Романа зъ Галича и посадивъ тамъ свого сына Андрѳя; а безталанного Володимира зъ жѳнкою и сынами замкнувъ въ баштѳ.

Романѳ опинився тодѳ въ вельми прикрому становищи; переходячи на князя въ Галичину, вѳнѳ вѳддавъ Володимирѳ своему братови Всеволодови, князеви Белзкому и поклався, що до вѳку вже не вымагатиме собѳ назадъ Володимира. Видимарѳчь, що Всеволодѳ не пустивъ теперъ втѳкача Романа до Володимира. Такимъ робомъ Романѳ позбувся и родового и придбаного князѳвства. На силу вже пѳсля довгихъ змаганъ пощастило ему вернути до себе князѳвство Володимирске. Осѳвшись, вѳнѳ пильно ставъ бачити за Галичемъ. Коли въ роцѳ 1199 Володимирѳ умеръ, Романѳ роздобувъ собѳ помочи у Полякѳвъ и вчинивъ велику подѳю, злучивъ Володимирско-Волыньске князѳвство зъ Галицкимъ.

Кадлубокъ оповѳдає, що Романѳ осѳвшись твердо въ Галичѳ, почавъ люто уганятися за боярами, промовляючи свою любу приказку: „Не переморивши пѳль, — не ѳстимешъ меду“. Вѳнѳ невымовно мордувавъ боярѳ: кого живымъ закопувавъ въ землю, сѳ кого здиравъ шкѳру, въ кого вырѳзувавъ внутрениости. Галицкѳи историки вѳдеидають се оповѳдане, але на нашъ поглядъ — воно здається имовѳрнымъ, хочъ дещо въ нѳмъ є и збѳльщене и фактъ, що Романѳ мордувавъ боярѳ —

треба няти повной вѣры, бо вѣнъ не суперечить обставинамъ, за якихъ Романъ почавъ князувати въ Галичѣ. Угорска партія складалася зъ Романовыхъ ворогѣвъ и тягла руку за его супротивника, короля Угорского; досягнувши своєї меты, ставши Галицкимъ княземъ, Романъ вважає за неминучу потребу знесилити, або й знищити сю партію. До того жъ суворі вчинки не могли не впливати и на всѣхъ боярь; повинні були зробити ихъ бѣльшь покѣрливими князю и выгнати зъ нихъ охоту заложити партію на користь того, чи иншого князя. Скажемо ще, що подробиць оповѣданій Кадлубкомъ приходяться до Романової вдачи: лѣтопись ганьбить его львомъ, крокодилемъ, туромъ и и. Останній вѣкъ Романѣвъ перейшовъ сварками зъ Рускими князями, особливо жъ зъ тестемъ его Рурикомъ, спершу Овруцкимъ а потѣмъ Кіевскимъ княземъ. Не минавъ Романъ усобиць и Польскихъ князѣвъ и запомагавъ своему небожеви Лешкови и бравъ участь въ походахъ проти Литвы. Кадлубокъ и Стрыйковскій свѣдчать, що вѣнъ мучивъ Литовцѣвъ, запрягаючи ихъ въ ярма. Отъ и все, що можна зѣбрати по рускихъ, польскихъ и литовскихъ лѣтописяхъ про Романа: зверхня его дѣяльнѣсть вызначена коротко, а внутрѣшня цѣлкомъ не вѣдома. Вѣдъ князя съ такою вѣдвагою, яка була у Романа, съ такою твердою енергією и съ такими матеріальными засобами, які були у него, можна бъ сподѣватися багато, але мы вѣдаємо тѣлько одну добру справу его, злучене Волини зъ Галичиною, знаємо про его впливъ на польскій справы и гадаємо зѣ слѣвъ лѣтописи: „Романъ Угры и Ляхи побѣди“, що вѣнъ впливавъ и на угорскій справы и що Галичина пѣсля тої лютоости надъ боярами въ роцѣ 1199, користувалась внутрѣшнѣю згодою, бо инакше не можна бъ було Романови такъ въ повнѣ вдатися до упорядкованія своихъ зносинъ съ чужими державами.

Пѣсля смерти Романа, протягомъ 44 рокѣвъ (до 1249) исторія Галичины показує щось хаотичне: претендентѣвъ зъявляється ще бѣльше: Рускій князѣ, Поляки и Угры починають напосѣдати притьмомъ; колотнечѣ и ворохобня выникають все частѣйше, черезъ що князѣ безъ перервы перемѣняються оденъ за однимъ. Звязуючи отсю епоху зъ давнѣйшою исторією цѣлої Руси, помѣтимо тутъ похожѣсть, що весь отсей безладъ въ Галичинѣ вкладається въ старій рамы, се бъ то показує боротьбу

Ольговичѣвъ зъ Мономаховичами. Боротьба ся починається ще въ першій половинѣ XII. вѣку; спершу вона годувалася прямованємъ обохъ ворогуючихъ сторѣнь захопити Кієвъ. За часу, про якій ведемо рѣчь, Кієвъ стративъ чимало своєї ваги, а Галичъ, злучений зъ Волинею, ставъ бѣльшь притягати до себе. Найближшій сусѣды Угры и Поляки виручаються въ отсю боротьбу, пѣдномагаючи або тому, або сему князеви, а тымъ часомъ самі зоряться на Галичъ. Довго бѣ було, та й нема на що повѣдати про вѣсь подролицѣ того часу, досить мовити, що наступникъ Романѣвъ, сынъ его Данило, лишившись чотыролѣткомъ пѣсля батька, заразъ не минувъ наладу ворогѣвъ и мусивъ поступитися имъ батькѣвщиною. Несталѣсть боярѣ, подѣль ихъ на партіи и прямоване ихъ, якъ про се вже було сказано, пѣдъ впливомъ особистыхъ поглядѣвъ, було причиною невщинной перемѣны князѣвъ. Н. пр. Давидъ чотыри разы бувъ княземъ Галичины. Ще якъ вѣнъ бувъ дитиною, ему помагали Поляки и Угры; спершу помѣчь ихъ була млявою, пасивною, а потѣмъ трохи згодя вони съ помѣчникѣвъ обернулись въ ворогѣвъ и стали добиватися Галичины для себе. Якъ Угорекій король, такъ и Польскій князь добре тямилы, що нѣ для одного зъ нихъ неможлива рѣчь вѣдрубно володѣти Галичиною, але можна володѣти спѣльно, коли вони стануть сватами черезъ шлюбъ своихъ дѣтей, або кривныхъ. Незабаромъ вони вчинили такій звязокъ: пятилѣтнього Кольманового сына Андрѣя и трехлѣтню Лешкову дочку Соломею посадили на Галицкому тронѣ князювати, выгнавши силою боярина Володислава, котрый пѣдъ смутну пору узурпувавъ собѣ князѣвскій тронъ. Незабаромъ Поляки розбраталися зъ Уграми и покинули ихъ, а Угрѣвъ прогнавъ Мстиславъ Мстиславовичъ. Трохи згодя княземъ Галичины бачимо другого Угорского королевича Андрѣя. Одначе Угры спостерегли, що прямоване ихъ, пригорнути Галичину, взяло багато кошту и людей, а добрыхъ добуткѣвъ не дало и въ половинѣ XIII. вѣку вони залишили свои замѣры на Галичину. Поляки Галичину мусили ще ранѣйше покинути черезъ безладъ въ своему краѣ. Одначе жъ Романовымъ наступникамъ не можна ще було вважати себе безпечными на Галицкому тронѣ; бо у нихъ були ще дужі вороги — Ольговичѣ. Въ сѣй боротьбѣ спершу нещастило Ольговичамъ, дальше було пощастило боярамъ, на останку жъ Данило въ бою бѣля

мѣста Ярослава року 1249 побивъ Ростислава Михайловича. Зъ сего часу зникають и внутрѣшній колотнечи и напады зверхнихъ ворогѣвъ, котрѣ бѣльшь 50 лѣтъ хвилювали Галичину.

Теперь Романовичѣ твердо осѣлись на пѣвденно-захѣднѣй Руси, Данило въ Галичѣ, а Василько у Володимирѣ. Весь часъ далѣ до XIV. вѣку бувъ пѣднесенемъ зверхнихъ, змѣцненемъ внутрѣшнихъ вѣдносинѣ. Сей розвитокъ ишовъ доволѣ швидко, не вважаючи на нападѣ Татарѣ.

Року 1250 Татарска Орда прислала до Данила, хочѣ ляконічне, але страшнѣ вымагане: „Дай Галичѣ“. Лѣтопись повѣдає, що князь вѣдѣ сего вельми засумувавъ, бо не було въ него добрыхъ засобѣвъ супротивлятися; мѣста не були добре укрѣплені, значить, нѣде було переховатися селянамъ вѣдѣ Татарѣ. Жалкуючи вѣддавати Татарамъ Галичѣ, Данило поѣхавъ до Орды, що бѣ зложити свою покѣрливѣсть и прихилити до своего краю ханову ласку. Сѣ тугою на серцю вѣхавъ вѣнѣ до берегѣвъ Волги, мимоволѣ пригадуючи собѣ долю Михайла Всеволодовича и боярина его Федора. Туга его стала ще бѣльшою, коли вѣнѣ довѣдався, що Великій князь Ярославъ, вѣдивши до хана, мусивъ тамъ выконати деякі поганьскі звычайѣ и що певно и ему, Данилови, не минути сего. Одначе сталося лѣпше, нѣ жѣ вѣнѣ гадавъ: въ Ордѣ ласкаво его повитали, нѣ до чого не примушували, а тѣлько натякнули, що вѣнѣ такъ довго гаявся вѣхати до хана. Навѣтъ ему догаджали якъ дорогому гостеву, н. пр. спостерѣвши, що кумысѣ ему не подобається, заразѣ замѣсть кумысу стали давати вино. Перебувши въ Ордѣ 25 днѣвъ, Данило вернувся до своего князѣвства. Лѣтописи нѣчого не повѣдають, чи дававъ Данило Батыеву які обовязки, чи нѣ. Цѣкава рѣчь: чому Татарѣ такъ терпеливо ждали Данила и були таки раді, коли вѣнѣ прибувъ до Орды? „Данило! говоривъ ханѣ: чому еси давно не пришелъ, а нынѣ оже еси пришелъ, а то добро же“. Певно, що Татарѣ увесь часъ вѣдѣ 1243 до 1250 р. пильнували змѣцнити свѣй впливѣ на пѣвнѣчну Русь и не звертали великои уваги на Галичину; до того вони постерегли, що Галичина має тѣсный звязокъ зъ сусѣдними державами захѣдной Европы; бо бючись зъ Генрихомъ, княземъ долѣшнѣй Шлезіи, вони вже тямили, яку силу має Захѣдѣ. Захѣдне лицарство, огорнуте въ зелѣзо, стояло дружно и Татарамъ було воно небезпечнымъ. Такъ коли другого дня пѣсля

бою ббля Лигницѣ показалося свѣже вбйско Ческого короля Вячеслава, то Татаре не вбдважилися битися зъ нимъ и рушили назадъ вь Угорщину; згода якійсь часть Татаре навбть були побити Ческимъ воеводою Ярославомъ ббля Оломуцу. Отсе то примусило ихъ дивитися на Захбдъ зъ осторогою и не стинатися зъ нимъ хочь до якогось часу. Отъ черезъ що Батый такъ ласкаво повитавъ Данила и отъ черезъ що Татаре не переписували Галичины и не выражали туда своихъ баскакбвъ. Одначе жь яка бъ не була пбдлеглость до Азятбвъ, вона не могла вважатися инакше, якъ за таке зло, съ пбдъ котрого треба вызволитися. Вбдомо, якихъ засоббвъ вживавъ для сего Данило: звязокъ его съ папою не мавъ користи и небавомъ его знищено; Данило сподбвася власными силами добитися до бажаной меты, вбнъ укрбпивъ мбста и рушивши року 1254, привернувъ назадъ до Галицкого князвства мбста позабирани бую Татарамы; одначе прибувъ зъ великою силою Бурундай и всб заходы князвбвъ пбшли вь нбщо; та ще князв примушени бую Татарамы воювати проти Литвы, хочь вона й не займала Галичины.

Вбдносины Галичины до Угорщины и Польщи полагодилися добре за для Галичины. Угорщины поруйнованои Татарамы нбчого було боятися, навбть Угорекй король пильнувавъ здружитися зъ Даниломъ и зъ его приводу князь Левъ одружився съ Констанцею. Ставши добрыми сусбдами и сватами, король и князь запомагали оденъ другого; и. пр. Данило запомагавъ Уграмъ воювати за спадщину Австрйского герцога Фридриха: спершу ся запомога була безкористною, а потбмъ до ней спонукали Данила и власни интересы: сынъ его Романъ одружився зъ небогою Фридриха; вбномъ за нею повинни бую прийти Австрия и Стирия. Королю вь сби вбннб не пощастило, одначе дружба его зъ Даниломъ не збрвалася и коли вь роцб 1261 Данило мусивъ втбкати вбдъ Бурундая, вбнъ подався вь Угорщину и тамъ здобуея щирого и привбтливого захисту.

Вь Польцб пбсля смбрти Лешка стояли усобицб за наступоване трону. Отей усобицб сприяли Данилови змбцнити свбй впливъ на польскй справы. Згода помбжь Польщи и Руси выникло прямоване рбшати загальни справы не зброєю, а нарадою на конгресахъ.

Такимъ конгресомъ бувъ з'їздъ въ Тарновъ року 1262.

Особливу вагу мають за Данила вѣдосини до Литвы, бо за его часу виробилася Литовска держава. Є стародавна приказка: „Зле Романе робиши, що Литвою ореши“. Ся приказка, якъ и звѣстки Кадлубка и Стрыйковского свѣдчать, що Романъ пѣдгорнувъ Литовцѣвъ. Тѣ муки, що вынесли вѣдъ Романа Литовцѣ не могли зроби ти зъ нихъ приязныхъ суевѣдѣвъ Романовичамъ и Литовцѣ безъ перервы нападають на Галичину; сѣ напады и спустошеня вельми шкодили Данилови и Василькови. На щастѣ Романовымъ дѣтямъ Литовцѣ самѣ себе знесилювали своими усобицами, — бажаючи знайти, коли выникне на те потреба, запомогти у суевѣдѣвъ. Литовцѣ въ року 1215 прибули до Данила и Василька „миръ дающе“. Зъ сего часу вони приязнюють зъ Галичанами и воюють проти ихъ ворога Лешка Бѣлого. Треба сказати, що пѣдъ словомъ Литовцѣ не слѣдъ розумѣти цѣлый Литовскій нарѣдъ, а лишень вѣдрубнѣ роды або племена; зъ нихъ однѣ могли приязнювати, а другѣ ворогувати съ тымъ самымъ княземъ. Тымъ-то нема нѣчого дивного въ звѣсткахъ про напады Литовцѣвъ пѣсля мировои зъ Даниломъ въ роцѣ 1215. Сѣ напады ставили своєю метою грабованя и спустошеня и не вельми були безпечными за для Рускихъ князѣвъ. Правда небезпечнѣсть вѣдъ Литвы починається въ XIII. вѣцѣ. Того часу вѣдрубнѣ Литовскій князѣ, не вдовольняючись руйнованями Галичины, пильнують пѣдгорнути єб и заложити тамъ свои князѣвства. Отакъ сынъ Жмудского князя Монвила, Ердивиль, незабаромъ пѣсля зруйнованя Татарами захѣдной Руси, зайнявъ зруйнованѣ рускѣ мѣста и заложивъ мѣжъ ними першѣй литовско-рускѣй удѣль Новый Городокъ. Зъ другого боку Литовскѣй краины починають прямувати зъєднатися помѣжъ себе и замѣсть дробныхъ и несильныхъ краинъ, зложити одну мѣцну державу самостѣйну. Отся идея и выконане єи выпало на долю Миндовга. Миндовгъ бувъ чоловікъ на скрѣзь перенятѣй прямованемъ до самовласти и заснованя мѣцной державы. Прямуючи до такои меты, вѣнъ не вважавъ на засобы. Мъркуючи, що иншѣ Литовскѣй князѣ шкодятъ єго замѣрамъ, Миндовгъ кого зъ нихъ повыганявъ, а кого звѣвъ зъ свѣта, а Землѣ ихъ пригортавъ пѣдъ свою власть. На сѣй стежцѣ вѣнъ здыбавъ одначе перепону, що нарѣдила єму великого клопоту. Мѣжъ иншими Миндовгъ бажавъ

спекатися и кривнякѡвъ своихъ князѣвъ Тевтивила, Евдивила и дядька ихъ Викинта: вѡнъ вырядивъ ихъ воювати Русь, сказавши имъ: „Хто що здобуде, те нехай и тримає при собѣ“. Князѣ забрали Смоленскъ, Полоцкъ и Витебскъ. Не вѣдаемо, чи за се Миндовгъ хотѣвъ повбивати ихъ, якъ повѣдає Ипатієвска лѣтопись, чи може вѡнъ вимагавъ, що бъ вони покорилися и пѡдляли єму, але вони повтѣкали до Данила, жонатого зъ сестрою Тевтивила и Евдивила и просили у него запомоги проти Миндовга. Не вѣдаемо, якѣ були перше вѡдносини Галицкого князя до Литовского: оповѣданє про бѡй 1249 згадує про Литву, що прибула пѡдномагати Данилови; може се було Миндовгове вѡйско, а може запомога иншихъ Литовскихъ князѣвъ, н. пр. Тевтивила, або Евдивила. Якъ бы тамъ воно не було, але Данило радо згодився запомогти своихъ шуринамъ. Хоча вѣ основѣ сеи запомоги лежала Данилова вѡєвнича вдача, одначе єѣ виправдували и політичнѣ обставини. Було бъ нерозумно не покористуватися ворогованємъ и усобицями середъ народу хороброго, вѡєвничого, прямувавшого зложити зъ себе мѡцну державу. Тымъ Данило загадався зробити на Литву великѣй нападъ; „Время христѣаномъ на поганые, яко сами имѣють рать межъ собою“, писавъ Данило до Польскихъ князѣвъ, сподѣваючись спонукати и ихъ до вѡйны проти Миндовга. Поляки нѣ бы ѣ згодилися, але вѣ самѡй рѣчи жадной участи не взяли вѣ вѡйнѣ. Тымъ часомъ Викинтъ пѡднявъ проти Литвы Жмудь, Ятвягѡвъ, а Тевтивилѣ перейшовши на латиньску вѣру, прихиливъ до себе Рижскихъ Нѣмцѣвъ. Такимъ побытомъ Миндовгови загрозувала велика небезпечнѡсть; бажаючи спекатися вѡдъ неѣ, вѡнъ оповѣстивъ, що хоче охреститися и за те добувъ собѣ корольвскѣй вѣнецъ и запомогу лицарства. Тодѣ повернувся вѡнъ проти Тевтивила. Сей зъ Жмудяками, Ятвягами и Даниловымъ вѡйскомъ выступивъ на бѡй десь бѡля невѣдомого мѣста Вороты. А Данило тымъ часомъ пустошивъ Новгородску околицю. Миндовгъ постерѣгъ, що вороги єго и безъ Нѣмцѣвъ доволѣ сильнѣ и помирился зъ Даниломъ, та що бъ закрѣпити згуду зъ нимъ, одруживъ свою доню зъ Шварномъ. Сь того часу вѣ рускихъ справахъ помѣчаємо значну участь Миндовгового сына Войшелка, або Войсилька. Войсилько стоить уваги: вѡнъ визначився незвычайною хижостоєю; вѡнъ радѣвъ, коли лилася людска кровь и тяжко сумувавъ,

коли не выпадало причини, що бь кого вбити. Бувши довгий часъ завзятымъ поганиномъ, вѣнъ перейшовъ на христiянську вѣру и навѣтъ пѣшовъ въ черцѣ, а князѣвство свое, се бь то Новгородокъ, Слонимъ и Волковыйскъ, вѣддавъ Романови. Згода вѣнъ забажавъ переселитися на св. Гору, та того часу выникли колотнечи у Византiйскѣй имперiи, черезъ що шляхъ на св. Гору ставъ небезпечнымъ и Войшелкъ мусивъ лишити свое бажане и збудувавъ собѣ монастырь бѣля Новгородка на березѣ рѣки Нѣмана.

Натурально, що Миндовгови не по серцю були отѣ уступки, що зробивъ вѣнъ Данилови, и вѣнъ чекавъ тѣлько добраго випадку, що бь розпочати нову боротьбу. Правда, що першiй починъ дали Романовичѣ хоча й проги свои волѣ. Року 1260 Бурундай покликавъ ихъ воювати Литву. Данило самъ не поѣхавъ до Бурундая, а вырядивъ Василька. Василько, бажаючи вгодити баскакови, напавъ на дорозѣ на невеличкiй вѣддѣль Литовского вѣйска, побивъ его и набравши полонникѣвъ, привѣвъ ихъ до Бурундая. Отсе зрушене Романовичами згоды выкликало страшенну пѣмсту Войшелка: вѣнъ захопивъ Динилового сына Романа, котрый съ того часу на вѣки зникъ, не вѣдомо якимъ побытомъ. Вѣдаемо лишень, що вѣнъ похороненый въ Холмѣ въ соборнѣй церквѣ Богородицѣ. Даремно потѣмъ Данило и Василько довгий часъ руйнували Литву; вони тымъ выкликували тѣлько таке жь руйноване Литовцями ихъ земель. Обоубный напады скѣнчилися въ роцѣ 1262 боемъ бѣля Небля: тутъ Василько такъ побивъ Литовцѣвъ, що зъ нихъ жадный не лишився живымъ. Дальше вже лѣтопись не згадуе про колотнечу Данила зъ Миндовгомъ: та й не до того вже имъ було: и той и другiй мусили обертатися дома; въ Данила були на метѣ Татаре, у Миндовга его вѣдносины до папы и нѣмецкого лицарства. Перейшовши на христiянську вѣру, не зъ щирои охоты, а примушенный обставинами, Миндовгъ въ самѣй речи зѣставався поганиномъ: потайно ставивъ жертвы идоламъ и тримався поганьскихъ звычайѣвъ и забобонѣвъ. Съ такимъ поглядомъ не мѣгъ вѣнъ на довго бути христiяниномъ; до того жь съ христiянства не придбавъ вѣнъ жадной користи: лицарство згодилося запомагати ему не инакше, якъ що бь за пѣдмогу вѣнъ вѣдступивъ лицарству частину его земель. Погодившись съ кривнякомъ своимъ Тройнатомъ, запеклымъ ворогомъ Нѣ-

Рус. Ист. Бiбл. V.

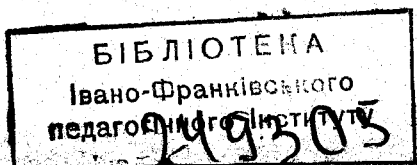
2

БІБЛІОТЕКА
Івано-Франківського
педагогічного Інституту
Інв. _____

мецеого Ордену, Миндовгъ тихцемъ ладився до боротьбы зъ лицарствомъ и року 1259 розпочавъ сю боротьбу, вступивши до Курляндіи. Литовць ббля рѣчки Дурбы побили лицарство; Миндовгъ пднйавъ тодѣ въ Прусахъ ворохобно и вдрѣкся вѣдъ христіянської вѣры и королѣвскои короны. Въ Орденѣ не було спроможности покарати его. Уладивши отакимъ чиномъ свои зверхній вѣдносины, Миндовгъ въ Литвѣ прямывавъ спекатися вѣдъ кривнякѣвъ своихъ: мѣцныхъ супротивникѣвъ не траплялося и вѣнъ, якъ мовить лѣтопись, набрався великою пыхи и гордованя, що й довели его до погибели. Въ роцѣ 1262 вмерла его жѣнка; Миндовгъ багато журился за нею и покликавъ до себе сестру покѣйной, жѣнку князя Давмонда, що бѣ въ купѣ зъ нею оплакати свою обоубльну страту: коли приѣхала сестра — вѣнъ побрався зъ нею, здаючись на те, що такъ бы то бажала покѣйна его жѣнка. Розлютований Давмондъ наважився вбити Миндовга и року 1263 выконавъ свѣй замѣръ, коли Миндовгъ выступивъ въ похѣдъ проти Романа Брянскаго. Войшелкъ, довѣдавшись про пригуду зъ батькомъ, такъ перелякався, що втѣкъ до Пиньска. Жмудею и Литвою ставъ правити Давмондѣвъ прихильникъ Тройнате: незабаромъ три конюхи Миндовга вбили его. Тодѣ Войшелкъ рушивъ до Новгородка, тутъ прійшло до него на пѣдмогу Шварнове и Василькове вѣйско и зъ нимъ вѣнъ вступивъ на Литву. Литва радо визнала его наступникомъ Миндовга. Власть не приманювала Войшелка, але батькова смерть вымагала пѣмсты. Христіянська вѣра не выкоренила ще думокъ и почутя выплеканыхъ поганьствомъ за молодого ще вѣку Войшелка. Зъ озвѣренѣмъ поганина мордувавъ вѣнъ усѣхъ, кого пѣдзоривъ въ ненависти до батька его Миндовга. Коли вже нѣ надъ кимъ було мститися, Войшелкъ вернувся въ свѣй монастырь замолювати грѣхи свои. Запомога подана ему Рускими князями цѣлкомъ перемѣнила вѣдносины Литвы до Руси. Ся перемѣна выпала вже тодѣ, коли Данила не було на сему свѣтѣ: вѣнъ вмеръ року 1261, на 63 роцѣ свого вѣку. Лѣтопись про него повѣдае: „Се же король Даниль, князь добрый, хоробрый и мудрый, иже созда города многи, и церкви постави, и украси ѣ различными красотами; башеть бо братолюбіемъ свѣтлся, со братомъ своимъ Василькомъ; сей же Данило башеть второй по Соломонѣ“. Се характеристика незвычайно повна и певна, вона оббймае усю дѣ-

яльність и всѣ ознаки Данилової вдачі. Їго воєвнннсть и хоробрнсть стоять зрозумнльними зь обставинь єго житя: зь дитинного вьку, ще чотыродлтькомь єго вже оточували вороги и зрадливнй приятель, котрнй небавомь стали замьряться придбати собь Галичину. Вырнвши, Данило вндрбывся и вндрь Угрнвнх и вндрь Полякнвнх и вндрь Ольговичнвнх: вь снй справн вннх особливо добре вызначається ще через те, що Галицкн бояре вельми мало давали єму помочи и пндрпору, на впаки—бнльше шкодили и мусивн вннх оборонятися де зброею, а де умовами; и тамь, и тамь вннх мавн успнхнх. Ставши Галицкимь княземь вннх встигн цнлькомь перемннити зверхнн вндрносини Галичини: впливн єго має вагу и силу и на Уграхнх и на Польщнх и на Литвнх. Татаре, хочнх и спиняли єго самостнйннсть, але кормига ихн на пнвденно-захндрннй Руси не була такою тяжкою, якь на Руси пнвннчно-схндрннй. Любовн до брата и сердечнн вндрносини єго до Василька високо пндрносять Данилнвнх умнх и серце, особливо коли пригадаємо, що вь той часнх за надго мало було любови мнжнх братами князями. Оть чому Галичина и Воляннх складали таку державу, котрой сили солндрарно прямували до загальнн мети. На останку Данилова днвальннсть внутрншнн: буднвля мнствнх, церковнх и доведена краю пнсля татарской руины до вельми доброго становища, були такими значними, що навнть Длугошнх, котрнй не любивнх похваляти Рускихнх князнвнх, повндає про Данила: „Divitiis, tergis, gentibus, factivitate et industria pollens“.

Бачили мы вже, що звязокь Галичини зь останннєю Русею на початку сороковихнх рокнвнх XIII. вьку зовснмь порвався. Зь сего часу пнвденно-захндрна Русь бере особливу державну систему, котра звертає до Заходу, а не до Сходу и котра має безь порнвнаня далеко бнльше вагу вь справахнх Угорцины, Польщи, Чехнвнх, Литвы и н., нн жнх вь князнвнствахнх Суздальскому, Володимирскому и загаломь на пнвннчно-схндрннй Руси. Але хибн жнх можна докоряти Данилови за те, що вннх не прихилився до пнвденно-схндрннй Руси? Вже жнх що ннх; инакше ннх не можна було. Татаре знесиливши Украину-Русь, вндрднвлили єнх вндрь пнвденно-схндрннй. Бнля знесиленой Кнвської Руси на заходнх задержалася Галицка Русь, яко мнцна держава; силамь єнх треба було днвальности и вони не могли тягнути на пнвннчнх, вндрь котрой вндргороджували Галичину и Литва и Татаре.

Зовсімъ натурально, що Галичина потягла на Захѣдъ и порвала звязокъ съ пѣвночнымъ сходомъ а едналася зъ сусѣдними державами захѣднои Европы.

Перемѣна въ вѣдносинахъ Галичины до Литвы сталася ось якимъ побытомъ: свою крѣваву пѣмсту Войшелкъ выконавъ за пѣдмогою Василька и Шварна и скѣнчивши еѣ „нарекъ Василька аки отца себѣ и господина“, а йдучи въ монастырь, вѣддавъ Шварнови свое князѣвство. Вѣнъ вѣдрѣкшися вѣдъ свѣта, сѣвся въ Данилѣвскому монастырѣ бѣля Угровска; сюда перебрався до него старый учитель его чернечого житя, Григорій Полониньскій. Шварно и Василько мешкали поблизу.

Отакъ бѣля князя-черця збѣралися всѣ любіи его приятелѣ „се мы здѣ, близъ мене сынъ мой Шварно, а другій господинъ мой отецъ князь Василько, а тѣма ся иму утѣшивати“, говоривъ Войшелкъ. Выдане Шварнови Литвы зробило недобрий впливъ на Льва, чоловѣка за надто завидливого и за жирливого и выкликало мѣжъ нимъ и Войшелкомъ вороговане.

Левъ въ роцѣ 1268 просивъ Василька звести его зъ Войшелкомъ, що бѣ вони побачилися. Войшелкъ побоюався Льва и не хотѣвъ спершу ѣхати, а дальше згодився, положившись на Василька. Князѣ зѣѣхалися у Нѣмця Маркольта и весело справляли свою стрѣчу. Пѣсля обѣду Левъ поѣхавъ до монастыря св. Михайла, де опинився Войшелкъ и постукавшися въ дверѣ его келіи, мовивъ: „Куме, напѣмся“. Почалася нова гулянка; отутъ князѣ посварилися и пѣдпильый Левъ убивъ Войшелка. Небавомъ за тымъ вмеръ Шварно и Литва зновъ вѣдлучилася вѣдъ Руси. Князювати на Литвѣ сѣвъ Тройденъ, поганинъ; про него наша лѣтопись промовляе не добре, именуючи его окаяннимъ, клятымъ и т. и.

Дальше въ вѣдносинахъ Даниловыхъ сынѣвъ до Литвы замѣтна подѣя, заведена въ лѣтописи пѣдъ рокомъ 1289. Лѣтопись повѣдае, що Литовскій князѣ Будикидъ и Будивидъ вѣдали Метиславови Володимирскому Волковыйскъ, „абы еѣ ними миръ держалъ“. Имовѣрно, выяснити сю звѣстку можна колотнечою на Литвѣ. Князѣ Литовскій бажали забезпечити собѣ спокѣй, хочъ бы й постуцившися чимъ зъ свого князѣвства. Ся колотнеча була останнимъ актомъ безладу, пѣсля котрого зложилася мѣчна Литовска держава.

Вѣднoсннн до Пoльщн мають той же характеръ, що бувъ за Данила. Разъ-у-разнї усобицѣ въ Пoльщѣ натурально змѣнннлн вплнвъ Рускнхъ князѣвъ. Лѣтописъ повѣдає, що Мазовецкїй князь Кндратъ Семовитовичъ ставъ пѣдручнмъ спершу у Володнмнра Васнльковнча, а потѣмъ у Мстнслава Даннловнча. Але здаєтьсн ся пѣдручнбѣсть була тѣлько номїнальною.

Що бы лѣнше зрозумѣти вѣднoснн Татаре, подамо лѣтописне оповѣданє про похѣдъ Русннѣвъ и Монголѣвъ на Пoльщу року 1283. Хань Телебуга и Ногай, вороги мѣжь собою, погоднвшнся, замѣрнлнся йти на Пoльщу. Телебуга наказавъ усѣмъ Рускнмъ князямъ внходитн зъ ннмъ въ похѣдъ. Корнчнсь Рускїй князь прнставалн до хана оденъ у слѣдъ другoго, колн ханъ переходнвъ черезъ нхъ Землѣ и пѣднослн ему напѣ и подарункн, н. пр. бѣля Горннн прнставъ до хана Мстнславъ; бѣля Перемышля Володнмнръ, а на Бужекoму полѣ Левъ. На сему полѣ ханъ оглядавъ своє вѣйско: вѣйска була така сна, що князѣ перелякалнся и сподѣвалнся, що ханъ повѣдбнрає у ннхъ князѣвства, а то ще й самнхъ нхъ повбнває. Зъ вѣдєн Орда рушнла на Володнмнръ: мѣсть вона не добувала, тѣлько грабувала скотнну и конѣ. Залншнвшн частнну Орды бѣля Володнмнра выпасатн конєй, Татаре рушнлн далше на Пoльщу. Татарскїй пастухн бѣля Володнмнра наконлн за надто лнха: вони нѣкому не давалн безпечнo внходитн зъ мѣста, кого грабувалн, кого мордувалн и довелн мѣсто до великoго безнлн. Тымъ часoмъ Телебуга воювавъ Пoльщу: пѣдходнвъ до Судомирa, але даремно; не взявъ єго и замѣрнвся йти на Кракѣвъ; але довѣдавшнсь, що Ногай попереднвъ єго, звернувъ на Землѣ князя Льва. Два тыжнѣ таборувавъ вѣнъ бѣля Львова, выпасуючн конѣ и нарoбнвъ шкоды рускoму краєвн мабуть бѣльше, нѣ жь польскoму. Хто тѣлько показувавсн зѣ Львова, Татаре єго вбнвалн або обднралн до сорoчки и муснвъ вѣнъ гннутн зъ голоду и холоду. Той знмы холоды стоялн незвычайно великї. У Львовѣ показалася заразнлнва пошєсть на людєй; по сєлахъ стояла голоднєча. Нарѣдъ умнравъ тысячамн. Левъ начнслнвъ помершнхъ 12500. Здаєтьсн, Телебуга коннвъ таке умнєне за для того, що бѣ нагадуватн Рускнмъ князямъ про свою сна и мѣцнѣнше держатн нхъ пѣдъ своєю кормнгою. Крѣмъ подарункѣвъ ханамъ, князѣ платнлн Татарамъ и внзначєну даннну: въ заповѣтѣ Володнмнра Васнлькo-

веча є звѣстка про платню пѣдъ назвою „татарщина“; имо-
вѣрно, що се була платня на татарекї походы. Того часу князѣ
пѣвденно-захѣдной Руси такъ само, якъ пѣвнѣчно-схѣдной, при-
звичаилися просити ханѣвъ затверджувати ихъ власнї розпо-
рядки. Лѣтопись пѣдъ рокомъ 1287 повѣдає, що князь Володи-
миръ, почуваячи близько свою смерть и бажаючи свое кня-
зѣвство вѣдписати на князя Мстислава, вырѣкъ свою волю при
ханѣ: „А се даю ти при Царѣхъ и при єго рядьцахъ“. Мсти-
славъ, прїймаючи сей дарунокъ, пышався у князя Льва, чи не
вступатиметься вѣнъ за свою частину и чи не лѣише бѣ було
теперь же выречи свои замѣры: „А се царь, а се азъ, молви
со мною, что восхощешъ“. Зъ сего видко, що коли бѣ Левъ
заспорився про Володимирову спадщину, то спѣръ мусивъ бы
полагодити царь, се бѣ то ханъ. Додамо ще за для характе-
ристики вѣдносинъ, що вѣ лѣтописяхъ є звѣстка, що князѣ
вѣдали того часу до Орды. Вѣ однѣй рукописи Кормчої чита-
ємо: „Вѣ лѣто 1286 списанъ бысть сей Номоканонъ боголюби-
вымъ княземъ Владимиромъ, сыномъ Васильковымъ, боголю-
бивою княгинею єго Ольгою Романовною. Пишущимъ же намъ
сїя книги, поѣхалъ господь нашъ къ Ногаєви и госпожа наша
остала у Владимиру, за не бѣше немощію угонила люта зѣло,
того ради немощно єй бысть проводитьи єго“. Теперь бачимо,
що за Даниловыхъ сынѣвъ Татарскїй впливъ на Галичину
ставъ важшїй; але жѣ коли порѣвняємо сей впливъ до того
ярма, яке тягла пѣвнѣчно-схѣдна Русь, то помѣтимо велику
рѣжницю: Галичина не вѣдала нѣ перепису, нѣ баскакѣвъ, нѣ
страшенной болячки, вѣдкушникѣвъ данины; тыхъ пѣвокѣ, що
ссали зъ народу останнї живучї силы.

Зъ Даниловыхъ потомкѣвъ вѣдаємо Юрїя Львовича и Да-
нила Мстиславовича. Данило бувъ малолѣткомъ и не мавъ
свого вѣдрубного удѣлу, а Юрїй пѣдъ своєю рукою злучивъ
Галицке и Володимирске князѣвство вѣ одно. Вѣ роцѣ 1316
кермують вже Юрїєвї сыны Андрѣй и Левъ и вживають вели-
чаня „duces totius terrae Russiae, Galiciae et Lodomeriae“. Смерть
постигла ихъ близько 1324 р. Про се довѣдуємося зъ листу
Польского короля Владислава Локетка до папы Ивана XXII;
король повѣдомляє, що пѣсля смерти сихъ князѣвъ „de gente
schismatica“, Польша втратила несхитный щитъ проти Татаръ,
черезъ що и благає вѣнъ у папы запомоги. Можна гадати, що

за сихъ князѣвъ Данило Мстиславовичъ дѣйшовъ повныхъ лѣтъ и добувъ собѣ на удѣлъ Белзъ, а сынъ его Юрій прилучивъ до него Холмъ, за згодою короля Казимира въ роцѣ 1366.

Пѣсля смерти Андрѣя и Льва (1324 р.) на Галицкому тронѣ сѣвъ Юрій II. Андрѣевичъ († 1335). На нѣмъ закѣнчився рѣдъ Рускихъ князѣвъ, що самостѣино кермували Галичиною.

Отъ и все, що вѣдаемо зъ исторіи Галичины пѣдъ рукою князѣвъ зъ Рурикового роду. Дякуючи Карамзину, маємо, хочъ короткѣ звѣстки пѣсля 1292 року съ кѣлькохъ грамотъ: вони зробили можливимъ звести хочъ певну генеалогію Романовыхъ потомкѣвъ. Зъ вѣдѣля до вѣдуємося, що князѣ Галича и Володимира въ XIV. вѣцѣ були такими сильними, що обѣцяли нѣмецкому лицарству оборону проти Татаръ и иншихъ ворогѣвъ. Сю звѣстку пѣдирає и вѣдомый вже намъ листъ Локеткѣвъ до папы; Локетокъ, якъ було вже мовлено, именує князѣвъ Льва и Андрѣя несхитнымъ щитомъ Польщи проти Татаръ. По такимъ звѣсткамъ гадаємо, що тодѣ на пѣвденно-захѣднѣй Руси Татарске ярмо коли не зовсѣмъ було знесене, то певно знесилене. Дальше до вѣдуємося, що князѣ пильнували змѣцниги въ своѣй державѣ купецкѣй справы, не боронили и привѣздити и вѣльно крамарювати кунцямъ-чужинцямъ. Грамоты за Юрія II. выходили именовемъ не самого лишень князя, але разомъ и именовемъ боярь: значить, въ половинѣ XIV. вѣку князѣвска вага поменшала, а боярска побѣльшала.

Якъ не урывочнѣ отей звѣстки, та все жъ таки вони не пѣдирають той думки, що пѣвденно-захѣдна Русь того часу (перша половина XIV. вѣку) бѣльшь и бѣльшь знесилювала и на останку пѣшла на здобычъ чужинцямъ. На чому основано отсю думку? Може на тому, що не достає жерель? Коли такъ, то се не певно! Лѣтописи нашѣ звертали увагу переважно на зверхнѣй вѣдносины: внутрѣшне жите нашихъ предкѣвъ було таке убоге на змѣсть, таке разъ-у-разъ однакове, що не приманювало письменникѣвъ писати тѣлько про него. Такимъ робомъ бракъ жерель на якѣй-будь часъ, може иншѣй разъ свѣдчити, що того часу зверхнѣй вѣдносины державы были безпечными, спокѣйними, а внутрѣшне становище нѣ въ чѣмъ не перемѣнилось. До того жъ таки й дѣйшли до насъ деякѣ звѣстки про Галичину за першу половину XVI. вѣку. На останку може

й є де Галицкї лѣтописи за XIV. вѣкѣ, та вони ще не вѣдомї. Тымъ-то лѣпше буде не вырѣкати ще присуду про пѣдунадь пѣвденно-захѣднои Руси за часу останнихъ потомкѣвъ Романа Великого; вважаймо, що всѣ, якї є звѣстки про той часъ, вони свѣдчать супротивне. На доказъ сего подамо ще звѣстку зъ житя митрополиты Петра. Авторъ житя Кипрїянъ, мовлячи про часъ Юрїя Львовича повѣдає: „Тогда бо бѣше въ своей чести и времени земля Волынская, всякимъ обильствомъ и славою преимуша“.

II.

ГАЛИЧЬ ПѢДЪ РУКОЮ ЧУЖИНЦѢВЪ.

Протягомъ 350 лѣтъ Галичане звикли перебувати пѣдъ рукою князя, мавши єго за верховну власть. Ото жъ якъ вмерь Юрїй II., лишилися вони безъ князя и ватажка, а до самоуправы вони не доросли, ще и не спромоглися погодитися, якъ уладнати свою долю. Обернутися за княземъ собѣ на пѣвнѣчь, у Галичанъ не було й думати. Звязокъ Галичини зъ захѣдними сусѣдами бувъ вже тодѣ такїй мѣцнїй, що Галичане обернулися до захѣднихъ сусѣдъ и зъ вѣдтѣль покликали князя за для своєї Землѣ. Можливѣсть добути Галичину роздражнила сусѣдъ и мѣжь ними выникла боротьба, котра велася 50 лѣтъ и скѣнчилася прилученемъ Галичини до Польщи року 1387.

Мы за певне вѣдаємо, що пѣсля смерти Юрїя II. були ще на пѣвденно-захѣдної Руси єго далекї родичѣ зъ Рурикового роду: такими можна вважати Данила Мстиславовича, або сына єго Юрїя, князѣвъ Холмскихъ. Въ родѣ князя Льва, записаному въ граматку одного львѣвского монастыря, стоить 32 мужескихъ именъ. На останку Длугошь пѣдъ рокомъ 1340 повѣдає: „plures enim (duces Russiae) ea tempestate exstabant“. Не тямимо, въ якому становищи перебували отей Руриковичѣ, що лѣтописи промовчуютъ про нихъ, або згадуютъ мимоходомъ, то се ще нѣчого не доводить про силу и вагу князѣвъ; вѣдомо, що ще въ XIII. вѣцѣ дрѣбнїй удѣльнїй князѣ стали перевертатися на боярь н. пр. князѣ Слонимскїй, воевода Володимира Васильковича, князѣ Поросьскїй и иншї. Тї, що ще задержували свои удѣлы, були такї знесиленї, що жадного впливу не мали. Були ще у Юрїя

II. родичъ зъ жѣнчиного боку, державцѣ самостѣйній, н. пр. Мазовецкій князь Болеславъ, сынъ Маріи, Юрієвої сестры и Тройдена. Вони черезъ свѣй родовѣдъ, мали сяке-таке право на спадщину пѣсля Юрія. Галичане выбрали на князя собѣ Болеслава. Болеславъ зложивъ обѣцянку нѣчого не перемѣняти безъ народної волѣ. Одначе небавомъ зломавъ свою обѣцянку, почавши ширити по Галичинѣ латиньску релігію и утискати православну. Нарѣдъ ремствувавъ; ще бѣльше обурювало нарѣдъ роспуство двѣрскихъ людей Болеслава, набранихъ нимъ съ Полякѣвъ, Чехѣвъ и зъ Нѣмцѣвъ. Дѣйшло до того, що року 1340 Болеслава отровно.

Болеславъ вмержъ въ марци, а въ цвѣтню король Казимиръ, помщаючи Галичанамъ за смерть свого кривняка, забравъ вже Львѣвъ. Львовяне не сподѣвалися нападу, не приладилися оборонятися и мусили пѣддатися королеви, умовившись зъ нимъ, що релігія ихъ вѣнъ не чѣпатиме. Король позабиравъ собѣ вѣдъ Рускихъ князѣвъ багато дорогоцѣнныхъ рѣчей, якѣ були у Львовѣ, взявъ два золотѣ хресты съ частиною дерева съ Христового хреста, двѣ цѣннѣ короны, князѣвскѣй тронъ и иншѣ; тодѣ лишивъ у Львовѣ залогу зъ Нѣмцѣвъ, а самъ рушивъ назадъ.

Длугошъ повѣдає, що сей похѣдъ вѣвся 69 днѣвъ, съ 15. цвѣтня до 24. червня 1340. Трудно згодитися зъ Длугошемъ, що бѣ за такѣй недовгѣй часѣ, король пѣдгорнувъ не тѣлько Галичину, але й Володимирщину. Такого часу ледво стало на те, що бѣ добути Львѣвъ зъ его околицею и вернутися назадъ. Про другѣй похѣдъ Казимира, що оновѣдає Длугошъ, того жѣ разу, мы нѣчого не зустрѣчаємо у письменника того жѣ часу — бѣльшъ певного нѣ жѣ Длугошъ — Аноніма, одначе треба повѣрити Длугошеви, бо инакше не можна визначити, коли и якимъ побытомъ король пѣдгорнувъ останню Галичину. Що жѣ до Володимирщины, то згода побачимо, що се цѣлкомъ неправда.

Польске пановане лягло тягаремъ надъ Русинами. Угнѣтъ релігійный, споминки про свою незалежнѣсть примусили Рускихъ боярѣ мѣркувати, якимъ бы чиномъ вызволитися съ пѣдъ польской власти. Польскѣ лѣтописи подають звѣтку про двохъ такихъ боярѣ: Черемыского воеводу Дашка и Данила Острожского; вони були головнѣми дѣячами вигнаня Полякѣвъ.

Русины, що бь справитися съ Поляками порадили опертися на запомогу Татарь; вони пригадали ханови, що Руска Земля — се его власнѣсть. Рьчь, конечно, непевна, але вона влещувала ханови. Дальше Русины нарѣкали, що король Казимирь заказавъ Русинамъ выплачувати рѣчну данину; тымъ-то вони и мусять просити хана, що бы помѣгъ имъ вызволитися съ пѣдъ польской власти.

Ханъ радо згодився выгнати Полякѣвъ зъ Руской Землѣ и зновъ пѣдгорнути еѣ пѣдъ свою руку. Зѣбравши численне вѣйско ханъ рушивъ на кракѣвску околицю и снуестошивъ еѣ. Казимирь вдався за пѣдмогою до Угрѣвъ и до Тевтоньского лицарства. Не вѣдаемо, чи розжився вѣнъ у нихъ на запомогу. Ханъ прибувши до перевозу черезъ Вислу зустрѣвся съ польскимъ вѣйскомъ; воно не дало ему перевестися черезъ рѣчку и мусивъ вѣнъ вернутися назадъ, задовольняючись руйнованемъ польскихъ околицъ. Зъ сеи короткой звѣтки видко, що Татаре не лишили за Поляками Львова и Галичины: значить, коли вважати, що сей похѣдъ бувъ року 1341, то панованѣ Полякѣвъ въ Галичинѣ стояло не бѣльше и одного року. Татаре вернувши до своєї краини и сподѣваючись на данину вѣдъ Русинѣвъ, не втручалися, по своему звичаю, до внутрѣшнихъ справъ Галичины. Що жь сталося тодѣ въ Галичинѣ? Ё причина гадати, що Дашко, керманичъ вызволеня рѣдного краю съ пѣдъ польской руки, ставъ въ головахъ кермованя Галичиною; та тѣлько на вельми не довгий часъ, бо бувъ вѣнъ чоловѣкомъ старого вѣку — року 1341 вѣнъ померъ. Сучасный польскій лѣтописецъ Анонимъ Гнезненскій зовсѣмъ не споминае про Дашка, а повѣдае, що по смерти Болеслава Галичину забравъ Гедыминѣвъ сынъ Любарть. Яке жь було за Любартомъ право на Галичину? Що бь вѣдповѣсти на се питанѣ и выяснити Любартово право, треба зазирнути въ исторію Литвы.

Въ XIV. вѣцѣ на Литвѣ пѣсля князѣвъ мало чимъ вѣдомыхъ и мало чимъ прикметныхъ, якъ Тройденъ и Вітенесъ, бачимо знаменитого Гедымина. Гедыминѣвъ родовѣдъ гараздъ невѣдомый: польскій лѣтописецъ кажутъ, що Гедыминъ бувъ за вѣзника у Вітенеса и умовившись зъ его молодою жѣнкою, вѣбивъ его. А литовскій лѣтописецъ повѣдають, що Гедыминъ бувъ сыномъ Вітенеса, значить и его настушникомъ. Здається, литовскій звѣстки певнѣйшій.

Литовска лѣтопись выдана Нарбутомъ 1846 р. про завоёване Гедыминомъ Волыни повѣдає: Великій князь Гедыминъ, забезпечивши Жмудску краину вѣдъ нападу Нѣмцѣвъ, рушивъ на Рускій край и першь усею пѣшовъ на Володимиръ. Бѣля Володимира князь Володимиръ зѣткнувся зъ нимъ: Володимира вѣ бою вѣбито, Гедыминъ побивъ єго вѣйско и забравъ мѣсто Володимира. Дальше Гедыминъ рушивъ на Луцкого князя Льва: сей довѣдавшисъ про долю Володимира, не вѣдважився битисъ зъ Литвою и вѣтѣкъ у Брянскѣ, до свого зятя Романа. Волыньскѣ бояре упростили Гедымина не пустошити ихъ землѣ и бути у нихъ за князя. Гедыминъ, взявши вѣдъ нихъ присягу, пѣшовъ зимувати на Берестѣ, а вѣйско свое пустивъ по домѣвкахъ. Пѣсля Великодня вѣнъ зѣбравъ вѣйско зъ Литовцѣвъ, Русинѣвъ и Жмуди и рушивъ на Кієвъ проти князя Станислава. По дорозѣ вѣнъ забравъ Овручъ и Житомиръ. Станиславъ зѣєднавъ до себе Переяславского князя Олега, брата Романа Брянского и Льва Волыньского, котрого Гедыминъ выгнавъ зъ Луцка и зѣбравши такимъ чиномъ велику силу вѣйска, зустрѣвся зъ Литовцями на березѣ рѣчки Ирпени, бѣля Бѣлогороду, за 6 миль вѣдъ Кієва. Руске вѣйско було побите; князь Левъ и Олегъ полягли вѣ бою; а Станиславъ зъ Романомъ и невеликою дружиною вѣтѣкли до Брянска. Кієвъ оборонявся хочъ не довго, але завзято; одначе не встоявъ и пѣддався. Лѣтопись не визначає, якого року се дѣялося; одначе пѣсля тыхъ обставинъ, про якѣ вона згадує, можна хочъ наблизитисъ до того часу, коли Волынь пѣдгорнули Литовцѣ. Лѣтопись повѣдає, що Гедыминѣвъ похѣдъ стався пѣсля того, якъ вѣнъ забезпечивъ Жмудъ вѣдъ Нѣмцѣвъ: виходить, що се було за першихъ рокѣвъ Гедыминового князюваня, коли вѣнъ выгнавъ Нѣмцѣвъ, пригорнувъ Жмудъ до Литвы, ходивъ на Нѣмецку Землю и добувъ тамъ два замки. Вѣдповѣдно сему Стрыйковскѣй ставить 1320 рѣкъ, за рѣкъ завоёваня Волыни Литвою. Стрыйковскѣй повѣдає и привѣдъ, за що Гедыминъ пѣшовъ воювати Рускѣй Землѣ: се була пѣмета за те, що князь Левъ и Володимиръ напали на Литовскѣй Землѣ, тодѣ, коли Гедыминъ воювавъ зъ Нѣмцями. Така причина здається намъ имовѣрною: мы вѣдаємо зъ грамотъ останнихъ Галицкихъ и Волыньскихъ князѣвъ, що вони були вѣ звязку зъ нѣмецкимъ лицарствомъ и обѣцяли Орденowi обороняти єго вѣдъ Татаръ

и іншихъ непрятелѣвъ: року 1319 вони виконали свою обѣцянку. Натурально, що Рускій князь — яко сибільники Ордена були ворогами Литвы. Одначе въ оповѣданю Стрыйковского надьбуємо багато помылокъ и анахронизмѣвъ, черезъ що вельми трудно звѣстки его приняты основою за для певного оповѣданя про долю Волини. Князь Романъ Бряньскій, про которого згадує лѣтопись, вмеръ ще въ XIII. вѣцѣ. Зъ нащадкѣвъ его мы не вѣдаємо жадного Романа. Князями на Волинѣ и Галичинѣ въ роцѣ 1320 були Андрѣй и Левъ; зъ листу Локетка до папы знаємо, що сѣ князь повмирала близько 1324 р. Пѣдгорнене Волини виходить просто байкою; бо за певне вѣдомо, що по пѣвденно-захѣднѣй Руси, бодай до року 1335 князювавъ Рускій князь Юрїй II. Андрѣевичъ, котрый найбѣльше перебувавъ у Володимирѣ. Такъ само непевна рѣчь и завоєванє въ роцѣ 1321 Кїева; бо добре вѣдомо, що въ тому роцѣ князювавъ у Кїевѣ Федоръ, котрый бувъ пѣдлеглимъ Татарамъ. Не можна цѣлкомъ знехтувати звѣстку про Гедыминѣвъ походъ 1320 р., бо вѣнъ такъ добре и докладно выяснюється вѣдносинами Галицкихъ князѣвъ до Нѣмецкого Ордена и до Литвы. Трудно сказати що певного про добутки сего походу: може чи не тодѣ були завоєваными Пиньскъ и Берестъ. Пиньскъ Гедыминъ надѣливъ свому сынови Наримунтови, а Берестъ згодя стоявъ пѣдъ рукою Кейстута. Другїй Литовскїй лѣтописецъ (выд. Даниловича 1824 р.) цѣлкомъ промовчує про походъ Гедымина и инакше оповѣдає про злученє Волини зъ Литвою. Повѣдавши про подѣлъ Гедыминовой державы мѣжъ сынами его, лѣтопись додає: „А Любарта, (Гедыминового сына) принялъ Володимирскїй князь къ дочцѣ, во Владимиръ и въ Луцкъ и во всю землю Волинъскую“. Сей князь бувъ Андрѣй Юрїевичъ, которого сынъ Юрїй II. вмеръ року 1335. За житя его Любартъ, якъ можна гадати, володѣвъ тѣлько Луцкомъ, а по смерти Юрїя взявъ Володимиръ и всю Землю Волинъску. Те жъ саме повѣдає и Длугошь, вѣнъ каже: „Lubardus septimus et ultimus (i. e. filius) sortem inter fratres non accepit, matrimonium filiae unicae ducis Vladimiriensis sortitus, cum qua illi ducatus Leopoliensis et Vladimiriensis obveniebant“. (sub. a. 1382). Тутъ тѣлько та помылка, що Любартъ не володѣвъ князѣвствомъ Львѣвскимъ, де, якъ вѣдаємо, выбрано було Болеслава Мазовецкого. Що жъ до Кїева и пѣвденной Украйны - Руси загаломъ, то про часъ

завоєваня ей мы довѣдуємося съ Кіевско-печерскои рукописи XVI. в.; тамъ сказано: „Въ лѣто 6841 (1333) Гедыминъ князь Литовскій повсталъ на князя Кіевского Станислава и побѣдилъ его съ рускимъ и татарскимъ войскомъ надъ р. Ирпенью и прогнавши Татаръ, Кіевъ въ свою власть взялъ“. Выходить, що Кіевъ Гедыминъ взявъ року 1333, а не 1321. Черезъ се не можна вже сумнитися, що Кіевскій князь Федоръ, про котрого повѣдає лѣтопись, пѣдъ р. 1330 бувъ зъ руского роду *).

Що жъ теперъ можна вывести про долю пѣвденно-захѣднои Украины-Руси пѣсля смерти Юрія II?

По смерти его держава роздѣлилася на двое. Галичина выбрала собѣ на князя Болеслава Мазовецкого, Юріевого не-божа; а Волынь тымъ часомъ мусила боротися зъ Гедыминомъ. Забравши Пиньскъ и Берестъ Гедыминъ прійшовъ 1320 р. до Володимира, де и бився съ князями Андрѣемъ и Львомъ; бѣй выпавъ нѣ сюда, нѣ туда и Гедыминъ вернувся на Литву; то-го жъ часу Гедыминѣвъ сынъ Любартъ одружився зъ Андрѣевою донькою и вѣномъ за нею добувъ Луцкъ. Коли зѣ смертю Юрія II. скѣнчився рѣдъ Рускихъ князѣвъ, а Любартъ забравъ Волынь, съ того жъ права, зъ якого Болеславъ забравъ Галичину. Коли померъ Болеславъ и Полякѣвъ повыганяли зъ Галичины, Любартъ, якъ свѣдчить сучасна лѣтопись (р. 1341, або 1342) забравъ и Галичину. Съ того часу починається мѣжь Литвою и Польщею боротьба за пѣвденно-захѣдну Русь: обидвѣ вони бажають загорнути и Володимирщину и Галичину.

Казимиръ не встигъ досягнути своихъ замѣрѣвъ на Рускѣ Землѣ и бачучи, що вони пѣдъ рукою Литовцѣвъ, повиненъ бувъ неприязно обертатися до Литвы. Не було въ него спро-можности заразъ розпочати вѣйну зъ Любартомъ; бо Любартъ зъ своими братами, зѣбравъ бы силы съ цѣлои Литвы, а сѣ

---

*) Некритичнѣсть оповѣданя про завоєване Волыни та Кіева Ге-дыминомъ мѣжь 1319—1321 р. выказавъ довѣдно В. Антоновичъ въ Исторіи В. князѣвства Литовского. Волынь зберегла свою самостѣй-нѣсть пѣдъ володѣнемъ потомкѣвъ кн. Данила Романовича до 1335—1340 р. и перейшла пѣдъ руку Любарта Гедыминовича яко спадщина, отже безъ завоєваня. Въ Кіевскѣй З. князювавъ 1331—1362 р. Федоръ, пѣдручникъ Татарского хана, а коли Ольгердъ 1362 р. вызволивъ По-дѣле и Кіевщину вѣдъ Татаръ, посадивъ у Кіевѣ сына свого Володимира. (Гл. Монаграфіи В. Антоновича, 1885. I. стр. 50 и д.). — Ред.

силы були великими. Мусивъ Казимиръ чекати слушного часу, доки хочь на ненадовго ослабне Литва и тодѣ покористуватися, сподѣваючись, що боротьба выпаде на его ручь. Такій випадокъ стався року 1349. Ще съ половины XIII. в. повстала мѣжь Литовцями и хрестоносцями уперта и крѣвава боротьба. Знаменитый магистеръ Винрихъ де Кнїпроде выкликавъ спочуте захѣдного лицарства до своей справы. Съ початкомъ 1349 р. зѣбралося до него трохи не 40 тысячъ Французѣвъ и Англичань. Зъ симъ численнымъ и добре вымуштрованнымъ вѣйскомъ магистеръ въ сѣчни 1349 р. напавъ на Литовцѣвъ, 24. сѣчня бувъ крѣвавый бѣй; у хрестоносцѣвъ полягло 50 лицарѣвъ и 4000 простыхъ воякѣвъ. Литовцѣвъ погибло 18.000. Така страта неминучо повинна була захитати Гедыминову мѣць и вѣдвернути его увагу вѣдъ Волини, тымъ бѣльше, що хрестоносцѣ похвалялися вчинити новый нападъ. Казимиръ пильно стерѣгъ, що дѣється у сусѣдѣвъ и помѣтивши, що вони знесиленї, не мѣгъ не покористуватися съ того за для своихъ замѣрѣвъ на Волинь. Набравши силу вѣйска вѣнь прожогомъ кинувся на Любартовї Рускї Землѣ и пригорнувъ ихъ року 1349. Любартови вѣнь зъ своей ласки лишивъ тѣлько Луцкѣ, та й то зъ умовою, що бѣ вѣнь визнававъ себе пѣдъ верховодствомъ Казимира. Зъ великимъ трїумфомъ вернувъ Казимиръ до Кракова; але не успѣвъ ще спочити, якъ прїйшла звѣстка, що Литовцѣ напали и руйнують Волинь.

И справдѣ, Литовцѣ поправившись пѣсля нападу лицарѣвъ, зѣбрали вѣйско, що бѣ вѣдбити у Полякѣвъ пригорненї ними Рускї Землѣ. Року 1349 вони спустошили околицѣ Львова, Володимира, а дальше забрали замки въ Володимирѣ, Белзѣ, Берестѣ и напали на саму Польшу, опустошуючи року 1350 Люблинщину, Судомирщину и Радомщину. Даремно король выражавъ проти нихъ вѣйско. Литовцѣ, якъ свѣдчать польскї лѣтописи, скрѣзь побили Полякѣвъ. Анонїмъ и Длугошь звертають тї невдачи на гнѣвъ Божїй, за те, що втоплено кракѣвского вѣкарїя Мартина Барижку; мы гадаємо на впаки: що свары короля зъ духовенствомъ и шляхтою выкликали тї невдачи. Натуральна рѣчь, що духовенство и шляхта ремствуячи на короля за пригноблене ихъ правъ и вольностей, на вѣйнь були абы-якими помѣчниками королеви. Казимиръ бѣльше и бѣльше заклопотанный внутрѣшними справами дер-

жавы, мусивъ погодитися. Написана на сю згоду умова збереглася и доси. На нѣй не вызначено року, черезъ що хто зъ ученыхъ становить еѣ въ рѣкъ 1341, а хто 1341—1345. Але жъ разъ звязокъ подѣй, а въ друге свѣдоцтво такого певного лѣтописця якъ Анонимъ Гнезненскій доводить, що умова зложена року 1350. Пѣдъ рокомъ 1349 Анонимъ повѣдає про подѣбный похѣдъ короля и успѣхи Литовцѣвъ. Здається, що хочъ Литовцѣ дуже швидко справляли свои походы, але вже за надто багато подѣй зачислено до одного року. Зъ одной грамоты мы вѣдаємо, що згоду зложено на останнихъ дняхъ вересня, значить бы то, все оте сталося за 8 мѣсяцѣвъ. Отакъ вѣйна стояла и 1349 и 1350 р. и скѣнчилася угодою. Якъ повѣдає Анонимъ, такъ вѣдповѣдно угодѣ король взявъ собѣ Львѣвску Землю, а Литва взяла Володимирску, Луцку, Холмску, Белзку и Берестейску. За Львѣвску Землю треба вважати всю Галичину, столицею ей съ часу князя Льва стало мѣсто Львѣвъ и давъ назву всѣй Землѣ, такъ само якъ перше надававъ назву Галичь. Зъ мировой умовы можна гадати, що вороги нѣякъ не могли погодитися, кому вѣддати Кременецъ и прирадили, що бѣ се мѣсто належало два роки Юрѣю Наримунтовичу, залежачи и вѣдъ Польщи и вѣдъ Литвы, коли жъ постоить на згодѣ и довше, то „Юрѣю князю гѣрода лишитися“. Выходить, що була не настояща згода, а тѣлько розѣмъ; про речинець розѣму сказано такъ: „а миръ отъ Покрова Богородицы до Ивана дне, до Купала, а отъ Ивана дне за два лѣтъ“, се бѣ то по 24 червця 1353 р. За цѣлый сей часъ нѣ Польщѣ, нѣ Литвѣ не вѣльно будувати на Руси новѣ мѣста або лагодити старѣ понищенѣ; коли жъ, часомъ, нападуть Угры або Татары, то „аже пойдеть оугорскѣй король на Литву, польскому королеви помагати, аже пойдеть на Русь, что Литвѣ слушаеть, королеви не помагати, а пойдеть ли царь на Ляхи, а любо князи темни, княземъ литовскимъ помагати, аже пойдуть на Русь, что королю слушаеть, литовскимъ княземъ не помагати“. Отъ-то якъ Поляки и Литовцѣ змовилися оберегати пѣвденно-захѣдну Русь: король може повднатися зъ Уграми, коли вони непадуть на Литву, але жаднымъ чиномъ не запомагати ихъ, коли вони нападуть на Володимирщину. Такъ само вѣльно и Литовцямъ помагати ханови, коли вѣнъ нападе на Польщу, але не вѣльно єднатися зъ нимъ, коли пѣде на Галичину. Темна и не досить

зрозумѣла умова мировои що до Русинѣвъ: „аже прійдуть Татарове на Львовскую землю, тогда Руси на Львовцѣ не помогати, аже пойдуть Татарове на Ляхи, тогда Руси неволя поити и съ татары“. Зъ иншихъ умовинъ мировои цѣкава рѣчь про полонъ Любарта. Длугошь пѣдъ рокомъ 1350 оповѣдае полонъ Кейстута; вже жъ нема въ сѣй звѣстцѣ нѣчого неимовѣрнаго та тѣлько, що грамота повѣдае про полонъ Любарта, черезъ що можна гадати, що у Длугоша тутъ помылка; бо й самъ вѣнъ пѣдъ рокомъ 1366 повѣдае, що Любарта перше „superioribus bellis“ полонили Поляки. Про сю рѣчь Литовцѣ й Поляки умовилися вдатися до Угорского короля и просити, що бѣ вѣнъ, яко судія безсторонный выдавъ свое рѣшене „будеть ли яль его король по кривдѣ, Любартъ будетъ правъ, и я князь Кистютый буду правъ передъ оугорскимъ королемъ; будетъ ли король правъ, намъ своего брата Любарта дати оугорскому королю оу ятьство“. Зъ сего выходитъ:

1. Що Любарта полонено не зъ бою, а по думцѣ Литвы, якимись хитрощами, „кривдою“, а вже жъ се саме выправдувало бѣ Любарта, коли бѣ вѣнъ утѣкъ и не выконавъ обѣцянки и

2. Що Угорскій король бравъ участь въ походѣ 1350 р., и бувъ якъ складали умову, тымъ-то й выбѣръ его на безпосереднѣго судію рѣчь природна.

Видима рѣчь, що зложеный розѣмъ не мѣгъ довго триматися, бо у кожного зъ ворогѣвъ бувъ великій замѣръ добути собѣ цѣлу пѣвденно-захѣдну Русь; речинець розѣму ще не вышовъ, якъ Любартъ напавъ на Галичъ, спаливъ его и набравши здобычи, вернувся до Володимира, дальше напавъ на Польшу и поруйнувавъ околицю Завихоста. Здається, у короля не було спроможности пѣмститися надъ Любартомъ. Остерегаючись, що бѣ вѣнъ не напавъ и въ друге, король велѣвъ укрѣпити Плоцкъ. Се мѣсто було майже по самѣй серединѣ Польской державы. Съ того видко, якого переполоху Литовцѣ нагнали на Польшу. Вдержати зброєю Галичъ за собою Казимиръ не сподѣвався и повернувся до иншихъ моральныхъ засобѣвъ. Релігійна рѣжниця стояла великимъ муромъ мѣжь Польщею и Русею; Литовцѣ - князѣ визнавали православный обрядъ, тымъ-то у Русинѣвъ бѣльше було спочутя до Литвы, нѣ жъ до Польщи. Що бѣ знѣвечити отсе спочутѣ король Казимиръ, зага-

дався усунути спривола православіє. Пропаганда латинського обряду давно вже ходила по Галичині, тепер для неї знаходилася і добра підпора і безъ порівняня б'льшій засоби: Казимиръ думавъ заложити у Львові латинське архієпископство, и вже запрошувавъ до сего папу; та обставини зупинили его заміръ. Призбиравши новихъ силъ Казимиръ року 1366 напавъ зъ великимъ в'йскомъ на Литовску державу, на самъ передъ на Белзъ. Белзкій князь Юрій Даниловичъ, спостерегаючи свою несилу перемогти Поляк'въ, пустився на хитрощ'є: визнавъ себе за Казимирового вазаля. За се ему вернули Белзъ, та ще дали ему яко лєну Холмъ. Король Казимиръ, запевнившись на Юрієву пок'рлив'бств'є, рушивъ далше на Литву и вел'євъ руйнувати Любартові волод'єня за те, що в'нъ ще недавно нападавъ на Польшу. Луцкій и Володимирскій замокъ, забрані кородемъ, в'нъ в'ддавъ п'дъ урядъ Поляк'въ, а всю останню Волянъ давъ Олександрови, сынови Коріята. Олександръ бувъ молодшимъ въ роду. За житя Олгердовихъ д'єтей, Патрикія и Любарта, его не над'єлили уд'єломъ и в'нъ перейшовъ на сторону Казимира. На Волян'є Олександръ кермувавъ ажъ до смерти Казимира, се б'є то до 1370 року.

Отак'ой вдач'є Казимира чимало запомогла в'йна Литвы зъ орденемъ. За 1366 р. Вінріхъ де Кніпроде тричі нападавъ на Литовско-рускіє околиц'є и хижо руйнувавъ ихъ. Того часу, коли Литовскій князь мусили ус'єма силами в'дборонятися в'дъ Н'ємц'євъ, король Казимиръ прибувъ на Волянъ и п'дгорнувъ єбъ п'дъ свою руку. Литовскій князь, пильнуючи п'дгорнути п'вденно-зах'дну Русь, не впали духомъ. Коли князь Олександръ по'хавъ до Кракова на похоронъ короля Казимира, Любартъ и Кейстутъ напали на Володимиръ. У Володимир'є правивъ польскій староста Петрашь Турскій, чоловікъ легкодухій; тымъ-то Литовц'є швидко добули соб'є Володимиръ, лишили тутъ добру залогу и рушили на саму Польшу: зруйнували вони Люблинщину и Судомирщину, переправились за Вислу и понесли руїну ажъ по самый монастирь на Лыс'єй гор'є, б'ля м'єста Божентина. Мати нового Польского короля Людовика (в'нъ же бувъ кородемъ и въ Угорщин'є), Елисавета, вырядила до Литовскихъ княз'євъ посл'євъ, просячи зупинити руйнован'є. Се надало Литовцямъ ще б'льшой в'дваги и року 1379 вони,

нѣ бы на вѣдповѣдь королевѣй, въ друге напали и поруйнували Судомирщину.

Тутъ мусимо зупинитися и сказати кѣлька слѣвъ про те, якимъ чиномъ Людовикъ сѣвъ на Польскому тронѣ. Ще 1339 року Людовикѣвъ батько Карло зложивъ умову, що бѣ Кракѣвскій тронъ бувъ за Людовикомъ. Въ друге така умова зложена вже зъ самымъ Людовикомъ року 1355 въ Будѣ. Длугошь повѣдає, що умова була зложена на „*omnium terrarum regni conventu generali*“. Значить, въ тыхъ умовахъ, разомъ съ королемъ Казимиромъ, бравъ участь и увесь нарѣдъ. Вважаючи Людовика за свого наступника, Казимиръ звертався до него за пѣдмогою. Такъ Людовикъ запомагавъ своему дядькови Казимирови проти Литвы, якъ вона прямувала пѣдгорнути Русь. Вѣнъ пѣдпомагавъ Казимирови забрати Галичину; хоча самъ величався „*Rex Haliciae et Lodomeriae*“. Отъ-се величане тримало въ собѣ замѣръ Угорскихъ королѣвъ на Галичину, де ще въ XII. вѣцѣ сидѣли на тронѣ предки Угорскихъ королѣвъ. Про сю рѣчь треба було добре умовитися обомъ королямъ. Здається, року 1352, коли ще не ранѣйше, вони и зложили умову и визначили вѣдносини до Руси Казимира и Людовика. Людовикъ поступився Казимирови своимъ правомъ на Русь, але Рускї Землѣ лишилися пѣдъ рукою Польщи тодѣ тѣлько, коли пѣсля Казимира не буде сынѣвъ и корона польска дѣстанеться Людовикови; инакже жѣ Угорскїй король має право вѣдкупити Рускї Землѣ за 100.000 фльоренѣвъ. Значить, у Людовика не було ще певной надѣѣ добути польску корону и треба було ему пильнувати, що бѣ Рускї Землѣ лишилися за Угорскимъ королемъ. Умовою 1352 року вѣнъ добився до сеи меты и мѣгъ, значить, спокѣйно голубити свою надѣю на Польскїй тронъ. Казимиръ померъ 1370 р. не лишивши сынѣвъ, черезъ що Угорщина, Польща и Русь злучилися въ одно пѣдъ рукою Людовика.

Русь Людовикъ вѣддавъ року 1372 пѣдъ урядъ Володислави Опольскому, Пясту, сынови доньки Казимирови сестры. Трудна рѣчь добре визначити, що сионукало до сего Людовика? Вѣнъ бувъ у Польщѣ чужинцемъ, тямивъ, що за Володиславомъ бѣльше права на польску корону, и може остерѣгався его: то що бѣ пѣддобритися до Володислава вѣнъ и давъ ему Русь. Така думка имовѣрна, одначе вона страчує свою

вагу, коли нагадаємо, що Володислава и Людовика единала тѣсна дружба, вона примушувала Володислава дбати про интересы своего друга-короля. Можна гадати, що поступитися Рускою Землею спонукали Людовика и релігійні замѣры: вѣнъ горячо бувъ прихильний Казимировѣй думцѣ розповсюдити по Галичинѣ латиньску вѣру. Володиславъ бувъ ревнымъ латинникомъ; ото жъ може Людовикъ и сподѣвався за его пѣдмогою златинщити Русинѣвъ. Володиславъ не бувъ самостѣйнымъ вѣдрубнымъ Рускимъ княземъ, а тѣлько наче намѣстникомъ, або леннимъ володаремъ, бо въ Людовиковѣй грамотѣ сказано, що давъ ему Руске князѣвство на кермоване и збережене. Одначе Володиславъ, яко зъ роду Пястѣвъ и яко кривнякъ Казимирѣвъ, вважавъ за собою право величатися „terrae Russiae dominus haeres“.

Ото жъ року 1366 и 1377 Людовикъ съ численнымъ вѣйскомъ напавъ на Волинь и забравъ всю Володимирщину. Белзъ и Холмъ вѣнъ вернувъ Юрію, додавши ему ще Любачѣвъ и 100 гривень рѣчно зъ соляныхъ копалень въ Бохнѣ, а Любартови Людовикъ лишивъ Волинь зъ умовою, що бы вѣнъ узнавъ верховну власть короля Польского и Угорского.

Володиславъ бувъ чоловѣкъ сумирнои вдачи, не любивъ воювати, тымъ-то вѣнъ не схотѣвъ кермувати Галичиною, на котру безъ перервы нападали вороги; вѣнъ вернувъ еѣ Людовику, а собѣ добувъ вѣдъ него землѣ въ Польщѣ: князѣвства Добриньске, Гнѣвковске и Быдгощу. Грамотою 1379 р. Володиславъ оголосивъ, що всѣ мешканцѣ Галичины вѣльній вѣдъ покрѣливости ему и зновъ переходять пѣдъ Людовика. Длугошь въ сѣй речи суперечить Анонімови. По его думцѣ Володиславъ зрѣкся кермувати Галичиною зъ иншой причины: король побачивши, що Галицка Русь — край богатый, родючий, захотѣвъ прилучити еѣ до Угорщины и забажавъ, що бѣ Володиславъ перейшовъ въ Польскій князѣвства. Думку свою Длугошь пѣдпирае доводомъ того, що заразъ пѣсля Володислава Галичина пѣшла пѣдъ урядъ Угрѣвъ, ихъ розведено скрѣзь по мѣстахъ залогамы, а декому зъ нихъ надѣлено на власнѣсть Рускихъ Земель.

У Людовика було три доньки Катерина, Марія и Ядвига; перша мусила стати королевою Угорщины. Але жадна зъ нихъ, вѣдповѣдно умовѣ 1355 року не могла сѣсти на Польскому

тронѣ. Можна гадати, що король підписуючи отсю умову, рахувавъ на свого небожа Ивана; але небавомъ Иванъ вмеръ бездѣтно, черезъ що Людовикові потомки повинні були позбутися права на польску корону. А Людовикові сего не хотѣлося. Тымъ-то вѣнъ занявши спершу всю Галичину своїми залогами, повернувъ усѣ свои засоби, що бѣ знищити тѣ статіи умовы 1355 року, що забороняли донькамъ его сѣсти на Польскому тронѣ.

Дарами и обѣцянками король прихиливъ до себе духовныхъ и мирскихъ дукѣвъ и найшовъ мѣжь ними такого собѣ прихильника, що жваво запомагавъ его замѣрамъ. То бувъ підканцлеръ Завѣша. Король за підмогу обѣцявъ зробити его єпископомъ кракѣвскимъ. Тымъ самымъ шляхомъ король впливавъ и на шляхту. Вѣдъ давна заведено въ Польщѣ податокъ, що звався „крулевщизною“. До Локетка „крулевщизны“ платили два грошѣ зъ лану. За Владислава Локетка и Казимира „крулевщизну“ по троха побѣльшували и довели єѣ спрвола до шести грошѣвъ. Се выкликало скрѣзь ремествованя. Вѣдно-ручники шляхти вѣздили року 1355 въ Угорщину и просили короля Людовика знести незвычайно тяжкѣ податки. Людовикъ згодився. Якъ вмеръ Казимиръ и почався безладъ, то шляхта по троха зовсѣмъ забула, що треба платити крулевщизну. Въ роцѣ 1374 урядники короля Людовика приперли шляхту, вымагаючи, що бѣ оплатила крулевщизну по 6 грошѣвъ. Така несподѣванка вельми вразила шляхту; та й не було єѣ чого сплатити податокъ; доводилось, або пожичати або нищити свое господарство. Король оповѣстивъ, що вѣнъ готовъ замѣсть 6 грошѣвъ брати на крулевщизну тѣлько по 2 зъ лану, що бы за те Поляки згодилися вызнати за єго доньками право на польску корону. Шляхта радо пристала на се; заразъ вырядила до короля послѣвъ, и року 1355 въ Кошицяхъ зложила єѣ королеми вѣдповѣдну умову. Депутаты такъ догоджали королеви, що згодилися узнати за Польску королеву ту доньку, котру схоче самъ король, або єго жѣнка. Король выбравъ Катерину и депутаты заприсягли ѣй въ Кошицяхъ. Одначѣ не довелось надѣти корону на Катерину, бо небавомъ вона вмерла. Король скликавъ депутатѣвъ въ друге, що бѣ заприсягли другѣй єго доньцѣ Маріи. Депутаты на сєй разъ подѣлилися на партіи: одні підъ проводомъ Яна, архієпископа Гнезненъ-

ского спротивлялися бажаню короля; другі підъ проводомъ Завѣши стояли за короля. Останнихъ було бѣльше, тымъ-то король и вѣдвжився обернутися до крутого кѣнца: вѣнъ наказавъ замкнути въ Кошицяхъ мѣсцеву браму и не выпускати зъ мѣста нѣ одного депутата. Депутаты не довго змагалися, погодилися и заприсягли Маріи року 1380. Якъ минуло Маріи 10 лѣтъ, сѣ заручили сѣ 13-лѣтнимъ маркграфомъ Бранденбургскимъ Жигмонтомъ, сыномъ императора Карла IV. Людовикъ зновъ скликавъ депутатѣвъ до Зволина, що бѣ заприсягли Жигмонтови, яко будущому королю Угорщины и Польщи. Другого року (1382) Людовикъ вмеръ и пѣсля его смерти обставины цѣлкомъ перемѣняються.

Зъ оповѣданя про дѣяльнѣсть Людовика мы бачимо, що вѣнъ волѣвъ прилучити Галичину до Угорщины, повернути сѣ на Угорску провинцію и разомъ мѣркувавъ, що бѣ и Польшу зъеднати зъ своею спадковою державою. Въ сему запевняе насѣ Кошицка умѣва, що надавала королеви право выбрати самому наступника собѣ на Польскій тронъ. Або депутаты були недогадливими и не тямилы, що король выбере королевою въ Польшу ту свою доньку, яка буде королевою Угорщины, або жъ коли вони тямилы се, то й самі не змагалися проти злученя обохъ державъ.

По смерти Людовика выникла несподѣвана гадка, що можлива рѣчь пригорнути до Угорщины Польшу, яко провинцію. Поляки обурилися. Пѣшовъ безладъ. Жигмонтъ прибувъ въ Польшу и принявъ титулъ „*Domini Russiae*“. Поляки зустрѣли его неприязно; не пѣшли до присяги ему, а вѣдъ Маріи вымагали, що бѣ вона разъ-у-разъ перебувала въ Польшѣ. Марія вельми любила Угорщину, яко свѣй рѣдний край и черезъ те змагалася. Почалася колотнеча, а тамъ и усобицѣ. На щасте усобицѣ небавомъ скѣдчилися: усѣ партіи пристали на те, що бѣ зсадити Марію сѣ Польского трону, (вона ще на нѣмъ и не сидѣла). Въ марци 1383 зѣбралася рада и оголосила, що Марія зсаджена сѣ трону. Жигмонтъ заходився полагодити справу, але даремно; Поляки нѣ за що не згодилися взяти его собѣ за короля и похвалялися силою выгнати его сѣ Польщи.

Такимъ побытомъ всѣ хитрї засады Людовика розбилися. Марія, не здобувши Польской короны, замѣрилася добути за те Рускї Земль, се бѣ то Галичину. Галичина того часу була

меншою тою, що підгорнувъ Казимиръ, бо після смерти Людовика Любартъ ставъ самостійнимъ Володимирскимъ княземъ и купивъ въ Угрѣвъ за гроши не тільки Кременецъ, Лопатинъ и Олесько, що належали до Волиньщини, але жъ й Снятинъ и Перемышль, куда доси ще не простягалася рука Литвы. Власністю Польскои корони тодѣ були Землѣ Сянѣцка, Самбѣрска, частина Перемыскои, Галицка и Львѣвка зъ головними твердинями у Львовѣ и Галичѣ. Отсѣ-то краини Марія и загадалася прилучити до Угорщини. Ся справа не здавалася трудною; бо, якъ вѣдаємо, Людовикъ вѣддавъ Галичину орудувати Уграмъ, въ бѣльшихъ мѣстахъ стояли угорскі залози и власть Польщи була тільки номінальною. Марія забравши Галичину въ роцѣ 1383, яко королева Угорщини, Галичини и Льодомеріи, выдала грамоту на володѣніе однимъ селомъ въ Сянѣцкѣй краинѣ своєму воякови; а року 1384, вже, окрѣмъ подѣбныхъ грамотъ, зустрѣчаємо актъ далеко бѣльшой ваги: вона надає Перемыскому латиньскому епископови велику силу земель по Сянѣцкѣй и Перемыскѣй краинѣ. Одначе не довго простояло таке злученє Галичини зъ Угорщиною. Угры не хотѣли перебувати підъ жѣвною рукою и не злюбили Марію, а особливе еи ньєнку Елисавету, а тымъ часомъ обявився претендентомъ на Угорскій тронъ крєвнякъ Людовика, Неаполитаньскій король Карло. Противники Елисаветы запросили єго королємъ на Угорщину; вѣнъ охочо згодився на те, прибувъ въ Угорщину, коронувався угорскою короною и осѣвся въ королѣвскому замку въ Будѣ. Тутъ жили и обыдѣвъ королевы зъ усѣма своими двораками и користувались усѣма королѣвскими шанобами. Карло вважавъ себе цѣлкомъ безпечнымъ и безъ жадной охорони заходивъ до нихъ. Разъ якось, коли вѣнъ зайшовъ, на него напали и ранили. На силу добився вѣнъ до дому. Сподѣвався вѣнъ, що єго сторожа кинеться мститись за него, але помылвся. Сторожа була зъ Италіянѣвъ; побачивши раненого короля, вона повтѣкала. Нарѣдъ не вступився за Карла: се певный доказъ, що королємъ єго настановила партія: корона зновъ перейшла въ руки Маріи и Елисаветы. Року 1386 обыдѣвъ королевы вырядилися подорожувати по Кроаціи и Далмаціи; въ червцю бѣля мѣста Дяковара на нихъ зроблено нападъ, арештовано и завезено до Далмаціи въ замокъ Новиградъ. Тутъ, після пѣврѣчного замкненя Елисавету задушено.

Все отсе выкликало въ Угорщинѣ анархію и помогло Польщѣ повернути зновѣ до себе Галичину.

Тымъ часомъ Литовскій князь Ягайло, одружившись зъ Ядвигою, зложивъ обѣцанку злучити до одной державы усѣ Рускій, Литовскій и Польскій краины и повернути Литовцѣвъ до латиньской вѣры.

Ядвига оповѣщаючи Львовянамъ въ марци 1386 про свѣй шлюбъ, запевняла, що всѣ ихъ права, привилеї и вѣльности лишаються незрушеними. Але тодѣ ще велика частина Галичины була пѣдъ Угорщиною; Ядвига не хотѣла розводити колотнечу зъ матѣрю и сестрою. Поляки жѣ бажали, що бѣ Ядвига вернула Польщѣ Галичину власными польскими силами и що бѣ чоловікъ еи не бравъ въ свѣй справѣ жадной участи. Таке бажанє легко зрозумѣти: окрѣмъ краинъ Сяндѣцкон, Самбѣрской, Львѣвской, Галицкой и частины Перемыской, иншій Рускій Землѣ, якъ: Украина, Волинь, Подѣле, Пѣдлєсе и частина Червоной Руси, належали до Литвы и Ягайло писався „dominus et haeres Russiae“. Поляки не були певными, що Ягайло выконає свою обѣцанку про злученє Польщи, Литвы и Руси и вымагали, що бѣ вѣнъ давъ поруку. Поруку взяли на себе рѣднній братъ Ягайла Свидригайло и браты въ другихъ Витовтѣ, сынъ Кейстута, Михайло Явнута и Федоръ Любарта. Дальше Поляки розумѣли, що отей Землѣ (Украина, Волинь и иншій) хочѣ и будуть зъєднаній съ Польщею, але остануть яко власнѣсть Литвы. Тымъ-то вони бажали добути хочѣ Галицко-Львѣвску краину яко власнѣсть Польщи.

Съ початку 1387 року прійшла въ Польшу звѣстка про смерть Елисаветы. Про Марію нѣчого не чуто було певного; гадали, що и еѣ постигла доля Елисаветы. Тодѣ жѣ Поляки довѣдалися, що анархія въ Угорщинѣ небавомъ мусить скѣнчитися и що Угры визнають королемъ Жигмонта и небавомъ вѣнъ коронуватиметься. Поляки зѣбрали вѣйско, посадили на коня молоду королеву Ядвигу яко ватажка вѣйска и въ лютоѣмъ того жѣ року рушили на Галичину. Дня 2. марця Ядвига задержалася бѣля Львова въ мѣсточку Городку и вырядила до Львовянъ гонѣцѣвъ, що бѣ небавомъ пѣддалися зъ доброю волѣ. Львовяне перебувши вже 50 лѣтъ пѣдъ рукою чужинцѣвъ, байдужій були до того, хто кермуватиме надъ ними, чи Угорщина, чи Польша; бѣльшь ихъ тягло до Польщи; злученє

зъ нею подавало надѣю, що крамарство Львовянь пошириться. Львѡвъ стоявъ на великому шляху зъ заходу на схѡдъ — черезъ Литву и Пѡльщу и черезъ те Львовянамъ не можна було не гадати, що пристаючи до Польщи вони сприяють власнымъ крамарскимъ интересамъ. Угорска залога у Львѡвѣ була невелика: не вѣдаючи, кого ѣй визнавати за свого державця и не сподѣваючись на скору заемогу зъ Угорщины, вона не змагалася проти Полякѡвъ. Такимъ побытомъ Поляки добули Львѡвъ, не проливши крови. Дня 9. марця Ядвига оголосила грамоту, затверджаючи Львовянамъ усѣ ихъ права, привилеѣ и вѡльности. За приводомъ Львова пѡшли Перемышль, Тереховля, Сянокъ, Ярославъ. Тѡлько Галичь не пѡддався. Поляки не здолѣли добути его власною силою и запросили пѡдмогу у Витовта. Витовтъ на той часъ бувъ у Луцку: вѡнъ злучивъ вѡйско своє и иныхъ князѣвъ, своихъ кривнякѡвъ (Юрѣя Белзкого, Василя Пиньского, Федора Любартовича Володимирского, Федора Рогатиньского, Юрѣя Слуцкого и Семена Степаньского), пѡдступивъ до Галича и примусивъ Угорского воеводу Бенедикта пѡддатися. Хоробрый Угоръ пѡддався зъ умовою, що бы король не прослѣдувавъ его, а пошанувавъ и давъ ему прожитокъ. Сю умову принято и року 1388 Бенедикта надѣлено маетностями. Кермувати Галичиною постановлено Поляка Яна (Ивана) изъ Тарнова, воеводу Судомирского.

Отакъ року 1387 збулося злучене Галичины съ Польщею. Съ того часу до XVIII. вѣку Галичина була власностю польскои короны, була провинцею Польскои державы. Останній Рускѣй Земль, и мѣжь ними Волянь прилучено до Польщи яко власнѡсть Литвы. Кермували надъ ними Литовскѣй князѣ, пѡдручники Ягайла, Великого князя Литовского и короля Польского.

III.

ВНУТРѢШНЯ ІСТОРІЯ ГАЛИЦКОИ РУСИ.

Зверхню исторію Галичины мы написали, якъ було спроможно пѡсля тыхъ жерель, що дѡйшли до насъ. Чимало періодѡвъ зъ неп неясныхъ, темныхъ, бо далека минувшина не лишила намъ добрыхъ певныхъ звѣстокъ. Коли жъ вже для

фактичною исторію не достає матеріалу, то що жь мовити про исторію внутрішню, побитову? А треба знати, що побитова исторія має далеко, далеко бѣльше интересу: знанє сен исторію выяснює поглядь и думки на подѣвъ зверхнїхъ. Лѣтописи добре пильнували и докладно записували усобицѣ князѣвъ, вѣйны зъ сусѣдами, напады сусѣдѣвъ на Украину-Русь; але вельми мало звертали вони уваги на народный побитъ, на народнїхъ розумѣнїя, на єго думки, єго розвитокъ духовый и моральный, на єго свѣтоглядь. Воно й не диво: лѣтописцѣ мусили подлягати интересамъ свого часу; ихъ интересували вѣдносини до сусѣднихъ державъ, успѣхъ того або иншого князя въ боротьбѣ. Житє сучасникѣвъ, ихъ думки, прямованя не звертали на себе уваги лѣтописцѣвъ. Отже, коли Галицкїхъ лѣтописи не досить докладно повѣдають про усобицѣ, походы, боѣ и т. и., то ще менше можна сподѣватися вѣдъ нихъ звѣстокъ, що бѣ выяснити собѣ внутрішнє житє Галичанъ. Мы зѣбрали — де можна було, и якї можна було звѣстки про сю рѣчь, звели ихъ до купы и подаючи застерѣгаємо, що нашъ оглядъ внутрішнѣго житя Галичини вважаємо за нецѣловный и недокладный.

Споглянувши на внутрішнїхъ побитъ Галичини, на самѣхъ передѣхъ дивуємося вѣдносинамъ князя до вышого стану, до боярѣ. Осѣ деякїхъ мѣсяцѣхъ зъ лѣтописей про сю рѣчь: року 1188 Волыньскїхъ князь Романъ Мстиславовичъ довѣдався, що проти Галицкѣго князя, Володимира, Галичанє загаломъ ремствують. Романъ мѣркує, якъ бы то выгнати Володимира, а самому сѣсти въ Галичѣ; вѣнъ баламутить проти Володимира, нише на него до боярѣхъ и подмовляє vybrати єго. „Мужи же Галичкыи, приѣмше совѣтъ Романовъ, совокуивше полкы своя и возсташа на князь свой и не смѣша єго изимати, ни убити, занє не вси бяхуть въ думѣ той“. Вѣдаємо, що Володимиръ зъ доброй волѣ залишивъ Галичѣ. Подѣ рокомъ 1206 въ лѣтописи читаємо: „и приведоша Галичанє Мстислава (Пересопницкѣго) на Бенедикта и приѣде къ Галичю и не успѣвшю єму ничтоже, Щепановичъ Илія возведе и на Галичину могилу, ослабився, рече єму: „Княже, уже єси на Галичинѣ могилѣ посѣдѣлъ, такъ и въ Галичи княжилъ єси, смѣяху бо ся єму“. Подѣ р. 1208: „Ятымъ же бывшимъ княземъ Роману, Святославу, Ростиславу, Угромъ же хотящимъ ѣ вѣсти королеви, Галичаномъ же молящимся имѣ, да быша и повѣсили мѣсти ради, убѣжени же

бывше Угре, великими дарми, предани быша на повѣшеніе мѣсяца Септемврія. Данилу же княжащю въ Галичи, тако младу сущу, яко и матери своей не позна; минувшю же времени Галичане же изгнаша Данилову мать изъ Галича“. Пѣдъ р. 1210: „Володиславъ же воѣха въ Галичь, вокняжися и сѣде на столѣ“. Пѣдъ рокомъ 1230: „Крамолю же бывши отъ безбожныхъ боярѣхъ Галичскихъ, свѣтъ створше со братучадьемъ его (Данила) Олександромъ на убіеніе его и преданье землѣ его“. Про сию змову довѣдався Данило, вырядивъ своего „сѣдельничого“ Ивана, котрый захопивъ 28 ворохобникѣвъ „и ти смерти не пріяша, но милость получша. И нѣкогда ему въ пиру веселящюся, одинъ отъ тѣхъ безбожныхъ боярѣвъ лице ему зали чашею и то ему стерпѣвшю; иногда же да Богъ имъ возомъздитъ“. Року 1240 до безладу выкликанаго нападомъ Татарѣвъ, придучилася непокѣрливѣсть и ворохобный духъ боярѣвъ: „Бояре же Галичстїи Данила княземъ себѣ называху, а сами всю землю держаху. Доброславъ же вокняжился бѣ и Судычъ, поповъ внукъ, и грабяша всю землю и въшедъ во Бакоту, все Понижье прїя, безъ княжа повелѣнїя. Григорїи же Васильевичъ себѣ Горную страну Перемышельску мышляше одержати и бысть мятежь великъ въ землѣ и грабежь отъ нихъ. Данило же увѣдавъ, посла Якова, стольника своего съ великою жалостью къ Доброславу, глаголя къ нимъ: „Князь вашъ азъ есмь, повеленїя моего не творите, землю грабите, Черниговскихъ боярѣвъ не велѣхъ ти, Доброславе, прїимати, нѣ дати волости Галичскимъ и Коломыйскую соль отлучити на мя; оному же рекшу: „да будетъ тако“. Въ тѣ же часъ, Якову сѣдѣщу у него, прїидоста Лазоръ Домажирѣвъ и Иворъ Молибожичъ, два беззаконника отъ племени смердѣя и поклонистася ему до земли, Якову же удивившюся прощавшю вины, про что поклонистася; Доброславу же рекшу: „вдахъ има Коломыю“. Якову же рекшу ему: „Како можеша безъ повелѣнїя княжа отдати ю сима, яко величїи князи держатъ сїю Коломыю на роздаванїе оружьникомъ; си бо еста недостойна ни Вотънина держати“; онъ же усмѣявся, рече: „То, что могу же глаголати“. Яковъ же, прїѣхавъ, вся си сказа князю Данилови. Данило же скорбѣше и молящюся Богу о отчинѣ своей, яко нечестивымъ симъ держати ю и обладати ею. И малу же времени минувшю, присла Доброславъ на Григорїя, река: яко невѣренъ ти есть, противлящюся

ему, а самъ хотяше всю землю одержати, свадившеся сами и прїѣхаша съ великою гордынею, вѣдучю Доброславу во одной сорочѣцѣ, гордящу, ни на землю смотрящу. Галичаномъ же текущимъ у стремени его, Данилови же видящу и Василькови гордость его, большую вражду нанъ воздвигнуста. Доброславу же и Григорью, обоимъ ловащимъ на ся, слышавъ же Данило рѣчи ихъ, яко полны суть льсти, и не хотять по волѣ его ходити и власть его иному предати, сомысливъ же со братомъ, по нужи, не видя беззаконїя ихъ и повелѣ его изоимати“.

Здається сего досить, що бъ выяснити вѣднoсини боярѣ до князѣвъ; самовольство боярѣ и стиснуте становище князѣвъ выразно видко зъ наведенихъ лѣтописнихъ слѣвъ. Особливо выразне оповѣданє про замѣры звести зъ свѣта Данила. Князь переловивъ баламутѣвъ и простивъ ихъ; небавомъ пѣсля сего оденъ съ тыхъ баламутѣвъ зновъ ображає князя, брызнувши виномъ мѣжь очи князеви; князь и сей разъ не покаравъ єго. Одначе бувало, що й князѣ тратили терпеливѣсть и тодѣ вже прїймалися за крѣпавї кары. Кадлубокъ свѣдчить, що Романъ замѣрився було звести всѣхъ боярѣ зъ нащадкомъ и нѣвечивъ ихъ, якъ тѣлько мѣгъ. Такъ само чинили и Игоревичѣ, про нихъ лѣтопись повѣдає: „Въ лѣто 6716 (1208) „совѣтъ же сѣтвориша Игоревичи на бояре Галичьскїи да избьютъ и по прилучаю избїени быша; и убїенъ же бысть Юрїй Витановичъ, Илья Щепановичъ, инїи великїи бояре; убѣено же бысть ихъ числомъ 500, а инїи разбѣгошася“. Вѣдаємо, чимъ вѣдомстили бояре за отсе душегубство. Князѣ Руриковичѣ погибли на шибеницѣ, а на Галицкому тронѣ сѣвъ бояринѣ. Коли жъ нагадаємо собѣ про тї нечисленнї баламутѣтва, що коили бояре и проти Романовичѣвъ и проти Угорскихъ королѣвъ, и проти Игоревичѣвъ и иншихъ, то помѣтимо, що такого не бувало въ жадному Рускому князѣвствѣ. Вѣдаємо, що похожї вѣднoсини були и въ Угорщинѣ и въ Польщѣ, вѣдаємо, що Галичина разъ-у-разъ перебувала въ звязку або зъ Угорщиною, або съ Польщею — черезъ се мимоволѣ приходить на думку, що Галицкї бояре цильнували своєю дѣяльностю походити на боярѣ Угорскихъ и Польскихъ. Одначе самымъ тѣлько отсимъ впливомъ ще не можна выяснити исторїю Галичины; треба ще вызначити, черезъ що отсей впливъ мавъ таку вагу и чому нимъ такъ перейнялися Галичане? чому сей впливъ не зустрѣвъ въ Гали-

чинъ жадной суперечки, жадной вѣдѣчи? Треба, значить, зазирнути въ саму Галичину, въ ея устрѣй и тамъ пошукати вѣдповѣди на отсей пытаня.

Въ Галичинѣ обставины и енергична Володимиркова дѣяльнѣсть пощастила тому, що ажъ доки не вмеръ Данило, Галицко-Руска Земля не дробилася на удѣлы. Въ Галичинѣ не водилося, що швидко оденъ за однимъ перемѣняли князѣвъ; князѣ не переходили зъ одного князѣвства на друге, якъ се водилося на Кіевскѣй Руси. Нероздѣльнѣсть Галицкого князѣвства змѣцняла его, надавала силы и ему и тому станови людей, що бувъ головнымъ помѣчникомъ князеви, се бѣ то боярамъ. Боярамъ не було на що покидати рѣдний край: вони або купували, або подарунками вѣдъ князѣвъ набували собѣ великѣй маевности и черезъ те, яко богатырѣ на землю мали великѣй впливъ. Та до того и на всѣхъ значныхъ урядовыхъ посадахъ сидѣли бояре. Треба ще нагадати, що князѣвскѣй рѣдъ въ Галичинѣ не бувъ численний. Тымъ-то въ Галичинѣ не водилося того, що помѣчаемо на Кіевскѣй Руси, що бѣ у кожного невеличкого мѣста бувъ свѣй князь и що бѣ правивъ нимъ князь. Въ Галичинѣ мѣстами правили бояре, и пр. року 1219 Звенигородъ вѣдданий бувъ Судиславови; въ усѣхъ останнихъ мѣстахъ були тысяцкѣй, а се здається, чи не те жь саме що й державцѣ мѣсть; и пр. въ Перемышлѣ року 1213 державъ тысячу Ярунъ, чи Яронъ. Вѣдѣль бачимо, що становище Галицкихъ боярѣ було мѣцнѣйше анѣ жь Кіевскихъ: багатырѣ на землѣ, дуки-урядники вони мали власнѣй полки и зѣднавшись въ одно, могли стояти проти князя, коли помѣчали, що вѣнъ не сприяе имъ, або ворогови зъ ними. Становище князя не було мѣцне; ему не можна було ити проти боярѣ, обпираючись на саму лишень дружину; бо бояре злучивши свои полки, мали бѣ бѣльшу нѣ жь дружина силу. Черезъ те князь мусивъ поступатися боярамъ. Мимоволѣ приходитъ тутъ думка прирѣвняти вѣдносини Галицкого князя до боярѣ и вѣдносини Кіевского або Великого князя до молодшихъ князѣвъ зъ Рурикового роду: и той и сей держаться одностайно, а разъ-у-разъ ворогували. Доброславъ и Григорій пѣсля Татарского нападуду трохи чи не всю землю захопили до себе и набралися такой силы, що передѣ пѣсланцями князя прямо глузували

зъ розпорядкѣвъ его. Ньчого проти нихъ князь Данило не мѣгъ вчинити, лишень журился та молився Богови за свѣй край. Трохи згода Доброславъ и Григорій посварилися, тодѣ Данило смѣливо наказавъ обохъ ихъ увязнити. Видима рѣчь, що Данилови страшними вони були тѣлько въ спѣльнѣй дѣяльности. Такъ само ще й до Данила було, коли бояре, збаламучені Романомъ, повстали проти Володимира Ярославовича: вони не вѣдвужилися нѣ вязнити, нѣ вѣбити князя, бо „не вси бяхуть думѣ той“. Будучи сильными и розумѣючи свою вагу, бояре натурально прямували поширити свои права и завести бѣльшь користиѣй вѣдносины до княжоѣ власти. Въ сему разѣ имъ щастило те, що имъ можна було попереду вмовлятися съ князями, нѣ бы торгуватися. Князѣвъ охочихъ добути Галицкѣй тронъ було доволѣ и боярамъ було съ кого выбирати. На мою думку — численнѣй претенденты на Галичъ и були головною причиною, значнѣйшимъ спонуканѣмъ, що добре выясное вѣсь баламуцтва боярѣ.

Звернувши увагу на давнѣйшу исторію Галичины, спостережемо, що тамъ була добра згода помѣжъ боярами и верховною властею; въ доводѣ сего подаемо ось яке лѣтописне оповѣданѣ. Въ бою зъ Изъяславомъ Мстиславовичемъ, року 1153 бѣля Тереволѣ бояре такъ промовляли до князя: „Ты еси молодѣ, а поѣди прочъ и насъ позоруй, како ны будетъ отецъ твой кормилъ и любилъ, а хочемъ за отца твоего честь и за твою, головы своя сложити, ты еси у насъ князь одинъ, оже ся тобѣ што учинить, то што намъ дѣяти? а поѣди княже къ городу“ и т. д. (П. С. Р. Л. Н. 73). Бояре повстають на князя тодѣ лишень, коли стало можливе имъ обпертися на кого иншого: такъ вони повстали проти Осомыслови тодѣ, якъ у семьѣ его выникли сварки, боярамъ можна стало потягти руку за княгиню Ольгу и сына Володимира и поѣдъ ихъ прапоромъ дѣяти проти Ярослава. Потѣмъ бояре стали проти Володимира, бо обпиралися на Романа, чинили по его намовѣ и на его користь. Тутъ Романъ давъ недобрыѣй привѣдъ и бувъ зверхнѣю причиною колотнечи, доки вѣнъ бувъ живымъ, вѣнъ суворыми утисками спинявъ боярѣ, а по смерти его — боярамъ настала така воля, що вони бѣ легко могли дѣйти до своѣи меты, коли постановили собѣ свѣдому мету и одностайно прямували до неѣ. Але жъ бояре тягли хто куда! хто до Угрѣвъ, хто до Ольговичѣвъ, хто до

Романовичѣвъ, а хто й не тямивъ куда треба тягти. Отъ зъ отсего безголова и покористувався Данило. Перемѣгши ще до 1249 р. усѣхъ претендентѣвъ на Галичъ, вѣнъ тымъ самымъ вѣдобравъ у боярѣ можливѣсть баламутити и пѣдгорнувъ ихъ пѣдъ свою власть. Зъ сего часу вже нема нѣчого въ лѣтописяхъ про внутрѣшнѣй колотнечѣ. За часу Юрѣя II. грамоты выдавалися именовъ не самого князя, але и именовъ боярѣ. Зъ сего можна гадати, що въ половинѣ XIV. вѣку вага боярѣ зновъ прокинулася. Але се може було й черезъ те, що Юрѣй бувъ ще малолѣткомъ.

Читаючи въ лѣтописныхъ оповѣданяхъ, якъ бояре знущалися съ князѣвъ, дивуемся, чому князѣ не обернулися до мѣсть, не надавали имъ ваги и не зробили зъ нихъ пѣдпору для себе проти боярѣ? Здасться, бояре парализували и силу мѣсть, бо бачимо, що мѣщане беруть лишень пасивну участь и слухняно вважають боярську волю. Хочъ лѣтопись все дѣячѣвъ именуе Галичанами, але тутъ треба розумѣти Галицкихъ боярѣ, а не масу горожанѣ. Довести се не трудно: н. пр. пѣдъ р. 1208 лѣтопись повѣдае: „Галичане же выгнаша Данилову матеръ изъ града“. Пѣдъ р. 1202: „И еще же хотящу Володимиру искоренити племя Романово, поспѣвающимъ же безбожнымъ Галичаномъ“. Зновъ пѣдъ р. 1234: „Узрѣвшѣ же бояре Галичстѣи Василька отшедша съ полономъ, воздвигоша крамолу: Судиславу же Ильичу рекшу: „Княже! льстивъ глаголь иѣюють Галичане, не погубисе, поиди прочъ“. Року 1235, коли Данило прѣйшовъ до Галича, усѣ горожане мовили: „Яко се есть держатель нашъ Богомъ даный и пустишася яко дѣти ко отчу, яко пчелы къ матцѣ, яко жажющи воды къ источнику“. Отъ-теперь прирѣбнайте сѣ звѣстки: въ одныхъ Галичане баламутятъ проти Данила, выгонюють его неньку, загадуються выкоренити Романѣвъ рѣдъ; въ другихъ зновъ Галичане съ щирою прихильностею горнутья до Данила! Видима рѣчь, що першѣй звѣстки повѣдають про Галичанѣ-боярѣ, а остання про Галичанѣ-мѣщанѣ. Инколи лѣтопись и вѣдрѣжняе ихъ; н. пр. пѣдъ р. 1235, повѣдавши про спочутя мѣщанѣ до Данила, лѣтописецъ про боярѣ каже: „Пискупу же Артемью и Дворскому Григорѣю возбраняющу ему, узрѣвшѣма же има, яко не можаста удержати града, яко малодушна блюдящѣся о преданѣи града, изыдоста слезными очима и ослабленнымъ лицомъ, и лижюща уста

своя, яко не имѣюща власти княженя своего, рѣста же съ ну-
жею: прииди, княже Данило, приими градъ“.

Отакъ въ усѣхъ значныхъ справахъ головными дѣячами бачимо бояръ. Въ Галичинѣ вага бояръ була така сама, якъ и въ Кіевскѣй Руси: и тамъ и тамъ народна маса вважала бояръ яко захожихъ людей: ваги бояре набиралися зъ своихъ достаткѣвъ та зъ урядовыхъ посадъ и черезъ те задержували свѣй впливъ на масу. А нарѣдъ, не маючи свого власного вѣтажка, звичайно мусивъ дѣлитися на частки и хилитися до того, або иншого боярина. Се добре видко зъ лѣтописного оповѣданя про приѣздъ Доброслава до Данила: „Бдучю Доброславу, во одной сорочцѣ гордящу, ни на землю смотрящу, Галичаномъ же текущимъ у стремени его“. Бздити або ходити „у стремени“ — було тодѣ ознакою покѣрливости, пѣдлеглисти. На останку, коли бъ Галицка маса була зъ самостѣйнымъ голосомъ и вагою, то не попустила бъ вона, що бъ любый еи князь Данило бѣльше, нѣ жъ 40 лѣтъ бѣдувавъ такимъ небезпечнымъ и приниженымъ житемъ! Коли бъ була самостѣйность масы, вона бъ зробила такъ якъ Кіяне, мовивши: „Не хотимъ Ольговичей, хотимъ племя Мономахово“.

Зустрѣчаемо по лѣтописяхъ оповѣданя про повстанѣ мѣсть проти князя, але й вони тѣлько змѣцняють нашу гадку про пассивне становище мѣщанъ. Пѣдъ р. 1240 повѣдає лѣтопись про поворотъ Данила съ Польщи, пѣсля татарского нападу: „И прииде ко граду Дорогичину и восхотѣ внити во градъ, и вѣстьно быеть ему: „яко не внидеси во градъ“, оному же рекшу: „Яко се былъ градъ нашъ и отецъ нашихъ, вы же не изволите внити въ онъ“; отъиде, и отъиде мысля си, иже Богъ послѣ же отмѣтьє сотвори держателю града“. Бачимо, що Данило нѣ слова не мовить про мешканцѣвъ, а обвиновачує „держателя града“, се бъ то боярина.

Теперь подамо тѣ убогѣ звѣски, якѣ лишили намъ лѣтописи про житѣ и занятя бояръ и мѣщаньства.

Не слѣдъ пѣдъ словомъ „бояре“ разумѣти вѣдрубный замкненыи станъ: зробитися бояриномъ можна було всякому. Та здаеться, боярами тодѣ звали кожного, хто бувъ близькимъ до князя и мавъ яку значну посаду. Не буде великою помылки, коли скажемо, що бояре були урядовый станъ, до котрого належали не тѣлько старшѣ урядники, але й меншѣ, якъ тѣуны,

дяки, писарь. Сі всь урядники, окрѣмъ хіба тіунѣвъ, дякѣвъ та писарѣвъ на часъ вѣйны ставали въ вѣйско.

Якимъ чиномъ велися вѣйны, мы не вѣдаемо нѣчого характеристичного. Вѣйско въ Галичинѣ, якъ и по иншихъ Украинско - рускихъ Земляхъ складалося съ княжою дружины и полкѣвъ. До полкѣвъ брали мешканьцѣвъ зъ мѣсть и сѣль. На чолѣ вѣйска бувъ князь. Звычайно, що бѣ захопити до хоробрости, князь державъ до вѣйска промову и самъ бився поручъ зъ иншими. За вѣйскомъ скрѣзь ишло руйнованѣ, грабованѣ здобычи, напады на сусѣдѣ. Пѣсля бою князю подавали трофеѣ, якъ-отъ окульбаченыхъ коней, зброю. Вѣйско пѣвденно-захѣднои Руси вызначалося запаломъ, хоробростою, але не було у него вытревалости. Галицке вѣйско своимъ блискучимъ видомъ дивувало не тѣлько Прусѣвъ и Ятвягѣвъ, але и Угрѣвъ. Осъ якъ лѣтопись описуѣ вѣйско, що було въ походѣ на Ятвягѣвъ 1251 р., „щитѣ же ихъ яко зоря бѣ, шоломъ же ихъ яко солнцю восходящу, копіемъ же ихъ дръжащимъ въ рукахъ яко трѣсти мнози; стрѣльцемъ же обаполь идущимъ и держащимъ въ рукахъ рожаници своѣ и наложившимъ на нѣ стрѣлы своѣ противу ратнымъ, Данилови же на конѣ сѣдящу и всѣ рядящу и рѣша Прузи Ятвяземъ: „Можете ли древо поддржати сулицами и на сію рать дерзнути“ (Полн. Собр. Руск. Лѣтоп. 187). Про Данила, коли вѣнъ року 1252 бравъ участь въ справахъ Угорщины и Австрійского князѣвстна лѣтопись повѣдаѣ: „Бѣ бо конь пѣдѣ нимъ дивленію подобенъ и сѣдло отъ злата жѣжена и стрѣлы и сабля златомъ украшена, иними хитростями, якоже дивитися, кожую же оловира Грецкого и круживы златыми плоскими ошитъ и сапоги зеленого хѣза, шити золотомъ“. Красный видѣ Данилового вѣйска такъ вразивъ Угорского короля, що вѣнъ промовивъ: „Не взяхъ быхъ тысящѣ серебра за то, оже еси пришелъ обычаемъ рускимъ отцовъ своихъ“.

Въ другѣй половинѣ XIII. вѣку помѣчаемо, що князѣ пильнують зменшити руйнуючій впливъ вѣйны на люднѣсть и умовляються съ Поляками, не воювати челяди, се бѣ то воювати тѣлько зъ вѣйскомъ, не займаючи мешканьцѣвъ. На останку, що бѣ не доводити до вѣйны, вони заводять конгресы зъ сусѣдами и тутъ пильнують уладнатися безъ вѣйны.

Що до побыту мѣсть, то й тутъ звѣстки и вбогѣ и нецевнѣ. Кожне мѣсто мало засаду, се бѣ то залогу; урядувавъ

нимъ начальникъ мѣста. Лѣтопись называє сихъ начальникѡвъ держателями мѣсть. Але були и такі мѣста, де заступникомъ княжю власти бувъ лишень самъ тунъ.

Въ мѣстахъ Галичины сидѣли люде рѡжныхъ національностей; крѡмъ Русинѡвъ, котрыхъ, видима рѣчь, була бѡльшѡсть, були Поляки, Нѣмцѣ, Жиды, Татары, Вѡрмене и инші. Запевно, що Поляки зъ давныхъ давень жили по Галичинѣ, бо само сусѣдство съ Польщею того вымагало. Нѣмцѣвъ закликали яко добрыхъ ремѣсникѡвъ и тямущихъ крамарѡвъ. Лѣтопись повѣдає, що року 1235 въ Галичѣ були одні ворота, звалися Нѣмецкѣ. Се свѣдчить, що Нѣмцѣ перебували въ Галичѣ ще ранѣйше. Въ оповѣданю про збудованє Холма лѣтописецъ каже, що Данило: „Нача призывати прихожаѣ Нѣмцы и Русь“. Болеславъ Мазовецкѣй навѣвъ за собою багато чужинцѣвъ въ Галичину: двѡрня его була съ Полякѡвъ и Нѣмцѣвъ. Ще бѡльше поселилося ихъ у Львовѣ за Казимира року 1340. Одна рукопись XVII. в. (Topografia civitatis Leopoldis a Joane Alnrech, consule civitatis Leopoldiensis) повѣдає, що Казимиръ, добувши Львовѣ, вѡддавъ его вартувати сторожѣ зъ Нѣмцѣвъ; а Зиморовичъ въ своему „Triplex Leopoldis“ додає, що тыхъ вартowychъ було 1200 чоловѣка. Отсимъ захожимъ Галичина своєю природою и замѡжностею такъ подобалася, що вони на вѣки лишилися у Львовѣ. Вже за Казимира вони добули собѣ рѡжнѣй привилеѣ, збудували собѣ першу латиньску церкву въ имя Богородицѣ. Вони жь ото и перекрутили Львѡвъ на Лембергъ.

Съ часу Казимира Нѣмцѣ у Львовѣ берутъ значну постать яко володарѣ земель и богатырѣ-крамарѣ. Трохи-потрохи вони загарбали до своихъ рукъ усе крамарство. Навѣгъ князь Волыньскѣй Дмитро Любартъ, выдаючи до Львовянъ універзалъ про деякѣ купецкѣ справы, выдавъ его на нѣмецкѣй мовѣ. Отакъ въ другѡй половинѣ XIV. вѣку нѣмецка народнѡсть набула собѣ великои ваги и впливу въ Галичинѣ, особливо жь у Львовѣ.

Про Жидѡвъ мало звѣстокъ. Вѣдавмо, що въ Кієвѣ вони перебували зъ давныхъ давень; то вже жь не безъ того, що бѣ не було ихъ и въ Галичинѣ. Але вѣдомый Жидъ-подорожнѣй Веняминъ Тудельскѣй († 1172) не згадує нѣ словомъ про жидѡвскѣй школы въ Галичинѣ. Значить, въ XII. вѣку ихъ ще тамъ не було; коли такъ, то можна погодитися зъ звѣсткою

Зиморовича, що Жи́ды прибули в Галичину в сорокових роках XIII. в. Приманила их туда можливість скуповувати у Татаръ награбоване добро. Ипат. лѣтопись пѣдъ р. 1288 повѣдає, що за Володимиромъ Васильковичемъ „плакалися Жи́дове“. Зъ сего можна гадати, що тодѣ у Володимирѣ було вже ихъ чимало. Бѣльше естъ звѣстокъ про Жи́дѣвъ Караимѣвъ, та тѣлько тѣ звѣстки треба обережно брати. Року 1830 згорѣла в Галичѣ разомъ съ караимскою школою якась книжка на пергаментѣ: в тѣй книжцѣ було повѣдано, що року 1243 два король — татарскій Батуханъ и Данило, столицею котрого бувъ Галичъ, зложили умову и ханъ дозволивъ, що бѣ сотня родинъ Караимѣвъ переселилася съ Крыму в Галичъ ради крамарства. На кожную родину дано в Галичѣ хату, землю, 100 гривенъ и право продавати рѣжнѣ напоѣ. Хочъ Украинско-рускѣ князѣ й надавали чужинцямъ пѣльги, одначе показанѣ Тудельскимъ треба признати за надто великими. До того жѣ треба сказати, що в роцѣ 1243 Данило ще не величався королемъ и не зносился ще тодѣ съ Татарами. Мы цѣлкомъ мусимо вѣдкинути сей документъ и взяти справедливую звѣстку Чацкого зъ его твору про Жи́дѣвъ, що Караимѣвъ навѣвъ Витовтъ в XV. в. спершу в Луцкѣ, а вѣдѣль в Галичѣ. Ся звѣстка здається певною ще и черезъ те, що Ипат. лѣтопись повѣдаючи про всѣ народности, якѣ мешкали по Галичинѣ, не згадує про Караимѣвъ.

Вѣрмене зайшли в Галичину в XIII. в. пѣсля того, якъ Татары пѣдгорнули Вѣрменію. Спершу значна частина ихъ перенеслася до Тавріи, в Старый Крымъ (Ески-Крымъ), а зъ вѣдси в Галичину, особливо до Львова. В архивѣ Львѣвской Вѣрменской капітулы естъ записъ, що Вѣрмене мали у Львовѣ власну деревляную церкву ще в р. 1183; але се очевидно помылка, певно, що мусило бути 1283; бо року 1183 ще й Львова не було на свѣтѣ.

Въ деякихъ актахъ и творахъ повѣдається, що у Львовѣ мешкали „Saraseni“. Отже вельми трудно за певне сказати, хто такій були „Saraseni“. Вже жѣ се не Турки, бо Турки тѣлько на останку XIII. в. починають набиратися деякою вагою в Азїи, та й то вѣйсковою, а Русь закликувала чужинцѣвъ до себе ради розвою, промыслу и крамарства. Вже жѣ се и не Татары; бо в документѣ, в котрому помѣжь мешканцѣвъ

Львова поручь стоять Tartari et Saraceni. Намъ здається, що Saraceni — се Сурожане, мешканьць мѣста Сурожа, Судака (Sugdaia). Се мѣсто вѣдоме своимъ значнымъ крамарствомъ. А галицькї мѣста, особливо Львѣвъ, вели крамарство; тутъ складався крамъ, що перевозився зъ Азїи въ Европу: то чомъ же не гадати, що Сурожане мешкали у Львовѣ. До того жъ и въ Ипат. лѣтописи пѣдъ р. 1288 сказано „и тако плакашесе надъ нимъ (Володимиромъ Васильковичемъ) все множество Володимирцевъ, Нѣмцы, и Сурожьцы, и Новгородьци, и Жидове“. Латиньскїи письменники часто такъ перекручували назвы, що инколи й не пѣзнаешъ еѣ. Згадаймо ще, що у схѣднихъ письменникѣвъ Судацькъ звався Суракъ — отъ воно й виходить, що по латиньскому мешканьць Сурака „Saraceni“.

Що до Татаръ, то нема що й говорити, коли и якимъ побытомъ вони зайшли въ Галичину. Скажемо лишень, що споминки про нихъ довго зберегали назвы однихъ ворѣтъ у Львовѣ „porta Tartarica“, потѣмъ сїи ворота звалися краковьскими. Ёсть одень переказъ, що Татаре за давного часу мали у Львовѣ власну мечету.

Мѣщане въ Галичинѣ крамарювали и промыслували. Що промыслы стояли въ доброму розвитку, се свѣдчить намъ будѣвля по мѣстахъ церковъ, домѣвъ и оздоба ихъ; такъ само убранє и зброя воякѣвъ. На останку повѣдаємо, що навѣтъ чужинць дивувалися на добру будѣвлю мѣсть, н. пр. Угорскїи король року 1231 казавъ про Володимиръ: „Яко такїи градъ не изобрѣтохъ ни въ нѣмецкихъ странахъ“. За для купецтва саме положенє Галичины було вельми користнымъ, бо черезъ ню йшовъ шляхъ зъ Европы до Азїи. Князь пильнували надъ розвиткомъ купецтва и зазывали въ Галичину для сего чужинцьѣвъ, надаючи имъ пѣльги и привилєѣ. Такъ Андрѣй, Володимирскїи князь, грамотою до Торуньского магїстрату надавъ купцямъ зъ мѣста Торуня право крамарювати по Галичинѣ и Володимирщинѣ вѣльно, не платячи мыта. Се, правда, не були пѣльги новї: Андрѣй тѣлько затвердивъ те, що истнувало за его батька.

Найзначнѣйшимъ купецкимъ мѣстомъ въ Галичинѣ бувъ Львѣвъ. Дня 9. мая 1379 р. король Людовикъ, затверджаючи давнїи права Львова, надавъ ще новє право складуваня краму (jus depositorii), черезъ що кожний купецъ, якїи крамарювавъ

на Сходѣ, мусивъ переѣздити черезъ Львѡвъ; зъ сего Львѡвъ набувавъ выгоды транзитоваго купецтва. Чужимъ купцямъ не подобалося отсе право и вони дбали, що бѣ зноситися съ Татарами безпосередно.

Львовяне просили князя Дмитра Любарта, не перепускати такихъ купцѣвъ черезъ свои володѣня. Дмитро выдавъ грамоту и запевнивъ Львовянъ, що не пустить черезъ свѡй край нѣ одного такого купця, нѣ зъ Нѣмеччины, нѣ съ Польщи до Татаръ, якій не заведе складу у Львовѣ, Луцку и Володимирѣ. Року 1380 король Людовикъ новою грамотою оголосивъ, що бѣ кождый купецъ, крамарюючи на Сходѣ, ѣхавъ черезъ Львѡвъ и тутъ чотырнацять днѣвъ стоявъ зъ своимъ крамомъ; а черезъ 14 днѣвъ за крамъ, якого не продасть, заплативъ мыто и тодѣ вѣзъ его дальше.

Розвиткови мѣсть помагало магдебурске право. Се право надавъ Львову Казимиръ року 1365. Дехто зъ историкѡвъ вѡдкидае сю звѣстку, разъ черезъ те, що загубилася десь корольска грамота, а въ друге черезъ те, що есть звѣстка, що ще року 1352 у Львовѣ були вже конзулѣ и адвокаты. Але жъ страта грамоты ще не доводить того, що самой грамоты не було, а звѣстка про конзулѣвъ и адвокатѡвъ могла належати до нѣмецкихъ мешканцѣвъ Львова.

Селяньскій мешканецъ въ Галичинѣ були хлѣборобами. Въ Галичинѣ, якъ и скрѡзь по Украинѣ-Руси истнувало громадске володѣне землею. Землю дѣлили мѣжь громадянами на дрѣбнѣйшїе частини вѡдповѣдно тому, якъ родила земля, якъ вона лежала до сонця и т. ин. Се чисто-рускїй споконвѣчный подѣлъ (*secundum consuetudinem Ruthenorum*); его ставлять проти нѣмецкого подѣлу (*secundum jus Theutonicum*) на довгїй смуги, не вважаючи на те, якїй грунтъ, чи родючїй, чи нѣ. Селами приватно володѣли князѣ, бояре, купцѣ, але володѣли лишень самою землею, а не людьми: селяне були вѡльными. За землю селяне платили або вѡдрабляли. Въ актахъ того часу на купно, говориться тѡлько про землю а не про людей.

И городяне и селяне давали на князя податки. Вѣдаемо, що городяне платили на „татарщину“ и на „ловчес“. Останне значило платню на удержане княжихъ ловцѣвъ. Отакъ Мстиславъ Даниловичъ року 1288 завѣвъ въ Берестѣ „ловчес“ по

чотыри гривны кунъ рѣчно. Селяне давали „поборъ“, „татарщину“ и „ловчєє“. Татарщину може сплачували грѣшми; що до „побору“ и „ловчого“, то давали природними добутками. Лѣтопись свѣдчить намъ, по скѣльки въ Берестѣ давали ове-чокъ, курей, лєну, збѣжа и т. и. съ каждой сотнѣ „на ловчєє“. Окрѣмъ того селяне вѣдбували деякѣ роботы, рубали дерево, будували мѣста и т. д.

Въ политичныхъ справахъ селяне були матеріяльною силою, котрою орудували иншѣ: приходивъ вѣдъ князя наказъ, сѣлянинъ кидавъ плугъ, борону и брався за зброю. Силами селянъ чинили значнѣ справы: княжѣ троны переходили вѣдъ одного князя до другого. Селянинъ справивши те, на що єго кликали, вертався до дому, не мѣркуючи про добутки зъ єго поту и крови.

Исторія церкви того часу має доволѣ цѣкавого, бо тодѣ выникла боротьба латинства съ православїємъ.

Христїанство зайшло въ Галичину ще до Володимира святого и ширилося неустанно и не вѣдхильно; про се дбало єпископство, заложене Володимиромъ року 992 у мѣстѣ Володимирѣ на Волицѣ.

Въ XII. вѣцѣ заложене єпископство въ Черемышлѣ. Першу звѣстку про єпископство въ Галичѣ зустрічаємо въ Ипат. лѣтописи пѣдъ рокомъ 1165, де повѣдається, що Галицкѣй єпископъ, Кузьма, проводивъ по наказу кн. Осмомысла царевича Андроника Комнена зъ Галича до Греції. Татищєвъ повѣдає, що сей Кузьма бувъ постановлений року 1156. Въ XIII. вѣцѣ єпископство зъ Угровска перенесено до Холму.

Всѣ отей єпархїи були пѣдъ рукою митрополїтѣвъ, спершу Кїєвскихъ, дальше Володимирскихъ, а потѣмъ Московскихъ. Галицкѣй князѣ натурально бажали самостѣйнои, вѣдрубнои митрополїи. Про се свѣдчить намъ жите св. Петра, написане митрополїтою Кипрїяномъ, де выразно сказано, що Юрїй Даниловичъ замѣрився Галицке єпископство обернути на митрополїю и выбравъ на митрополїту Петра. Сей подався въ Царгородъ высвятитися, але патрїярха Атаназїй постановивъ єго на митрополїту не для самой Галичины, а на цѣлу Украину-Русь. Зъ листу Грецкогo императора до митрополїты Теогноста до-

вѣдуємося, що митрополія, тѣлько що заложена вѣ Галичинѣ, була знесена. Палеологъ повѣдомивъ про се р. 1347 Московскаго князя Семена и Володимирскаго Дмитра - Любарта. Не вѣдаємо, за кого заложено митрополію, имовѣрно, що за Казимира; але истнувала вона не довго. Казимиръ передъ кѣнцемъ житя свого листомъ до патріярха Филотея енергично вымагавъ митрополіты на Галичину, погрожуючи, що инакше приверне Русинѣвъ до латиньскои релігії. Видко, що вѣнъ не хотѣвъ, що бѣ Московскій митрополита кермувавъ вѣ Землѣ, котра належала вже до Польщи. Уже пѣсля смерти Казимира р. 1371 патріярха высвятивъ митрополітою для Галичины Антонія, давши пѣдъ его руку чотыри єпископства: вѣ Холмѣ, Володимирѣ, Перемышлѣ и Туровѣ. Король Людовикъ пильно дбаючи обернути Русинѣвъ на латиньство, не мѣгъ сприяти рускѣй митрополіи, знѣсъ Галицку митрополію и натомѣсть завѣвъ латиньске архієпископство.

Такимъ побытомъ Галицка митрополія двѣчи выникала, але обидва разы истнувала такій короткій часъ, що обидва митрополіты не мали великаго впливу, навѣть про нихъ не лишилося лѣтописныхъ звѣстокъ. Року 1539 Галицке и Подѣльске православне духовеньство вѣ купѣ зъ мирянами выслало 13. грудня зѣ Львова до Кієвскаго митрополіты Макарія просьбу, що латиняне чинять имъ утиски и що бѣ вѣнъ своего намѣстника архімандриту Макарія высвятивъ на єпископа вѣ Галичѣ. Тымъ часомъ розпочавшася вже боротьба латиньства съ православіємъ справдѣ вымагала для Галичины незалежнаго, вѣдрубнаго сановника.

Захѣднї латиняне зъ давна вже пильнували привернути Русинѣвъ до латиньскои релігії. Ще 962 р. императоръ Отонъ I., заложивъ вѣ Могунці єпископство „in partibus infidelium“; звалося воно познаньскимъ и рускимъ. Вѣнъ загадався отей краѣ пѣдгорнути спершу пѣдъ духовну, а дальше и пѣдъ свѣтску свою власть. Першого вѣнъ досягнувъ справдѣ року 968, а що до другого, то зъ самого початку воно скѣнчилось тымъ, що Адальберта прогнали зъ Руси. Згодя Угорскій королевичъ, сидячи вѣ Галичѣ, наводили за собою римскихъ єпископѣвъ. Папы кѣлька разѣвъ усовѣщували Галицкихъ князѣвъ прилучити церкву до церкви. Року 1234 на самѣй межѣ Украины-

Руси заложено латинське єпископство и названо єго рускимъ. Генрихъ Бородатый, кн. Шлєзкій, добувъ собъ дозвѣль заложити руске єпископство въ Опатовѣ, близько Люблина. Потѣмъ се єпископство прилучено до єпископства Любуского (ad ecclesiam Lubicensem). Видима рѣчь, що и Могунцке и Опатовське єпископство дѣйстного впливу на Украинѣ-Руси не мало. Такі титулярні єпископства стали особливо розводитися тодѣ, якъ папа Григорій IX. выславъ у Галичину Францісканѣвъ и Домініканѣвъ; зъ нихъ папа Инокентій IV. року 1282 зробивъ руску місію; черцѣ переходили вѣдъ села до села, вѣдъ мѣста до мѣста и розносили латиньство.

Коли вымеръ рѣдъ Романа Великого и Галичина опинилася въ рукахъ чужинцѣвъ, тодѣ вживано навѣтъ насиля, що бѣ повернути Русинѣвъ на латиньство; але нарѣдъ Рускій мѣцно боронивъ вѣру предкѣвъ. Болеслава Мазовецкого отроєно за те, що вѣнъ кинувся утискати православіє. Казимиръ держався тои гадки, що доки истнуватиме двѣ релігії, доти Русины не зроблятьєся Поляками, значить, доти и власть єго въ Галичинѣ не буде твердо стояти; отъ чому вѣнъ такъ пильно працювавъ надъ навертанємъ Русинѣвъ въ латиньство. Папєска буля 1375 р. свѣдчить, що пѣсля пѣдгорнення Руси Казимиромъ багато людей рускихъ привернено до латиньства. Латинське архієпископство доси истнувало не маючи великои ваги; що бѣ поширити латиньство мѣжь Русинами, треба було сему архієпископству надати бѣльше активної ваги и Казимиръ выпросивъ у папы Урбана V. дозвѣль заложити латинську митрополію у Львовѣ, обѣцюючи дати їй доброго вѣна.

Першимъ архієпископомъ у Львовѣ бувъ Христинъ. Такъ повѣдає Длугошь пѣдъ рокомъ 1361; але тутъ очевидні помылки; бо того часу папою бувъ Инокентій VI., а Урбанъ V. сѣвъ на папєскому тронѣ тѣлько 1362 р. Дальше: буля папы Урбана 1363 р. до архієпископа Гнезненського споминає, що Казимиръ бажає завести архієпископство у Львовѣ; папа наказує довѣдатися про вѣѣ обєтавины, якї могли бѣ сприяти новому архієпископству. Значить, того часу не було ще у Львовѣ латинського архієпископства. Пѣсля Казимира Галичина пѣшла пѣдъ Угорского короля Людовика, котрый за надто пильнувавъ ширити латинську релігію: для того вѣнъ поручивъ

орудувати Галичиною Владиславу Опольському, такому жь, якъ и самъ, завязтому латиннику. Владиславъ Опольскій на підмогу закликавъ Францісканѳвъ, подарувавъ имъ власный свѳй дѳмъ у Львовѳ, дозволивъ имъ руску церкву св. Хреста повернути на латиньскій костель и выпросивъ у папы згоду, заложити архієпископство въ Галичѳ, а єпископство въ Перемышлѳ, Володимирѳ и Холмѳ. Що до 1375 р. въ Галичинѳ не було латиньскихъ єпископѳвъ, се видко съ папскою булѳ того року; буля повѳдає, що на єпископскихъ катедрахъ у Перемышлѳ, Володимирѳ и Холмѳ сидѳли єпископами „схизматики и єретики“. Якій впливъ зробили латиньскій єпископства, заложєнїй року 1375, видно съ того, що горѳший верствы Галичанѳ перейшли на латиньство.

Скажемо ще кѳлька слѳвъ про моральный впливъ церкви. Перше всего бачимо роботу духовенства надъ народною просвѳтою. Ще за Володимира св. и Ярослава Мудрого церква стала проводаремъ просвѳты. Въ Галичинѳ такому прямованю церкви сприяли князѳ. Ярославъ Осмомыслъ самъ спонукавъ духовенство просвѳщати мирянѳ: заводивъ школы, ставивъ въ нихъ черцѳвъ учителями, а доходы монастырѳвъ казавъ повертати на удержанє школѳ. Школы разъ-у-разъ перебували пѳдъ доглядомъ церкви; нема що й казати про те, що просвѳта виходячи съ того жерела носила въ собѳ и характеръ церковный. Церковный духъ огортавъ и домашне житє: про князѳвъ лѳтописи повѳдають, що вони були побожными, будували церкви, шанували духовенство, годували старцѳвъ и калѳкъ. А все жь въ домашному житю церковный впливъ не нѳвечивъ давного руского впливу, вызначеного словами славетного князя: „Руси єсть веселїє пити“. Князѳ любили ще и полювати: лѳтописє малює Данила завязтымъ ловцемъ. Вже жь не безъ того, що Угры й Поляки, натурально, впливали на домашне житє князѳвъ Рускихъ, одначе нѳде въ лѳтописєхъ мы не надыбуємо жадного слова про сей впливъ. Хиба жь вѳйсковї забавки, заведенїй Ростиславомъ року 1249, чи не були наслѳдуванємъ турнїрѳвъ, на котрї мѳгъ сей князь надивитися, вѳзячи часто въ Угорщину.

Отъ и все, що вѳдаємо про домашне и приватне житє князѳвъ: певно, що таке житє вели й бояре и кождый, хто

мавъ спроможнѣсть. Мы гадаемо, що навѣтъ побыть житя убогихъ мѣщанъ мало чимъ вѣдрѣжнявся вѣдъ побыту житя горѣшнихъ верствъ. Але мы тѣлько гадаемо такъ; а що бѣ запевнати, на те не маемо доказѣвъ*).

Перекладъ Ѳ. В.

---

*) Ся монографія М. Смирнова выйшла въ Петербургѣ 1860 р.

ГАЛИЦЬКІЙ КНЯЗЬ ДАНИЛО

(Монографія Микола Дашкевича).

I.

РЕФОРМА ПОЛІТИЧНОГО УСТРОЮ РУСИ ЗА КН. ДАНИЛА.

На останку XII. в. поміжъ деякихъ поступовихъ українсько-руськихъ людей виникала вже свѣдомість потреби лѣшого устрою и мѣцнѣшого ладу, нѣ жь той, якій панувавъ тодѣ на Украинѣ-Руси. Авторъ „Слова о Полку Игоревѣ“ такими словами высказуе про незгоду по Земляхъ Рускихъ: „Убуди же жирня времена. Усобица княземъ на поганья погибе, рекоста бо братъ брату: се мое, а то мое же и начаша князи про малое се великое мльвити, а сами на себѣ крамолу ковати, а поганіи съ всѣхъ странъ прихождаху съ побѣдами на Землю Рускую. О, стонати Руской Земли, помянувшѣ пръвую годину и пръвыхъ князей“.

Мабуть така свѣдомість чимало запомагала съ початку XIII. в. Волыньскому князеви Романови Метиславовичу, Даниловому батькови, виробити за недовгій часъ съ пѣвденно-захѣднои Руси одно страшне для сусѣдъ князѣвство.

Здавалося, що для Украины-Руси займається зоря щасливои будущини и не марно лѣтописъ кѣлька разѣвъ зъ великою шанобою згадуе про князя Романа, а нарѣдъ и за 80 лѣтъ пѣсля смерти сего князя добре пам'ятувавъ про него. Але жь заведений Романомъ новый ладъ держався силою его индивидуальности и вымагавъ, що бѣ его довго ще пѣддержувавъ або самъ Романъ, або хто иншій, такои якъ вѣнъ вдачи, чоловікъ. На лихо Романъ незабаромъ вмеръ: наступникомъ ему лишився сынъ его Данило — малолѣтокъ, пѣдъ опѣкою матери. Княгиня - Данилиха не здолѣла справитися съ тими перешкодами, якій небавомъ повстали проти неї, черезъ що Романова будѣвля повалилася слѣдомъ за тымъ, якъ самъ будѣвничій полягъ

въ могилу. Південно-західна Русь зновъ вернула ся на шляхъ старого свого становища. До того и чужинцѣ змѣцнили свѣй впливъ на ню и пильнували, що бѣ добру ей частину пригорнути до себе.

Здавалось, що гадка про з'єднанє Украиньско-рускихъ Земель цѣлкомъ зникла; отодѣ-то за 15 рокѣвъ пѣсля Романовой смерти, сынъ его Данило заходився дбати про батьковѣ думки и ему — бѣльшь-меншь — пощастило выконати ихъ. Роздивѣмося жѣ, якимъ чиномъ Данило перевѣвъ отсю справу.

Данилови на его долю, окрѣмъ Володимира Волинського, вышала тѣлько частина схѣдной Волыни, вѣдписана ему заповѣтомъ свояка его, Мстислава Пѣмого; та й зъ сего заповѣтного удѣлу велику частину мусивъ Данило добувати силомѣцъ; а всѣ иншѣ Землѣ, якѣ вѣнъ лишавъ по собѣ, придбавъ вѣнъ самъ. Володимиръ стався ему нѣ бы осередкомъ, до которого горнувъ Данило Украиньско-рускѣ Землѣ.

Въ такѣй Даниловѣй работѣ можна вѣдрѣжнити два перѣоди. Насампередъ вѣнъ пильнує пѣдгорнути пѣдъ свою руку тѣ Землѣ, що були его „батькѣвщиною“, але тодѣ не належали до него. За такую „батькѣвщину“ вѣнъ мѣгъ вважати першь усего Землю Володимирьску, се бѣ то бѣльшу частину захѣдной Волыни. Остання Волынь була вѣдрубнимъ удѣломъ, де головными мѣстами були Белзь и Червень. Певно, що за Романа и по схѣднѣй Волынѣ були вѣдрубнѣ князь, та Романъ пѣдгорнувъ ихъ пѣдъ себе. Нѣ за кимъ зъ Украиньско-рускихъ князѣвъ не було стѣлько права на Галичь, якъ за Даниломъ: его батько Романъ бувъ близькимъ крєвнякомъ Галицькому княжому родови; рѣдъ сей вымеръ, Галичь призвычаився переходити, яко спадщина, вѣдъ батька сынови. Отъ черезъ се Данило и мѣгъ вважати и Галичь за свою „батькѣвщину“.

За останнихъ часѣвъ свого житя Романъ володѣвъ и Кѣвѣмъ; одначе Данило не квапився на сю частину Украины-Руси, яко на спадщину; а може й не хотѣвъ набиватися за Кѣвѣмъ, що бѣ не выкликати довгой боротьбы: може мѣркувавъ вѣнъ инакше, що хочъ вѣнъ и возьме верхъ у боротьбѣ та великой користи съ того не придбає. А що Данило тодѣ не замѣрявся на Кѣвѣ, се видко съ того, що Кѣвекѣй князь Володимиръ Руриковичъ спершу побоювався Данила и воювавъ проти него, але небавомъ заспокоився и бувъ Данилови суще-

речникомъ. Знати зновъ, що хочъ бы Данило и забравъ бувъ Кіевъ, то бъ вернувъ его Михайлови Чернигѣвскому.

Отакъ за першої половини свого житя Данило прямувавъ, яко дѣдичъ, добути собѣ цѣлый Волинський удѣль и Галицко-руську Землю. И таке прямовање показавъ вѣнъ зъ разу. Ще якъ Данило бувъ малолѣткомъ, Кракѣвскій князь Лешко пѣдбивъ пѣдъ свою руку деякїи Землѣ за рѣкою Бугомъ. Ставши родичемъ Мстислава, Данило нарѣкавъ на Лешка, мовлячи: „Батькѣвщину мою держить“. Коли Мстиславъ згодився запомогти Данилови, вѣнъ самъ „ѣха съ братомъ и прїя Берестий, и Угровескъ, Верещинъ и Столпе, Комовъ и всю Украину“. Другимъ разомъ вже на останку року 1230 Данило ходивъ вѣйною, що бъ привернути давнїи межѣ Володимирской Землѣ. Вѣнъ замѣрився було йти проти Ятвягѣвъ, та зупинила его повѣнъ, про котру довѣдався вѣнъ въ Берестѣ. Тодѣ згадавъ вѣнъ, що є у него вороги поблизу: „Данилови рекщу: не лѣпо єсть держати нашеє отчины криверникомъ, Тепличемъ, рекомымъ Соломоничемъ и пойдоста на нѣ въ силѣ тяжкѣвъ; прїяста градъ мѣсяця марта, старѣйшину ихъ Бруна яша и вои изоимаша и возвратися Володимеръ“. Зъ вѣдѣлъ знати, що безъ великой працѣ Данило пригорнувъ захѣдну Волинь.

На Галичъ, хочъ Данило и вважавъ его за цѣлу свою „полъютчину“, вѣнъ одначе довго не виявлявъ своєи претенсїи; а вже коли Мстиславъ покинувъ Галичъ, тодѣ Данило взявся, що бъ придбати отсю найзаможнѣйшу и лѣпшу частину своєи батькѣвщины. Такъ-то швидко и легко далося єму осѣстися тутъ; бо тутъ вѣнъ наткнувся на вельми мѣднхъ супротивникѣвъ. Въ Галичѣ, якъ и на Волинѣ нарѣдъ тягъ руку за Данила; але въ Галичѣ народне спочутѣ не великой стояло ваги: вагу тутъ мали бояре, а народна громада не мала рѣшучого впливу.

Про первѣстне житѣ народной громады въ Галичинѣ звѣстки вельми скупїи; судячи пѣсля нихъ, можна гадати, що устрѣй громадского житя не мавъ жадной особливой прикметы. Вѣдносины громадскихъ элементѣвъ, се бъ то: князя, дружины и громады, були такїи самїи, якъ и скрѣзь по Украинѣ-Руси. Бояре були неминучою частиною дружины и займали въ нѣй перше мѣсце; а дружина наврядъ чи була мѣдно и туго привязана до землѣ. Дружина ревно стоитъ за князя; ще за Во-

лодимирка, вона, не вважаючи на волю мѣщанъ, допомагає князеві втихомирити народну колотнечу вѣ Галичѣ и сѣсти на столѣ. Зъ лѣтописного оповѣданя про сей випадокъ знати, що нарѣдъ тодѣ стоявъ самъ по собѣ, а князь и дружина самі по собѣ.

Що иншого помѣчаємо вѣ Галичѣ за Володимиркового наступника Ярослава Осмомысла. Коло князя перебуває стало его власна дружина; ся дружина не те, що бувъ „полкъ“, якій збирався вѣ часы народного рушення, коли повставала вѣйна зъ ворогами зверхними.

Бояре не почували себе тѣсно злучеными съ княземъ, а були цѣлкомъ вѣдрубными; вони впливали на князя не такъ, якъ впливала тодѣ дружина. Бояре се горѣшня верства. За Ярослава зъ разу видко стало вагу и авторитетъ урядового стану Галичанъ. Вѣдаємо, що Ярославѣвъ батько захопивъ бувъ кѣлька Изъяславовыхъ мѣсть. Ярославъ готовый бувъ вернути ихъ, та бояре не дали ему сего вчинити. Бояре не хотѣли, що бы, съ княжою ласки, справою кермувавъ хто зъ боку и черезъ те вони року 1173 повстали и проти князя и проти тыхъ его прихильникѣвъ, що лѣтопись зове ихъ „Чарговою чадью“. Отся „чадь“, мабуть була зъ людей незначныхъ. Здається, що проводомъ до ворохобнѣ було бажане боярѣ вѣдвернути вѣдъ князя впливъ „чади“, але не вѣдважилися вони прямо мовити причину и причепитися до семейного житя князя. А вже се одно свѣдчить, що бояре мали велику вагу и силу. Прецѣнь же вони не цѣлкомъ взяли гору надъ Ярославомъ: хочъ вѣнъ и заприсягся вважати на волю боярѣ, одначе жѣнка его примушена стала на вѣки покинути Галичъ, а сына вѣнъ разъ прогнавъ було. Зъ другого боку спостерегаємо, що бояре присвоили собѣ и почали орудувати такими правами, якѣ по иншихъ Земляхъ належали громадамъ и стали вони порядкувати за всю Галицку громаду. Передъ смертію Ярославъ скликавъ увесь нарѣдъ: „И ко преставленію своему вѣ болезни тяжцѣ познася худъ, и созва мужа своя и всю Галицкую Землю; позва же и зборы вся и монастыря и нищая и сильныя и худыя“. Тутъ передъ усѣма вѣнъ кається за свои грѣхи: „И тако глаголаше плачася ко всѣмъ: отци и братя и сыновѣ, се уже отхожоу свѣта сего суетьнаго и иду ко Творцю своему, а сгрѣшихъ паче всѣхъ, якоже инъ никто же сгрѣши; а отци и братія! простите и от-

дайте!“ До кого же вінъ обернувся, якъ зайшла рѣчь про наступника? „И се мовляшеть мужемъ своимъ: а се приказываю мѣсто свое Олгови, сынови своему меншему, а Володимиру даю Перемышль“. И не съ кимъ инымъ, якъ зъ мужами Галицкими складае вінъ про се умову. Такъ само и Романъ Мстиславовичъ обертався до мужѣвъ тодѣ, якъ хотѣвъ обняти Галицкій стѣль.

Такій небезпечнй для князя вѣдносины боярѣ зложилися не зъ разу, а спровола, повагомъ, непримѣтно, черезъ що князь и не взявъ проти нихъ обережности заздалегѣдъ. За часу Володимирка завелося въ Галичинѣ одновласте и звычай, що бѣ стѣль княжйй переходивъ вѣдъ батька до сына. Берладникъ, хочъ и силкувався за Ярослава добути собѣ удѣль въ Галичинѣ, та не було ему въ сему вдачѣ. Иншй вѣтки княжого роду не замѣрялися на Галичъ, ажъ до кѣнця XII. вѣку. Такимъ побытомъ зъ року 1144 въ Галичѣ не перемѣнялися князѣ такъ, якъ по иншихъ Земляхъ; правивъ оденъ князь безъ суперечникѣвъ. Земля була велика, а князь оденъ; натурально було боярамъ придбати собѣ широку власть. Вони орудували не тѣлько невеличкими мѣстами, але й головными. По мѣстахъ можна було имъ сидѣти довго; бо не траплялося такихъ обставинъ, що бѣ примушували ихъ кидати свои посады; вмиравъ князь-батько, вони служили у его сына; отъ и въ Ярослава були „мужѣ“ его „отця“. Въ лѣтописи здыбаемо такихъ „мужѣвъ“, що служили князеви по 20 лѣтъ; орудуване справами надавало имъ особливои силы и черезъ все отсе „княжйй мужѣ“ зробилися „крѣпкими землѣ“ и набралися великои ваги: стали вони вже не „княжими“ лишень, а Галицкими мужами. Надбавши собѣ такои ваги, вони почали истнувати якъ щось вѣдрубне, самостѣйне, мимо княжой волѣ.

Доказомъ того, що сказано про організацію „Галицкихъ мужѣвъ“ (въ Кіевскѣй лѣтописи зустрічаемо ихъ съ половины XII. вѣку), стають ихъ власнйй слова до Ярослава, що мовили ему передъ вѣйною зъ Изѣяславомъ: „Ты еси молодѣ, а поѣди прочъ и насъ позоруй, како ны будешъ отецъ твой кормиль и любиль, а хочемъ за отца твоего честь и за твою головы своя сложити“; и рѣша князю своему: „Ты еси у насъ князь одинъ, оже ся тобѣ што учинить, то што намъ дѣяти? а поѣди, княже, къ городу, а мы ся бѣемъ сами съ Изѣяславомъ, а кто

насъ будетъ живъ, а прибѣгнетъ къ тобѣ, а тогда ся затворимъ въ городъ съ тобою“. Вѣдѣль знати: 1) що „Галицкѣй мужъ“ були княжѣй дружинники, а не „лучшіе люде“ землѣ; 2) що пѣдъ спокѣйнѣйшій часъ отсѣ дружинники правили мѣстами Галицкои Землѣ; Володимирко ихъ „кормиль“; 3) пѣсля Володимирка вони служили у Ярослава; 4) се були люде, що освѣвшись на землѣ, не могли пѣсля смерти князя переходити за платню до другого. Пильнуючи, що бѣ Галицка Земля не дробилася, вони дбали, що бѣ збѣлшити територію свого князѣвства; бо разъ, якъ бѣлшала територія, бѣлшавъ и общаръ, де вони орудували. Отъ чому не дали вони Ярославови вернути мѣста позабиранѣ его батькомъ.

Придбавши собѣ верховодство, дружинники вживали его не такъ, якъ бы слѣдъ було лучити людемъ громады, а незалежно вѣдъ неи и навѣтъ на шкоду ѣй. Одначе громада не змагалася проти нихъ, бо ще ранѣйше вона була въ Галичинѣ пригноблена. Спинивши ворохобно, Володимирко князювавъ силою въ двохъ мѣстахъ — въ Галичѣ и въ Звенигородѣ. И проти Ярослава реакція выходила не зъ народу; мы помѣчаемо сѣ не въ Галичѣ тѣлько, а ще й на полудни князѣвства въ Берладѣ, у Кучелминѣ и Ушицѣ. Изъ промовы Галицкихъ пѣсланцѣвъ до Изъяслава Давидовича бачимо, що незадоволеныхъ сила примушувала мовчати, але вони готовѣ были вѣтати, якъ бы отримали яку першу запомогу. Та не дѣстали вони запомоги и мовчки, не сперечалися проти осоружной имъ кормиги. Выходить, що самѣ мѣсцевѣ обставины сприяли Галицкимъ боярамъ займати особливе становище, впливъ сусѣднихъ державъ, Польщи и Угорщины, бравъ тутъ лишень другорядну вагу; ажъ Володимирщина такъ само лежала межа въ межу съ Польщею, одначе тамъ не помѣчаемо такихъ особливостей, якѣ трималися въ Галичинѣ.

Опѣсля вже, пѣсля смерти Ярослава Осмомысла до часу, поки Данило затвердився въ Галичѣ, тамъ истнували мѣсцевѣ бояре, подѣбнѣ до тыхъ, що були въ Новгородѣ. Князѣ перемѣнялися, а бояре лишалися тѣ самѣ, жаденъ зъ Галицкихъ князѣвъ не спромѣгся вѣдпыхнути ихъ на бѣкъ, заступити ихъ своимъ боярами; коли въ якого сѣ князѣвъ и бували власнѣ дружинники, то вони не мали въ краю великой ваги.

Зъ вѣдки жь набиралися бояре? Князь часто терпѣли ихъ по неволѣ, бо майже що ступень бачили вѣдь нихъ непокорливѣсть, нехтованє и наругу. У вѣдносинахъ боярь до иншихъ мешканцѣвъ краю бачимо, що бояре выступаютъ тамъ всюда, де вся Земля повинна була рѣшати яку справу. Де-не-де по лѣтописяхъ згадують про нарѣдь, яко дѣяльну силу; нарѣдь подає тодѣ свѣй голосъ, коли нема на видѣвнѣ боярь. Бояре вели политику трохи чи не все на перекѣрь народному добробытову. Съ часу смерти Ярослава Осмомысла, особливо же пѣсля смерти Романа, бояре були причиною баламутетва та ворохобнѣ въ краю, вони наводили чужинцѣвъ и траплялося, що чужинцѣ навѣтъ замѣрялися на народне сумлѣнє. Такъ самѣ бояре не вельми звертали увагу на нарѣдь. Пѣсля татарского нападу „Доброславъ вокняжилъ ся бѣ и Судычъ, поповъ внукъ, и грабяше всю землю и вѣшедь во Бакоту все Понизье прия... Григорій же Васильевичъ себѣ горную страну Перемышльскую мысляше одержати, и бысть мятежь великъ въ землѣ и грабежь отъ нихъ“. Нарѣдь бачимо въ тяжкому становищи; ось якій образецъ подає лѣтопись: „приѣхаша съ великою гординою, вѣдучю Доброславу въ одной сорочцѣ, гордящю, ни на землю смотрящю, Галичаномъ же текущимъ у стремени вѣго“. Пѣсля сего не можна гадати, що бѣ Галицкѣй бояре выходили зъ народу. Мы дѣумаємо, що боярске званє переходило зъ роду въ рѣдь людей, що стали боярами за Ярослава; вони здобули собѣ такой ваги и силы, що вилывъ ихъ не мѣгъ вже зникнути и переходивъ вѣдь батька до сына. Доказъ сего вбачаємо и въ Галицко-Волыньскѣй лѣтописи, пѣдъ р. 1208. Бояринъ Володиславъ пѣдъ Перемышлемъ обертається, вже жь не до громады, а до боярь, съ такими словами: „Братье! почто смущаетея? не сии ли избѣша отци ваша и братью вашу, а инѣ имѣннє ваше разграбиша, и дщери ваша даша за рабы ваша, а отъчѣствни вашими владѣша инни пришелци? то за тѣхъ ли хочете душу свою положити?“ Зъ вѣдсѣль знати, що батьки и браты тѣхъ боярь були такъ само боярами и въ нихъ були батькѣвщины, а батькѣвщины захопили бояре приведенѣй Игоревичами. Можна здыбати въ лѣтописи и иншѣ доказы нашої думки. Що значать слова боярь: „Не хочемъ кланятися понадьи“. Звернѣмъ ще увагу й на те, що мѣжь боярами згадуютьсѣ цѣлѣй роды: Молибоговичѣ и Володрисы, Абрузовичѣ.

Чимъ же бояре піддержували свѣй впливъ? Імовѣрно, що економічними достатками. У нихъ були землѣ, що переходили вѣдъ батька до сына. На земляхъ тыхъ мешкали и люде вольнїи и рабы (невѣльники). Хлѣборобство въ Галичинѣ було бѣльшь користнымъ, давало зыскъ и черезъ те у боярѣ окрѣмъ нерухомыхъ дѣбрь, було велике рухоме майно; надбали вони єго, правлячи мѣстами и околицями. Отъ на отей лишень фактичнїи переваги и обиралася вага боярѣ; выключной вѣдрубности своихъ правъ вони не перевели правничою дорогою и правно не вѣдрѣжнялися вѣдъ народу, а народъ не гадавъ, що вѣнъ позбувся своего вѣчєвого права. Отъ въ чому головна вѣдмѣна галицкихъ боярѣ вѣдъ захѣдныхъ. Галицке боярство хочъ и було родовымъ, та не було станомъ обгороджєнымъ и простымъ людямъ можна було вступати до сєго стану. Лѣтописъ згадує, кѣлькохъ такихъ боярѣ, що повыходили зъ низшого стану, хоча сѣ той жѣ лѣтописи видко, що такї випадки траплялися вельми рѣдко. Значить, въ давнину на Украинѣ-Руси люде не вѣдали вѣдрубныхъ станѣвъ. За князѣвъ вся люднѣсть краю була одно-стайною масою; версты єи вѣдрѣжнялися достатками, а не правами: першїи зерна станѣвъ показуються лишень на самому кѣнци княжого перїоду. Історїя царизму выдекала и розпо-всюдила сї зерна. Въ давнину було такъ: коженъ чоловѣкъ має право на все; одному пощастило бѣльшь, а тому менше, отъ вѣнъ и вѣдрѣжнявся яко „лучшїи чоловѣкъ“; а хто лишався по задѣ другихъ, той звався „меншимъ“ чоловѣкомъ.

Галицкїи бояре Данилового часу були те жѣ саме, що и Ярославїи бояре. Видима рѣчь, що Данилови не можна було не завважати на те, — на чїи бѣкъ сиріяють бояре, бо сама народна прихильнѣсть ще не забезпечувала єму володѣня Галичини.

А бояре змагалися проти Данила: змаганє ихъ має вѣдачу сталости. Инколи бояре зъ доброї волѣ наче и корилися Данилови, але коли гараздъ вчитаемся въ лѣтописи, такъ спостерегаємъ, що нѣколи бояре не хилилися до Данила щиро, а корилися єму лишень тодѣ, коли сподѣвалися, що вѣнъ въ повнѣ матимє вѣдачу. Покорившись, вони заразъ жѣ починали мѣркувати, якимъ бы чиномъ спекатися єго власти: або змовлялися вкоротити єму вѣку, або потайно зносилися зъ Украиньско-рускими и чужоземными князями и закликали ихъ въ Галичину.

Хочь и траплялося, що проти Даниловыхъ вороговъ бояре йшли за одно зъ нимъ, то й тодъ вони були зрадниками и вѣдрѣкалися вѣдъ него, скоро тѣлько спостерегали, що вѣнъ програє справу.

Повна неприхильнѣсть бояръ до Данила и прямоване ихъ шкодити ему, що бѣ вѣнъ не затвердився въ Галичѣ — се рѣчь за надто видима. Та зъ якои причини выникали такі вѣдносины? Може зъ Даниловыхъ вчинковъ проти бояръ? Але жь князь Данило зносился зъ боярами такъ само, якъ зносилися зъ ними и прелеснй князь. Мы собѣ гадаемо навѣтъ, що наврядъ хто съ князѣвъ давной Руси поводився такъ гуманно зъ своими стальными ворогами. Гуманнѣсть Даниловой вѣдчи яскраво вѣдрѣжняє его вѣдъ его батька. Додамо, що волынскій бояре горячо стояли за Данила; галицкй бояре не вдовольнялись тымъ, чимъ бы вдовольнились бояре иншихъ Рускихъ Земель, отъ въ сему жь то и вся сила! Змагане ихъ проти Данила вже було звязане зъ особливими прямованями ихъ, а прямованя выходили съ тыхъ особливыхъ обставинъ, въ якихъ бояре перебували въ своѣй землѣ, воно було протягомъ тои боротьбы, що велася трийцять вже лѣтъ.

Придбавши собѣ вагу и силу, галицкй бояре пильнували, що бѣ не стратити ихъ и своѣй особистый добробытъ становили на першому мѣсци, не гадаючи про интересы народу! Отъ чимъ вызначалися усѣ вчинки бояръ вѣдъ часу Ярослава Осмомысла.

Ще доки не вымеръ рѣдъ Ростиславовичѣвъ, бояре готові були и навѣтъ бажали триматися переважно сего роду. Пѣсля смерти Ярослава бояре выгнали его сына Олега, а за князя взяли собѣ Олегового брата. Згодя Романъ намовивъ ихъ и на сего и сей мусѣвъ втѣкати, коли жь и Романа примусили вѣдректися вѣдъ Галича и поступитися нимъ Уграмъ, бояре зновъ обернулися до своего князѣвского роду, и кликали Берладникового сына. Та й за Ростиславовичѣвъ бояре не геть то вважали на те, що звязокъ князѣвъ сего роду зъ Галичемъ бувъ вже освяченый передъ народомъ давниною и готові були нехтувати народнй переказы, коли тѣлько не надобився имъ покликанный князь.

Якъ перевѣвся рѣдъ Ростиславовичѣвъ, Галичъ не мѣгъ лишитися безъ князя, бо за того часу Земля безъ князя здава-

лася безборонною а про иншу яку форму власти — нѣхто й не гадавъ ще. Видима рѣчь, що боярамъ не однаково було, хто князюватиме у нихъ и якимъ чиномъ той станеться княземъ. Коли княземъ стававъ хто по ихъ выборѣ, вони могли въ новіѣ задержати усѣ свои переваги, а то й придбати собѣ ваги ще бѣльшъ, нѣ жь мали за Ростиславовичѣвъ. На впаки князь, що сѣвъ бы на галицкому столѣ на перекѣрѣ боярамъ, не поступався имъ правами, не зважавъ бы на нихъ! Таке становище чинило боярамъ не мало клоцоту и погодитися имъ можна було хiba лишень зъ Угорскими королевичами; бо въ Угорщинѣ тодѣ вже аристократія мала велику силу. Тымъ-то Галицкѣ бояре давали орудувати спокѣйно Галичемъ тѣлько тымъ князямъ, якѣ займали Галичину, згодившись зъ ними на те. Прецѣнь же й те треба мовити, що боярѣ пѣдбивало на таке прямоване не саме тѣлько бажане зберегти *statu quo*, але ще спонукало ихъ и бажане, що бѣ зацѣлѣла автономія Галицкои Землѣ. Отъ бояре й оголосили замѣсть давного наступованя сына по батькови — принципъ выбору князя и почали вводити его заразъ, якъ не стало князя зъ роду Ростиславовичѣвъ. Романъ, просячи у Рурика запомоги выгнати зъ Галичины Угрѣвъ, мовивъ: „Ведуть мя Галичане къ собѣ на княжение“. Вѣнъ обпирався тодѣ на выборѣ, якъ на звычай вже и вчинокъ боярѣ вважавъ яко звычайный фактъ громадскои волѣ, громадскои самоуправы. Але жь, якъ мы вже бачили, въ Галичинѣ сею самоуправою користувалися тѣлько бояре, вважаючи себе за заступникѣвъ цѣлого краю. Якъ вмеръ Володимиръ Ярославовичъ, бояре зновъ бажали, що бѣ князь у нихъ бувъ по выбору; пѣсля того воно велося такъ стало.

Коли бѣ довелося боярамъ затвердити въ Галичинѣ княземъ ту особу, яку вони вподобали, то може бѣ и запанувавъ въ краю спокѣй; але жь на лихо! Скоро тѣлько Галичъ и лишився безъ князя зъ давного князѣвского роду, заразъ показалися мѣцнѣ претенденты; отей-то пильнували, хочъ бы що тамъ, а придбати Галичину, чи то за згодою боярѣ, чи хочъ и безъ неи. Першь усего явилися Угры: вони ще далеко заздалегѣдъ перѣдъ тымъ зѣткнулися зъ Галичиною и хотѣли пригорнути еѣ до територіи свого королѣвства. Вони не вѣдважилися зъ разу вѣдобрати у Галичины самостѣйнѣсть; тымъ-то,

наче бѣ то не займаючи старого ладу и звичаѣвъ, лишили въ Галичѣ вѣдрубного князя Романа Мстиславовича.

Бояре змагалися, хотѣли, що бѣ було по ихнѣму. Затяглася боротьба, котрой добутокъ была тѣлько часта перемѣна князѣвъ. Звычайно сѣ перемѣны становлять въ вину самымъ тѣлько боярамъ, наче бѣ то вони вже звѣкли такъ перемѣняти князѣвъ; отже не самѣ бояре були тому виною: де за кого съ князѣвъ бояре и вступалися, также выганяли такихъ во-роги боярѣ.

Отсе и выясное намъ вѣдносини боярѣ до Романовыхъ сынѣвъ, котрѣ съ самого малку були претендентами на Галицкѣй стѣль. Бояре сперечалися, бо Романовичѣвъ хтѣли садовити на Галицкѣй стѣль не зъ ласки боярѣ, а якъ дѣдичѣвъ батькѣвщины; до того же бояре пам'ятавали Романа яко свого лютого и небезпечного ворога. Цѣвно, що Романъ затвердився въ Галичѣ на церкѣрь усѣмъ змаганямъ боярѣ и на останку бажавъ звѣвечити ихъ усѣхъ. Хочъ заразъ пѣсля смерти Романа бояре „цѣловаша крестъ къ сыну его Данилу“, и боронили его проти Рурика, але се сталося за тымъ тѣлько, що „по смерти Романѣ снимался король со ятровью своєю, во Сяноцѣ: приялъ бо бѣ Дашла, како милого сына своего, оставилъ бо бѣ у него засаду, Мокъя великаго слѣпоокаго, и Корочюна, Вьцлта и сына его Витомира, и Благию, иньи Угры многи, и за то не смѣша Галичанѣ ничтоже створити, бѣ бо инѣхъ много Угорѣ“.

Небавомъ обставины помогли боярамъ вызволитися вѣдъ ненавистныхъ имъ Романовичѣвъ, котрымъ вони потѣмъ були поспѣльними ворогами. Те, що бояре двѣчи закликали въ Галичину Данила, не суперечить такѣй ихъ полѣтицѣ: кличучи вперше Данила, вони сподѣвалися, що его имя не поможе зѣбрати грѣзне рушенѣ проти ихъ ворогѣвъ Игоревичѣвъ и въ сему вони не помылилися. Спекавшисъ Игоревичѣвъ, бояре держали Данила зъ умовою, що бѣ вони орудували усею властю. Шкодила имъ Данилова мати, вони еѣ выгнали „хотяща бо княжити сама“. Другимъ разомъ черезъ те покликали Данила, що на Галичину йшовъ Мстиславъ.

Коли Данило vyrѣсъ и вже самъ ставъ устоювати за свое право, вѣнъ обпирався на те саме, на що колись вказували его прихильники, що вѣнъ дѣдичъ. Князювати въ Галичинѣ вѣнъ

бажавъ такъ, якъ князювали й инші и якъ самъ вѣнъ князювавъ на Волинѣ. Свѣдомый власного достоинства вѣнъ вымагавъ вѣдъ бояръ покѣрливости: „Князь вашъ азъ есмь, мовивъ вѣнъ разъ до нихъ, повеления моего не творите“. Орудуючи великими сусѣдними землями, Данило вважавъ за можливу рѣчь утримати такожь ладъ и въ Галичинѣ. На останку Данило бувъ такимъ же енергичнымъ якъ и батько его.

Видима рѣчь, що боярамъ Данило выдавався страшнымъ и вони взялися жваво, що бъ позбутися его.

Отъ якъ мы собѣ вызначуемо вѣдносины бояръ до Данила.

Бѣльшѣсть сучасныхъ ученыхъ, якъ Костомарѣвъ, Бѣляевъ, Смирновъ вѣдмѣнною, значною и выразною вѣдчею Галицкихъ бояръ — вважають неустанный подѣлъ на партіи, съ котрыхъ кожна становила и пощирала своего кандидата и по думцѣ сихъ ученыхъ вчинки Галицкихъ бояръ не показываютъ одностайности и вѣдрубности стану, а на першому мѣсецѣ у кожной партіи стояли приватнїи интересы, кожна зъ нихъ силкувалася взяти гору надъ останними, черезъ те въ Галичинѣ велася боротьба тѣлько рѣжныхъ боярскихъ партій.

Уважно оглядаючи увесь періодъ вѣдъ часу смерти Ярослава Осмомысла до часу, доки Данило запевне вже затвердився въ Галичинѣ, не можна не бачити, що такихъ подѣлѣвъ майже не було и князѣвъ въ Галичѣ садовили або скидали и выганяли не вѣдрубнїи партіи, а все бояре. Все бояре брали участь въ перемѣнѣ князѣвъ пѣсля Романа. Дѣти его не мали въ Галичѣ прихильникѣвъ и пѣбѣгъ ихъ не бувъ наслѣдкомъ борьбы партій. Коли бъ бояре дѣлилися на партіи, то для нихъ бувъ великїи простѣръ ставити своихъ кандидатѣвъ, якъ Романовичѣвъ выперли зъ Галичины, одначе жъ не видко, що бѣ одна партія ставила своего князя, а друга иншого. На впаки! спершу за проводомъ Угорского короля вони покликали Ярослава Переяславского, а згодя, пѣсля загальнои нарады пѣслали по Игоревичѣвъ. Якъ осѣлися Игоревичъ, то кѣлька лѣтъ проти нихъ нѣхто не выступавъ. А вже жъ коли бѣ бояре волѣли иншого князя, то не зустрѣли бѣ на те великои перепоны, бо Игоревичъ сварилися помѣжь себе и оденъ выгнавъ другого. Далѣ й самого Романа выгнали Угры за пѣдмогою бояръ. Въ лѣтописяхъ прямо мовиться, що бояре чинили

усѣ сукупно. Розгляньмо ще зъ сего боку часъ боротьбы Данила за Галичину.

Чи спостережемо хочъ за того часу вороговане партій? Дехто помѣжь вченими вбачає, якъ отъ проф. Шараневичъ, мѣжь Галицкими боярами и Данилову партію, але въ лѣтописи сего не видко. Коли въ боротьбѣ Данила зъ Судиславомъ перевагу видимо почавъ брати Данило 1230 р., до него пристали усѣ бояре. Коли мѣжь ними були Данилові прихильники, то чомъ же вони задалегѣдъ не пристали до него? Троха згодя вѣрними Данилови лишился тѣлько 18 „отрокѣвъ“, але ихъ лѣтопись вѣдрѣжняє вѣдъ боярѣ. Прійшли Угры и „примѣ король Ярославль и поиде къ Галичю. Климята же съ Голыхъ горъ убѣжа отъ князя Данила ко королеви и по немъ вси бояре Галичѣкѣи предашася“. Въ другому мѣсцѣ лѣтопись повѣдає: „Володимиру же ятому бывшу въ Торцькомъ и Мирославу, съвѣтомъ безбожьнаго Григоря Василевича и Молибоговичевъ, инѣмъ боярѣмъ многимъ ятымъ бывшимъ... Узрѣвше же бояре Галичѣстни Василька отшедша съ полономъ воздвигоша крاملу“. Отей „многіе бояре“ зовеѣмъ не галицкѣи прихильники Данила, а мабутъ волинскѣи бояре. Волинскимъ бояриномъ бувъ Мирославъ, та мабутъ и Григорій Василевичъ, що суперечивъ проти вѣддачи Уграмъ Черемышля. Зъ галицкихъ боярѣ хіба оденъ Судиславъ бувъ прихильникомъ Данилови; але така прихильнѣсть не великои вартѣ ваги! Бѣльше нѣде лѣтопись не натякає на Даниловыхъ прихильникѣвъ. За часу небутности Данила въ Галичѣ тамъ перебувавъ полкъ зъ его братомъ про всякъ случай и якъ тѣлько вѣнѣ выступивъ, заразъ почалася колотнеча.. А може галицкѣи бояре ворогуючи одностайно проти Данила, складали партіи за для иншихъ претендѣтѣвъ? Бачимо, що тѣ претендѣнты зъявлялись не заразомъ, а оденъ по одному: першими були Угры; коли ихъ побили, зъявився на короткѣи часъ Олександръ Белзкѣи а за нимъ Чернигѣвскѣи князь. Тымъ самѣи бояре складали партіи усѣхъ отыхъ претендѣтѣвъ. Видима рѣчь, що бояре стояли за таку дѣлему: або Данило, або якѣи будъ зъ названыхъ нами кандидатѣвъ.

Мы не доводимо, що бояре разъ-у-разъ стояли дружно въ вѣдносинахъ до князѣвъ; мы лишень гадаємо, що такъ воно

бувало въ бблшности випадкѣвъ и такъ було за Данилового часу.

То й годѣ, коли помѣчаємо вѣдрубнѣ партіи, то бачимо, що рѣчь иде не про кановане одной купки боярѣ надѣ другою. Отъ н. пр. зъ лѣтописного оповѣданя про вигнане Володимира Ярославовича добре знати, що одна партія боярѣ трималася князя, а друга змагалася проти него. Лѣтопись прямо повѣдає, що колотнеча выникла черезъ насильства князя, але непримѣтно зъ лѣтописи, що бѣ въ тыхъ насильствахъ брали участь бояре — прихильники князя. Насильство було въ тому, що Володимирѣ „улюбивѣ жену или чѣю дочерь, поимашеть насильемъ“. Имовѣрно, що насильство обмежувалося такими випадками, не чѣплялося до добра и правѣ и що повстали проти князя самѣ лишень покривдженѣ такими випадками. А подивѣмося, до чого прямували ворохобники?“ „Возсташа на князь свой“ сказано въ лѣтописи и не маючи певности вигнати его прямо, ворохобники повѣдали князеви свѣй замѣръ убити его жѣнку-попадю „и се рѣкоша, вѣдаючи, ажъ ему не пустити попадѣи, но абы имѣ како прогнати его и симѣ ему пригрозиша“. Ото жѣ жадного слова нема, що бѣ вони бажали прогнати съ княземъ кого зъ боярѣ. На останку бачимо, що съ княземъ вѣкли его жѣнка, сыны та дружина. Вважати сю дружину за боярѣ, Володимировыхъ прихильникѣвъ, якъ се робить проф. Шараневичѣ, нема жадной основы. Съ Татищева вѣдаємо, що Володимировѣ приятелѣ жили собѣ въ Галичѣ пѣсля того, якъ вѣнѣ вѣкѣ. Коли осѣлися въ Галичѣ Угры, помѣчаємо двѣ партіи: одна тягла руку за нихъ, друга пѣслала по Ростислава. Зъ якои причини выникѣ отсей подѣлъ? Бояре въ загаль вѣлѣли собѣ Руского князя, тѣлько вважали на те, „чи бяхуть сынове и братья у короля, то ти держажуться крѣпко по королевичи“. Знати, що бояре тягли руку за Угрѣвъ вѣдѣ остраху. Выходить, що коли мы й спостерегаємо иншій разѣ подѣлъ мѣжь боярами, то се просто вѣдѣ того, що однѣ вважали за лѣпшого князя того, а иншѣ другого; але черезъ се мѣжь боярами не доходило до збройной боротьбы и коли сѣдавъ кандидатъ одной партіи, то на другу не выпадали нѣ угнѣтъ, нѣ побѣгѣ. Загаломѣ бачимо повну недостачу тыхъ появѣ, якѣ безпримѣнно трапляються тамѣ, де иде боротьба партій. Вѣткаючи зъ Галичини бояре, боялися угнѣту не вѣдѣ

своихъ бояръ, а вѣдъ князѣвъ, котрѣ ѣ не гадали собѣ опиратися на яку небудь партію бояръ. Таке було за першого повороту до Галича Володимира Ярославовича, за Романа и за Игоревичѣвъ. Бояре корилися неминучости и не видко, що бѣ одна партія баламутила другу. На пр. р. 1189 Ростиславъ прибувъ підъ Галичъ зъ невеликою дружиною, сподѣваючись на обѣцянку бояръ; бояре обѣцали ему „узрѣвше полкъ его, отступити отъ королевича. Бяшетъ же и въ его полку несколько мужъ Галичкихъ приѣхало; и си же узрѣвше льсть братья своя подѣпоустивше и подѣ полкъ свой и отступити отъ него“. Не спостерегаемо мы ѣ того, що бояре вбивали оденъ одного, або грабували. Певно, що Володиславъ, Судиславъ були першими особами въ боярствѣ. Коли истнували партіи, то чомъ же нема иншихъ вѣдповѣднихъ имъ особъ, котрѣ бѣ вороговали зъ ними? Чому зновъ тодѣ, коли одна партія ставала зъ верху, не бачимо оппозиціи другои? Отей ватажки ѣдутъ наслѣдно оденъ у слѣдъ одного: Володиславъ (1202—1211 р.), за нимъ Судиславъ (1208—1234), дальше Глѣбъ Зеремѣвичъ (1226—1234), Володиславъ (1231? 1241—49). Одинокій випадокъ ворогованя мѣжь боярами за верховодство оповѣдає Галицко-Волынська лѣтопись подѣ р. 1240. Додамо ще, що лѣтопись рѣдко споминає про подѣлы бояръ, а все мовить: „Галичкыи бояре“, значить, що разумѣе тутъ усѣхъ бояръ.

Певна рѣчь, що бояре були головнымъ ворогомъ Данила и нѣхто, якъ вони виноватѣ, що Данило не всидѣвъ въ Галичѣ тодѣ, якъ забравъ его вперше. Бояре не могли втихомиритися и разъ-у-разъ нишпорилися, де бѣ добути поза Галичиною ворогѣвъ Данилови. Вороги знаходилися и охочо едналися зъ боярами, охочо боролися за Галичину, бо се була Земля найбогатѣйша и люднѣйша зъ усѣхъ Рускихъ Земель. Даниловѣ вороги все выступали проти него съ подмовы и поєднавшись зъ боярами; безъ сего наврядъ чи пѣшли бѣ вони проти Данила. На пр. пѣсля того якъ, Данило вперше затвердився бувъ въ Галичинѣ, Угры вернулися до дому съ подмовы Судислава: „Андрѣви же пришедшу ко отцю си и брату и Судиславу глаголющу непрестанно: „Иыдѣте на Галичъ и примете Землю Рускую; аще не поидеши, укрѣпятъся на ны“. Року 1231 „Судиславъ же поимася, прииде королеви Андрѣви и возведе короля Угорьского Андрѣя“. Зновъ и Олександръ

дєрь, мѣркуючи встати проти Данила, змовлявся зъ боярами. Михайло Чернигѡвскій мовивъ до Данила: „Аще коли хотяхъ любовь имѣти съ тобою, невѣрнии Галичане не вдадяхуть ми“.

Такі спѡльники боярства и охочі на Галичину, якъ за Данила, такъ и до него були й помѣжь Рускихъ князѣвъ и мѣжь сусѣдними чужинцями.

На самъ передъ за Галичину боролися зъ Даниломъ Угры. Замахъ ихъ на Галичину показався ще въ кѡнци XII. вѣку, а далѣ не снисявся вже зъ р. 1213. Бояре зъ р. 1219 почали щиро помагати Уграмъ, бо Угры дали боярамъ участь у верховному кермованю краємъ. Коли жъ Галичина перейшла до Андрѣя, то фактичнимъ державцемъ єи ставъ Судиславъ. Коли р. 1234 померъ королевичъ Андрѣй, Угры лишили свои замѣры на Галичину; але жъ и пѡсля того не вважаючи на те, що Данило бувъ приятелемъ Белѣ, Угры, все таки втручалися въ Галицкій справы не на руку Данилови, вони запомагали Михайлови й Ростиславови Чернигѡвскимъ, тодѣ якъ тѣ сидѣли въ Галичѣ. Беля тымъ сердешнѣйше помагавъ Ростиславови, що за сего була посватана донька єго Анна. А що Беля дававъ пѡдмогу не даремно, се знати съ того, що коли Ростиславови выпала въ Галичинѣ невдача, то вѡнъ не хотѣвъ вже давати за него Анну: згодився вѡнъ на ихъ шлюбъ лишень пѡсля Батыєвого походу, коли бувъ за надто притихъ. Съ того часу Ростиславъ чинивъ вже проти Данила не за одно зъ батькомъ, а цѣлкомъ незалежно вѡдъ него; бо зъ нимъ вѡнъ посварився. Ростиславъ мавъ незвычайно сварливу вдачу, якъ и всѣ князѣ Чернигѡвского роду.

Головними супротивниками Даниловыми за Галичину були Угры й Ольговичѣ; але трацялося, що бояре вдавалися и до стрыйного брата Данилового, Олександра Белзкого, чоловѣка досить неморального. Прецѣнь же Олександръ все готовий бувъ злучитися и лучився зъ Даниловыми ворогами и безъ выгяду на Галицкій престѡлъ: вѡнъ давно вже не сирявъ Романовымъ дѣтямъ, бо зъ самого малку ихъ споглядавъ на Володимирскій удѣлъ, що правомъ спадцины належавъ Романовичамъ. Ще що до Галичины, то Олександръ може бъ и запомѡгъ Романовичѣвъ, а вже що до Волини, то не волѣвъ поступитися имъ и єдинимъ ступнемъ. Ото жъ стративши Володимиръ на Волинѣ, Олександръ и приставъ до ворогѡвъ Романовичѣвъ, але нѣ разъ не придбавъ собѣ съ того жадной користи.

Були ще й Болохівскій князь — и вони квапилися на Галичину та хочь съ того нѣчого не добули, але запомагали Даниловыхъ ворогѣвъ.

Усѣ отей Даниловѣ вороги, борючися зъ нимъ за Галичину, йшли собѣ одностайно, дружно.

Вѣрнымъ спѣльникомъ Данилови — бувъ Кіевскій князь, Володимиръ Руриковичъ. Часто давали Данилови запомогу и Половчане: частина Половчанъ съ часу татарского нападу стало перебувала у Данила на службѣ; имовѣрно, що тѣ Половчане були поселені на его земляхъ. Траплялося, що Данило вдавався за пѣдмогою до Литвы и вона не вѣдмовляла ему.

Поляки тѣлько тымъ и вмѣшувались въ рускѣ справи, що давали запомогу вѣйскомъ, коли того у нихъ прошено. Въ політицѣ Полякѣвъ и вѣдносилахъ до Русинѣвъ, не було одностайности и добре выдержаного прямоваия.

Боротьба Данилова за Галичину розпочалася на веснѣ року 1230. Спершу ему геть-то трудно було справлятися зъ ворогами; ось якъ повѣдає лѣтописецъ про нападъ Угрѣвъ: „Изыде же Бѣла риксѣ, рекъмый король Угорскій, въ силѣ тяжцѣ... Данилови же молящуся Богу избави и Богъ отъ руки силныхъ“. Романъ затвердився въ Галичинѣ черезъ те, що дехто зъ сусѣдъ боявся его, а дехто бувъ зъ нимъ въ силѣ. Такі жѣ обставини сприяли и Данилови. Сила боярѣ була для него страшною тодѣ лишецъ, коли вони добували запомогу зъ заграницѣ, такъ само и безъ запомоги боярѣ не страшні були Данилови и вороги заграничній. Пѣсля Татарского нападу бояре не мали нѣ зъ вѣдки енергичной запомоги. Чернигѣвскі волости Ростислава були зруйновані; такъ само и Угорщина, до того жѣ затяглася ще въ вѣйну за Австрійске князѣвство. Поменшала и численнѣсть баламутѣвъ. И отъ Данило рѣшучо береться за боярѣ: „Доброславу же и Григорию обоимъ доващимъ на ся, слышавъ же Данилъ рѣчи ихъ, яко полны суть льсти, и не хотятъ по воли его ходити, и власть его иному предати, сомысливъ же со братомъ, понужи же видя безаконие его и повелѣ его изоимати“. Бѣй Ярославскій року 1245 въ конецъ затвердивъ Данила на Галицкому столѣ. Ще разъ року 1254 була проба вѣдобрати у Данила Галичину, але еѣ пѣднято не за приводомъ боярѣ, а сподѣваючись, що въ Галичѣ знай-

дуться охочі йти проти Данила. Одначе не великои роботи стояло Данилови задушити сю пробу.

Данилова побѣда надъ боярами мала велику вагу для Галичини тымъ, що не дала пѣдгорнути еѣ чужинцямъ и не пустила на здобычъ Уграмъ; а для Украины-Руси тымъ, що коли бъ зъ еи системы вийшла Галичина, то вона стояла бъ вельми слабою. Та й безъ того мусимо мати спочуте для Данила въ его боротьбѣ зъ боярами. Бояре надъ усѣмъ ставили власну самоволю. Не шанували вони особы и таке непошановане выявили и до князя. По думцѣ боярь нарѣдъ мусивъ бути для нихъ покѣрливою зброєю и жереломъ, зъ якого вони дбали добро на власнй кешенѣ. Осъ якъ Костомарѣвъ повѣдає про панованє боярь въ Галичинѣ: „Тутъ вже прокидались засновини того паньства, що пѣдъ польскою кормигою обгорнуло край и выкликало проти себе козакѣвъ“. Разомъ зъ боярствомъ упавъ и єдиный на всю нашу исторію замахъ завести на Украинѣ-Руси аристократію, зъ вагою и розумнѣмъ сего слова въ захѣднѣй Европѣ, аристократію яко властителя масы народной по праву спадщины. Сей замахъ бувъ не далеко вже, що бъ выконатися, та не дало єму выконатися те, що въ Галичинѣ запанувавъ и зновъ затвердився устрѣй останнєй Украины-Руси.

Разомъ съ тымъ Данило ширивъ межѣ свого краю, прилучаючи до него деякѣ Землѣ, що не були его батькѣвщиною. За першой половини свого князюваня у него не було гадки въ повнѣ верховодити надъ Украинаю-Русю и повѣдбирати удѣлы у своихъ своякѣвъ и въ загалѣ не було въ него великого бажаня ширити якъ мога свою територію. Разъ добувши въ Кіевскѣй Землѣ мѣсто Торцькѣй, Данило надѣливъ нимъ дѣтей Мстислава Вдатного; другимъ разомъ вѣнъ готовый бувъ вѣдректися и вѣдъ Луцка. Коли жъ дехто съ князѣвъ позбувся свого удѣлу, то не инакше, якъ по власнѣй винѣ, на пр. Олександрѣ Белзкѣй. Вѣнъ разъ-у-разъ баламутивъ проти Данила; Данило тѣлько разѣвъ прощавъ єго и вертавъ єму Белзъ и Червень, на останку не стало въ него силы бѣльше терпѣти. Пѣсля 1234 року, коли Олександрѣ втѣкавъ до Кієва, а Данило заповавъ єго, лѣтѣнисъ бѣльше не згадує про него, а Белзъ и Червень пѣсля того вѣдѣйшли пѣдъ Данила.

Справившись въ боротьбѣ зъ боярами, Данило не спочивъ: въ головѣ его доспѣла нова думка. Вѣнъ зрозумѣвъ, що старый

ладъ вже не годився за для України-Руси и вона черезъ него могла бы позбутися своєї самостійности. Треба було, що бь вона зробилася мѣцнѣйшою; а статися такъ могло тодѣ, коли бь вона перейшла въ руки яко мога меншою скѣлькості князѣвъ и що бь одному родови пѣдлягали всѣ останнїй князѣ. Отъ и заходився Данило пригоргати Украиньско-рускїй Землѣ, що до себе, а що до свого брата. Тымъ-то вѣнъ такъ ремствувавъ на Болохѣвскихъ князѣвъ за те, що вони пѣдлягли пѣдъ Татарь: „Даниль же на нѣ большую вражду (держа), яко отъ Татарь большую надежду имѣяху“. По его думцѣ имъ треба було пристати до того великого політичного звязку, якїй вѣнъ думавъ організувати на Украинь-Руси. Протяли его замѣры, повѣдає одна папска буля, котра Данилови и Василькови, вѣдповѣдно ихъ просьбѣ, дозволяла пѣдгорнути до себе Землѣ другихъ князѣвъ, що не визнавали папу за голову церкви. Данило бажавъ поширити свою власть на сходѣ по Днѣпро, а на пѣвночи по межу властивою Литвы.

Взявся вѣнъ и до Пиньскихъ князѣвствъ. Пиньскїй князѣ замѣрлялись пригорнути до себе частку сусѣднихъ зъ ними Рускихъ Земель и за се розпочато боротьбу спершу съ князями Луцкими и Пересопницкими, а дальше и зъ Даниломъ. Скінчилось на тому, що вони пѣдлягли пѣдъ Данилѣвъ впливъ, и хоча потѣмъ заходилися, що бь вызволитися съ пѣдъ него, та марна була ся ихъ робота.

На сходѣ тращилася Данилови и вдача и невдача. Мешканьцѣ земель, що лежали на схѣднѣй межѣ Даниловою територїи и простягалися ажъ по Днѣпро, не хотѣли держати въ себе за князѣвъ Руриковичѣвъ и лѣпше волѣли перейти пѣдъ Татарь: се були мешканьцѣ Бѣлобережа, Возвягля, Чернятинцѣ и мешканьцѣ Сѣмоця,*) Городка, Межибожа и всего По-

---

*) Бѣлобереже — мабутъ теперѣшне мѣстечко Дубеньского повѣта. Въ лѣтописяхъ есть ще и Днѣпрове Бѣлобереже, та й береги Луга, на передмѣстю Володимира Волянського, называютъ Бѣлобережемъ.

Звягель звется и теперь у народу м. Новгородъ Волянскїй. Чернятинѣвъ есть кѣлька: въ Заславскому пов. и въ Бердичѣвскому. Барсовъ каже, що Сѣмоць—се теперь село въ Заславскому повѣтѣ Семаки. Есть ще Семаки на Подѣлю и въ Житомирскому повѣтѣ.

божа и Придніпрянщини. Видима рѣчь, що замѣрившись пригорнути ихъ до себе, Данило повиненъ бувъ зустрінути супротивність. Возв'ягляне спершу глумилися, побачивши, що єсть Шварномъ тѣлько 500 воякѣвъ: „Наутрѣя же приде Даниль со многомъ множьствомъ полкомъ, со братомъ си и со сыномъ Львомъ; видивъше же гражанѣ и ужась бысть въ нихъ и не стерпѣша и вдашаєя“. Тымъ-то покорилиєя Данилови (1254—1258 р.) и мешканьцѣ притетеревскихъ мѣсть Побожа и навѣть Болохѣвцѣ. На лихо мусивъ вѣнъ на сему зупинитися, бо Татарва не пустила рушати дальше. Пѣсля Батыєвого нападу Данило не володѣвъ вже Кієвомъ. Кієвъ Татарє вѣддали Суздальскимъ князямъ.

Такимъ чиномъ не довелосєя Данилови скѣнчити батькѣвску справу. Панованє Романового роду на Украинѣ-Руси стояло вельми не довго передъ татарскимъ нападомъ. До сего жъ часу належить и оповѣданє Ипат. лѣтописи про Данила пѣдрѣкомъ 1250, що вѣнъ: „быль великѣ, обладалъ Рускою Землею, Кыевомъ и Володимеромъ и Галичемъ, со братомъ си инѣми странами“. Мусили Романовичѣ задовольнитися Галичиною и Волыню, яко головными своими володѣнями. До сего осередка притягалиєя и купилиєя коло него по пѣвнѣчнѣй и схѣднѣй межѣ и инѣи ще Землѣ; але окрѣмъ Волыни и Галичины змѣнялися межѣ. Незмѣннѣи стояли межѣ тѣлько на заходѣ и пѣвденному заходѣ. Тутъ за Данила Русь була сумѣжною Угорцинѣ и Польщѣ. Зъ Угорциною межѣ йшла Карпатскими горами, котрѣ звалиєя або просто Горами або Угорскими Горами; деякѣ горы мали власнѣи назвы на пр. Борсукѣвъ дѣль. Селитьбы Русинѣвъ були въ самыхъ горахъ. Въ горахъ закладували монастьрѣ, куда переважно й прямували люде побожнѣи; бо тамъ вони могли налюбуватися само тою бѣльше, нѣ жъ де инде. Вѣдомѣи три такѣи монастьрѣ: Лесѣвъ, Синевѣдскѣи и Полониньскѣи. Горы вкрывали величезнѣи лѣсы. Межѣ Руси єъ Польщею починаласєя тамъ, де выплываєєъ Карпатъ рѣчка Рѣна. Сєя межѣ истнувала зъ давнихъ давнѣи и була ще й пѣсля Данила, то вже жъ певно була вона и за Данила.

Назвы деякихъ мѣцевостей вказують на те, що тамъ була стала межѣ. За Данила згадують тамъ мѣсто Тєличъ (тєперь село въ Санчѣвскихъ горахъ), тѣлько що не сказано, до

кого воно належало; швидше можна сказати, що се руске мѣсто, бо ще й тепер тамъ сидять Русины. Попередній селитьбы Русинѡвъ тягнуться ажъ по рѣчку Дунаецъ, тѡлько за 10 миль вѡдъ Кракова. Вѡдъ Ропы межá йшла лѣвýmъ бокомъ Вислока, инде по самѡй рѣцѣ Вислоку. Вѡдъ низовои течіѣ сеи рѣчки межá имовѣрно йшла до того мѣсця, де була Ruska wieś, а зъ вѡдтѣль Вислокомъ, ажъ до вилыву єи въ Сянь. Рускї Землѣ сеи краини звалися Гѡрекимъ краємъ и Пѡдгѡремъ; така назва була и сусѣднимъ польскимъ Землямъ. Вѡдъ Сяню йшла межá полями до Вепра, поузь якїсь „Ворота“, поузь Щекарѣвъ, Сутѣйскъ и Тернаву, а де инде межею була рѣка Сянь. Зъ лѣтописи вѣдаємо, що зъ сего боку були сумѣжнїй рускї мѣста: Грабовецъ, Орельскъ, Грубѣшѣвъ, Верещинъ, Уханъ, Комѡвъ, Холмъ, Стовец, Угровескъ, Володава. Земля мѣжь Богомъ и Вепромъ звалася Україною. Дехто операючись на польскихъ жерелахъ, гадає, що за Данила Руска межá заходила за Вепръ, що Русины взяли були Люблинъ; але се байка. На пѡвнѡчъ вѡдъ почисленыхъ мѣстъ рускихъ, Руси належало село Воинъ, не далеко, де вилывала Тисьмениця въ Вепръ, а далѣ Андрѣво. Зъ околицѣ Вепря межá повертала на схѡдъ и близько Берестя приходила до Буга, а далѣ йшла въ гору Бугомъ. Про Бересте и Дорогочинъ часто згадує лѣтопись, якъ про сумѣжнїй мѣста; Дорогочинъ мусимо вважати яко самий далекий koniecъ на пѡвнѡчному заходѣ Даниловои державы.

Околицѣ Дорогичина тяглися по Нуръ; за Нуромъ сидѣли Ятвяги; вѡдъ нихъ Русь межувала зъ болотами. За часу Романа селитьбы Русинѡвъ тяглися ажъ по Райгородъ, але потѡмъ спустили вони.

Де була межá Украины-Руси зъ властивою Литвою, побачимо опѡсля. За Литвою прилягала до Руси Земля Пиньскихъ князѣвъ.

Не вѣдаємо, чи тї Землѣ, що попѡдбивавъ до себе Данило на схѡдъ 1254—1258, задержавъ всѣ подъ собою, въ усякому разѣ Землѣ Даниловои державы доходили до Овруча, не переходячи за Тетеревъ, не спускаючись низше верхѡвья Бога. Самымъ останнимъ кѡнцемъ лѣтописи згадує Межибоже.

По Днѣстру Землѣ Даниловї йшли до Калїуса. Трохи на захѡдъ пѡвденна межá йшла имовѣрно горѣшнѣю течією Прута

и по Черемошу. Коломыя, Онутъ и Бакота — се самі південні кінці, якій згадує лѣтопись.

Колись Землѣ на південь вѣдъ сеи межѣ ажъ по самый Дунай бѣльше-менше пѣдлагали Галицкимъ князямъ, а теперъ ихъ займила Татарва, що переходила черезъ нихъ до Царгороду и въ Болгарщину; тымъ-то хочъ инодѣ и траплялися зносины зъ Болгарщиною, але прямиа комуникація съ південними народами була зупинена.

Жите Украйны-Руси трималось теперъ головнымъ побытомъ въ політичному організмѣ, котрый обѣймали наведеніи нами межѣ. Придѣлярианщина на довшій часъ замовкла въ историчному житю.

Исторія злученя Рускихъ Земель въ одно за Данила свѣдчить намъ, що тодѣ Рускій нарѣдъ бувъ ще геть вельми далеко вѣдъ гадки про едино-сукупне жите. Та й те злучене, якого добився Данило, не дало повного політичного зъеднаня. Данило працювавъ не на користь єдиновластя, а на користь панованя однои родины. Князѣ, якъ и перше, дѣлилиа Землями. Данило вѣдступивъ за першимъ разомъ братови частину придбанихъ Земель. Вони змалку призывчались думати, що Галичиною повиненъ орудувати Данило, а Василько Волянью. Далѣ подѣль Даниловыхъ Земель вѣдбувся ще за єго жита. Загаломъ до половины XIII. вѣку на Украйнѣ-Руси не було думки про політичне зъеднаня. Князѣвства Романовичѣвъ пѣшли на вѣдшибѣ вѣдъ останнихъ Рускихъ Земель; роздѣль сей примѣтний вже съ того часу, якъ пѣдунавъ Кієвъ, але теперъ вѣнъ дѣйшовъ до кѣнця, якъ черезъ географічне положене, такъ и черезъ політику Данила и Василька; ся політика на все звела ихъ съ того шляху, якимъ ишла остання Русь. И такимъ чиномъ съ часу Данила пѣвденно-захѣдна Русь хочъ и дѣлилася по старовинѣ на князѣвства, але князями були люде зъ одного роду и стало складали оденъ суцѣльный организмъ Галицко-Володимирской Руси.

Отъ яку реформу вложивъ Данило въ політичне жите отсихъ Рускихъ краѣвъ.

II.

КУЛЬТУРА УКРАЙНЫ-РУСИ ЗА КН. ДАНИЛА.

Але жъ не тѣлько отсѣ перемѣны прищепивъ Данило. Галицко-Володимирская Русь споконъ вѣку была богатимъ краємъ.

Людности ви сприяла сама природа. Тутъ Русины здобували не тѣлько для власного прожитку достатки, але й суєднїй краѣ надѣляли збѣжемъ. Отакъ р. 1279, якъ выпала голоднеча у Ятвягѣвъ, вони блатали Володимира Васильковича поратувати ихъ хлѣбомъ, що вѣнъ и вчинивъ имъ. Безнастанный купецкїй рухъ черезъ край сприявъ бѣльшой чи меншой просвѣтѣ и розвитку мешканцѣвъ; слѣды сего помѣчаемо ще за далекои давнини: въ середнихъ вѣкахъ те жъ саме. Даниловичъ повѣдає, що въ XII. вѣцѣ купцѣ зъ Регенсбургу вѣзали до Кїева черезъ Емсъ и Вѣдень, купувати футра; тодѣ Кїєвъ бувъ осередкомъ, де складалися футра на продажъ. Трохи ранѣйше сего Мартинъ Галь повѣдає, що Польша зробилась вѣдомою переважно тѣлько черезъ те, що черезъ неи переѣздили чужостороннїй крамарѣ на Русь. Наша лѣтопись такожь згадує про сихъ крамарѣвъ, зовучи ихъ Латиною. Въ половинѣ XIII. вѣку чимало польскихъ и австрїйскихъ крамарѣвъ, довѣдавшись вѣдъ папскихъ пѣсланцѣвъ, що вони йдуть въ Татарїю, рушили зъ ними. Трохи на пѣвдень бачимо жвавый купецкїй рухъ по Днѣстру: низше Кучельмина*) ходили судна до Олеша;**) вертаючись въ Галичину привозили рыбу и вина. Имовѣрно, що вѣдъ устя Днѣстра судна крамарекї ходили до Дунаю, де зустрічаемо ихъ въ другѣй половинѣ XII. в. и де першимъ мѣстомъ вѣдъ моря на лѣвому березѣ Дунаю бувъ малый Галичъ (Галачъ). Тутъ крамарѣ набирали грецкого та болгарского краму. Сюда жъ и Угры привозили свѣй крамъ. Знаємо, що Святослава вельми причарувало осередкове положене наддунайскихъ земель: „То есть середя въ земли моеї, мовивъ вѣнъ, яко ту вся благая сходятся“. Що бѣ зрозумѣти, якъ широко було розвинено въ Галичинѣ морске крамарство, досить згадати, що р. 1224, коли збиралися Русины проти Татарвы, зъ Галичины прибуло 1000 суденъ зъ выгонцями (цѣхотою). Галичина багацько продавала власныхъ добуткѣвъ, особливо же хлѣба и соли. Соляный промыселъ бѣля Коломыѣ князѣ роздавали оружни-

---

*) Шараневичъ вказує Кучерникъ недалеко вѣдъ Днѣстра на одному съ Прутовыхъ доплывѣвъ.

**) Олешье (нынѣшне м. Алешки), на лѣвому березѣ Днѣпрового лиману, повѣтове мѣсто въ Таврїи.

камъ*). Въ початку XII. в. вся Украина-Русь добувала сѣль зъ Галичины. Окрѣмъ того зъ вѣдтѣль ишло доволѣ футра, меду, рогатого товару. Галичина була доволѣ густо заселеною и мала вельми багато мѣсть. Я по Галицко-Волинськѣй лѣтописи нарахувавъ за часъ вѣдъ року 1205 до татарского нападу 56 мѣсть въ Галичинѣ и на Волинѣ. Галичане вѣдрѣжнялися замѣжностею. Про Данила и Василька сказано, що вони зарядили и Михайлови Чернигѣвскому, пшеницѣ много и меду и говядѣ и овецъ доволѣ“. До татарской руины отсей Рускѣй Землѣ були найзамѣжнѣйшими Землями въ Европѣ. Тодѣ, якъ захѣднѣй краѣ перебували геть въ злиденному станѣ, въ убожествѣ, варварствѣ, Землѣ помѣжъ Днѣпра та Днѣстра, вславлялися достатками, роскошами, якѣ тѣлько були вѣдомѣ того часу; якимъ-то прегарно роскошнымъ мѣсцемъ бувъ тодѣ Кіевъ зъ золотыми ворѣтьми, съ чотырма сотнями церковь, зъ восьмома крамарекими майданами. Згадаймо, що скарбомъ Кіева Болеславъ Хоробрый позолотивъ усю Польщу. Кіевъ своими роскошами и прегарнымъ краевидомъ розпестивъ Болеслава Смѣливого! Скѣлько золота, сѣрѣбла, дорогоцѣнныхъ речей Галичъ подарувавъ Лешкови Бѣлому! Навѣть и пѣзнѣйше вже пѣдъ убогими стрѣхами зруйнованого Кіева въ одно були такѣ речи роскошей, якѣ въ иншихъ державахъ можна було зобачити хиба въ домахъ вельми богатыхъ панѣвъ; оксамиты въ Кіевѣ зустрічались частѣйше, нѣ жъ полотно лянне у Вильнѣ, перецъ частѣйше, нѣ жъ сѣль у Польщѣ**).

Вже жъ не безъ того, що на добростанѣ мешканцѣвъ недобре впливали и змаганя претендентѣвъ за орудуване Галичиною и Волинею; особливо коли претенденты почали наводити Подовчанъ и иншихъ хижихъ чужинцѣвъ, котрѣ не давали пощады краю. Але все жъ, найбѣльше потерпѣла и Галичина и Волинь вѣдъ Татарвы, особливо коли вона набѣгла впершь р. 1240—1241 и рушала цѣлою масою на Рускѣй Землѣ, руйнуючи сѣ ажь до Берестя, а потѣмъ кѣлька разѣвъ верталася симъ

*) Петрушевичъ нѣ бы гадае, що се була гвардія.

**) Додамо вѣдъ себе, що й культура и просвѣта стояла въ Кіевѣ вельми високо; коли тодѣ Татары зруйнували Кіевъ матеріально, то духово вѣдъ не менше зруйнованѣй теперъ зъ національно-русского погляду.

краемъ съ Польщи. Ось що повѣдає лѣтопись: „Данилови же со братомъ пришедшу ко Берестью и не возмогоша ити въ поле, смрада ради множества избьеныхъ: не бѣ бо на Володимѣрѣ не осталъ живый, церкви святой Богородици исполнена труція, иныя церкви наполнены быша труція и телесъ мертвыхъ“. Коли Пляно-Карпіні переѣздивъ черезъ отсѣ рускїй краѣ, такъ бачивъ по степу несчисленно людскихъ черепѣвъ та кѣстокъ. Р. 1243 вертаючись зъ Угорщины Татаре зновъ „воеваша до Володавы и по озерамъ, много зла створше“. Пѣсля десятилѣтнього спочинку Татаре зачали зновъ турбувати пѣвденно-захѣдну Русь; р. 1258 вони йшли черезъ Русь на Литву; р. 1259 зновъ переходили черезъ пѣвденно-захѣдну Русь на Польщу; зъ Люблина вони рушили до Завихоста, переправилися черезъ Вислу, забрали Судомиръ и Лысьцъ. Того жъ часу терпѣла Русь и вѣдъ литовскихъ нападѣвъ. Отъ же, не вважаючи на таке лихолѣтє, пѣвденно-захѣдна Русь за часъ князюваня Данила, встигла зновъ пѣдвестись и дѣйти до свѣтлого становища: зновъ бачимо єѣ густо заселеною. Якъ не мордували Татаре Русинѣвъ, але жъ Карпатскїй горы були такимъ захистомъ за для Русинѣвъ, де можна було безпечно переховатися. Коли Данило вертаючись зъ Угорщины заночувавъ въ Синевѣдскому монастирѣ, такъ проснувшись вѣнѣ „видѣ множество бѣжащихъ отъ безбожныхъ Татаръ“. Кажуть, що того жъ часу заснована Почаѣвска Лавра черцями, що повтѣкали съ Кїєва, а переховалися въ горахъ. Та ще й те, що окрѣмъ тубольцѣвъ, якї спаслися вѣдъ Татаръ, прибуло на Волинь и Галичину чимало приходцѣвъ. Деякихъ закликавъ Данило, якъ н. пр. Русинѣвъ сусѣднихъ краѣвъ, Ляхѣвъ и Нѣмцѣвъ; лѣтопись повѣдає, що вони ишли до Холму: „день и во день“. Иншї, знаючи добру Данилову вдачу, переселялися сюда, що въ єго державѣ имъ бѣльше пощастить въ житю, якъ въ рѣдному краю; до такихъ належали Поляки; вони переселялися на Русь ще до татарского нападу и пѣсля. Незадовго до Ярославового бою „нарочиты бояре и инии Ляховѣ избѣгли бяху изъ землѣ, хотяще ити къ Данилови“; чимало людей втѣкало и изъ татарскихъ Земель. Въ Даниловѣй державѣ тодѣ лѣпше було жити, нѣ жъ де инде, тымъ-то сюда переходили и Чернигѣвскїй бояре и князь зъ Рязани. Бували и переселенїи силѣмѣць. Взявши и зруйнувавши Возвягдѣ, Данило „люди изведе

и вдасть я на подѣль, ово брату си, ово же Львови, другия Шварнови“. Въ Галичинѣ е кѣлька мѣсцевостей съ такими назвами, що свѣдчать, що тамъ були поселені литовскіи бранцѣ; гадаемъ, що тѣ поселенцѣ приведені за Данила, бодай же хочъ тѣ, що нагадують про Ятвягѣвъ и Прусѣвъ; бо пѣсля Данила зъ Ятвягами вѣиъ майже не траплялося, а съ Прусами Галичина зѣткнулася въ часъ Ягвязкихъ вѣиъ, те жъ за Данила. Лѣтопись, повѣдаючи про тѣ вѣиы, кѣлька разѣвъ згадуе про бранцѣвъ. Пѣсля татарского нападѣ деякі давні мѣста стратили свою вагу, отъ якъ Звенигородъ, Теревовля, а деякі цѣлкомъ зникли. Натомѣсть бачимо нові, збудовані Даниломъ; судячи по лѣтописи, можна гадати, що такихъ мѣсть було чимало; але намъ вѣдомі кѣлька. Запевно, що Данило заложивъ Данилѣвъ *). Мабуть вѣиъ заложивъ Истожекъ; **) на останку вѣиъ ще заложивъ Холмъ; лѣтопись повѣдае: „Яздящу же ему по полю и ловы дѣющу и видѣ мѣсто красно и лѣсно на горѣ, обходящу округъ его полю и вопроша тоземѣць: „како именується мѣсто се?“ они же ему рекоша: „Холмъ ему имя есть“. И возлюбивъ мѣсто то и помысли, да сожижеть на немъ градець малъ; обѣщася Богу и святому Ивану Златоусту, да створить во имя его церковь. И створи градѣць малъ и видѣвъ же яко Богъ помощникъ ему, и Іоанъ сиѣшникъ ему естъ, и созда градъ иный, его же Татарове не возмогоша врияти“. Зъ горы, де стоить Холмъ, видко велику долину на пѣвдень; на кѣицѣ ея, те жъ на горѣ, красувалося мѣсто Львѣвъ, засноване те жъ за Данилового часу; вѣдъ Холму до Львова було 20 миль. Пожежу, що выбухла въ Холмѣ при нападѣ Куремсы, було видно у Львовѣ.

Инші мѣста, якъ отъ Угровескъ, Данило вѣнувавъ и пѣднѣсъ; мабуть Данило жъ и заложивъ тутъ монастырь св. Данила, де доживавъ своего вѣку Войшелкъ. Будуючи нові мѣста Данило бажавъ ихъ зрѣбити мѣцными вѣйсковыми пунктами, що бъ тамъ мешканцямъ можна було перебувати на часъ ворожихъ нападѣвъ, особливо жъ татарскихъ. Отъ н. пр. Холмъ вѣиъ укрѣпивъ высочезною баштою середъ мѣста. Данило не помылился, надаючи вѣйскову вагу симъ мѣстамъ; се свѣдчить

*) Шараневичъ каже, що Данилѣвъ бувъ надъ Стрыпою, бѣля Озерной.

**) Кажуть — се тепершній Стожекъ, Кременецкого повѣту, на Волинь.

намъ облога Татарами Козельска и немога ихъ справитися за Батыя съ Кременцемъ и Даниловомъ; та й Колодяженъ Татаре добули лишень хитрощами; Батый „приде ко городу Колодяжну, и постави порока 12, не може розбити стѣны и начать перемольвлвати люди; они же, послушавше злого съвѣта его, передашася и сами избити быша“. Съ пѣдъ мурѣвъ галицко-русскихъ мѣсть доводилося вѣдступати и Уграмъ. Добрымъ взѣрцемъ новыхъ мѣсть, що заводивъ Данило, можна вважати Холмъ, де була чимала люднѣсть, веселі сады и роскошнй на той часъ будѣвлѣ, що вызначались „величествомъ и красотю“. Такй будѣвлѣ були и по иншихъ мѣстахъ: „Даниль созда города многи и церкви постави и украси ѣ различными красотами“. Про Дорогичинъ лѣтопись повѣдае: „и вѣдасть (Богъ) и въ руцѣ Данилу: и обнови въ и созда церковь прекрасну святов Богородици“. Дбавъ Данило и про розвитокъ въ тыхъ мѣстахъ промыслу. До него прибуло багацько майстрѣвъ, що втѣкли съ пѣдъ Татаръ: „И уноты и мастерѣ всяции бѣжаху ис Татаръ, сѣдѣльници, и лучници, и тулници, и кузницѣ желѣзу и мѣди и серебру“. Прибували и художники; вони вживали на свои роботы матеріалѣвъ русскихъ. Ось що читаемо въ лѣтописи про церкву св. Ивана въ Холмѣ: „Двѣри же си двоя украшены каменьемъ Галичкимъ бѣлымъ и зеленымъ Холмскимъ, тесанымъ, изрыты некимъ хитрѣцемъ Авдьемъ“. Въ Холмѣ лили и дзвоны, въ загалѣ вѣнъ бувъ осередкомъ промыслу пѣвденно-захѣдной Руси. Слова лѣтописи: „и бѣ жизнь и наполниша (мастерѣ) двory, окрестъ града поле, села“ свѣдчать, що Холмъ бувъ великимъ мѣстомъ. За часу нападуду Бурундая и мѣсто Володимиръ вызначалось своимъ обшаромъ: „немошно бысть розметати вборзѣ его величествомъ“.

Треба зауважити ще й те, що при прямованю Галичины до просвѣты и до житя выгѣдного, руска культура за часу Данила набирається вѣдмѣвного выразу и вдачи; бо вона почала розвиватися пѣдъ впливомъ захѣдной Европы.

Стародавна Украина-Русь нѣколи не цуралася захѣдной Европы и мала зъ нею рѣжностайнй вѣдносины. Зносилися найчастѣйше и найбѣльше зъ Заходомъ сумѣжнй мѣста и Галичины и Волини; впливъ зъ Заходу було знати ще за довго за Данила: навѣтъ „Слово о Полку Игоревѣ“ помѣчае впливъ зъ Заходу; обернувшись до Романа и до Мстислава Нѣмого, поета

Мовить: „Суть бо у ваю желѣзныи папорзи подѣ шеломи латиньскими“; другимъ разомъ поета промовляе до трехъ Мстиславовичѣвъ: „Кое ваши златыи шеломи и сулицы Ляцкіи и щиты“! Певно, що на останку XII. вѣку впливъ сей мусивъ побѣльшати; тодѣ жъ почавсь тѣсний звязокъ мѣжь вѣдрубными землями, що доси ледви-ледви тримався. Треба звернути увагу и на те, що чужинцѣ часто втручалися. Русины зачинають закликати до себе на запомогу навѣтъ Чехѣвъ и Рускѣи князѣ часто втѣкають до Угорщины або въ Польшу. Впливъ Заходу мѣгъ рѣвнятися съ впливомъ Византійской имперіи. Галичина и Византїя були сусѣдами; окрѣмъ купецкихъ справъ, ихъ зближували ще політичній звязки и вѣдносины. На Волинѣ зустрічаемо разомъ двохъ єпископѣвъ зъ Грекоѣвъ. За Данила впливъ заходу бере перевагу и велику силу.

Татаре вѣдгородили пѣвденно-захѣдну Русь вѣдѣ сѣдно-пѣвнѣчнои и вѣдѣ Византїи. Съ полудня, сходу и пѣвночи оточили хижаки и вже жъ вони не мали на неи впливу, бо вона гидилась ними. Згадаймо, яке почуте обгортало Данила, коли вѣнѣ вѣдвѣ до Орды! Тымъ-то для впливу зъ Заходу були на встижѣрѣ вѣдчиненїи ворота въ Галичину и Рускѣи князѣ охочо тягли на Захѣдѣ. Релігїйній нетерпимости не вѣдомїи въ Галичинѣ; до латинникѣвъ вѣдносилися безъ ворогованя, але енергїчно стояли за свою православну вѣру проти замахоѣвъ папоѣвъ окатоличити Русинѣвъ. Згадаймо ще, що Данило, якъ и батько его просвѣту и вихованє одержали на Захѣдѣ. Русины звертали лишень увагу на те, що бѣ люде, зъ якими вони зносилися, були христїяне, а якои вони релігїи — про те було байдуже: отъ примѣромъ Василько, радячи Данилови, що бы вѣхавъ до Угорского короля и вѣдповѣдно бажаню его, посватавъ его доньку за свого сына Льва, мовить: „Иди къ нему, яко крестьянѣ естъ“. Другимъ разомъ Данило кличучи на запомогу до себе Польскихъ князѣвъ промовляе: „время естъ хрестьяномъ на поганѣѣ“. Рускѣи князѣ шукають пѣдмоги у захѣдныхъ христїянѣ и бачимо щось нѣ бы систему спѣльной запомоги, заснованой на звязку крєвности. Данило и Василько допомагали своему своякови Сомовитови добути мазовецкого стола и потѣмъ мовили до него такъ: „Добро видиль еси отъ наю, изъиди съ нами на Ятвезѣ“. Передѣ Ярославовымъ боемъ Данило и Василько посласта Кондратови рекуще: „Яко тебе

дѣля изыдоша на наю Лихове, яко помощника ти есѣвѣ. Поставшу же ему помощь "... Угорскій король ставши своякомъ Данилови, бо одруживъ свою доню Констанцію зъ его сыномъ Львомъ, кѣлька разѣвъ прохавъ у него помочи; разъ вѣнъ закликавъ его такими словами: „Ужика ми и свать еси, помози ми на Чехы“. Данило и запомагавъ кѣлька разѣвъ Белъ на вѣнъ за Австрійске князѣвство. Латиньске духовенство мало тодѣ на заходѣ велику вагу и варто було прихилити его до себе. Данило и ставъ мѣркувати, що бѣ зближитись зъ Заходомъ въ релігійныхъ вѣдносинахъ, одначе папы не запомагли ему и вѣнъ пѣрвавъ звязокъ зъ Римомъ, а все таки на голову его положено королѣвску корону.

На внутрѣшнє житє Галичини ся корона не мала великого вилыву, але вона мала вагу въ околишнихъ вѣдносинахъ: латиньскій свѣтъ вважавъ Данила яко короля постановленого въ такому достоинствѣ папою. Бувъ ще й иншій привѣдъ тому, що Заходѣ близше спѣзнався зъ Даниломъ. Хто зъ Даниловыхъ сусѣдѣ не тямивъ его стрѣйного и хороброго вѣйска? Лѣтопись повѣдає, що окрѣмъ Данила: „иний князь не входилъ бѣ въ Землю Лядську толь глубоко, проче Володимера великаго, иже бѣ землю крестилъ;“ и про Чехѣвъ сказано що: „Не бѣ бо въ Землѣ Русцѣй первее, иже бѣ воевалъ Землю Чешьску, ни Святославъ Хоробрый, ни Володимеръ святой“. За часу сего походу Данило на мурахъ одного мѣста постановивъ свою хоругву и якійсь то: „Гѣрбортъ присла Данилови мечъ и покорение свое“. Друга лѣтопись повѣдає: „Даниль Романовичъ по сей славной побѣдѣ въ Чехахъ началъ всюду славенъ бити яко и папа Римскій величаше его и присла ему свое благословеніє и знаменія кролевская“. Бачило Данилове вѣйско навѣтъ далеку Ригу; на останку Данилѣвъ сынъ сидѣвъ якійсь часъ и на столѣ Австрійского князѣвства. Хочъ папа и наказавъ епископови Оломуцкому и Вратиславскому проклясти Данила; хочъ вѣнъ стративши надѣю златинщити Русинѣвъ, вважавъ ихъ за одно съ Татарами и проповѣдувавъ рушене, що бѣ силомоуцъ привернути Русинѣвъ до римского обряду, одначе се не шкодило державцямъ латиньскои релігії приятелювати зъ Даниломъ и Галичина вже не выдѣлялася зъ семьѣ заходныхъ державъ,

Окрóмъ того культура Русинóвъ могла доволѣ переймати и вóдъ переселенцѣвъ зъ заходу, котрї тутъ мали доволѣ пошанованя и вважалісь на рóвнѣ съ тубольцями. Року 1268 у Володимирѣ: „Марколтъ Нѣмѣчинъ зва къ себѣ всѣ князѣ на обѣдъ, Василка, Льва, Войшелка; и начаша обѣдати, пити и веселитися“. Про Мстислава Даниловича лѣтопись повѣдає: „и созва бояры Володимѣрьскыя брата своего, и мѣстичѣ Русци и Нѣмцѣ, и повелѣ передо всеми чести грамоту братну, о даньи землѣ и всѣхъ городовъ и столного города Володимѣря“.

Що впливѣ чужинцѣвъ шкодить и губить народнóсть, то се свѣдчить колишній польскій край Шлескѣ. Вся сила въ тому, въ якї сферы забирається той впливѣ и въ якóй мѣрѣ. Въ Галичинѣ сей впливѣ не переходивъ за межу, а головна рѣчь — Русины не засвоили латиньского обряду, а вже певно, що сей обрядъ тяжко оббѣзався бѣ на національности Русинóвъ. Галичина, хочъ и розвивала свою власну культуру пóдъ впливомъ заходу, але жѣ не давала тому впливови панувати надъ національностею.

Галичина могла йти съ того часу поручъ зъ заходомъ, не гонячись за нимъ; бо въ культурѣ вона стояла не низше его; а що до сусѣднихъ Угорщины и Польщи, то вона певно стояла поверхъ ихъ. Перше усего не видко нѣ въ Угрóвѣ, нѣ въ Полякóвѣ жадной переваги въ вóйсковыхъ справахъ. Про се лѣтопись свѣдчить що ступень. Мы подамо тóлько кóлька звѣстокъ, съ котрыхъ видко буде, якъ Угры и Поляки вважали Галицко-руске вóйско. Разъ, коли Угры стялися зъ Русинами: „велику же полку бывшую его, устроенъ бо бѣ храбрыми людьми и свѣтлымъ оружьемъ, онѣмъ же видящимъ, не хотяхуть сразитися съ нимъ, но клоняхуться на Дѣмьяна и на иные полкы“. Въ Ипатскóй лѣтописи пóдъ рокомъ 1229 читаємо: „Кондрату же любящу Рускый бой“; пóдъ р. 1245: „и уведевше ляхове яко крѣпцѣе брань Руская належить, начаша просити милость получить“. Коли Данло рушивъ помагати Угорскому королеви: „бѣ полковъ его свѣтлость велика, отъ оружья блистающая“, король мовивъ тодѣ до него: „не взялъ быхъ тысяще серебра за то, оже вси пришелъ обычаемъ Рускимъ отцевъ своихъ;“ выходить, що въ Русинахъ вбачали багато доброго! Разъ за походу короля Андрѣя на Русь сталося ось що:

„Пришедши же ему Володимерю, дивившуся ему, рекъшу: „яко така градъ не избрѣтохъ ни въ Нѣмѣцкихъ странахъ;“ тако сущу оружьникомъ стоящимъ на немъ, блистахуся щити и оружници подобни солнцю“. Коли Угры ще й нынѣ не вызволилися вѣдъ азійтскои неввѣчливости, то не трудно зрозумѣти, якими були вони въ XIII. вѣцѣ: се можна добре бачити зъ лѣтописного оповѣданя про той часъ, якъ вони орудували въ Галичинѣ. Але що вже Угры! Поглянемо, що дѣялося тодѣ въ Европѣ. Вѣдродженя ще не починалося тодѣ, а панували *trivium* и *quadrivium*! Якѣ тодѣ були на Украинѣ-Руси книжники? Про одного зъ нихъ лѣтопись повѣдає: „Бѣ бо Тимоѣѣй въ Галичѣ премудръ книжникъ, отцество имѣя во градѣ Киевѣ, притчею рече слово о семь томители Бенедиктѣ: яко въ послѣдныя времена тремя имены наречеться антихристъ“. Выходить, що й въ сатирѣ церковщина брала перевагу. Тѣлько жъ по сему лишень одному не можна судити про просвѣту. Авторъ Галицко-Волинської лѣтописи за часу Данила окрѣмъ св. Письма и исторіи Украины-Руси знавъ ще: Малалу въ перекладѣ на старо-болгарску мову, Евсевія Кесарійского и иншихъ хронографѣвъ; знавъ Гомера и часомъ самъ наслѣдувавъ его. Певно, що пѣдъ Гомеровымъ впливомъ вѣнъ подає таку картину: „Одинъ же воинъ управи десъницу свою, иземъ рогатичю изъ пояса своего, далече вергъ, срази князя Ятвяжскаго коня, и летящу ему до землѣ изыде душа его со кровью, во адъ“. Бестужевъ-Рюминъ правду каже, що читаючи лѣтописи Украины-Руси бачишь значный успѣхъ въ писаняхъ, до якого дѣйшли письменники дотатарскои руины!

Така висока культура на Украинѣ-Руси була тымъ важнѣйшою и радѣсною, що на Руси пѣвнѣчно-схѣднѣй (се бѣ то Великѣй Руси) культура тодѣ стояла цѣлкомъ иначе*).

---

*) Говорачи правду, треба сказати, що того часу культура на „Великѣй Руси“ коли й була, то стояла такъ низько, що до украинско-русскои еѣ не можна й прирѣвняти. И якою то доси пышною та роскошною культурою квѣтчалась бы Украина-Русь, коли бѣ сила чужинцѣвъ не знищувала еѣ починаючи зъ р. 1655! Исторія съ того часу есть нѣ що инше, якъ исторія знищуваня Московою культуры и просвѣты на Украинѣ. — Дод. перекладчика.

III.

ВОРОГИ САМОСТОЙНОГО РОЗВИТКУ РУСИ.

Съ того, що доси сказано, видко, що за Данила Галичина ступила на новий шляхъ и розпочала нове житє. Здавалося, що якъ вѣдбилась вѣдъ Угрѣвъ и Полякѣвъ, нѣхто вже не турбуватиме єѣ. Але й на новому шляху почали насувати перепони. Проти єи самостойности выступили два вороги: то була Литва й Татарва. Своимъ прямованемъ пѣдгорнути пѣдъ себе пѣвденно-захѣдну Русь, вони заняли й мѣсце захѣднихъ сусѣдъ примушенихъ залишити свои замѣры.

1. Обернѣмось до Литвы.

Трудно гадати, що бѣ Литва була спокѣйнимъ сусѣдою Руси навѣтъ за першого часу, коли лѣтописи починають оповѣдати про вѣдносини зъ нею. Правда, що лѣтописи не згадують, що бѣ Литва нападала на Русь до половини XII. ст., а на чужоземнї лѣтописи не можна покладатися; але зъ сего ще не виходить, що й нашї гадки не мають пѣдъ собою основы; имѣвѣрно, що напады Литвы були невеликї и не часто траплялися, черезъ що лѣтопись и не згадує про нихъ. Русини були тодѣ сильнимъ народомъ и не вдовольнялись тымъ, що бѣ тѣлько вѣдбитися вѣдъ нападѣвъ ворога, а ходили далеко вѣ саму глибиню Литвы, що бѣ спинити и покарати ворога, а може мали на метѣ поживитися здобычею и бранцями. Коли бѣ уся Украина-Русь складала оденъ политичный организмъ, то може бѣ вона справилася пѣдгорнути пѣдъ себе Литву, але сего не було; коли Русинамъ и траплялося наложити на Литву данину, то така залежнѣсть довго нѣколи не тяглася. Бувало, що инколи Русини терпѣли невдачу вѣ своихъ походахъ; Литовцѣ поховавшись вѣ гаяхъ, давали волю грабувати ихъ села, а далѣ неспѣдѣвано нападали на такихъ, котрї вѣдставали.

Зъ другої половини XII. вѣку починається другїй перїодъ зносинъ Руси зъ Литвою; остання робиться енергичнимъ ворогомъ першої; про неї починають повѣдати лѣтописи вѣсѣхъ сумѣжныхъ зъ нею Рускихъ Земель. Не скажешъ, що бѣ Русини Литвѣ не вѣдпичувались; траплялося, що Литовцѣ дѣзнавали вѣ Рускѣй Землѣ великихъ втратъ, не кажучи вже про те, що вѣдъ нихъ вѣдбирали здобычъ. Одначе нѣ Литовцѣ, нѣ Русини

не зупинялися нападати оденъ на одного; тѣлько, що Рускїй князь нападали на Литву не всѣ гуртомъ, а коженъ на власну руку, черезъ що вони й не страшнїй були Литвѣ. Литовцѣ мало любувалися въ хлѣборобствѣ и черезъ те мало у нихъ було такого, що бѣ прикрѣпляло ихъ до одного мѣсяця. Тѣлько князю Романови пощастило приборкати Литву.

Майже чи не що року Литовцѣ въ шкѣряныхъ шапкахъ и въ такому жѣ самому уборю заброенї абы-якъ выбѣгали зъ своихъ гавѣ на шпаркихъ коняхъ и трублячи у сурмы, напали на Русь, грабували усе, що попадеться, особливо рогатый товаръ; чого не можна було забрати, те палили и пильнували добути якъ мога бѣльше бранцѣвъ. Кѣлька чоловѣка бранцѣвъ вони вѣддавали богамъ на жертву. Коли проти нихъ выступило руске вѣйско, вони починали битись, гукаючи рѣжними голосами. Вже коли Литовцѣ не дались въ полонъ въ чистому полѣ на просторѣ, то даремна рѣчь було здоганяти ихъ; вони пускались въ ростѣчь по болоняхъ, озерахъ, ховались въ ярахъ, галяхъ. У вѣдносилахъ до Украины-Руси Литовцѣ були те саме, чимъ по схѣднѣй межѣ були Половчане и те жѣ брали участь въ усобицяхъ Рускихъ князѣвъ.

Съ такою розбишацкою вдачею бачимо Литву и за часу князя Данила. Съ трехъ сумѣжныхъ зъ Даниловими Землями Литовскихъ племень — Литва и Жмудь инколи вмовлялись зъ Русинами, якъ се бачимо въ умовѣ зложенѣй 1219—1221. Отсеи умовы не ломали доволѣ довго; тодѣ Литовцѣ були навѣтъ користными Данилови; вони своими нападами на Польшу примусили Лешка спинити свои ворожї вѣдносини до Данила и помиритися зъ нимъ. Стрыйковскїй каже, що Литва запомагала и Мстиславови въ походѣ его на Галичину. Мабуть такъ, що близько коло часу татарского нападу умова стратила свою силу и мы помѣчаемо набѣги Литовцѣвъ на Русь. Одного разу вони билися бѣлы Пересопницѣ, другого — бѣлы Мельницѣ и Лековнѣ*). Пляно-Карпинї, котрый переѣздивъ черезъ Украину-Русь року 1246, повѣдає: „Въ дорозѣ мы разъ-у-разъ побоювалися нападу Литовцѣвъ, що часто набѣгали на Рускїй Землѣ, а особливо на тї мѣсцевости, якими довелося намъ подорожу-

---

*) Мельница, мѣсточко на Волинѣ, въ Луцкому повѣтѣ, на рѣцѣ Стоходѣ.

вати“. Ятвяги були сталими ворогами України-Руси. Близько 1228 р., після того, якъ Мстиславъ збѣгъ зъ Галичини, вони руйнували околицю бѣля Берестя, потѣмъ околицю Охожа и Бусьвна *). Доволъ траплялося й іншихъ нападѣвъ. Лѣтописъ повѣдає: „Василько бо бѣ возрастомъ середній, умомъ великъ и дерзостью, иже иногда многажды побѣждаше поганые... И во иная времена, Божию милостію, избѣени быша поганини; ихъ же не хотѣхомъ писати отъ множества ради“.

Вже жъ запевно, що отсѣ напады шкодили добробыту Руси, хочъ ще й не були занадто страшными и можна було безъ великой працѣ втихомирити и приборкати Литву, коли бѣ Рускѣ князѣ зъєдналися въ одну спѣлку. Князь Данило спершу вдовольнявся тымъ, що проганявъ ворогѣвъ, коли вони напали, або й переймавъ напады, выражаючи въ Литву не великѣ вѣдѣлы руского вѣйска; але коли вѣнъ втихомиривъ свѣй край вѣдѣ внутрѣшней колотнечи, вѣнъ зъ братомъ и въ спѣлцѣ съ Польскими князями заразы вчинивъ кѣлька славныхъ походѣвъ на Ятвягѣвъ. Коженъ разъ вѣнъ чинивъ имъ велику шкоду; выпалювавъ ихъ села; забиравъ ихъ добро, бравъ ихъ семьѣ въ полонъ, а инколи убивавъ по селахъ усѣхъ до одного мешканцѣвъ. Хочъ проти его выступала вся Ятвяжска Земля, хочъ йй запомагали Вармы, Прусы и Борты, одначе не могли проти Данила нѣчо вѣдати: „Воѣмъ же всимъ съсѣдшимъ, и во ружьшимъ ся нѣшьцемъ изъ стана; щитѣ же ихъ яко зоря бѣ, шоломъ же ихъ яко солнцю восходяшу, копиемъ же ихъ дръжащимъ въ рукахъ яко трѣсти мнози, стрѣлцемъ же обаполь идущимъ и держащимъ въ рукахъ рожанци своѣ, и наложившимъ на нѣ стрѣлы своя противу ратнымъ. Данилови же на конѣ сѣдящу и воѣ рядящу, и рѣша Прузи Ятвяземъ: „можете ли древо поддрѣжати сулицами, и на сню рать дерзнути?“ Они же видѣвши и возвратишася во свояси“. Другимъ разомъ: „Привѣха отъ Ятвязъ Юндиль, рекшу ему сице: „Данило! добру дружину держиши и велици полци твои“. И ось прибули Ятвяги, „дающе таль и миръ, молящася дабы не избилъ колодниковъ... Хотяще же ему пакы изыти на нѣ на брань и собирающе воя, увѣдавшие же Ятвязи се, послаша послы своя и дѣти своя, и дань даша, и обѣщавашася работѣ быти ему и города

*) Сѣ мѣсця не означенъ дослѣдувачами.

рубити въ землѣ своей“. И справдѣ небавомъ вони дали данину; чи давали й потѣмъ, не вѣдомо; але Данило добився свого, забезпечивъ межъ своихъ Земель вѣдъ нападѣвъ Ятвягѣвъ и лѣтопись бѣльше не згадує вже про нихъ.

Такъ же могло бъ було статися и иншимъ Литовскимъ народамъ, але мѣжь Литвою и Жмудяками починає пробиватися прямованє до житя на иншихъ засновинахъ. Насампередъ помѣтимо, що рѣчь не йде вже про грабованє Рускихъ Земель, не про те, що бъ пригорнути яку частину Руси до Литвы. Литовцѣ починають пильнувати и втручатись, що бъ въ сусѣднихъ Рускихъ князѣвствахъ замѣсть Руриковичѣвъ самымъ имъ панувати. Литовцѣ и ватажки ихъ забирали землю тѣлько дружинникѣвъ; литовскѣй ватажки охочо и щиро выконують обовязки славянскихъ князѣвъ, а вѣйско ихъ — обовязки колишнѣй славянскои дружины и обороняють пай занятой землѣ. Вони не пильнують до переважного панованя, не нехтують и не гидують пѣдгорнеными, а стосуються до нихъ, наче до братѣвъ, и приятелюють зъ ними и пѣдлагають пѣдъ ихъ впливѣ. Отъ черезъ що Русины скоро призывчались съ панованемъ захожихъ и не выявляють проти нихъ реакци, тымъ бѣльше, що побѣдники стояли имъ обороною вѣдъ дальшихъ нападѣвъ Литвы.

Першій отакій рухъ Литвы стався року 1239 проти Смоленска, але не здобувъ собѣ вдачи; а вже пѣсля Батыевого нападу Литва почала успѣшно пѣдгортати до себе Рускѣй Землѣ и мѣцно затверджуватись на нихъ. До часу пѣсля нападу татарского належить захопленє Литвою Полоцка и земель по горѣшнѣй течѣ Нѣмана. Спершу напады Литовцѣвъ на Рускѣй Землѣ вѣдрубными ватагами не могли бути вельми небезпечными для пѣвденно-захѣдной Украины-Руси, тодѣ ще державы сильной; але згодя трѣхи вѣ головѣ одного Литовского князя, доброго полѣтика, хочъ и варвара, народилася гадка — завести на Литвѣ единовласте и змѣцнити Литву, пригорнувши до неѣ Рускѣй Землѣ. Се бувъ Миндове; вѣнъ мавъ добрый розумъ, енергѣю и упертѣсть. Трѣхи-потрѣхи вѣнъ почавъ выконувати свою идею.

Литовскѣй племена за того часу, якъ зазнає ихъ истѣрѣя, нѣколи не були суцѣльными организмами, але розбивалися на кѣлька незалежныхъ громадъ; громадами кермували старосты

або гетьманы. Може бути, що за глибшою давнини мѣжь ними не водилося навѣть старѣйшого; черезъ те, що не було потреби хочъ бы и въ такій невеликій централизаціи. За часу Данила бачимо вже мѣжь деякими литовскими племенами старѣйшихъ князѣвъ. Мабуть, що власть сихъ князѣвъ не була значна, и вся ихъ вага була лишень въ правѣ ватажкувати въ вѣйнѣ.

Литовцѣ скоро зрозумѣли ту небезпечнѣсть, яка загражала имъ вѣдъ захопленя Нѣмцями Ливоніѣ и съ першого жъ походу ихъ розпочала зъ ними боротьбу. Маса одначе не була перейнята гадкою потреби завести новий ладъ. Коли хто зъ ватажкѣвъ и мѣркувавъ про се, такъ у него не було спроможности выконати своѣй замѣръ; бо того бъ не дали ему вчинити другіи князѣ; не згодили бъ ся вони на знесенє ихъ самостѣйности. Тымъ-то нема нѣчого дивного, що незадовго до Миндове, навѣть и за него ще бачимо, що и властива Литва и Жмудъ були ще подѣлені на такі дробніи частини, які истнували зъ давнихъ давенъ. Миндове бувъ въ иншому станѣ, нѣжъ иншіи усѣ князѣ; вѣнъ бувъ сильнѣйшіи вѣдъ нихъ черезъ те, що ему пощастило захопити руску Принѣманьщину. Спершу вѣнъ почавъ боротьбу за властивіи Литовскіи Землѣ съ чужими князями, а далѣ и зъ своими небожами и братами. Одначе жъ пильнуючи захопити якъ мога бѣльше Рускихъ Земель, Миндове не виявлявъ ще замѣру на Украину-Русь, де тодѣ ще зустрѣвъ бы велику боротьбу; вѣнъ спершу пѣшовъ на схѣдніи Рускіи Землѣ, котріи межували зъ его володѣнями, а зъ Даниломъ приятелювавъ и двѣчи запомагавъ ему проти ворогѣвъ.

Данило бувъ добрый політикъ и гараздъ розумѣвъ, що коли тѣлько Миндове на Литвѣ выконає своѣ замѣры, то чи ранѣйше, чи пѣзнѣйше Литва нападе на Галичину. До того жъ вѣнъ гадавъ и самъ вѣдобрати вѣдъ Литвы и зъеднати зъ своими землями Новгородокъ и сусѣдніи рускіи краини. Тымъ-то скоро вѣнъ справився зъ своими ворогами и скоро Миндове збаламутивъ проти себе своихъ своякѣвъ, Данило заразъ заходився на боротьбу проти него.

Коли бъ вѣдповѣдно тому політичному плянови, якій зробивъ Данило, усѣ пѣвденніи и захѣдніи сусѣды Литвы, се бъ то Поляки и Нѣмецке лицарство дали ему запомогу, то вѣнъ бы сразу скрушивъ своихъ ворогѣвъ, Литву. Данило вважавъ сю справу яко сибльно-християнську. Закликуючи на пѣдмогу По-

лякѡвъ вѡнъ казавъ: „яко время естъ христїаномъ на поганѣѣ, яко сами имѣють рать межи собою“. На лихо оденъ тѡлько Данило жваво брався до дѣла! Якъ крѣпко бажавъ вѡнъ приборкати Миндове, знати съ того, що вѡнъ вельми розсердився, одержавши звѣтку, що вѡдъ него вѡдреклися останнїй спѡльники, на котрыхъ вѡнъ покладавъ надѣю; вѡнъ посылавъ до Риги великїй подарунки, що бѣ пѡдбити Нѣмцѣвъ на вѡйну и не хотѣвъ ити на мирову зъ Миндове, коли сей прохавъ згоды. Поляки зреклися воювати зъ Литвою, а лицарство хочъ и розпочало вѡйну, та швидко вѡдступило еѣ и згодилося зъ Миндове; навѣтъ почали ему запомагати. Данило лишився тѡлько въ спѡлцѣ зъ небожами Миндове та зъ нанятими ватагами Ятвягѡвъ и Жмуди. Показалося, що сили въ обохъ супротивникѡвъ рѡвнї и Данило мусивъ вдовольнитися тымъ, що сынови его Романови Литовцѣ выдали Новгородокъ, Волковыйскъ, Слонимъ и иншїй зъ умовою, що бѣ Романъ визнававъ верховну власть Миндове; мабуть, що тодѣ жъ выговоривъ Данило Товтивиду безпечне володѣне Полоцкомъ.

Ся згода не рѣшила справи, бо нѣ оденъ зъ супротивникѡвъ не взявъ переваги; за кѡлька рокѡвъ мѣжь ними зновъ выбухла незгода. Здається, Литовцямъ не подобалося, що Василько бравъ участь въ походѣ Татаръ на Литву. Якъ бы воно тамъ не було; але Литва захватила Романа; батько и дядько его почали шукати его по Литвѣ и руйнувати еѣ. Съ того часу по саму смерть Миндове Литва ворогувала зъ Украинаю-Русю. Та зъ сего ворогованя нѣчого не вышло, бо у Миндове були бѡльше важнїй sprawy, вѡнъ выряжавъ на Русь тѡлько ватаги руйнувати и пустошити Рускїй Землѣ. Русины метилися тѡлько надъ тыми ватагами. Обставины вже не сприяли такъ, якъ колись, хочъ Миндове и ворогувавъ зъ лицарствомъ. Польщу зновъ спустошили Татаре и Литва и мѣжь Польскими князями не було одностайной думки и солїдарности. У Нѣмцѣвъ вороги були свои — Прусы. Тымъ-то Украина-Русь мусила рахувати лишень на власнїй силы; але жъ якъ на те, не мовъ умысне, на неи напали Татаре и сгали для неи лютыми ворогами.

Отъ же бачимо, що Данило доволѣ спинавъ розрѡбсть силы Литвы, але замѣры его роздавити зъ самого початку силы Литвы яко ворога Руси не мали вдачи. Може бѣ сталось инакше, коли бѣ Данило мѡгъ пильнувати тѡлько про саму

Литву, але жь ему треба було спинити и приборкати и другихъ своихъ ворогѣвъ.

2. Сусѣды Даниловои Руси на пѣвнѣчному заходѣ могли зробитися ей завоювателями; вѣдъ сходу загражали Руси инші вороги и зъ иншими замѣрами. Татаре съ початку не гадали вдовольнитися пѣдгорненемъ одной Руси, коли жь згодя мусили залишити свои широки замахи, то стали на тому, що бѣ хочь еѣ не выпустити съ пѣдъ своей кормиги и сильно слѣдили за усѣма князями Рускихъ Земель, вважаючи себе за владикѣ надъ усѣми Рускими Землями. Татаре були ворогами тѣлько повной самостѣйности Рускихъ князѣвствѣ и давали князямъ волю въ своихъ внутрѣшнихъ справахъ.

Украина-Русь мусила пѣдлагати пѣдъ Татарѣ на рѣвнѣ зъ иншими Землями. Князь ей не приѣхавъ до Орды по першому завзвѣву Татарѣ до всѣхъ Рускихъ князѣвѣ; Татаре стали вымагати вѣдъ него Галича; сперечатися не можна було. На останку року 1245 вѣдъ поѣхавъ до Орды, ставъ на вколѣшки передъ ханомъ и назвавъ себе холопомъ. Не вѣдаемо чи вѣдъ понявся платити данину, чи нѣ, тѣлько певно, що Татаре вымагали еѣ.

Хочь Татаре були ворогами загаломъ усѣхъ Рускихъ Земель и хочь остання Русь мовчки несла татарске ярмо, Данилова Русь вѣдважалася попробувати вызволитися съ пѣдъ кормиги. Данилови бѣльшь, нѣ жь кому зъ Рускихъ князѣвѣ здавалося тяжкимъ признавати надъ собою власть невѣрныхъ Татарѣ. Звернѣмъ увагу на те, що почувавъ на серцѣ сей прегарно просвѣченый европейскій чоловікъ зустрѣчаючи Татарѣ: „И прииде Переяславлю, и стрѣтоша Татаровѣ. Оттуда же ѣхавъ къ Куремѣсѣ, и видѣ яко нѣсть въ нихъ добра. Оттуда же нача болми скорбѣти душею, видя бо обладаемы дьяволомъ: сквѣрная ихъ кудѣшьская бляденья и Чигизаконова мечтанья, сквѣрная его кровопитья, многыя его волшьбы; приходящія цари и князи и велможѣ, солицю и лунѣ и землю, дьяволу, и умершимъ въ адѣ отцемъ ихъ и дѣдомъ и матеремъ, водяще около куста поклонятися имъ. Осквѣрная прелесть ихъ! Се же слыша вельми нача скорбѣти“. До сего не треба забувати, яка у Данила була гордовита вдача и якъ горячо вѣдъ любивъ рѣдний край и его самостѣйностъ и непѣдлеглобсть!

Данило дратувавъ усю Батьєву орду. На успѣхъ боротьбы зъ нею можна було рахувати тѣлько тодѣ, коли бѣ трапилося збрати и вырядити проти неї величезну масу вѣйска. Пляно-Карпінї повѣдає: „Нема такого краю, що бѣ спромѣгся самѣ оператися Ордѣ, бо Татарє на вѣйну збераютъ вѣйска зъ усѣхъ Земель, якими орудуютъ и черезъ те христїяне, коли бажають зберегти себе, свои Землѣ и все христїянство такѣ неминучо повиннї королѣ, князѣ, бароны и керманичѣ Земель зъєднатися и вырядити проти Татарѣ загальне вѣйско“. Самї Татарє пышались своєю численностю и гадали, що проти нихъ не встоить жаденѣ нарѣдѣ. Вони рушали разъ-у-разъ цѣлою Ордою, а тымѣ часомѣ осѣлї мешканцѣ Земель, на котрї вони напали, не могли всѣ проти нихъ выступати. Отъ черезъ що Татарє такѣ легко пѣдгорнули Украину-Русь.

Данило трохи що не съ того часу, якѣ загадався боротися проти Татарѣ, почавѣ дбати, що бѣ збрати велике вѣйско зъ захѣдныхъ Европейцѣвѣ; а що бѣ єднатися съ пѣвнѣчно-схѣдною Русю, вѣнѣ не гадавѣ. Захѣдѣ не давѣ ему запомоги, не вважаючи на те, що вырѣженї вѣдѣ папы до Орды пѣсланцѣ привезли страшну звѣстку, що на Захѣдѣ вибираеться похѣдѣ Татарѣ. Данило на останку вѣдважився выступити проти Татарѣ тѣлько зъ власными силами своего краю. Спершу ему пощастило; але коли замѣсть баскака Куремсы рушивѣ проти него зъ величезными ватагами Бурандаї, сила супротивникѣвѣ була нерѣвною! „Данило же держаше рать съ Куремсою и николи же не бояся Куремсѣ; не бѣ бо моглѣ зла ему створити никогда же Куремса, дондеже приде Буранда со силою великою“. Отсей: „безбожный, злїй, окаянный, проклятый“ ватажокѣ примусивѣ Данила залишити думку, боротися съ Татарями и казавѣ зруїнувати майже чи не всѣ твердинѣ побудованї вѣ Галичинѣ. Що повиннї були почувати Рускї князѣ хочѣ бы при отакихъ випадкахъ! „Поїде Бурандаї ко Володимерю, а Василько князѣ съ нимѣ, и не дошедшу ему города, и стѣ на Житани на ночь. Бурандаї же нача мовити про Володимерѣ: „Василько! розмечи городѣ“; князѣ же Василько нача думати вѣ собѣ про городѣ, занє немощно бысть розметати вборзѣ его величествомѣ, повелѣ зажечи и; и тако черезъ ночь изгорѣ всѣ. Завѣтра же приѣха Буранда вѣ Володимерѣ, и видѣ своими очима городѣ изгорѣвши всѣ; и нача обѣдати у Василька Рус. Ист. Бїбл. V. т.

на дворѣ и пити; обѣдавъ же и пивъ и леже на ночь у Пятидна. Завѣтра же присла татарина, именемъ Баймура, Баймуръ же приѣхавъ ко князю и рече: „Василько! прислалъ мя Бурандай, велѣлъ ми городъ роскопати“. Рече же ему Василько: „твори повѣльное тобою“. И нача роскопывати городъ, назнаменуя образъ побѣди“. Отакъ мусили князѣ власными руками руйновати те, въ чому бачили останню оборону проти ворога, а цѣля того ихъ примушували бенкетувати съ Татарвою.

Боротьба зъ сѣднними, якъ само и съ північно-західними ворогами скінчилася за для Данила невдачею; черезъ те, що сила була у него менша; одначе жь на долю Галичини вышло скинути татарску неволю; а північно-східній або Московскій Руси довго ще довелося тягти татарске ярмо.

Съ того часу Татаре почали остерегати Данила; коли одень съ претендентѣвъ до трону на Галичину прохавъ у Татаръ заомоги, ему мовили: „како идещи въ Галичъ, а Данило князъ лють єсть; оже отьиметь ти животь, то кто тя избавить“. Стереглися вони ще й того, що Данило не цѣдѣвъ проти нихъ західнихъ державъ; тымъ-то навѣтъ Бурундай звавъ Галицко-Волыньскихъ князѣвъ „мирниками“, се бѣ то такими, що перебувають съ Татарами въ союзѣ. Власть Татаръ на Украинѣ-Руси далеко не була такъ мѣцно затвердженою, якъ въ Московщинѣ.

IV.

ЗАГАЛЬНІЙ ЗАМѢТКИ ПРО ИСТОРИЧНЕ ЗНАЧѢНЄ КНЯЗІОВАНЯ ДАНИЛА ГАЛИЦКОГО.

Теперь зъ усего того, що мы сказали про Данила, зробимо оглядъ и оцѣнку всему тому, що було зроблено за его часъ.

Чимала протягомъ частина Руси, се бѣ то південно-західна, або Галичина, за Данила вѣдлучилася вѣдъ останкѣвъ Украиньско-рускихъ Земель и почала жити вѣдрубнымъ житємъ. Ся вѣдрубнѣсть була шкѣдливою тымъ, що згода трохипотрохи могла бы розвиватися вѣдрубнѣсть на другихъ Земляхъ. Але жь були съ той вѣдрубности и добрій добутки. Галичина не хотѣла терпѣти такихъ утискѣвъ, якї терпѣли останній Рускї

Землѣ, вона рвалася на волю и прямувала до розвитку справдѣ цивілізованого на той часъ житя. Коли бѣ було пощастило їй на сѣй стежцѣ, вона бѣ придбала велику користь не тѣлько всѣй Украинѣ-Руси, котру бѣ притягла до себе, а навѣть и Московщинѣ, вызволила бѣ еѣ вѣдѣ ворогѣвъ; вона бѣ надала останнимъ Рускимъ Землямъ цивілізованого житя здорового, самостѣйного и вѣдповѣдного часови горожанѣства. Украина-Русь вѣ друге бѣ вѣдограла ту ролю, яку вже разъ выповнила и яка на вѣки високо пѣднесла и освятила Кіевѣ.

За Данилѣвъ часъ на долю Украины-Руси выпало багацько тяжкихъ ударѣвъ, нещастя, але вони не задушили вѣ нѣй житя, котре обѣцяло вѣ будущинѣ пышно розцвисти. Вѣ годину смерти Данила зѣ Украиньско-Рускихъ Земель не розѣйшлися грѣзньї хмары, але жѣ за житя его Русь боролася жваво и де вѣ чому зѣ добрыми успѣхами и добутками. Фортецы зруйновано по наказу татарского баскака, каже С. М. Соловевѣ; но Холмѣ зберѣгся и вѣ загалѣ не така вже тяжка була кормига татарска на полудни; нападѣ Бурандая перейшовѣ якось мимо“. Не треба вже було мѣркувати, якихъ засобѣвъ вжити для боротьбы сѣ Татарами; засобы вказавѣ Данило, то були — однодушнѣсть вѣ Рускихъ Земляхъ и спѣлка зѣ Нѣмцями проти Литвы а зѣ Заходомѣ вѣ загалѣ проти Татарѣ. Коли бѣ пѣсля Данила все йшло такѣ, якѣ и за него, то Украина-Русь спромоглась вѣ устояти проти хочѣ якої незгоды и дожила бѣ до ясного днѣ свого самостѣйного житя.

На лихо не було другого Данила; нѣ жаденѣ сѣ князѣвъ, якѣ були и за него и пѣсля него, не мавѣ вѣ собѣ Данилової вдачи, неминучо потрѣбної державцевї, особливо вѣ таку тяжку годину, не выключаючи и симпатичного Володимира Васильковича. Не було чоловѣка, що бѣ зумѣвъ кермувати политикою Украины-Руси, повертаючи еѣ разъ-у-разъ до одной меты. Пѣсля Данила не було вже мѣжѣ Украиньско-Рускими князями однодушности; се показалося зразу: якѣ довелося воювати сѣ Поляками пѣсля Данила, князь Левѣ не зѣєднався зѣ братомѣ и дядькомѣ. Левѣ воюючи зѣ Литвою, не выпрохавѣ запомогї у Василька и прохавѣ еї у Татарѣ. Недостача солідарности мѣжѣ Украиньско-русскими князями не давала имѣ спромѣжности наступати на ворогѣвъ. Черезѣ се и впливѣ Татарѣ почавѣ рости. Русь не змѣцнялася, а Литва и Польша

набрались силы вѣдъ злученя и на останку вони подѣлили Русь помѣжь себе. Пѣдъ кормигою чужинцѣвъ Русь страждала чотыри съ половиною вѣки. Данилѣвъ часъ бувъ самый блискучій въ исторіи Украины-Руси; пѣсля Данила мало траплялося для неи такихъ свѣтлыхъ годинѣ.

Не збулася Данилова думка про самостѣйне жите Украины-Руси зъ блискучимъ становищемъ мѣжь сусѣдами и съ пышнымъ розцвѣтомъ у краю. Отже не вважаючи на те все, князюване Данила принесло плѣдъ; воно на цѣлый вѣкъ вѣдвернуло пѣдунадъ Галичины и на цѣлый вѣкъ вѣдопхнуло вѣдъ неи чужу кормигу. Захѣднї вороги еи, що трохи-трохи не пѣдгорнули еи, були вѣдпыхнутыми и за Данила Украина-Русь значно змѣцнѣла, бо по якійсь часъ вся вона була наче зъеднана до одного. Не довго стояло те зъеднане, а вже жъ воно мало свою вагу, та й князѣ осѣлися на своихъ мѣсяцяхъ. Пѣсля татарского нападу цѣлый вѣкъ истнувала Украина-Русь, вона вѣдвертала увагу Литвы вѣдъ Сходу, прїймала на себе еи удары и тымъ давала спромѣжнѣсть Московщинѣ змѣцнитися, а тымъ часомъ Псковъ и Новгородъ задержували Литовцѣвъ нападати на Московщину.

V.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДАНИЛА.

Скажемо кѣлька слѣвъ про саму особу князя Данила, памятаючи, що вѣнѣ живѣ за часу за надто трудного и тяжкого для Руси, коли вона зъ усѣхъ бокѣвъ мусила оберегати свою незалежнѣсть и самостѣйнѣсть. Отожъ не вважаючи на все те, Украина-Русь вдержала свою самостѣйнѣсть и вѣдъ захѣднихъ и вѣдъ пѣвнѣчныхъ сусѣдѣ, зробилась и для нихъ самыхъ страшною и не зразу пѣддягла пѣдъ татарску кормигу. Та ще й добробыть свѣй пѣднесла до бѣльшь-меньш цвѣтучого стану; все отсе вчинивъ вже жъ нѣхто, якъ князѣ Данило. Такий впливъ Данила на долю Украины-Руси ставъ черезъ те, що князѣ Данило бувъ чоловѣкъ не изъ звычайныхъ и его природа надѣлила усѣма тыми вѣдачами, якї потрѣбнї були, що бѣ спасти Русь.

Вѣдъ усѣхъ своихъ супротивникѣвъ Данило першъ усего вѣддрѣжнявся безкористною и палкѣю любовію до рѣдного краю,

котрому вѣнъ бажавъ добра, бажавъ побачити его землю щасливою и добре уложеною державою зъ славнымъ станомъ и повагою мѣжь сусѣдами. Але палкѣ любовь до рѣдной землѣ — се обовязокъ каждого честного чоловіка, се ще не заслуга.

Головною своєю метою Данило ставивъ добро всѣхъ мешканцѣвъ Рускихъ Земель, якѣ були подъ рукою его и его брата, вѣнъ не дававъ собѣ нѣ на годину спѣчнути и цѣлый свѣй вѣкъ побивався про те и прямувавъ до своей меты; „измлада не бы има покоя“, повѣдає лѣтопись про Данила и его брата. Соловѣвъ становить Данила на рѣвнѣ зъ Володимиромъ Мономахомъ.

Данило бувъ спосѣбнымъ, сторожкимъ и широкодумнымъ політикомъ; усе вѣнъ тямивъ, якъ и що чинити, въ якому станѣ и якихъ засобѣвъ вжити въ боротьбѣ зъ ворогами. До всякой справы, за яку брався — брався вѣнъ жваво, палко. Палкѣсть его вдачи показалаь ще за дитинного его вѣку; коли его неню выганяли зъ Галича, вѣнъ не хотѣвъ лишати еѣ самотною „и плакашеса по ней, младѣ сый. И приѣхавъ Олександръ, тивунъ Шюмавиньскый, и я и за поводѣ; онъ же измокъ мечъ, тя его, и потя конь его подъ нимъ“... Палкѣсть Данила не була съ тыхъ, що швидко простигають; въ кожнѣй справѣ у него ставало енергїи до кѣнця дѣла; не любивъ вѣнъ гаятись, працювавъ навѣтъ на Великдень. Одержавъ вѣнъ вѣдъ Мстислава Вдатного вѣдповѣдъ, що визнає его право на Чорторыйскъ: „Дѣмьяну же приѣхавшу въ великую субботу, наутрѣя же на великѣдень приѣхаста Даниль и Василько къ Чертгорыйску, въ понедѣльникъ на ночь объѣдоста градъ“. Коли Данило до вѣдався, що Олександръ Белзкый утѣкъ шляхомъ на Кїєвъ, вѣнъ „изыде на нѣ изъ Галича, угони и въ Полономъ, и яша и въ лузѣ Хоморьскомъ, Данилу же не спавъшу три дни и 3 ноци тако же и возмъ его“. Яка тяжка пригода не наводила на Данила сумованя и розпуки: „Людемъ же видящимъ, яко отъ Татаръ залежъенъ бѣ градъ, и вѣбѣжаша въ мѣста лѣсна и тѣмъ же не могоша сбиратися; Данило же сняся съ братомъ и тѣши и, якоже отъ Бога бывшѣй бѣдѣ не имѣти желѣ поганьскы, но на Бога надѣятися и на нѣ возложити печаль“.

Незвычайно любивъ Данило дѣяльнѣсть, се особливо видко, коли читаємо Галицко-Волынську лѣтопись подъ рокомъ 1235;

походъ ведеться оденъ по одному; повѣнь спинала вѣйну зъ Ятвягами; Данило не забудь, що у него є другій ворогъ и пѣшовъ на него. Вѣнь любивъ самому до всего прикладатися и скрѣзь, де треба, приложити власныхъ рукъ; на вѣйнѣ вѣнь самъ оглядувавъ мѣсцевѣсть, окопы и подѣлявъ працю съ простыми вояками. Данило бувъ чоловѣкомъ великои хоробрости; котра вызначалася ще змалку его, а особливо показалася въ безталаннѣ для Руся 1223 рѣкъ. Данило першій перейшовъ проти Татаръ рѣчку Калку и ставъ по переду своихъ полкѣвъ. Отъ якъ мовить про сей випадокъ лѣтопись: „Съразившимся полкомъ на мѣсто, Даниль же выѣха на передъ, и Семюнь Олюевичъ и Василько Гавриловичъ, поткоша въ полкъ Татарьскыя; Василькови же сбодену бывшю въ перси, младѣства ради и бувсти не чюяше ранъ бывшихъ на телеси его: бѣ бо возрастомъ 18 лѣтъ, бѣ бо силенъ. Данилови же крѣико борющися, избивающи Татары, видивъ то Мьстиславъ Нѣмый, мнѣвъ яко Даниль сбоденъ бысть потче и самъ въ нѣ, бѣ бо мужъ и отъ крѣпокъ: понеже ужика сый Роману отъ племени Володимеря, прирокомъ Мономаха, бѣ бо велику любовь имѣя ко отцю его, ему же поручивше по смерти свою волость, дая князю Данилови. Татаромъ же бѣгающимъ, Данилу же избивающи ихъ своимъ полкомъ, и Олгови Курьскому, крѣико бившимся, инѣмъ полкамъ еразившимся съ ними, грѣхъ ради нашихъ Рускимъ полкомъ побѣженнымъ бывшимъ: Даниль видивъ, яко крѣицѣйши брань належить въ ратныхъ, стрѣльцѣмъ ихъ стрѣляющимъ крѣицѣ, обрати конь свой на бѣгъ, устрѣмлення ради противныхъ. Бѣжащю же ему, и вжада воды, пивъ почюти рану на телеси своемъ, во брани не позна ея крѣности ради мужьства возраста своего: бѣ бо дерзь и храборъ, отъ главы и до ногу его не бѣ на немъ порока“.

Данило вважавъ за великій соромъ вѣдступати вѣдъ ворога безъ бою. Разъ вѣнь не радивъ Володимиру Руриковичу выступати на Половчанъ, коли жъ вже его ублагали на те, а потѣмъ зустрѣвшись съ Половчанами, усовѣщували вѣдступити, Данило мовивъ: „Подобаеть воину устремившуся на брань или побѣду прияти, или пастися отъ ратныхъ; азъ бо возбраняхъ вамъ, нынѣ же выжю яко страшливу душу имате; азъ вамъ не рѣхъ ли, яко не подобаеть изыти труднымъ воемъ противу цѣлымъ? нынѣ же почто смущаетеся? изыдете противу имъ“.

Данило бувъ такой юнацкои вдачи, що готовъ бувъ помагати въ боротьбѣ слабѣйшому, хочъ бы у него и не прохали запо-моги. Данило бувъ не тѣлько хоробримъ воякомъ, а ще й до-брымъ ватажкомъ. Вѣнъ бувъ вдатнымъ не тѣлько до політи-чнои дѣяльности, вѣнъ не любувався въ самыхъ лишень вѣйсковыхъ справахъ, вѣнъ бувъ не тѣлько великимъ лица-ремъ, а показавъ велику способнѣсть упорядкувати свою дер-жаву. Певно, що за се лѣтописъ называе его: „княземъ му-дримъ“, „вторимъ по Соломонѣ“. Инициативѣ Данила мы при-писуемо ось що: „Руси бо бѣяху полонилѣ многу челядь и боярыиѣ; створиша же межи собою клятву Русь и Ляхове: аще по семь коли будетъ межи ими усобица, не воевати Ля-хомъ Рускоѣ челяди, на Руси Лядьскои“. Сеи умовы, на жаль, не выконали Поляки; Данило мусивъ не додержувати сеи умовы въ боротьбѣ съ Поляками и иншими ворогами, бо вже такій тодѣ бувъ духъ часу и такъ чинили вороги его. Зага-ломъ своими поглядами Данило бувъ княземъ до-татарскои Руси и въ державне жите ея не внѣсь новои идеи хочъ и но-сивъ королѣвску корону. Свѣдомо вѣнъ не прямувавъ до реформъ; але жъ за него розумѣня удѣльнои Руси не вѣдби-лися шкѣдливо на долѣ ея, бо Данило визначався за надто безкористною вдачею до своего меншого брата, незвычайно лю-бивъ его, дѣлився зъ нимъ землями, якѣ придбавъ. Братъ плативъ ему те жъ щирою прихильностю, цѣлый вѣкъ вони не сварилися и жили великими приятелями. Одень не починавъ цѣного, не порадившись зъ другимъ; въ усѣхъ походахъ вони стояли одностайно, въ бояхъ одень доглядавъ другого и остере-гавъ вѣдъ небезпечности.

Вѣдрѣжнявся ще Данило й тымъ, що любивъ правду. Коли Мстиславъ Удатный благавъ не покидати его, Данило вѣдповѣвъ: „Имамъ правду въ сердци своемъ“. Разъ Данило вдався на прощу до Жидичина, що бувъ бѣля Луцка: „И зва и Ярославъ къ Лучьску; и рѣша ему бояре его: прими Лу-ческъ, зде ими князя ихъ“; оному же отвѣщавшу, „яко при-ходихъ зде молитву створити святому Николѣ, и не могъ того створити“, иде въ Володимерь. Отгуду же, собравша рать, по-сласта нанъ“. Декотрѣй зъ его сынѣвъ пѣшли по батькови; коли Австрійскій князь благавъ Романа Даниловича вѣдректися вѣдъ Угорского короля, що ошукавъ его, Романъ вѣдповѣвъ: „Пра-

вдою обѣщахся отцю си королеви Угорьскому, не могу послушати тебе, яко срамъ имамъ и грѣхъ не исполнити обѣта“.

Нѣколи Данило не покидавъ своихъ сибльникоу и все помагавъ имъ щиро. До людей вѣнъ вѣдносився гуманно и прощавъ образу. Зъ галицкими боярами вѣнъ чинивъ цѣлкомъ не такъ, якъ его батько; разъ тѣлько вѣнъ не вдержався вѣдъ душегубства, се сталося вѣ останній разъ того, якъ бояре и Угры хотѣли вѣдобрати у него Галичь; мабутъ на той разъ гнѣвъ его дѣйшовъ до кѣнца и вѣнъ убивъ угорского ватажка Фильня, кѣлькохъ Угрѣвъ и боярина Володислава.

Коли Олександръ Белзкій, що загодѣявъ Данилови такъ багацько шкоды и лиха, попрохавъ у него згоды, вѣнъ простивъ ему, простивъ навѣтъ Михайлови Черниговскому и готовъ бувъ вернути ему Кіевъ, а сынови его надѣлити Луцкъ.

Нѣколи не забувавъ вѣнъ, коли хто вчинивъ добро для него. Добувши вѣ Кіевщинѣ Торцькій: „да и дѣтемъ Мстиславимъ, шюрятомъ своимъ, рекъ имъ: „за отца вашего добродѣянье примете и держите Торцький городъ“. Не любивъ вѣнъ славы и пыхи, що особливо визначалося у вѣдноснахъ его зъ Римскимъ напою.

Римъ предкладавъ Данилови корону королѣвску, що бѣ тымъ вѣ части заступити пѣдмогу, якои вѣнъ домагався вѣдъ Риму. Коли послы явились першій разъ у Данила съ короною, Данило не принявъ еи и сказавъ: „Рать татарская не престаѣтъ злѣ живущи съ нами: то како могу прияти вѣнѣць, бес помощи твоей?“ Опѣсля вѣнъ коронувався при такихъ умовахъ: „Описа же приде вѣнѣць нося, обѣщеваяся, яко „помощь имѣти ти отъ папы“; оному же одинако не хотящу и убѣди его мати, и Болеславъ и Семовитъ, и бояре Лядьские рекуще: дабы приялъ бѣ вѣнѣць, „а мы есмь на помощь противу поганымъ“.

Такимъ побытомъ, чи глянемо на Данила яко на державця, чи яко на чоловѣка, бачимо вѣ нѣмъ образецъ приятный и радѣсный. За те жъ за его вѣдачу и его чимало людей любило и шанувало. Осъ якими словами лѣтописъ кѣнчае оповѣдане про оденъ съ походѣвъ Данила на Ятвягѣвъ: „Оттуда же князь Даниль приде ко Визнь и пройде рѣку Наровъ, и многи крестьяны отъ пленения избависта, и пѣснь славному пояху има, Богу помогшу има и придоста зо славою на

землю свою, наследавши путь отца своего великаго князя Романа, иже бѣ изюстрился на поганя, яко левъ, имъ же Половци дѣти страхаху“.

Слава Данила роздѣшлася и по сусѣдныхъ земляхъ. Батый вѣдавъ про Данила ще перше, нѣ жь прійшовъ на Волынъ: „Батыю же вземшо градъ Кыевъ и слышавшу ему о Данилѣ, яко въ Угрѣхъ естъ, поиде самъ Володимерю“. Вертаючись изъ за Карпатъ, Батый бажавъ злапати Данила; на останку, коли Данило прибувъ до Орды, Батый витавъ его съ шанобою. Нѣмцѣ те жь шанували Данила, мовлячи до него: „Тебе дѣля миръ створимъ со Выкынтюмъ, зане братю нашу многу погуби“.

Коли такъ шанували Данила его сучасники, то певно, що й нащадки вважатимуть не иначе отсею свѣтлу, найприятнѣйшу особу руску XIII. в., передъ котрою иде въ сутѣнь навѣтъ Олександръ Невскій и котра була самымъ виднѣйшимъ дѣячемъ політичнымъ, оборонителемъ Украинско-русского народу и ватажкомъ его за трудной години.

О Г Л Я Д Ъ

Внутрѣшнихъ вѣдносинъ Галицкой Руси въ другôй половинѣ XV. столѣтя.

(Монографія Дра И. Шараневича).

I.

Польскій король Владиславъ Ягайло зрѣвнявъ конституцію въ Єдльнѣ (1433 р.) Рускїи Земль що до правъ зъ иншими Землями Польской Рѣчи посполитои. Въ ту пору выступае въ Галицкôй (Червонôй) Руси (схѣднôй Галичинѣ) на чолѣ заряду справъ духовныхъ и державныхъ старый рѣдь Одровонжѣвъ. Вôнъ дѣлився на кôлька родинъ. Именно було двоухъ братѣвъ, любимцѣвъ Владислава III. и Казимира Ягайловича, наслѣдникѣвъ Ягайловыхъ. Одень бувъ Янъ зо Сировы Одровонжъ, именованый латиньскимъ Львѣвскимъ арцибіскупомъ по смерти Яна Ряшѣвского (1436 р.), що перенѣсь резиденцію арцибіскушеку (1414 р.) зъ Галича до Львова, а другїй Петро зо Сировы Одровонжъ, зъ разу (1436 р.) ще Галицкїи староста а необавки воевода и генеральный староста Рускихъ Земель.

Руске воеводство обѣймало тодѣ Земль: Львѣвску, Галицку, Перемышку и Сянѣцку. Крѣмъ сихъ були ще два повѣты: Самбѣрскїи и Жидачѣвскїи. Кожда Земля и каждый повѣтъ мавъ своего старосту. Надъ ними старшувавъ воевода и генеральный староста Рускихъ Земель такъ повагою якъ и становищемъ своимъ.

Воевода Петро погибъ лицарскою смертю въ походѣ на Молдавію въ битвѣ зъ Молдавскимъ господаремъ Богданомъ (1450 р.), а арцибіскупъ Янъ съ туги за братомъ въ кôлька день оубѣля. Завагавшись трохи, именувавъ Польскїи король Казимиръ Ягайловичъ Петрового сына Андрѣя воеводою и ге-

неральнымъ старостою Рускихъ Земель. Андрѣй Одровонжь бувъ на той посадѣ ажъ до своєї смерті (1465 р.).

Родъ Одровонжьѣвъ зовсѣмъ не бувъ люблений, а напро- тивъ арцибіскупъ Янъ вѣвъ зъ Львѣвскою латиньскою капіту- лою безнастаннїи суперечки за капітульне земске майно. Вѣнъ присвоивъ собѣ те майно, а латиньскїй Львѣвскїй канонїки по- зывали его до Базилейского церковного собору, що тодѣ саме бувъ скликаний, и соборъ его выклявъ. Воевода Петро и сынъ его Андрѣй поступали собѣ самовластно зъ усѣма: угнѣтали дрѣбну шляхту и мѣщанъ, силували до неправной военной службы, самовѣльно накладали дачки и т. и. Перемыскимъ старостою бувъ Предборъ съ Конеццоля, каштелянъ Судомир- скїй, а въ Галичѣ по смерти старосты Микола Паравы зъ Лю- бѣня, братаничъ его Станиславъ съ Ходеча Паравы. Воевода и генеральный староста Андрѣй живъ въ незгодѣ зъ обома ста- ростоами Перемыскимъ и Галицкимъ и Польскїй король Казимиръ на провінціональнѣмъ Малопольскѣмъ соймѣ въ Корчинѣ (1456 р.) загрозивъ ему всяке насильне и неправне вмѣшуване до ихъ правъ карою 3000—5000 польскихъ гривень. По смерти воеводы Андрѣя Одровонжа, коли король Казимиръ Ягайловичъ приѣхавъ до Львова, то згромадженїи станы Рускихъ Земель горячо наставали на короля, що бѣ родину Одровонжьѣвъ зо- всѣмъ усунувъ вѣдъ найвысшой краввой гѣдности, а вѣддавъ еѣ якому справедливому чоловікови. Мѣжь тымъ братъ покѣй- ного Андрѣя, Янъ, готовився вже до неї, бо Одровонжамъ на- лежалася значна сума грошей, вѣдъ Львѣвского, Жидачѣвского и Глиняньского королѣвского замку. Ту суму выжичили вони королѣвскому або державному скарбови. Постановлено сплатити сей довгъ. Однакъ въ касѣ не було грошей, отже наложено дачку по одному „фертонови“ *) и одному волови зъ лану. Вы- браныхъ 20.000 волѣвъ заразъ продано и тыми грѣшми выку- плено Львѣвскїй, Жидачѣвскїй и Глиняньскїй замокъ зъ рукъ ненависного роду. Рускимъ воеводою именувавъ король тодѣ-

---

*) Ferto называлася четвертина вѣдъ десятины щорѣчныхъ плодѣвъ земныхъ, — инколи четвертина одной гривны плачена широкими грошами праскими. На одну гривну йшло въ другѣй половинѣ XV. ст. 48 грѣшѣвъ праскихъ широкихъ (Грѣшь широкїй праскїй мавъ 36—37 кр. ав.).

шнёго Галицкаго старосту Станислава съ Ходеча а Львѣвскимъ старостою Рафала зъ Ярославя. Рафаль вразъ зъ братомъ своимъ Спыткомъ съ Тарнова, пѣдкоморіемъ Перемыскимъ, утворили були за королѣвскимъ дозволомъ ординацію або маіоратъ (1470 р.) и гѣроды Ярославъ и Переворекъ въ одно родинне майно зъединили. Родина Одровонжѣвъ уступила тодѣ зъ гѣродѣвъ Львова, Глинянъ и Жидачева и лише задержала въ своихъ рукахъ Самбѣрске староство. Завважати тутъ треба, що крѣмъ дѣйстныхъ старостѣвъ, якѣ мали политичну и судову власть, були ще старосты — державцѣ (tenutarii), се бѣ то такѣ, що не мали жадной власти а лише арендували королѣвскѣ доходы. Дѣйстными староствами крѣмъ головныхъ рускихъ гѣродѣвъ, були ще й Жидачѣвъ и Самбѣръ, а недѣйстными (тенутами) були Глиняны, Щирецъ, Городокъ и и. Одровонжѣ выпертѣ зѣ Львова, Жидачева и Глинянъ, зберегають собѣ всю власть въ старостѣ Самбѣрскѣмъ, бо задержали собѣ тутъ навѣтъ и земскѣ уряды того повѣту. Такожъ и въ Сянѣцкѣмъ старостѣ членъ иншой вѣтки Одровонжевого роду зѣстае старостою. Около 1451 р. бувъ Сянѣцкимъ старостою Микола Пѣньонжекъ зъ Вотавиць, зъ роду Одровонжѣ. Бувъ вѣнъ заравомъ и генеральнымъ Кракѣвскимъ старостою и старостою Кроснянскимъ и Бѣчскимъ. Въ ту пору церква и держава вважались головными пѣдоймами роду людскаго, нероздѣльными въ разумѣню мужѣвъ державныхъ тодѣшнѣи Рѣчи посполитои Польскои, то жѣ часто подыбуемо рѣвночасно членѣвъ одной родины на найвысшихъ щѣбляхъ духовной и державной гѣдности. Бо коли Микола Хшонстовскѣи вѣдѣ 1430 р. вѣть старостою Сянѣцкимъ, то король Владиславъ Ягайловичъ именуѣ 1435 р. по смерти бѣскупа Яна зъ дому Долѣва, Петра Хшонстовскаго зъ дому Стпегоня, канонѣка и приходника при св. Фльоріанѣ въ Краковѣ, латиньскимъ Перемыскимъ бѣскупомъ. Саме такъ, якъ по смерти Львѣвскаго латиньскаго арцибѣскупа Яна Ряшѣвскаго именовано 1436 Яна зо Спровы Одровонжа проти волѣ латиньскои Львѣвскои капѣтулы, що выбрала була Сильвестра Сцѣховѣя, — такъ и по смерти латиньскаго Перемыскаго бѣскупа Яна зъ Долѣвы именовано его наслѣдника проти волѣ тодѣшнѣи латиньскои Перемыскои капѣтулы. Капѣтула выбрала була на бѣскупа Перемыскаго Францѣшка де Оржекъ Свѣрцка, Львѣвскаго декана а канонѣка Перемыскаго

и вѣдала ему бискупске майно. Се дѣялося на Руси часто, що особистый интересъ королѣвскій переважувавъ самоуправу церковну. Королѣвскі справи боронивъ бискупъ Кракѣвскій Збигневъ Олесницкій, що на перекѣръ капітуль, свояка згаданого Миколая Хшонстовского высвятивъ на Перемыского бискупа.

Вернѣмъ теперь назадъ до Одровонжѣвъ. За часѣвъ Андрѣя Одровонжа здобули Турки Царгородъ и положили конецъ сѣдно-римскѣй (Грецкѣй) державѣ (1453 р.). Вѣдъ сеи поры досягавъ турецкій мечъ границъ Угорскихъ и Польскихъ. Папы Римскі старалися загрѣти духа, якій передъ 200 лѣтами ворушивъ суспѣльностью пѣвденной и середнѣй Европы. На покликъ папы Римского Пія II. зѣбралися (1463 р.) хрестоносцѣ пѣдъ проводомъ якогось Щасного съ Панѣва. Були се молодики, сыны шляхты осѣлой на Руси та й охотники зъ суспѣдныхъ Земель. Сі хрестоносцѣ (около 12.000) не добре одѣтѣ и оплачувані кинулися на двори сельскои шляхты, занепокоили Кракѣвъ и облягли Львѣвъ. Львѣвъ окупилися грѣшми и доставою поживы. Щасный съ Панѣва, ограбивши зъ майна сельску шляхту и мѣсточка, пѣшовъ на Угорщину, бився пѣдъ проводомъ князя Бургундекого и Угорского короля Матвѣя Корвина съ Турками и допомѣгъ побити Туркѣвъ, нападаючи кѣлька разѣвъ пѣдъ часъ битвы на вѣско турецке. Гомѣнъ пѣсенѣ польскои въ честь Богородицѣ розлягався ажъ до табору турецкого и оживлявъ надѣєю христіянскихъ невѣльникѣвъ въ турецкому таборѣ та додававъ лицарского духа товаришамъ бою. Щасный съ Панѣва причинився такимъ способомъ до побѣды надъ Турками, вызволивъ христіянъ съ полону турецкого и добувъ такой славы, що король Матвѣй дякувавъ ему прилюдно и вѣдавъ за него власну своячку. Грабоване Щасного съ Панѣва на Руси за часу Андрѣя Одровонжа довело до тѣсенѣйшого звязку мѣжь шляхтою а Львовомъ.

Такъ зближились до себе и сполучились для спѣльной обезпекы двѣ найважнѣйшѣ пѣдвалины давной Рѣчи посполитои Польскои: шляхта и вѣльне мѣщанство. Небавомъ пѣсля того, бо вже р. 1465 выступили станы краевѣй однодушно супроти всемогучои родины Одровонжѣвъ.

Насувається пытане, чи родину Одровонжѣвъ по смерти Андрѣя Одровонжа зовѣмъ усунено зъ Львѣвскои Землѣ?

Коли Одровонжѣ вступилися зъ Львова и Глинянѣ, збѣтае ще въ тыхъ сторонахъ съ той родины Павло Одровонжѣ. Бувъ вѣнъ пѣдстолиемъ Львѣвскимъ и каштеляномъ Перемыскимъ та Львѣвскимъ и засѣдавъ на судовыхъ речинцяхъ у Львовѣ и Перемышлѣ. Беата Одровонжева, вдова по воеводѣ Андрѣю, чи по каштелянѣ Павлѣ, була дѣдичкою села Гаѣ, двѣ милѣ вѣдъ Львова вѣддаленого. Миколай Одровонжѣ зъ Блажеевичѣ, съ князѣвства Ратиборского на Шлеску, бувъ секретаремъ королѣвскимъ въ Перемышлѣ. По смерти бѣскупа Петра Хшонстовского настановивъ король Миколая Одровонжа бѣскупомъ Перемыскимъ. Живъ вѣнъ до року 1474.

Одровонжѣ Самбѣрскѣй, здається, не могли забути того, що ихъ выперли зъ староствѣ и замкѣвъ Львѣвской Землѣ. Пѣсля смерти короля Ческого Юрѣя Подебрада († 1471 р.) розпочавъ бувъ Владиславъ, найстаршѣй сынъ короля Казимира Ягайловича, вѣйну зъ Матвѣемъ Корвинѣмъ о тронъ ческѣй. Супроти Матвѣя пѣдмагавъ Казимиръ сына своего Владислава р. 1474 литовскимъ вѣйскомъ пѣдъ проводѣмъ Ивана Ходкевича и шляхтою зъ Руси пѣдъ проводѣмъ Павла Ясѣньского. Мѣжь тымъ Якѣвъ, Миколай и Петро Одровонжѣ, мабуть молодшѣй браты Яна, старосты Самбѣрского, выслугувалися у вѣйску Матвѣя супроти власныхъ своихъ землякѣвъ.

Такъ-то родина Одровонжѣвѣ пересувається наче великаньска тѣнь на видѣвнѣ исторѣи краевой. Та, чи ся родина не лишила нѣякихъ слѣдѣвъ по собѣ, — чи тѣлько дбала про себе, громадила майно и служила пѣдъ стягомъ у краяхъ сусѣднихъ, що бѣ пѣмститися за свое понижене?

У Львовѣ есть гарный костель св. Андрѣя зъ монастыремъ Бернадинѣвѣ. Монахѣвѣ сихъ спровадивъ р. 1460 до Львова Андрѣй Одровонжѣ и поставивъ для нихъ костель деревляный, що згорѣвъ пѣсля его смерти. Одровонжѣ поставили и украсили такожь въ Самборѣ костель и монастырь Бернадинѣвѣ р. 1472. Гарну катедру латиньску въ Перемышлѣ поставивъ Миколай Одровонжѣ, бѣскупъ Перемыскѣй. Матерѣялу до сеи катедры достарчила розѣбрана давна церква замкова, що була величаво поставлена съ квадратного тесового камня. Рускѣй епископы Перемыскѣй вѣдиравлили въ сѣй церквѣ службы Божѣй, поки ще переселилися до Самбора. Король Ягайло казавъ Русинамъ уступитися зъ сеи церкви, выкинути похованѣ тамъ тѣла сла-

внихъ Русинѣвъ а церкву на ново посвятити и вѣдати латиньскому духовенству.

Той самъ Миколай Одровонжъ зъ Блажеевичъ, бискупъ Перемыскій (1452—1474), такъ якъ и сучасный арцибискупъ Львѣвскій Григорій зъ Сянока (1451—1479) и ихъ наслѣдники дбали о помножене своихъ приходѣвъ, бо ихъ латинскій бискупства, положеніи середь православныхъ, були лихо вивѣнованіи. Тому набувають вони дѣбра земскій найбѣльшь купномъ за призволомъ королѣвскимъ, переносять ихъ на право церковне, закладають шпиталѣ и брацтва шкѣльнїи.

II.

Окрѣмъ Одровонжѣвъ мають великій впливъ на краевїи вѣдносини и иншіи можнїи родини своимъ майномъ и становищемъ. Се були шляхоцкїи родини, що прибули съ Польщи або Шлезка, або такожь давнїи рускїи роды. До першихъ зачисляемо братѣвъ зъ Ярослава Рафала и Спытка, родину съ Ходечъ на Хлопахъ, села пѣвъ милѣ вѣдъ Комарна вѣддаленого, родину Тарлѣвъ съ Щекаревичъ въ Стрию и на Пѣдгайцяхъ, родину Сѣниньскихъ, що король Владиславъ Ягайловичъ обдарувавъ еѣ Олеськомъ зъ волостями сумѣжными, родину Гербуртѣвъ, розвѣтвлену въ Землѣ Львѣвскѣй и Перемыскѣй, родину Габданкѣвъ въ Бучачу надъ Стрыпою, поселеныхъ на Руси за часу Ольгерда и Казимира Великого, що писалися на Язлѣвци и Монастерискахъ;—до другихъ зачисляемо: Ходорѣвскихъ на Ходороставѣ, въ Куропатникахъ, Бортникахъ и Звенигородѣ; Гердеевичѣвъ въ Перемышлянахъ, Тенетникахъ, Оренинѣ на Пѣдблѣ, родину Лопатокъ на Осталовицяхъ и т. и. Побѣчь сихъ родинъ польскихъ и рускихъ мають дѣбра земскїи и сидять въ Земляхъ Рускихъ давнїи княжїи роды руского або литовского поколѣвїя. Такъ н. пр. князь Гурконы на Лысятичахъ, вѣдъ котрыхъ ще по нынѣ має назву село Гурко, коло Перемышля, — князь Кошерскїи зъ Литвы, державцѣ Стронятина, а передъ усѣма князь Гольшанскїи, близькїи свояки останнѣи жѣнки короля Владислава Ягайла Зонки (Софїи), матери Ягайловичѣвъ Владислава и Казимира.

Здається, що братя ординати Ярославскі, Рафаль и Спытко, не дуже дбали про розширене свого роду та набуване дѣбръ на Руси. Рафаль зъ Ярослава вправдѣ вже около 1470 р. поступивъ зъ Львѣвского староства на генеральне староство на Руси, бо сей урядъ краевый привернено зновъ въ кѣлька лѣтъ пѣсля смерти воєводи Руского, Андрѣя Одровонжа. Зъ сего становища осягнувъ вѣнъ урядъ маршалка коронного и сполучивъ его въ своѣй особѣ вразѣ зъ староствомъ Судомирскимъ. Его братъ Спытко зъ Ярослава неначе дѣдичить пѣсля него староство генеральне на Руси (около р. 1482). Обохъ братѣвъ бѣльше приманювало добувати уряды державнѣ и въ сумѣжныхъ воеводствахъ Польскихъ, якъ розширювати и розкорѣнювати своѣй рѣдъ на Руси.

Родина жъ съ Ходеча навѣдвороть дбає про се, що бѣ набувати дѣбра земскѣ на Руси. Вона дѣстала вѣдъ короля Казимира мѣсто Рогатинъ въ зѣставѣ, а село Комарно, положене въ єи батькѣвщинѣ на Хлопахъ, перетворює за призволомъ королѣвскимъ на мѣсто. Станиславъ съ Ходеча добивається гѣдностей и урядѣвъ у поблизькому Подѣлю и тому йде на вваходы зъ родиною Бучацкихъ. Родина бо Габданкѣвъ зъ Бучача, що писалася на Язлѣвци и Монастерискахъ, держала Червоногородъ, — и мала старостиньскѣй урядъ въ Каменци, Снятинѣ и Коломыѣ. Бучацкѣй, яко старосты Каменця, головного гѣрода подѣльского, пишуться такожъ старостами Подѣля. Воводою Подѣля надъ старостами подѣльскихъ городѣвъ поставлено Грицька Кердеевича, старосту Теробовельского. Вѣнъ велавився военными дѣлами за Владислава Ягайла въ усобицѣ сего короля зъ братомъ Свидригайломъ. Наслѣдкомъ постановъ сойму въ Пѣтрковѣ 1457 р. мали виправитись въ справахъ межинародныхъ на Волощину воеводы Грицько (Кердевичъ) и Андрѣй (Одровонжъ). Поляки не йняли вѣры старостамъ подѣльскихъ замкѣвъ, бо Татаре заняли грѣзные становище супроти Польщи; та й Литовцѣ пѣсля прилученя Подѣля до Польщи безнастанно пѣдносили свои права до Подѣля. Поляки побоювались, що бѣ Татаре не порозумѣлися зъ Литовцями, та користуючись вѣною Польщи зъ Нѣмецкимъ орденомъ въ Прусахъ (1454—1466), не вѣддали Подѣля Литовцямъ. Для того провинціальный соймъ въ Корчинѣ ухваливъ роздати подѣльскимъ замкамъ стрѣльбы и харчъ, а окре-

Рус. Ист. Бібл. V. т.

мымъ посламъ поручено 1456 р. вѣдѣбрати вѣдновлену присягу вѣдъ Подѣльскихъ старостѣвъ.

На зѣздѣ въ Пѣтровка р. 1463 ухвалено, вѣдѣбрати сторожу замку Каменецкого зѣ рукъ Теодорика Бучацкого, старосты Подѣля. А позаякъ Бучацкѣ выдали значну суму на пѣддвижене твердинѣ каменецкой титуломъ пожички або опігнораціи, отже се надавало Бучацкимъ сяке-таке право до того гѣрода а тымъ самымъ и староства Подѣля; тому постановлено ту суму сплатити Бучацкимъ. Подѣбно якъ для выкупу замкѣвъ Львѣвского, Глиняньского и Жидачѣвского зѣ рукъ Одровонжѣвъ, такъ и въ тому случаю, коли ходило о выкупъ Подѣля зѣ рукъ Бучацкихъ, наложено на Подолянъ податокъ по одному волови вѣдъ лану. Воли продано, довгъ Бучацкимъ заплачено и съ того часу поручено р. 1463 дальше вести будову каменецкой твердинѣ бѣскупови Каменецкому лат. обр. яко повѣрникови съ королѣвского рамени. Твердиня каменецка переходить, здається, пѣдъ безпосередну управу Короны, а староство въ Каменци зѣ урядомъ генерального старосты Подѣля перенесено на особу Станислава съ Ходеча, воеводы Руского (сей то урядъ одержавъ Станиславъ съ Ходеча по смерти воеводы Андрѣя Одровонжа) и старосты Галицкого. Бучацкимъ полишено староства въ Снятинѣ и Коломыѣ, тенуту Червоногородѣ и просторѣ батькѣвскѣ дѣбра надъ Стрыпою и Серетомъ. У ту пору и воевода Подѣльскѣй Грицько Кердевичъ кѣнчить свое жите. Ёго сыны Янъ и Жигмонъ одѣдичили пѣсля него староство Теревовлѣ и Поморянѣ, а дѣбра въ Львѣвскѣй Землѣ якъ Пѣдбереже, Выжняны, Спиколосы, одѣдичивъ ёго сынъ Дмитро, такожь Спиколосѣвскимъ званый вѣдъ своей батькѣвщины Спиколосы. По смерти Яна Жигмонъ стається дѣдичемъ майнѣ той лінії. Зѣ Жигмонтомъ вымерае лінія Кердевичѣвъ теревовельскихъ а урядъ староства Теревовельского переходить на Станислава съ Ходеча, воеводу Руского, старосту Галицкого и генерального старосту Подѣля.

По смерти воеводы Станислава съ Ходеча р. 1486 на Подѣлю приходитъ родина Бучацкихъ до давныхъ урядѣвъ и почестей. Староство Галицке переходить на сынѣвъ Станислава де Ходечъ, дѣдичѣвъ на Хлопахъ. Рогатинѣ, наданный Казимиромъ Станиславови съ Ходеча, переходить на сынѣвъ ёго Отона и Миколая, а староство въ Теревовлѣ на ёго брата Яна съ Ходеча.

Якбвъ Бучацкій, сынъ Михайла, осягнувъ тодѣ урядъ воеводы Подбѣльскаго. Тодѣ зъ видѣннѣ исторіи краевой уступають братья Ярославъ и Спытко, а урядъ воеводы Рускаго держать съ того часу родины и особы менше звѣстнѣ въ исторіи краевѣй. Спытко зъ Ярослава держить урядъ генеральнаго старосты Рускаго ще вѣдъ р. 1490—1495, хочъ и вынесено его зъ воеводства Судомирскаго на урядъ воеводы Краковскаго. Пѣсля Спытка урядъ генеральнаго старосты Рускаго тымчасомъ надано Андрѣви зъ Олещина, каштелянови Судецкому (Санчѣ). Урядъ воеводы Рускаго прилучено до староства Львѣвскаго и надано родинѣ „съ Танчинѣ“. Такъ вже р. 1496 Миколай „съ Танчинѣ“ бувъ генеральнымъ воеводою Рускимъ и Львѣвскимъ старостою, а сучасно Збигнѣвъ „съ Танчинѣ“, пѣдкоморѣй Краковскѣй, пише ся такожъ старостою Львѣвскимъ. Старосты Перемыскѣй не дбають такъ про дѣбра та уряды на Руси, якъ старосты Галицкѣй. На тому староствѣ наступае Янъ съ Чижова пѣсля Предбора съ Конечполя, що бувъ старостою Перемыскимъ и каштеляномъ Судомирскимъ. Янъ съ Чижова бувъ такожъ и каштеляномъ Перемыскимъ. Въ р. 1497 Тенчинскѣй уступають зъ своихъ посадъ на Руси. Миколай Тенчинскѣй, воевода Рускѣй, вертаючи съ походу волоскаго, полягъ въ буковиньскому лѣсѣ, якъ майже передъ 50 лѣтами Петро зъ Спровы Одровонжъ, воевода Рускѣй. Староство Львѣвске сполучено зъ староствомъ Перемыскимъ и такъ вѣддано Миколаєви Криса зъ Боболинча. Однакжъ урядъ воеводы и старосты генеральнаго на Руси переходить тодѣ до рукъ воеводы Белзкаго.

Землю Белзку, положену на пѣвнѣчь вѣдъ Львова, надавъ Ягайло р. 1388 яко вѣнѣ сестрѣ Олександрѣ, вѣдданѣй за князя Мазовецкаго. Коли вымерли князѣ сѣй лѣнии, пѣддалася Земля Белзка Казимирови Ягайловичеви р. 1462, а сѣй замѣнивъ сѣ у воеводство и зъ иншими Землями Рускими, се бѣ то зъ воеводствомъ Рускимъ и Подбѣльскимъ, прилучивъ до провинціи Малои Польци. По прилученю Белза до Корони бувъ старостою Белзкимъ Павло Ясиньскѣй и доводивъ у всякихъ походахъ военныхъ полками того воеводства. Воеводою жъ Белзкимъ бувъ Добеславъ Бишовскѣй. Пѣсля Добеслава Бишовскаго урядъ воеводы Белзкаго одержуе Станиславъ Вонтрубка Окшиць. Вѣнъ бувъ и каштеляномъ Судецкимъ. Сучасно ставъ его братъ,

Янъ Стшелецкій Вонтрубка, по смерти Григорія зъ Сянока († 1479) арцибіскупомъ Львѣвскимъ (р. 1481). Въ р. 1478 Павло зъ Вротимовичъ Вонтрубка, съ тои самои родини, бувъ приходникомъ капітулы перемыскои.

Пѣсля Станислава Бишовского Белзке воєводство занявъ р. 1489 Павло Зброжекъ, а пѣсля него Петро Мышковскій. Коли Миколай съ Танчина полягъ въ битвѣ зъ Волохами въ буюковиньскому лѣсѣ, тодѣ надѣлено Петра Мышковского, воєводу Белзкого, урядомъ генерального старосты Руского р. 1499. Якъ его попередникъ на Белзкому воєводствѣ, такъ и вѣнъ держить урядъ каштеляна Судецкого. Въ тому самому часѣ (р. 1497) рядивъ Янъ Мишковскій дворомъ арцибіскупа Львѣвского. Арцибіскупомъ Львѣвскимъ а заразомъ и біскупомъ Перемыскимъ бувъ тодѣ славный Андрѣй Борисовій Роза, що въ 1503 р. занявъ найвысшій ступень ерархіичный въ Польшѣ, арцибіскупство Гнѣзненьске.

На останку родина съ Ходеча въ тому часѣ приходитъ зновъ до високихъ урядѣвъ краєвыхъ. Станиславъ съ Ходеча, сынъ того воєводы и старосты, стає старостою Рускимъ р. 1500. Андрѣя съ Ходеча выбрано біскупомъ Каменецькимъ, а Миколай съ Ходеча ставъ канонікомъ капітулы львѣвскои и перемыскои. Отже родина съ Ходеча, що глибоко вкорѣнилась на Руси, уступила тѣлько на короткій часъ членамъ иншихъ знатныхъ родинъ польскихъ у високихъ урядахъ на Руси. Коли жъ тѣ родини вымерають або поступають на высшій уряды державнїй, вертає родина съ Ходеча зновъ до високихъ краєвыхъ гѣдностей и урядѣвъ.

III.

Подружа мѣжь можными родинами рускими а польскими поселеными на Руси або такожъ поза обсягомъ Земель Рускихъ мали не меншу вагу, якъ правлѣнє высокими урядами краєвыми. Такимъ способомъ князѣ Ратиборскїй на Шлеску осягнули мѣсточко Яворѣвъ зъ сумѣжными селами въ городецкому округѣ. Старостою генеральнымъ на Руси р. 1436 бувъ Винцентїй зъ Шамотулъ, каштелянъ Межерѣцкїй, коли Петро зъ Спровы Одровонжъ старостувавъ ще въ Галичѣ. Ђму надавъ Владиславъ Ягайловичъ р. 1436 мѣсточко Яворѣвъ зъ сумѣжными

селами. Наданій посѣлости, мимо застереженого права выкупу, не були выкуплені, и опѣсля перейшли въ дѣдичну власнѣсть сеи родини. Маргарета, дочка Вінцентія зъ Шамотулъ, вийшла за мужъ за Вацлава князя Ратиборского и принесла своему чоловікови яко вѣно Яворѣвъ зъ сумѣжными волостями. Князь Ратиборскій не живъ на Русь, отже майномъ его жѣнки завѣдували державцѣ.

Якъ Яворѣвъ по жѣнцѣ дѣстався князеви Шлескому, такъ и Глиняны перейшли до иншой знатной родини зъ Великопольщи. Софія, дѣдичка зъ Глинянъ (може зъ Гологѣрскихъ), внесла те майно въ дѣмъ свого чоловіка Яна зъ Опорова, воеводи Берестейского. Въ р. 1477 Андрѣй зъ Опорова, съ того жъ самого роду, канонікъ у Полоцку и архидіаконъ гнѣзненскій, ставъ біскупомъ Перемыскимъ, однакожъ не зѣхавъ на Русь, а тѣлько съ Польщи чотыри роки завѣдувавъ перемыскою дієцезією. Беата, дочка каштеляна Берестейского, Миколая зъ Опорова, пішла за мужъ за Давида Бучацкого, а сей забезпечивъ собѣ вѣно записомъ на Бучачѣ и селахъ до того мѣста приналежнихъ.

Ядвига, дочка воеводи Станислава съ Ходеча, вийшла замужъ за Михайла Бучацкого зъ Язлѣвця. Ёи чоловікъ умѣстивъ и забезпечивъ собѣ посагъ на мѣсточку Мартыновѣ. Елисавета Змигородска, дочка Теодорика Бучацкого, каштеляна Каменецкого, вѣдалася за шляхтича Яна Мышковского. По своѣй стрыянцѣ Ядвизѣ, жѣнцѣ Михайла Бучацкого, дѣдичить вона приналежну ѣй спадщину Мартыновѣ и двѣ частини съ того продае Янови Коло зъ Далєва, а одну третину ёму дарує. Янъ Коло довгѣ лѣта держить урядъ пѣдкоморія и стольника Галицкого и єсть предкомъ розвѣтвленой опѣсля родини, що писалася „de Delejów alias de Porów“.

На Гологорахъ пишеться Миколай пѣдстолий Львѣвскій. По его смерти дѣстала се майно въ спадщинѣ дочка Елисавета, однако жъ вона уступає съ тои посѣлости Янови зъ Сѣнны. Сѣниньскій заволодѣли Золочевомъ и Гологорами та писалися съ того часу Гологѣрскими, однако жъ ихъ треба вѣдрѣжнити вѣдъ давнѣйшихъ Гологѣрскихъ. Зъ нихъ Янъ зъ Сѣнны пишеться пѣдкоморіємъ Перемыскимъ и старостою замку въ Олєську. Въ р. 1499 поступає вѣнъ на урядъ пѣдкоморія Судомирского и каштеляна Малогоского. Родина зъ Сѣнны придбала

собѣ такожъ Поморяны. Дорота, сестра братѣвъ Сѣвиньскихъ, а вдова Львѣвскаго хорунжого, Миколая Свинки, що р. 1474 оборонивъ Поморяны проти Татаръ, вийшла вдруге замужь за Жигмонта Кердея, старосту Теревовельскаго, властителя Поморянъ, бо Миколай Свинка бувъ тѣлько державцею того гѣрода. Въ р. 1499, коли Янъ зъ Сѣнины бувъ вже дѣдичемъ Гологѣръ, Дорота повдовѣла вдруге, по старостѣ Теревовельскому Жигмонтѣ; вона признае, що браты Янъ и Викторинъ зъ Сѣнины сплатили суму, яка тяжила по першому ви чоловіцѣ, Миколаю Свинцѣ, на его майнѣ (державѣ). Уже въ сѣй грамотѣ оба браты именується дѣдичами двоухъ просторыхъ посѣлостей, Гологѣръ и Поморянъ.

Юрша Ходорѣвскій зъ Бортникъ оженився зъ Анною, дочкою Тарла зъ Щекаревичъ, старосты Стрыйскаго. Вѣнъ наступае пѣсля своего тѣстя Тарла въ старостѣ Жидачѣвскому и Стрыйскому (1470). Опѣсля старостою Жидачѣвскимъ выстунае Теодоръ съ Панѣва, имовѣрно близькій своякъ родины Юрши съ Ходоростава, що й на Подѣлю мала посѣлости. Потомокъ Теодора названный Luctus (Артуръ?) съ Панѣва бувъ пѣдъ конецъ XV. столѣтя старостою въ Жидачевѣ и державцею Городиска.

До особлившихъ же дослѣдѣвъ веде насъ нагромаджене даныхъ про родину Лопаткѣвъ зъ Осталовичъ, — и проясняе вѣдносины, середѣ якихъ проживали вѣрнї грецкои церкви на Руси. До родины Лопатычъ (або Лопаткѣвъ), що писалися на Осталовичахъ, належали Романъ зъ Осталовичъ, Митко, Сѣнко Лопатычъ и Андрѣй Лопатычъ або Лопатка, дѣдичъ Осталовичъ. Позаякъ вѣдъ смерти Антонїя, митрополїты Галицкаго, съ кѣнцемъ XIV. вѣку Галицка епархїя обряду грецкого не мала своихъ епископѣвъ, Станиславъ съ Ходеча, староста Галицкїй, въ р. 1458 надае шляхтичеви Романови зъ Осталовичъ власть наглядати, засуджувати попѣвъ округа Галицкаго (districtus Haliciensis) и поберати вѣдъ нихъ всякї данины. Тому жъ Романови надано опѣкуньство (patronatus) зъ юрисдикцією надъ монастыремъ въ Крылосѣ (коло Галича) зъ дѣбрами Перегѣньско и Благовѣщене, принадлежnymi до того монастыря. Опѣкуньство надъ церквами и монастырями не було незвычайне на Руси. Такъ вже король Владиславъ Ягайловичъ р. 1443 грамотою, выданою въ Сяноку князеви Михайлови Пиньскому

або Ольшанському надає опікунство надъ монастиремъ въ Уневѣ вразъ зъ обовязкомъ заступати сей монастирь и завѣдувати добрами ему приналежними: Яхторовомъ и Млынищами. Коло року 1473 постала передъ судомъ суперечка мѣжь княземъ Михайломъ Пиньскимъ и Сѣнкомъ Лопатычемъ зъ Осталовичемъ о право опікунства надъ монастиремъ въ Уневѣ. Судъ здає порѣшене суперечки о право опікунства самому королеви на генеральному з'їзді, що мавъ вѣдбутися на Руси.

Справи подружа лагодивъ судъ старостинській. Ще жь бо р. 1447 Петро зъ Спровы Одровонжь, воєвода Рускій, розв'язує подруже мѣжь Проташемъ Ходорѣвскимъ зъ Бортникъ и Федькою (се бѣ то Федорою), Русишкою, дочкою Сѣнка Лопатыча зъ Осталовичемъ, слюбною его жѣнкою, и надає ему право взяти иншу жѣнку, а їй вѣдатись за иншого чоловѣка. Сей засудъ розв'язуючій подруже дѣється въ приявѣ протопопа Василя делегата, Якима намѣстника митрополітального (metropolitano), проти первѣстному засудови суду духовного. Були то неперечно надужитя противъ уставъ церковныхъ въ некористь схѣднои церкви, — коли мирскій люде виконували юрідикцію надъ духовними и рѣшали справи подружа. Дѣялося те проти конституціи в. князя Витовта, выданон для исповѣдникѣвъ церкви схѣднои на Литвѣ, Волинѣ и Подѣлю, котру король Казимиръ Ягайловичъ р. 1469 потвердивъ на просьбу Черемьского єпископа Дѣвоньки для клиру єпархіи черемьской. Такимъ способомъ єпископы Черемьскій, що наступали по собѣ неперерывною чергою, обставали за давними правами своєї церкви. Въ галицкѣй же єпархіи рядять свѣтскій намѣстники, именованій зъ рамени короля.

Подѣвъ въ исторіи схѣднои церкви на Литвѣ и Руси не остави безъ впливу и на галицку єпархію обряда грецкого. Коли жь бо митрополита Изидоръ ставъ кардиналомъ въ Римѣ а вѣдтакъ зложивъ урядъ митрополіты Руского, єпископы великорускій выбрали собѣ нового митрополіту Іону. Тодѣ папа Калікстъ III. именувавъ Григорія митрополітою Руси. Папу Калікета III. заскочила смерть, а его наступникъ папа Пій II. доконавъ замѣру свого попередника. Вѣнъ выдавъ булю до короля Казимира Ягайловича и поручивъ его дбалости украиньско-руську церкву, — звѣстивъ про именоване нового митрополіты Григорія и пѣдчинивъ тому жь 1458 р. 9 єпархій

русскихъ, мѣжь иншими галицку, перемыску и холмску. Новоименованого и въ Римѣ высвяченого Руского митрополіту Григорія приняли на Литвѣ такъ, що вѣнъ мусивъ выѣхати зъ Литвы и поѣхавъ въ Галицку Русь. Тамъ назначивъ ему король Казимиръ Ягайловичъ р. 1470 монастырь Крылось и добра опорожненои Галицкои митрополиі на прожитокъ. Однако жъ уніатскій митрополіта Григорій недовго живъ у Галицкѣй Руси. Вѣнъ ѣде назадъ до Литвы и умерае 1473 р. въ Городку литовскому. Тодѣ Казимиръ вѣддае монастырь Крылось и добра Галицкои митрополиі свѣтскому еи намѣстникови якомусъ Свистельницкому для помноженя его доходѣвъ.

IV.

Землѣ Рускѣй, се бѣ то воеводство Руске, Подѣльске и Белзке, становили зъ воеводствами Кракѣвскимъ, Судомирскимъ и Люблинскимъ одну провинцію давной Рѣчи посполитои Польской, такъ звану Малопольщу. То жъ права, зашевеней Казимиромъ цѣлѣй Польщѣ, мала такожь Малопольща и Землѣ Рускѣй злученей зъ сею провинцією. Пѣсля ухвалы сойму провинціонального въ Малопольщѣ, въ Корчинѣ,*) выдавъ Казимиръ Ягайловичъ 1456 р. пѣдчасъ вѣйны пруской привилей для Земель воеводства Руского и Подѣльского. Подѣбный привилей, але ще докладнѣйше сформулованный, надавъ Казимиръ Ягайловичъ такожь Землѣ Белзкѣй при нагодѣ прилученя еи до Короны р. 1462. Коли порѣвняемо тѣ привилей и статутъ выданный для Литвы р. 1456 Казимиромъ IV., дѣйдемо ось до якихъ результатѣвъ. Давней ленней вѣдноснои въ Литвѣ устають за для зрѣвнаня Литвы що до правъ зъ основными законами въ Польщѣ. Король Польскѣй застерѣгають собѣ яко князѣ Литовскѣй ще тѣлько деякѣ останки давной литовско-русской ленной системы якъ н. пр. обовязокъ будованя замкѣвъ, мѣсть та мостѣвъ и т. д. Въ Земляхъ же Рускихъ, де те зрѣвнане переведено вже съ певнымъ застереженемъ конституцією въ Ёдлинѣ**) р. 1433, упали и тѣ останки ленной системы въ наслѣдокъ привилейвъ наданныхъ Казимиромъ IV. Такъ Землѣ

*) Корчинъ, въ Судомирскому воеводствѣ.

**) Ёдлинъ, Ёдльно, на пѣвнѣчь вѣдѣ Радома.

Рускїй, сполученї съ Короною, уживали бѣльшихъ свободъ якъ Волынь и сѣодна часть Подѣля та иншї Землѣ Рускїй прилученї до Литвы. Основнї законы, наданї Землямъ Рускимъ, прилученымъ до Польщи, були ось якї:

Границѣ воеводства Белзкого, Руского и Подѣльского були ненарушимї, се бѣ то не могли бути уменьшенї. Тѣлько мешканцѣ поселенї (*bene possessionati*) въ котрому будь зъ рускихъ воеводствъ могли держати краевї уряды, — а такожь и суды (колегїяльнї) могли справувати тѣлько мешканцѣ поселенї (*bene possessionati*) въ тѣй землѣ. Съ краю нѣкого не можна було выкликати и передѣ суды чужого воеводства ставити. Краввого мешканця не можна було увязнити и карати, поки єго вины не доказано правно передѣ судомъ, а то пѣсля правъ, якї були въ иншихъ краяхъ Рѣчи посполитой. Найвысшї, краевї достойники духовнї и свѣтскї засѣдали пѣсля основныхъ законѣвъ Рѣчи посполитой Польской въ соймахъ державныхъ въ Колѣ, Сврадзѣ, Ленчицѣ, Пѣтрковѣ и т. д., де рѣшались справы наибѣльшой ваги, для загалу и цѣлости державы. Справы грошевї подавано до рѣшеня соймамъ провинціальныхъ въ Корчинѣ. Окромъ соймѣвъ провинціальныхъ Мало-польщи, що вѣдбувались въ Корчинѣ, въ надзвычайныхъ случаяхъ зберались ще зборы становї*) Земель Рускихъ такъ и. пр. рѣшалась на такому зборѣ въ исторїи важна пригода пѣсля смерти воеводы Андрѣя Одровонжа (1465 р.), воеводы у Львовѣ**).

Король Казимиръ зобовязався, нѣчого не постанавляти въ справахъ Земель Рускихъ безъ рады становѣ тыхъ Земель. Пѣсля ухвалы сойму въ Корчинѣ, потверженой королемъ, всѣ уряды, що мали участь въ зѣвздахъ генеральныхъ, могли бути розданї тѣлько за радою баронѣвъ (се бѣ то вышой шляхты) той Землѣ, такъ само и уряды пѣдкоморїя и хорунжого.

До вѣйсковои службы ставали Землѣ Рускїй пѣдъ тыми самими умовами. Вони неначе добули собѣ право, що призваляли, чи взяти участь у походахъ военныхъ посполитого

*) Въ белзкому привилею (1462 р.) названї станами краевыми „окромъ баронѣвъ, пралатѣвъ, шляхты ше й заступники мѣсть“, однакъ сї останнї ше не засѣдали на соймѣ въ Корчинѣ.

***) На такому зборѣ у Львовѣ пѣднесено багато важкихъ законѣвъ въ приявѣ короля супроти Андрѣя Одровонжа.

рушеня або нѣ. На кождый вѣсковый походъ мавъ король платити по пять гривенъ вѣдъ каждого жовнѣра (вѣдъ каждого ратища). Сю постанову надавъ уже Владиславъ Варненскій Рускимъ Землямъ, однакожь довго ще вона не входила въ жите. Король мавъ усѣ на вѣнѣ понесені шкоды вынагородити и выкупити зъ неволѣ каждого участника посполитого рушеня, коли бѣ вѣнѣ у военному походѣ попавъ у руки неприятеля. Пѣдъ тыми самими умовами служили тѣ, що у котрого зъ вельможѣвъ поселеныхъ на Руси стали на службу вѣскову. Нѣкому не було вѣльно безъ корольвского призвоу покинути ряды посполитого рушеня пѣдъ карою емерти або утратою чести и майна. Вѣсковою силою староства доводивъ звычайно староста, а вѣсками Земель Рускихъ яко начальникъ оденъ зъ воеводѣвъ або кого король назначивъ на те становище. Пѣсля засады принятой въ цѣлѣй Рѣчи посполитѣй повиннѣсть службы вѣсковою тяжила на вѣльныхъ властникахъ дѣбрѣ земскихъ а по мѣстахъ съ правомъ магдебурскимъ — на вѣнтахъ та на князяхъ осадженыхъ по селахъ на волоскому правѣ. Инколи тѣлько громадилися селяне добровѣльно коло лицарства для захисту краю передъ Татарами. Однако жѣ селяне неправнѣ въ дѣлахъ военныхъ своимъ натовцомъ и неладомъ скорше причинялися до поражки, якъ до побѣды.

Зъ засады отже шляхтичъ поселеный займався вѣною та житемъ прилюднымъ и бувъ справдешнимъ властникомъ своєї землѣ, а кметъ, управляючи рѣлю, привязаный до грунту, достарчавъ воѣвникови яко своему дѣдичному панови всѣхъ потребъ до прожитку. Кметеви не було вѣльно кидати свѣй грунту, а такъ приватнымъ особамъ якъ и корольскимъ урядамъ було пѣдъ великими карами грошевыми заказано, чужихъ кметѣвъ вызывати, вѣдмовляти, приймати.*).

За принадлежнѣсть кметя ручила цѣла громада. На тыхъ вѣдносинахъ основувався цѣлый тогочасный устрѣй суспѣльный и державный на цѣлому обшарѣ давной Речи посполитой Поль-

*) Въ Мазовіи становище кметя (мужика) було багато вѣльнѣйше, якъ у Рускихъ Земляхъ и на Литвѣ. Привилей бо наданый Равскѣй Землѣ 1462 р., прилученѣй до Короны сучасно зъ Белзкою Землею, позваляе кметеви переходити зъ села корольвского до шляхоцкого и на вѣдворотъ съ цѣлымъ майномъ, пѣсля звычайу польского, що бѣ тѣлько не выходивъ по за границѣ князьства.

скои. Знесено давній данины зъ руско-литовскихъ часѣвъ н. пр. надзвычайну данину на потреби военнѣ въ грошахъ — „серебщину“ и въ збѣжу — „дякло“, данину посмертну — „вѣдумерщину“, що побирано пѣсля руского права вѣдъ вѣльныхъ властникѣвъ дѣбрь земскихъ и вѣдъ кметѣвъ для князя або прилюдного скарбу.

Пѣдданѣ кметѣ, поселенѣ на ланыхъ вѣльныхъ властникѣвъ, повиннѣ були достарчати выключно своимъ панамъ и данинѣ до грунту привязаныхъ и поборѣвъ пѣсля права польского. Усѣ жѣ мешканцѣ краю безъ рѣжницѣ стану, чи вѣльнѣ, чи невѣльнѣ, наколи тѣлько посѣдали зѣмлѣ (ланы), платили до скарбу по два грошѣ вѣдъ хаты (дыму) або лану, — „подымне“, а подымне безвзглядно мусили оплачувати, хочѣ устали и данины и тягарѣ выплываючѣ съ права февдального. Въ подрѣбныхъ случаяхъ Землѣ Рускѣ ухвалювали особну данину для потребѣ краевыхъ, якъ данина въ волахъ ухвалена и наложена на Землѣ Рускѣ по смерти воеводы Андрѣя Одровонжа, або сей пѣборѣ по одному волови вѣдъ лану, наложеный за призволомъ станѣвъ самого Подѣля на Подолянѣ р. 1463, коли ходило о выкупѣ твердинѣ Каменця зъ рукъ Теодорика Бучацкого.

Въ надзвычайныхъ потребахъ военныхъ ухвалено на провинціальному соймѣ Малопольщи въ Корчинѣ надзвычайный податокъ и розкладаю его на всѣ станы пѣдъ назвою фертонѣвъ. Ухвалы, що розкладають сю надзвычайну данину на рѣжнѣ станы и версты суспѣльнѣ въ краю, розрѣжняють: церкву, вѣльныхъ властникѣвъ дѣбрь земскихъ, кметѣвъ або привязаныхъ до грунту, мѣщанѣ, рускихъ духовныхъ (poropes rithenicales), мельникѣвъ, пастухѣвъ (волохѣвъ) и гѣрнякѣвъ.

Римскѣй костелѣ ошадностю и дбалостю своихъ архиштырѣвъ а передовсѣмъ Григорѣя зъ Сянока набуваѣ въ ту пору дѣбра земскѣй. За призволомъ короля перенешено набути дѣбра костельнѣй на право канонѣчне, и тымъ способомъ вызволювано дѣбра костела вѣдъ усякихъ тягарѣвъ державныхъ зъ выимкою подымного. Паны зъ давныхъ рускихъ родѣвъ, що приняли латинскѣй обрядѣ, н. пр.: Кердѣевичѣ, Ходорѣвскѣй, Васько Мошонка, Петро Чебровскѣй, Янѣ Ключѣ и т. д. або такожь панове польскѣй, н. пр.: Бучацкѣй, Ходецкѣй, Мжиглоскѣй, Юрѣй Струмило и т. д. строятъ и щедро вѣнують латинскѣй костелы.

Добра свѣтскаго духовенства и законѣвъ перенешено такожъ на право магдебурске и тымъ способомъ вызволювано ихъ вѣдъ усякои залежности вѣдъ королѣвскихъ урядѣвъ та давныхъ властникѣвъ або державцѣвъ. Вправдѣ папы ще жалуются на бѣднѣсть костелѣвъ римскихъ на Руси, що були розсѣянїи середъ исповѣдникѣвъ схѣдной церкви, мовъ бы острова середъ моря. Тому то папа на просьбу духовенства лат. обр. розписує на поправу катедры латиньскои у Львовѣ складки по краю и надає повный вѣдпустъ. Пралаты польскїи, вступаючи на бїскупскїи катедры Рускихъ Земель, часто задержують давнѣйшїи канонїи та пребенды, позаякъ доходы ихъ бїскупствъ на Руси були малїи и не выстарчали на красшїи прожитокъ.

Рускїи духовнїи та исповѣдники схѣдной церкви въ сѣи добѣ задержують ще вѣдрубне становище. Львѣвскїи Русины въ своѣи церквѣ св. Миколая складають судову присягу на ладь приписаный ихъ обрядомъ. Пѣзнѣйше (1519 р.) король Жигмонтъ I. розпорядивъ, що бы Русины чинили судову присягу вправдѣ въ своихъ церквахъ, однако жъ вже не пѣсля права рускаго и не цѣлу роту наразъ заприсягаючи, але слово по словѣ, якъ имъ ту присягу будуть проказувати. Се розпорядженє выдано для Русинѣвъ перемыскихъ. Епископы перемыскїи гр. обр. орудують майномъ церковнымъ пѣсля вподобы, обтяжають его, продають и набувають добра земскїи. Рускїи духовнїи передають въ спадщинѣ на сынѣвъ свои приходы при церквахъ. До такого дѣдичтва управненїи такъ званїи дѣдичнїи крылошане, (се бѣ то соборнїи духовнїи — Kollegiatkleriker). Такїи духовнїи ще за Ягайла осѣли въ селѣ Страдчу на королѣвскихъ дворищахъ. Король Владиславъ Ягайло увѣльнивъ ихъ вѣдъ усякихъ тягарѣвъ, якїи старосты на нихъ вкладали, скоро лише найстаршїи зъ громады посвѣдчили, що дѣдичтво соборнаго духовенства вѣдъ непамятныхъ часѣвъ въ тѣи родинѣ переходило зъ батька на сына. Духовный Осипъ (се бѣ то Юсифъ) у Львовѣ продає духовному Турашеви дворище приналежне до церкви Воскресеня Господнѣго на Львѣвскому передмѣстю на вѣчнїи часы на невѣдзовну власнѣсть. Въ ухвадахъ надзвычайныхъ податкѣвъ, такъ званыхъ фертонѣвъ, накладало на рускихъ духовныхъ по 8 грошѣвъ вѣдъ особы, коли мѣжь тымъ иншїи станы тѣлько пересѣчно пѣсля ихъ майна и капїталѣвъ обтяжувано. Маємо приклады, що рускїи духо-

вний есть кметемъ, се бѣ то мужикомъ привязанымъ до грунту.

Станъ мѣщаньскій на Руси въ половинѣ XV. ст. мавъ багато елемѣнтѣвъ чужихъ. Були тутъ середѣ Полякѣвъ и Русинѣвъ, Жиды, Вѣрмене, Италійцѣ, зѣ Генуи и Фльоренціи та загаломъ купцѣ зѣ усякихъ славныхъ мѣстѣ Европейскихъ. Казимиръ надавъ Жидамъ на пѣдставѣ статутѣвъ кн. Литовского Витовта-Олександра зѣ р. 1408 свободу вѣльного обороту особы и майна. Хочъ король тѣ вѣльности наданіи р. 1454, опѣсля вѣдкликавъ и обмеживъ на домагане шляхты, *) Жиды на Руси мають дѣбра сельскіи, камяницѣ у Львовѣ, ведуть процессы зѣ найвысшими достойниками державы, пріймають и переховують заставы, берутъ мыта въ державу и т. д. У Львовѣ, були въ другѣи половинѣ XV. ст. заможнїи Жиды, що орудували значными капиталами: жидѣ Шахно и Волчко, жидѣ Нотко, державецъ мытъ львѣвскихъ, жидѣ и жидѣвка Іорданы и си сынѣ Шмухель и т. и. Однако жѣ при ухвалахѣ фертонѣвъ, се бѣ то надзвычайныхъ податкѣвъ на соймахѣ въ Корчинѣ въ р. 1456 и 1472, вымагано вѣдѣ жидѣвъ оплаты по 4 грошѣ вѣдѣ гривны, коли на мѣщанѣ и купцѣвъ христїаньскихъ наложено по 2 грошѣ вѣдѣ каждой гривны цѣнованыхъ капиталѣвъ.

При кѣнци XV. столѣтя жидѣ Мойсей въ Каменци стоить въ порозумѣню съ Турками, коли на якійсь часѣ полїтика польска прибрала неприязнїи для Турціи зворотѣ и за те его увязнено а его майно забрано на рѣчь скарбу. Мусивъ то бути славнїи жидѣ, коли ажѣ рядѣ турецкїи вдавѣя въ сю справу и въ дорозѣ дипломатичнѣи р. 1501 выеднавѣ по его смерти зворотѣ сконфїскованого майна его дѣтямъ и жѣнцѣ. Тодѣ и Вѣрмене вже такожѣ доходятъ до високого значѣня и набувають дѣбра земскїи. Вѣрмене съ XV. ст. носятъ ще переважно вѣрменскїи або рускїи имена. Такъ н. пр. Вѣрмене, мѣщане львѣвскїи: Атабей, Агопша, Захарко-Богданѣ, Ивашко и т. д. Вѣрменинѣ Ивашко зѣ Львова достапае ступня королѣвского повѣрника. Въ Земляхѣ Рускихъ маємо такожѣ багато посе-

---

*) На основѣ давнѣйшихъ статутѣвъ у Вартѣ (statuta Vartensia) зрѣвноано Жидѣвъ що до справъ земскихъ съ краевою шляхтою. Опѣсля обмежено права що до прескрипціи и заставу, а просто заказано пожички грошїи и записы пожичокъ на дѣбра земскїи.

ленихъ Нѣмцѣвъ, що купномъ або заставомъ набувають дѣбра и займають уряды земскій. Помѣжь багато иншими стрѣчаемо въ другѣй половинѣ XV. ст. отсихъ славныхъ Нѣмцѣвъ на Руси: дѣдичѣвъ або такожъ тенутаріѣвъ, се бѣ то державцѣвъ, Миколая Кляйна зъ Бабчиць, Штехера зъ Сорокъ, Конрада (въ спольщеню Кунча званого) зъ Вратиславичъ, Кунтара (Günter) зъ Букачовець, Тобію Кунать зъ Семенѣвки, Мартина Майзель державця зъ старои Бѣбрики, Гарноста зъ Ляшокъ, Павла Шафрота зъ Тшеснявы, Грота зъ Тышетникъ, и т. и. Мѣщанъ и достойникѣвъ мѣскихъ у Львовѣ: Конрада Штайнкелера, Вартоломея Ганеля, Петра и Матвѣя Гольдаста, Мартина Васерброда, Миколая Чорнберга, Станислава Кльопера, передмѣщанина Клюнкера и т. и. Окрѣмъ того й Италійцѣвъ зъ Генуи, Фльоренціи та иншихъ мѣсть италійскихъ выступають въ актахъ судовыхъ якъ державцѣвъ жупъ рускихъ або такожъ мытъ въ Городку и Львовѣ та набувають дѣбра земскій. Такъ н. пр. Янусій набувъ тенуту села Любѣня, приналежного колись до батькѣвщины родини съ Ходеча. Италіянecъ Христофоръ de Sto Romulo держить въ посесіи мыто львѣвске и рускій жуны въ Дрогобычѣ, Миколай зъ Страдома держить въ посесіи мыто городецьке и т. д.

На Покутю знаходимо Волохѣвъ, захожихъ зъ Волоцины, именно канцлера (logotheta) Михайла зъ братами Давидомъ и Думою. Вони були партизантами королѣвъ Польскихъ въ частыхъ суперечкахъ и боротьбахъ о князѣвску власть у Волощинѣ. Коли воевода Волоскій, Стефанъ, взявъ верхъ надъ своимъ попередникомъ Петромъ, речений Михайло вѣйшовъ съ краю съ цѣлою родиною своею и дворомъ. Вже р. 1456 король Казимиръ надае Волоскому канцлерови Михайлови и его братьямъ, мабуть за пѣдмогу въ справахъ польскихъ у Волощинѣ, привилей освѣсти въ Каменци або въ мѣстахъ Коломыѣ и Дрогобычѣ на Покутю, набувати дѣбра земскій, займатись купецтвомъ и увѣльняе сю родину вѣдъ мытъ граничныхъ. Ще р. 1453 назначено канцлерови Михайлови зъ Волоцины 100 червѣнцѣвъ на жупахъ рускихъ, а ихъ выплату поручено вже намъ звѣстному каштелянови Судомирскому Предборови съ Конецьполя и старостѣ Перемыскому Янови Кмитѣ зъ Виснича. Довгій часъ, бо вѣдъ р. 1456 до р. 1485 Михайло пробувавъ въ мѣстахъ на Покутю зъ своимъ дворомъ, удержуючи купецкій

зв'язки зъ своимъ рѣднимъ краємъ Волощиною. Ажъ коли воевода Стефанъ въ р. 1485 приѣхавъ зъ своимъ дворомъ до Коломыѣ, зложивъ королеви Казимирови особисто голдъ и зъ нимъ зовсѣмъ поєднався, вернувъ вѣнъ за призволомъ того жъ воеводы безкарно до свого рѣдного краю.

Чужоземцѣ не все й не всюды господарювали користо для краю. Були помѣжъ ними й такі, що выкористували го-стиннѣсть на шкоду скарбу королѣвского и мешканцѣвъ краю. Се бачимо съ того, що станы Земель Рускихъ згромадженѣ въ Корчинѣ мѣжъ иншимъ домагались, що бѣ наглядати чужо-земцѣвъ и бачити на ихъ чинности. На соймѣ въ Корчинѣ р. 1465 ухвалено, що бы воеводы спонукували виходити съ краю чужоземцѣвъ, що шкодливи для добра краю и вызыскуютъ майно краеве.

Окрѣмъ рѣльництва, ремесла и купецтва, що були пере-важно въ рукахъ чужоземцѣвъ, займалися въ краю гѣрниц-твомъ а выдобували руду желѣзну и выварювали сѣль. Справы и доходы жупъ на Руси пѣдчинено жупамъ у Величцѣ, позаякъ конституцією въ Корчинѣ застережено, що бы сѣль зъ жупъ рускихъ не складано на незвычайныхъ мѣсяцяхъ и не продавано на шкоду жупъ у Величцѣ, навѣть тодѣ, коли бѣ и спѣльный жупникъ кермувавъ жупами рускими и польскими въ Малополянцѣ. Копальнѣ руды, именно желѣза въ краю мусили бути такожъ значнѣ, коли на ихъ властникѣвъ накладано фертоны.

Млынарство въ Земляхъ Рускихъ займае важне становище, якъ въ кождому краю, де рѣльництво есть пѣдставою мате-ріального быту. Бували млыны водяни, вѣтрови и ручни, а при ухваленю фертонѣвъ вымѣрювано податокъ на властникѣвъ тыхъ млынѣвъ вѣдъ державцѣвъ и на кожду съ тыхъ категорій.

Пастырствомъ займалися Волохи, вынасаючи вѣвцѣ въ го-рахъ на полонинахъ Покутя. Пѣсля ухвалы въ Корчинѣ пастухи вносили до скарбу по шѣсть грошѣвъ того надзвычайного по-датку вѣдъ кождой сотки овецъ. На тыхъ Волохѣвъ-пастухѣвъ мавъ тогочасный воевода Волоскій, Стефанъ, великій впливъ и черезъ нихъ пѣдбурювавъ сельскихъ мешканцѣвъ Покутя проти ряду польского, а коли не выкликавъ того памятного повстаня р. 1491, то напевно сприявъ ему пѣтайно.

Поббчъ рѣльництва мешканцѣ нашего краю жили найббльшъ зъ рыбаљства або плеканя рыбѣ. У схѣднѣй Галичинѣ було вельми багато ставѣвъ; нынѣ вони понайббльше повысушуванѣ. Окромѣ гѣрскихъ рѣкъ, що за для быстрого гону не способнѣй творити ставѣвъ, лучила кожда инша рѣка цѣлу систему ставѣвъ вѣдъ жерела ажъ до устья. Помѣжъ вѣльностями, якими Казимиръ р. 1456 надѣвливъ шляхту руску и подѣльску, находится и сей привилей, що ловля и продажъ рыбѣ зъ власныхъ ставѣвъ увѣльнено вѣдъ усякою скарбовою оплаты. Такожъ плоды Земель Рускихъ сплавливали рѣками яко найдешевшимъ средствомъ комуникаціи кравою. Рѣки на Руси були первѣстно власностю володаря. Коли въ XV. ст. творилися власности приватнѣй, рѣки часто перетинали такѣ посѣлости. Що бы властникъ такой землѣ не тамувавъ комуникаціи, оголошено загаломъ ббльшѣй рѣки на Руси и въ Польщѣ н. пр. Днѣстеръ, Бугъ, Сянъ, Вислокъ, Вислоку и т. и. рѣками королѣвскими. Накладати новѣ мыта на сушѣ и на рѣкахъ безъ дозволу королѣвского заказано и zagrożено карою втраты цѣлого майна на рѣчь скарбу. Рѣки королѣвскѣй и ихъ доплывы, отже властиво цѣлу рѣчну систему на Руси вызволено вѣдъ перепонъ, якими властники земскѣй тамували плавбу на рѣкахъ. Коли отже хто бажавъ собѣ выставити перѣгороду на рѣцѣ, мусивъ зрѣбити въ нѣй отвѣръ такъ простѣрнѣй, що бѣ могли скрѣзь ню переходити зовѣмъ свѣбѣдно.

Не лише на дѣбра церкви, капіталы оборотовѣ по мѣстахъ, млынарство, рѣльництво, гѣрництво, пастырство, накладано фертоны або надзвычайнѣй податки, але такожъ на дѣбра королѣвскѣй, вѣйтѣвъ вѣльныхъ мѣсть и сѣль, на ббльшѣй посѣлости и на кметѣвъ пересѣчно по одному фертонови вѣдъ лану.

V.

Коли Казимиръ В. заволодѣвъ р. 1340 Червоною Русею, закипѣла боротьба мѣжъ Литвою а Польщею о Рускѣй Землѣ, се бѣ то о Русь Червону, Волянъ, Полѣсе и Подѣле. Обѣ сѣ державы выступали съ правами до той спадщины Романо-

вчѣвъ, якъ посвояченій зъ останними князями сеи дїнастїи *). Литовцѣ и полученій зъ ними Татаре нападали на нынѣшню схѣдну Галичину, сягали своими загонами поза Сянъ и Днѣстеръ та пустошили ихъ вширшь и вздовжь вѣдъ пѣвночи и сходу. По смерти Казимира В. (1370), за панованя Владислава князя Опольского (до р. 1379), Людвика В. и королевои Марїи, дочки Людвика В. (до р. 1386), точилася ще бѣльше крѣвава боротьба о Землѣ Рускїй мѣжь Польщею а Литвою. Пѣсля сполученя Литвы съ Польщею подружемъ в. князя Ягайла съ королевою Ядвигагою устала вправдѣ отверта вѣйна мѣжь тыми двома державами о Землѣ Рускїй. Однакъ властїлюбнїи браты Ягайла, а именно Свидригайло, хапаючи сепаратистичныхъ змаганъ Литвы до зѣрваня и такъ слабого звязку еи съ Польщею, розпочали отверту боротьбу съ Короною. Съ тою то частиною Литвы, що змагала вѣдорватись вѣдъ Польщи, лучаться Татаре, жаднїи новои добычи, и Русины на Волини, Подѣлю и Червоной Руси, н. пр. Богданъ Рогатиньскїй. Сему Рогатиньскому поручено сторожу замку Олеська и за те втративъ вѣнъ свое майно Рогатинъ. На останку Турки, здобувши Килїю и Бѣлгородъ, двѣ твердинѣ при уѣстю Дунаю та Днѣстра, заняли сильне становище на Чорноморскому побережю, близькому Червоной Руси. Татаре въ Крымѣ, узнавши (1475) султанѣвъ своими зверхниками, служили съ того часу полїтицѣ турецкѣй. Коли жъ и съ пѣвночи великїй князѣ Московскїй, розбивши Орды Татаръ Заволжскихъ (1480) приняли титуль царѣвъ и стали посягати за краями рускими злучеными зъ Литвою и пѣдмавляли Татаръ Крымскихъ проти ненавистной Литвы и Польщи, съ того часу здавалося, що наѣзды Татаръ та Туркѣвъ на край въ спѣлцѣ зъ дволичнымъ Волоскимъ воеводою Стефаномъ — за Казимира Ягайловича — будуть сыпатися безъ кѣнця и мѣры.

*) Болеславъ Тройденовичъ якъ найблизшїй своякъ наступивъ по Юрїю II., а коли сего строили бояре рускїй пѣдчасъ бенкету въ день Благовѣщеня 1340 р., наступае Казимиръ В. Въ письмѣ до Царгородского патрїярха просить Казимиръ о высвячене избраного зъ волѣ князѣвъ и боярѣ рускихъ епископа Антонїя на митрополїту Галицкомъ Руси; въ сему письмѣ доказуе Казимиръ В. правнѣдсть своего панованя на Руси тымъ, що останнїи Рускїи князѣ були его свояки, що вони вымерли, а вѣнъ по нихъ одѣдичивъ Руску Землю. Такъ само и Литовскїи князѣ основують свои права до Руси на спорѣдненю зъ Рускими князями.

И хто жь не зрозумѣе, якъ великій змѣны въ земскихъ вѣдн-
синахъ на Червонѣй Руси були сполучені въ наслѣдокъ сихъ
подѣй? Кѣлько жь то людей и родинъ безъ чутки загинуло се-
редѣ тыхъ нападѣвъ и въ тѣлкократныхъ заразахъ моровыхъ,
що такъ звычайно появляются за розливомъ людскои крови
та ще тодѣ, якъ не було нѣякои охорони санитарной! Однако жь
и въ тѣй такъ трагічнѣй добѣ исторіи краевой тѣ нещастя не
наступали безнастанно, а заразъ пѣсля нагальныхъ буръ на-
ступали лѣта супокою, коли люде, наче тѣ муравлѣ, шо имъ
хто розбурить муравлиско, шпарко зберали свои останки, шо бѣ
ихъ наново довести до ладу. Задля заселеня, король польскій
яко правнѣй дѣдичѣ Червоней Руси орудували самовѣльно еи
Землями и надавали ихъ хоробрымъ мужамъ звычайно въ на-
городу за прислуги военнѣй. Такіе наданя понайбѣльше вѣдбу-
ваються за границею Рускихъ Земель, въ Краковѣ, въ Судо-
мирѣ, въ Ропчицахъ, въ Неполомицахъ, на соймѣ въ Пѣтрковѣ,—
рѣдше въ обшарѣ Рускихъ Земель, н. пр. у Львовѣ, Колоднѣ,
Козловѣ и т. и. Наданя дѣються звычайно за призволомъ при-
бочной рады королѣвскои пѣдъ печатею державною, а въ краю
наданя дѣються въ присутности достойникѣвъ краевыхъ и свѣд-
кѣвъ краевыхъ, дѣдичѣвъ дѣбрѣ публичныхъ, державцѣвъ, су-
дѣвъ земскихъ и загаломъ тыхъ осѣбѣ, шо були побѣчы ко-
роля або шо бѣльше займалися сею справою.

При наданю король Польскій бачили на мѣсцевѣ потреби
краевѣй, або такожъ на загальне становище державы, и въ сему
розвитку вѣдносинъ земскихъ вѣдбиваються майже всѣ ва-
жнѣйшіе пригоды и подѣвъ загалу державы або такожъ исторіи
краевой.

Ягайло бажавъ околицѣ на Червонѣй Руси, такъ стра-
шными пригодами опустошенѣй, заселити и черезъ те помножити
доходы скарбу королѣвского. Вѣнъ заходився, шо бы костель
римскій довести до величавости такой, якъ у другихъ провин-
ціяхъ Польци и ему подати змогу до боротьбы съ православ-
ными на Руси. Тому зъ вдяки за побѣду вѣйска польского
въ битвѣ пѣдъ Копыстрыномъ р. 1432, въ день св. Андрѣя, надѣ
Литвою, Русинами и Татарами и для заохоты духовенства
римского до горячихъ мольбѣ за успѣхъ польского оружія
зъ Нѣмецкимъ орденомъ въ Прусахъ, съ котрымъ король Вла-
диславъ Ягайло провадивъ довголѣтну боротьбу, надававъ вѣнъ

костелови римському на Червоній Русі землі з осадами на власність і признавав йому інші земські користи. По смерті Владислава Ягайла його син Владислав III. (1434—1444), вибраний королем Угорським, сівши до тої сум'їжної держави і бажав в боротьбі з Турками здобути собі славу. За ним сівши шляхта найбільше з Русі, та вертає з війни з Турками до краю, надїлена земскими дїбрами за свої воєнні услуги. Коли молодий Владислав то з особистих, то з окрімних взглядів для нової держави поступає собі самовільно, то ж легко мусив повстати заколот в правних відносинах земських. Владислав Варненський надавав дїбр хорообрим людям за воєнні заслуги робив записи на великі тоді суми і обтяжав надані дїбра аж до цілої їх виплати (на *wyderkauf*—*Wiederkauf*). Так робив його брат і наступник Казимир Ягайлович. Що б підчас прускої війни (1456) виплатити плату наемним війскам і удержати залози в пруских замках, обтяжив він Яворів і інші дїбра і надав їх аж до выкупу (на *wyderkauf*) в повне посїданє сему Петрови з Шамотуль. Скільки ж то мусив понадавати дїбр Казимир Ягайлович підчас війни з Матвєм Корвіном, підмаганий найбільше рускою шляхтою, коли силкувався свого найстаршого сына Владислава удержати на чеському троні! Скільки ж то документів з тих часів покритих ще архивальним порохом, — а скільки то в протягу тих вїків мусило загинути, усуваючися на все з пам'яті нащадків!

З чисто економічно-державних або також часто мїсцевих причин, що б піднести доходи скарбу, оживити ремесло і кунецтво, або також довести поодинокі оселі до лучшего стану, творили король Польскій з сїль мїста, або осажували давні мїста і мїстечка „на свїжому корїні“, на свободнїшому праві. При сїй нагоді даровано новооснованій оселі сум'їжні поля і заросты.

За важні заслуги призволювали король Польскій, або також князь Мазовецкій (коли ще до них належала Земля Белзка) з особливон ласки основувати нові оселі, або перетворювати їх на мїста. Так часто король Польскій на Русі а князь Мазовецкій в Землі Белзкій по батьківски і щедро обдаровували свободами та привілеями мїста нав'щувані

и нищені хижими ворогами, що бы ихъ зновъ довести до цвѣтучого стану. Тому-то исторія Рѣчи посполитой и краю повтаряється подрѣбно въ исторіи мѣствъ, мѣсточокъ и осель мовѣбы соняшний промѣнь, що вѣдбивається въ тысячныхъ капляхъ.

Прикладъ володарѣвъ наслѣдували вельможѣ и бѣскуны и основували на вѣльнѣйшому правѣ осель, або перетворювали за призволомъ королѣвскимъ села на мѣста. Вони чинили те, що бѣ полѣпшити свои доходы.

Окрѣмъ тыхъ поселень змѣнялася ще власнѣсть землѣ записами або обтяжуванѣмъ земскихъ дѣбрѣ, подѣлами, продажею и купномъ и т. и., якъ то все буває съ чисто приватныхъ и мѣсцевыхъ причинѣ.

Якій же то образъ розкрыѣтся, коли споглянемо съ того становища на внутрѣшнѣи вѣдносины сѣхѣдной Галичины и на-рысуемо его загальными чертами, скѣлько се можна на основѣ доси выданныхъ або доступныхъ документѣвъ, що вѣдносятся до всѣхъ тыхъ актѣвъ.

Воеводства Руске, Белзке и Подѣльске, о скѣлько сѣи два останнѣи обѣймали нынѣшню сѣхѣдну Галичину, розпадалися на Землѣ и повѣты (districtus). Именно воеводство Руске розпадалося на Землю Львѣвску, подѣлену на повѣты: Львѣвскій, Городецкій, Щирецкій, — Землѣ и повѣты Перемыскій, Сянѣцкій, — повѣты Ряшѣвскій, Самбѣрскій, Жидачѣвскій, — и Землю Галицку, подѣлену на повѣты: Галицкій, Коломыйскій и Снятынскій. Воеводство Белзке розпадалося на повѣты Белзкій и Бускій, — а повѣты Красноставскій и Холмскій, приналежнѣи до воеводства Белзкого, лежать нынѣ поза границями Галичины. На останку воеводство Подѣльске було подѣлене на повѣты Теревовельскій, Коронецкій и Подѣльскій въ тѣсенѣйшому значѣннѣи того слова. Округи Ярославскій и Тустанскій, котрыхъ слѣды подыбуемо ще за Казимира В. и Ягайла, устають въ XV. ст., бо Ярославскій зливається съ Перемыскимъ, а Тустанскій, положеннѣи надѣи рѣкою Стрыемъ, — зѣ Галицкимъ.

Въ другѣи половинѣ XIV. и XV. ст. було въ краю багато мѣствъ пустыхъ або опущеныхъ н. пр. долина Суходѣль на Свѣрѣ и побереже Любши, що плыве до Свѣрѣ коло Высны; околиця Вербѣжа ажъ до уся Щирки въ Днѣстеръ и околиця вздовжъ той рѣки, розложена на цѣлу милю надѣи рѣкою Созань, що плыве до Днѣстра коло Самбора, де посередѣи лѣсѣвъ стоявъ

давний василянскій монастырь той жь назвы; околиця коло Пъстыня и надъ рѣкою Утеропъ ажъ пѣдъ Коломыю и т. и. Згадують про опущені лѣсы пѣблизько Львова, на Подѣлю на мѣсци старого Литвинова лѣсъ той назвы и т. и. Декуды стрѣчаемо опущені села, коршмы та дворища. Однако жь не всеюды и не все розкрывається намъ такій сумный образъ въ сему столѣттю. Гѣроды, замки, заселені дворища, села и присѣлки зустрѣчаемо на рѣкахъ и рѣчкахъ.

Середъ села бачимо звычайно саджавку, на поблизькому потоцѣ або рѣцѣ ставы, звычайно побѣч осель. Въ ставахъ осель Литвинова, Божикова, Рудникъ, Шумлянъ и т. и. плекали линѣвъ. Ихъ скѣлькѣсть мѣрять на бочки. Згадується про греблѣ старі и нові, якими розширювано ставы, пѣдношено и справлювано ихъ воды. Сыпане гребель и копане ставѣвъ уважано за найважнѣйшу галузь господарства краевого и за найкористнѣйше полѣпшене доходѣвъ. Такъ звані дворища въ селахъ и въ мѣстахъ або такожъ помѣжь ними на полѣ, одно онодалеки другого. Вони мають назву вѣдъ своихъ властникѣвъ, а тыхъ було въ краю дуже багато. Такожъ здыбаемо багато замкѣвъ особливо на Подѣлю, де край стоявъ отворомъ та не подававъ мешканцямъ природного захисту и де чоловікъ вже для власной потреби мусивъ ставити замки и тымъ обезпечувавъ свое жите и майно передъ наѣздомъ ворога.

До замкѣвъ и дворищ належали поля, сѣножати, дубровы, гаѣ, лѣсы, потоки, рѣки, ставы, багна и т. и. Въ найдавнѣйшихъ документахъ, що управильняють земскі вѣдносины, здыбаемо вже истнуючі границѣ и кѣпцѣ. Такъ була роздѣлена земля на посѣлости бѣльшій и меншій. Въ бѣльшихъ добрахъ якъ н. пр. Клусѣвъ у Выжнянахъ, Ходорѣвскихъ въ Ходоровѣ, Бучацкихъ въ Литвиновѣ, удержують стаднины коней, череды худобы рогатои, овецъ, баранѣвъ, не то що на полонинахъ карпатскихъ, але й въ околицяхъ повѣту Львѣвского. По лѣсахъ буковыхъ, богатыхъ въ жиръ и бучину, н. пр. при устю Щирки до Днѣстра выпасувано свинѣ. По лѣсахъ въ Перемыскому и Жидачѣвскому окрузѣ, переважно въ околицяхъ на правому бѣрезѣ Днѣстра и на Подѣлю, въ Медоборскихъ горахъ, процвитае лѣсове пчѣльництво. При надаваню права врубу выразно заказувано зрубувати дерева зъ бортами, се бѣ то зъ лѣсными пчолами.

Дворище або замокъ съ приналежними мѣсточками и селами становило бѣльшу посѣлѣсть. Такойъ роздѣлъ землѣ здыбаемо вже въ найдавнѣйшихъ жерелахъ. Однако жь згадується такожъ про дворища прилучені до села або мѣсточка и села околичнїи приналежнїи до мѣсть,—а побѣчь дворищъ (*curia, agra*) часто по краю здыбаемо хуторы (*allogia, praedia*). Въ документахъ историчныхъ зустрѣчаемо дѣдичѣвъ бѣльшихъ и меншихъ посѣлѣстей, що звались звычайно пѣсля своихъ дѣбрь — властителѣвъ дворищъ, званыхъ подворичными (*homines curiales*),—бортникѣвъ, що поселенїи по лѣсовыхъ засѣкахъ плекали пчолы. Бортники були своимъ станомъ майже рѣвнїи боярамъ (подворичнымъ) або такожъ залежнїи вѣдъ дѣдичѣвъ. Дальше выказують документа державцѣвъ найбѣльше королѣвскихъ сѣлъ и хуторѣвъ,—кметѣвъ поселеныхъ на ланахъ, пѣвланахъ и чвертьланкахъ, вызволенихъ слугъ, що були рѣвнїи кметямъ, коли сидѣли 3 роки на ланку, а на останку невольныхъ або слугъ.

Въ мѣстахъ або селахъ, поселеныхъ на вѣльнѣйшому правѣ, знаходимо окрѣмъ мѣщанъ та кметѣвъ, що мають ланы,—загородныхъ Полякѣвъ або Русинѣвъ и комѣрникѣвъ (*inquilinae*). Побѣчь залежныхъ кметѣвъ надыбаемо декуды въ селѣ на ланку поселеного шляхтича.

На останку згадують и про кметѣвъ залежныхъ вѣдъ дворищъ; але вже й слуги королѣвскїи сидять по дворищахъ, уступають зъ нихъ на приказъ короля, а подворичнїи стають декуды людьми невольными до села придѣлеными, словомъ, кметями або пѣдсадками. Уже съ того нарысу спѣзнає читатель, що тутъ зустрѣнулись зъ собою всякїи институци, основанїи на рускому, польскому або нѣмецкому правѣ. Що бь зрозумѣти ихъ общїи розвитокъ, треба намъ трохи глїбше вглянути въ исторїю.

Спершу зважали королѣ Польскїи на ладъ суспѣльный, якїи бувъ за Рускихъ князѣвъ, и надавали цѣлїи повѣты або поодинокїи села и мѣста правомъ леннымъ пѣдъ тыми самими умовами, пѣдъ якими звычайно ихъ надавали ще Рускїи князѣ. Такъ Казимиръ В. надає округъ Ряшѣвскїи вразъ зъ мѣстомъ якомусь Пакославови Янови, дѣдичеву зъ Стожискъ за те, що заслужився для цѣлои державы, вѣдбувши посольство до Татаръ, сполучене зъ небезпечностю житя. Казимиръ В. надає

ѣму той повѣтъ въ границяхъ, вытыченихъ Рускими князями, зъ усякими ужитками, якѣ мали давнѣи князь. Казимиръ В. при сѣмъ наданю покликується на свое пѣсля князѣвъ рускихъ зъ Божою ласкою правне наслѣдство, и съ того титулу робить сю даровизну. Якъ за Казимира В. округъ Рясшѣвскій вразъ зъ мѣстомъ дѣстався Пакославови зъ Стожискъ, такъ само весь повѣтъ Самбѣрскій, въ давнихъ своихъ границяхъ, припавъ за Ягайла можному Спыткови зъ Мельштына, воеводѣ Краковскому и управителю Подѣля. Казимиръ В. оцеравъ надане Рясшѣвского округа на непрерывности правныхъ вѣдносинъ по Рускихъ князяхъ. Спытко зъ Мельштына надѣленный вѣдъ короля Владислава Ягайла Самбѣрскимъ повѣтомъ, вступаячи у все ужитки и права, якѣ мали Рускѣи князь и ихъ правнѣи наслѣдники, король Польскѣи, уважавъ наданный повѣтъ своимъ дѣдичствомъ и съ титулу яко наслѣдникъ Рускихъ князѣвъ робивъ змѣны въ земскихъ справахъ. Король Владиславъ Ягайло надае братамъ Горайскимъ въ нагороду весь повѣтъ Щебрешинъ, що захищали своимъ майномъ вѣдъ Татаръ, на дѣдичну власнѣсть або радше перемѣняе февдальный способъ посѣдана тои околицѣ въ дѣдичну власнѣсть.

Пѣдчасъ вѣйны Ягайла зъ Свидригайломъ р. 1432 сторожу замку Олеська поручено Богданови зъ Рогатина. Коли жъ сей Богданъ спрощевѣрився Коронѣ и втративъ сей замокъ, Владиславъ III. надавъ его въ Будѣ р. 1443 вразъ съ цѣлымъ его повѣтомъ Янови зъ Сѣнны, пѣдкоморѣю Перемыскому и старостѣ Судомирскому за заслуги въ боротьбѣ проти Татаръ и въ справахъ угорскихъ. Тымъ самымъ правомъ можнѣи родины рускѣи дѣстали ще вѣдъ Рускихъ князѣвъ просторѣи Землѣ (може первѣстнѣи повѣты). Такъ родина Ходорѣвскихъ посѣдала мало що не цѣлу Землю Жидачѣвску по обохъ бокахъ Днѣстра ще и въ пѣзнѣишихъ часахъ. Однако жъ сею батькѣвщиною подѣлилися Ходорѣвскѣи и досить вчасно розпалися на кѣлька вѣтвѣ. Може бути, що родина Быбельскихъ такимъ самымъ правомъ дѣстала давнѣише Перемыскѣи повѣтъ. Бодай Ходко Быбельскѣи основуе на наданю князя Льва свое дѣдичство просторыхъ земель вѣдъ околицѣ Добромиля до Мостискъ, якими заряджувавъ зъ своеи батькѣвщины, сельця Быбла, положеного на пѣвнѣчи Добромиля. Установленѣи властники одержували разомъ зъ наданемъ вѣдъ короля право закладати мѣста и села,

ставити замки для захисту життя і майна передь ворогомъ, всѣ ужитки, н. пр. лѣсы цѣлого повѣту, заросты, поля, рѣки, пташину, рыбы, звѣрину всякого рода.

Зъ усѣма ужитками и правами, якѣ мавъ колись самъ князь въ наданыхъ Земляхъ, надавано и судѣвництво. Привилей Ягайла, наданый братамъ Горайскимъ, называе сю власть „directa et absoluta jurisdictio super vasallos districtus ejusdem“. Однако жъ не можна впевняти, що бы вже Рускѣй князь съ тыми наданями лучили ту власть найвысшого судѣвництва. Ягайло надае братамъ Горайскимъ найвысшу власть судову въ нагороду за новѣй услуги державѣ, а Казимиръ надавши Ряшѣвскѣй повѣтъ Цако-славови зъ Стожискъ, вѣддае судѣвництво вѣйтамъ, якихъ мавъ установити. Коли бѣ вѣйты (advocati—sculteti) недбало судили справы, то суды резервуе непосредно дѣдичеви. Однако жъ въ Самбѣрскому повѣтѣ въ имени дѣдича Спытка зъ Мельштына урядуе земскѣй судовый урядникъ Стиборъ зъ Оглядова (de Oglandow). Ще за Ягайла р. 1386, нѣмъ Спытко зъ Мельштына одержавъ Самбѣрщину, згадують въ документахъ судового урядника въ Самборѣ, що заразомъ урядувавъ замѣсть королѣвского писаря. Въ селѣ Ступницѣ коло Самбора, за часѣвъ Спытка зъ Мельштына р. 1396, перебувавъ Волоскѣй воевода Дзюрдзя, и се естъ прикладъ найдавнѣйшихъ волоскѣхъ осель въ тыхъ околицяхъ.

Окрѣмъ тыхъ правъ и ужиткѣвъ земскѣхъ мали сѣ магнаты и паны мыта вѣдъ пѣшихъ и кѣннихъ, мостове, побѣръ вѣдъ перевозу на рѣцѣ и т. и., заведенѣй вѣдъ вѣкѣвъ въ ихъ повѣтахъ.

Оселѣ и мешканцѣ поодинокѣхъ Земель та повѣтѣвъ давали окрѣмъ повинностей, чиншѣвъ и данинѣ, ще и певнѣй земскѣй поборы, що вилывали до земского скарбу. Такѣ капиталы земскѣй находимо въ Перемышлѣ, а Казимиръ IV. обтяжае грошѣ пожиченѣй за порукою можливого пана Яцка Быбельского на тыхъ капиталахъ Землѣ Перемыской ажъ до сплаты пожиченой сумы, якъ королѣ часто съ правомъ выкупу „na wyderkaf“ обтяжали мѣста и волости.

Помимо неперерывности, про яку королѣ Польскѣй дбали у вѣдносинахъ земскѣхъ, вже черезъ прилучене Руси Червоной до Короны зустрінулися рускѣй институціи съ польскѣими. Мимо

автономіи, яку мали Рускі Землі, прилучені до Польщі, наступили въ нихъ значні зміни въ двохъ столѣтяхъ, се бѣ то вѣдъ Казимира В. до останнёго Ягайловича.

Наданя Рускихъ князѣвъ на Руси Червоній були дѣдичніи и переходили на потомкѣвъ въ мужескѣй и жѣночѣй лінії цѣлого роду. Цѣлі бо родини мали простѣрнійші добра и звичайні двѣрища. Для того-то купно, продажъ, записъ, словомъ всяка алієнація вимагала призову всѣхъ членѣвъ родини. До правосильности алієнації було потреба такожъ выразного призову князѣвского. Спершу, здається, въ цѣлѣй Славянщинѣ мали члены родини мужескѣй и жѣночѣй власнѣсть земску. Вула такожъ давно мѣжъ Славянами та загальна постанова, що до правної продажи и въ загаль алієнації треба було призову всѣхъ членѣвъ родини. Позаякъ перехѣдъ земского майна зъ одной руки до другой не мѣгъ вѣдбутися безъ призову князя, то на тому основувалися фєвдальні вѣдносины заведені на Руси, съ того часу, якъ Руриковичѣ, володарѣ Руси, розвѣтвилися на багато династій. Первѣстні вѣдносины ленні, въ якихъ властники землі стояли до володаря, здавна вже о стѣлько змінилися на Червоній Руси, що добра земскі разъ надані оставали батькѣвщиною або дѣдичною власнѣстю боярина. Мѣжъ тымъ у той часъ на Волинѣ була ще досмертна умова мѣжъ бояриномъ, властникомъ села або землі, а княземъ, яко справдешнимъ властникомъ той землі. По смерти князя вѣльно було боярамъ-властникамъ наданыхъ дѣбръ повнити службу єго наслѣдникамъ съ тыхъ дѣбръ и при тыхъ дѣбрахъ позѣстати, а коли бѣ не хотѣли приняти той службы, то тѣ дѣбра вертали до наслѣдникѣвъ помершого князя. Се рѣчь певна, що вже за Рускихъ князѣвъ у Червоній Руси устали тѣ первѣстні вѣдносины земскі, пѣсля котрыхъ бояринови-властникови села и ленна не можна було набувати иншого земского майна, и нимъ орудувати пѣсля власной волѣ, безъ выразного призову княжого, поки вѣнъ бувъ у фєвдальныхъ вѣдносинахъ. Правне розумѣнє земского майна було вже виробилося и тому-то въ суперечкахъ про земскі добра и границѣ або такожъ при означеню границѣ въ наданяхъ земель и волостей вже за Казимира В., Владислава Опольского, Людвика В., Маріи и Ягайловичѣвъ, сягали до найдавнѣйшихъ часѣвъ, вѣдкликувалися до грамотъ князя Льва и иннихъ старыхъ Рускихъ князѣвъ та

до кѣщѣвъ и межъ граничныхъ вже за нихъ положеныхъ, а правнѣсть своихъ домаганъ потверджували и доказували свѣдоцтвами старыхъ людей, що зберегли въ тямцѣ ще давнї часы.

Мимо того ще дуже багато земель зѣстало въ рукахъ княжихъ, пѣзнїйше королѣвскихъ, а процесъ выробленя приватной, хочъ ще родинной власности, ще не укѣнчився. Показалася потреба докладного вѣдѣвленя и розграниченя межами та кѣщями приватного, хочъ ще родинного майна, вѣдъ посѣлостей королѣвскихъ, якъ такї дѣбра були вѣдграниченї по иншихъ сторонахъ державы. Переведене сеи потреби застережено выразно мѣжь иншими свободами и рѣвностями при злученю Землѣ Белзкой съ Короною. Въ протягу двохъ столѣтїй рѣжниця мѣжь майномъ боярскимъ, чисто леннымъ а дѣдично родиннымъ помало затерлася на користь титулу дѣдичного посѣданя. Мѣжь тымъ засада февдалїзму, що князь єсть первѣстнѣмъ властникомъ усей землѣ, истнує ще въ теорїи и въ наданяхъ навѣтъ володарѣвъ польскихъ остає ще застереженою. Легко отже мѣгъ повстати сумнѣвъ, чи яка оселя, мѣсто або село и земля приналежна до неи, була королѣвщиною, чи власностю приватною. Особливо дѣялося се тодѣ, коли майно боярске продажею або купномъ переходило вѣдъ короля зъ другою въ третю руку. Тодѣ людямъ не було байдуже, чи вони пѣддаными короля, чи особы приватной, котра набула земске майно.

Такї суперечки рѣшали суды на основѣ свѣдоцтвъ старыхъ людей, такъ якъ у граничныхъ справахъ — докладнымъ показанѣмъ старыхъ границъ и выказанѣмъ права дѣдїцтва, що суперечнї волости и землѣ були власностю отцѣвскою або батькѣвщиною попередного властника.

Польскї королѣ орудували такъ званою королѣвщиною або и такими волостями та землями, де характеръ дѣдичной власности выразно не утвердився, або такожъ держалися засады, що володаръ на Руси бувъ найвышшимъ властникомъ землѣ. Выимково отже не зважали королѣ Польскї на те, що хто иншїй посѣдавъ сї дѣбра правомъ февдальнымъ и надавали волости и землѣ въ границяхъ вѣдъ давна вытыченыхъ. Именно надавали вони землю и воду обмежену тыми границями (такожъ поля, сѣножати, заросты, гаѣ, дубровы, лѣсы, жерела,

потоки, рѣки, млаковины, багна, ставы, саджавки) зъ усѣмъ, що тамъ находилося (рыбою, пташиною, звѣриною), зъ усѣма ужитками (такожь ловами, рыболовлею), зъ млынами и коршмами. Декуда додавали до наданыхъ сѣль съ тои поры незалежнѣй вѣдъ тыхъ сѣль дворища, — на останку съ певными повинностями вѣдъ рѣль и робѣтъ (отже вѣдъ землѣ и силы) кметѣвъ на наданѣй землѣ вѣддавна поселеныхъ. Словомъ, надане обѣймало въ собѣ, середѣ давныхъ, вытыченыхъ границъ, всякѣй користи и права земскѣй, якѣй мавъ надаючѣй король або князь, безъ усякого застереженя для пануючого и его правныхъ потомкѣвъ. Тѣлько въ деякихъ случаяхъ король Польскѣй вылучували зъ даровизны поля, ставы або саджавки, потрѣбнѣй для удержаня поблизького замку, съ котрыхъ и дѣдичамъ признавали деякѣй користи.

Такъ землѣ, користи и права земскѣй, означенѣй певными границями, надавано поодинокимъ особамъ, або кѣлькомъ членамъ тои самой родины, звычайно братѣмъ, съ правомъ дѣдичтва въ цѣлому мужескому и женьскому потомствѣ. Окрѣмъ тыхъ наданъ дѣдичныхъ, надыбаемо наданя досмертнѣй зъ разными знаменами первѣстного посѣданя февдального. Такѣй наданя досмертнѣй були залежнѣй вѣдъ князя. Були се наданя обтяженѣй пожичеными сумами грошей, або такожь записы певныхъ сумъ на добрахъ земскихъ за заслуги вѣннѣй. Властникъ до своѣи смерти вживавъ усякихъ правъ приналежныхъ дѣдичевѣ и ажъ по его смерти можна було довершити застереженого права выкупу. Пѣсля сплаты сумы земскѣй маєтокъ зъ усѣма земскими правами вертавъ зновъ до короля и его потомкѣвъ. Часто за призволомъ королѣвскимъ сплачували третѣй особы обтяженѣй волости, прѣймаючи на себе всѣ користи, приналежнѣй дѣдичнымъ властникамъ въ границяхъ тои волости. Коли земскѣй дѣбра переходили въ дорозѣ выкупу зъ одной руки до другоѣй, затрачувався такимъ побытомъ найскорше титулъ февдального посѣданя и прибравъ характеръ выключной власности.

Король Польскѣй надавали зъ землею и би плодами земскѣй правѣ и користи, привязанѣй до землѣ въ давныхъ вытыченыхъ границяхъ. Окрѣмъ повинностей, побираныхъ вѣдъ рѣль и робѣтъ кметѣвъ, король Польскѣй надавали ще й власть судову

надъ кметями*). Дѣдичь судивъ, выдававъ засуды и каравъ кметя въ справахъ кримінальныхъ, а судъ надъ дѣдичемъ належавъ до короля, або й до генерального судіи, присланого до краю по кѣлька разѣвъ до року. Не можемо доводно впевнѣти, чи й въ бѣльшихъ або меншихъ наданяхъ Рускихъ князѣвъ надавано такожъ власть судову (мы радѣ бѣ въ вѣдносити тѣлько до бѣльшихъ надань, н. пр. цѣлыхъ повѣтовъ, на основѣ кѣлькохъ прикладѣвъ, въ Щебрешинѣ, Ряшевѣ и Самкорѣ). Коли отже окрѣмъ судовои власти въ багато грамотахъ, такихъ зъ давнѣйшихъ часѣвъ выразно застережений титулъ февдальный наданя, въ чѣмъ же рѣжилися наданя пѣсля права польского вѣдъ наданя пѣсля права руского? Король бо Польскій все ще при кождому майже наданю застерегали выразно, що мимо дѣдичности можна надану землю продавати або вѣдступати тѣлько за призволомъ королѣвскимъ. Для того ще довгій часъ вѣдъ прилученя Руси до Польци акта продажи и куна вѣдбувалися въ приявѣ старосты яко намѣстника королѣвского и сему то надававъ король свое повномочіе до такого акту въ кождому майже случаю. Пѣзнѣйше устала и та васада, а алиенация майна вѣдбувалася передъ земскимъ судомъ. Поки не зрѣвноано шляхты на Руси що до правъ съ шляхтою иншихъ Земель Рѣчи посполитои конституціею въ Бѣльнѣ, накладали наданя земель и волостей на обдѣленыхъ ними властникѣвъ усякѣ поборы, работы и тягарѣ земскій та належнѣ або повиннѣ королеви. Опѣсля знесено всѣ тѣ повинности, зъ одинокою выимкою подымного и службы вѣйскоvoi — якъ вже выше згадали, поясняячи засадничѣ права Земель Рускихъ. Тодѣ весь тягарѣ февдальныхъ вѣдносинъ спадавъ на кметя. Выволенный зарѣвно якъ и дѣдичь вѣдъ направи и будовы мѣсть та замкѣвъ королѣвскихъ, бувъ кметь обовязанный ставити ихъ свому дѣдичеви. Кметь дававъ яко десятину яйця, куры, кашлуны, сырѣ, певну мѣру (три чвертки) жита и вѣвса, що сѣявъ на своихъ поляхъ, а яко десятину (contributio) зъ свои силы робочои вѣдбувавъ работы на полю серпомъ и косою.

---

*) Наданя Польскихъ королѣвъ вѣддавали судову власть надъ кметями (мужиками) выключно обдарованому панови, безъ рѣжицѣ, чи землю надававъ король панови на вѣчнѣй часы, чи досмертно.

Коли жь по зрѣваню правъ Земель Рускихъ съ Польскими всѣ права володаря надъ кметемъ перейшли на дѣдича, тодѣ дѣдичь придбавъ собѣ нове право, накладати поборы въ плодахъ землѣ, а навѣть въ грошехъ. Податокъ въ грошехъ вѣдъ кметѣвъ лишений дѣдичамъ безусловно загальною конституціею, звався поголовщиною. Помимо знесеня серебцины и дякла, зѣстали давнї данины, вѣдъ кметя повиннї ще вѣдъ часѣвъ Рускихъ князѣвъ, — именно: кметь дававъ празничне, се бѣ то податокъ на празникъ, здається, въ земныхъ плодахъ въ часѣ сельского праздника и куницю, се бѣ то данину въ срѣбныхъ грошехъ. Ще й въ иншихъ взглядахъ змѣняється давнїй способъ посѣданя землѣ. Проявляется змагане роздѣлу земскихъ дѣбръ мѣжь членѣвъ одной родины. Бувають случаѣ, що родины—чоловѣки и жѣнки—выдѣлюють певну часть спѣльного майна якомусь членови родины. Чимъ пѣзнѣйше, тымъ частѣйше лучаються такї случаѣ, що на завѣзване членѣвъ родины зѣвѣдждае пѣдкоморїй, визначуе границу, уставляе между и обвѣщуе пѣдѣлъ земского майна. Такимъ побытомъ и титулъ родинного посѣданя земскихъ дѣбръ перемѣняється въ выключну особисту власнѣсть.

Хочъ збережено февдальный титулъ, найбѣльше утерпѣли тї станы краевой суспѣльности, котрї опералися выключно на давному февдальному правѣ земскому.

Були се бояре, бортники и дяки. Першї два станы були залежнї вѣдъ самого князя и побѣчь мѣщанъ та рускихъ духовныхъ були се ще за Казимира В. станы вѣльнї. Чи й станъ дякѣвъ основувався на земскихъ правахъ, не знаемо. Були се люде грамотнї або письменнї, се бѣ то вмѣли читати и писати а може бути, що займали урядъ земскихъ писарѣвъ. Король Польскї часто увѣльняли вѣдъ февдальныхъ тягарѣвъ властникѣвъ волостей на Руси, поселеныхъ ще на рускому правѣ, поки ще конституція въ Ёдльнѣ не означила ще той рѣвности для загалу. Такимъ властникамъ бѣльшихъ дѣбръ надавали вони иншї волости и землѣ и додавали имъ до давного земского майна, однако жь зѣ застереженѣмъ февдального титулу посѣданя. Здыбаемо дякѣвъ, надѣленыхъ земскими дѣбрами зѣ усѣма правами и обовязками дѣдичѣвъ, н. пр. дякъ Сѣнко въ Самбѣрскому повѣтѣ за часѣвъ Ягайла, дякъ Ленъ и его браты, надѣленї Голынемъ надъ Чечвою, за славнї услуги

воиннї р. 1391. Такъ злялися съ польскою шляхтою на Руси й инші Русины, що походили зъ давныхъ боярь. Надѣленї вѣдъ князѣвъ Рускихъ волостями и землями, що вже давно перейшли въ дѣдичну власнѣсть, зарѣвно якъ и сї два дяки, надѣленї волостію земскою, були вони зрѣвнанїи що до становища зъ дѣдичами въ иншихъ земляхъ Рѣчи посполитой. Однако жъ не всѣ потомки станѣвъ, колись вѣльныхъ и залежныхъ вѣдъ самого князя, заняли таке знатне становище. Нынѣ становище бѣдного пѣвця церковного въ кождому рускому селѣ, загально звѣстнаго пѣдъ назвою дяка, нѣ крихты не нагадуе своего колишнѣго, знатнаго походження.

Рускїи духовнїи ставали що разъ бѣльше залежными, хочъ такъ часто давали имъ захистъ Польскїи королѣ. Вони оплачувалися мѣскимъ раднымъ у Львовѣ, обѣймаючи свои приходы, а осѣвши на грунтахъ замковыхъ королѣвскихъ, оплачувалися старостамъ та поносили тягарѣ. Вѣдъ такихъ то оплатъ и тягарѣвъ вызволивъ Казимиръ IV. р. 1461 духовнаго вѣдъ св. Миколая у Львовѣ. Духовнїи, на ланахъ дѣдича поселенїи, поносили тї самї тягарѣ, що й кождый кметъ, або чоловѣкъ, що користуєсь земскимъ майномъ, не залежный безпосередно вѣдъ короля. Бортникѣвъ, обовязаныхъ складати князеву данины, не згадують бѣльше якъ стану вѣльнаго. Ихъ засѣки були вѣдданїи дѣдичамъ вразѣ зъ волостями, лѣсами та гаями, де знаходилися ихъ борти, а ихъ данины належнїи князеву переказано такожъ дѣдичамъ. Тому то й бортники стаються правдоподобно кметями, а пчѣльництво плекане давнѣйше окремымъ станомъ, зливається зъ господарствомъ рѣльнымъ и нынѣ становить лише его вѣтву. И загаломъ наслѣдкомъ змѣнѣ у вѣдносинахъ земскихъ утерпѣло багато властникѣвъ земскихъ, переважно меншихъ дѣбрь земскихъ, — и властники дворищъ, такъ званїи бояре подворичнїи (*homines curiales*). Вони сталися переважно жертвою новаго ладу. Бували случаѣ, що королѣ Польскїи, прилучивши сумѣжнїи дворища до наданої волости, переказували або выразно, або мовчки и тыхъ властникѣвъ новому панови. Повставали суперечки выточенїи судами. Вымагано вѣдъ властникѣвъ дѣльницъ, (се бѣ то меншихъ частинъ земскаго майна) доказу дѣдичности ихъ посѣданя. Коли жъ не могли того доказати, выганяли ихъ зъ земскаго майна и присуджували новому панови. Скѣлько жъ то боярь, —

меншихъ властникѣвъ, въ дорожѣ судовѣй, або такожь черезъ переказаня королѣвъ сталося пѣдсадками, се бѣ то кметями! Може бути, що багато пѣддалося своѣй долѣ, що була наслѣдкомъ вѣдносинъ земскихъ.

Однакожь бували случаѣ, що суды брали въ опѣку людей вѣльныхъ, властникѣвъ дворищъ противъ забабѣвъ дѣдичѣвъ, що силувалися ихъ собѣ присвоити, коли тѣлько ствердили правне свободне посѣдане дворища присягою третѣго вѣльного чоловѣка.

Такъ отже съ часомъ щезае станъ давныхъ рускихъ бояръ: одна часть стається кметями, друга, втративши свою самостѣйностъ середъ суспѣльного заколоту, зливається съ шляхтою польскою на Руси. Ще тѣлько у владики Перемыского находимо дворища зъ горѣдами, садами, означенѣ певными границями, а ихъ властники, повиннѣ своему владицѣ до чиншѣвъ и робѣтъ, продають свободно свое земске майно. Однако жъ се не дѣється безъ вѣдома владики, котрый застерѣгае собѣ вѣдъ купця при тѣй нагодѣ повиннѣ владичѣй чиншѣ и роботы. Були се дѣбра земскѣй дѣдичнѣй, и тому переходили въ дѣдичну власностъ купуючихъ. Такожь маемо прикладъ перемѣны такого королѣвского дворища въ хутѣръ, а здається, що та перемѣна вѣдбулася на нѣмецкому правѣ. Однако жъ якѣ то надужитя мусили дѣятися, скѣлько то людей дотеперь вѣльныхъ покидае добровѣльно свою батькѣвшину, позаякъ не може погодитися съ пѣдданьствомъ. Настали переселеня, а сучасный свѣдокъ и мужъ стану Длугошь зобразивъ яркими красками картину сихъ подѣй.

Давнѣ властники втративши свое майно, пригнетенѣ бѣдностю та крайною нуждою, доведенѣ до розпуки надъ своєю долею, покидали свои зѣгорода и сѣвшили въ далекѣ степы (надъ Днѣпро), лучилися съ Татарами и наводили ихъ спустошити власнѣ свои втраченѣ посѣлости. Яке жъ тутъ поле розкрылося для людскихъ пристрастей! Сѣ спустошеня нападѣвъ Татарскихъ не були наче тѣ бурѣ и тучѣ, що зверху злывають землю, якъ се бывало зъ нападами Татаръ въ иныхъ дальшихъ краяхъ, але вони наче тѣ безнастаннѣ осѣннѣ дощѣ всякалы дуже глибоко въ земскѣй и суспѣльнѣй вѣдносинѣ. Такѣ обставины були вправдѣ переважно за часѣвъ Владислава Ягайловича, однако жъ те саме дѣється ще й за Казимира IV.,

скоро вже ввійшло на сю збóчисту та ховзку дорогу. Саме тодѣ орда Заволжска, побита стóлько разóвъ у ненастаннóй крбавóй боротьбѣ съ Крымскою ордою Татарскою, глядѣла собѣ зъ недобитками пристановища въ безмежныхъ степахъ надднѣпряньськихъ або на скалистому побережу и Днѣпровыхъ островахъ, и тамъ зустрічається зъ рускими выходцями. Зъ мѣшанины всякихъ елментóвъ, безталаннихъ, розбитыхъ, всякого походження, стали творитися вóддѣлы Козакóвъ, що пóдъ тою назвою вперше въ р. 1469 за Казимира Ягайловича пустошать Галицку Землю.

Середъ тыхъ невгодиныхъ розвивались и йшли сусóблнї вóдносини своєю ходою наче та рѣка, що щоразъ дальше прибереає бóльшї розмѣры, а розумною працею людскихъ рукъ справлена въ правильне корыто и зведена въ канали, не заливає, не нищить, а напротивъ пóдмагає людску працю.

Такимъ то памятнымъ регуляторомъ земскихъ вóдносинъ було тодѣ право нѣмецке для осель мѣськихъ и сельскихъ, а выключно для сельскихъ осель право волоске, що рбжнїлося бóльше назвою, якъ сущностю рѣчи вóдъ права нѣмецкого.

Вже королѣ Польскї надавали волости мужамъ хоробрымъ за ихъ военнї прислуги зъ головною умовою, що бы вони поселялися на Руси вразъ зъ жѣнками и дѣтьми. Мѣжь тымъ право магдебурске або нѣмецке (*jus magdeburgicum teutonіcum, jus Sredense*) намѣряло майже все заселене бóльшими масами и въ бóльшихъ розмѣрахъ краю опустошеного, вылюдненихъ мѣсть и сѣль.

Наданя на польскому правѣ намѣряли переважно захистъ опустошеного краю. Мѣжь тымъ наданя права нѣмецкого переважно мали не тóлько збóльшити сили вóйсковї утвореними и до службы вóйскової обовязаними вóйтóвствами, пóднести добробыть цѣлого краю, або такожъ поодинокихъ осель та мѣщевостей.

Въ тогочасныхъ памятникахъ про заселене краю згадують про поселеня на рускому, польскому и нѣмецкому правѣ. У кождóй згаданóй категорїи поручувано колонизацію краю другóй особѣ. Тая особа скликала осадникóвъ, роздавала мѣжь нихъ землю на будóвлю и рблю.

Роздаване після права руского дѣялося доволно и було поручене розумови тои особы, що займалась поселенємъ. Управителеви такого поселеня очевидно признававъ король реальнїй користи, а осадникамъ на якійсь часъ вольности вѣдъ тягарѣвъ. Тыхъ користей уживавъ управитель осады після права руского тѣлько досмертно, а потѣмъ могли вони бути сплаченї або выкупленї, и такъ оселя переходила въ третї руки; вольности вѣдъ тягарѣвъ, здається, залежали вѣдъ обоубной умовы. При поселеняхъ на рускому правѣ зважали найбѣльшь на службы и роботы осадникѣвъ (*servitia et labores*). Поселятися могли люде всякого рода, для того жъ то въ такому случаю Польскїй король Ягайло наказавъ старостамъ, що бѣ не спиняти поліційно наплыву елементѣвъ до нової оселѣ. Про таке розпорядженє нѣде не згадують выразно иншї грамоты поселеня на правѣ нѣмецкому.

Про поселене на правѣ польскому можемо догадуватися лишѣ після аналогїи, коли нема грамотъ такого выключно польского поселеня на Руси. Те поселене на правѣ польскому надавало другѣй особѣ, котрѣй було поручене поселене опустѣлой волости, право дѣдичтва, выключной приватной власности зъ увѣльненємъ вѣдъ тыхъ тягарѣвъ, якї первѣстно ще за Ягайла тяжили на мешканцяхъ краю після права руского.

При поселеню на правѣ магдебурскому або тевтоньскому король дарувавъ поля и заросты, мѣрянї на ланы франконьскї або нѣмецкї, звычайно такъ, якъ далеко сягали природнї якї границѣ. Король зобовязувавъ выкорчовувати тї заросты и дѣлити мѣжъ осадникѣвъ та звычайно ще вызначувавъ кѣлька ланѣвъ на пасовиско (скотницю). До сеї даровизны призначувавъ сѣножати або такожъ лѣсъ, що бѣ его вырубати и замѣнити на сѣножати. Той, що переводивъ поселене після права тевтоньского, звався въ оселяхъ на тевтоньскому правѣ вѣйтомъ, а въ оселяхъ на правѣ волоскому княземъ. Сей розмѣрювавъ наданї поля и заросты на ланы після якоїсь помѣрвой одиницѣ та роздававъ ихъ помѣжъ новыхъ поселенцѣвъ. При сѣй нагодѣ пѣддавано новому вымѣрови загорода, поля та землѣ давныхъ властникѣвъ въ осадѣ, що мала бути розширена або поселена на новому „свѣжому пневи“. Годѣ дослѣдити выразнї данї, чи при сѣй нагодѣ бували нарушенї права посѣданя давныхъ властникѣвъ.

Бували случаї, що король придїляв новї поля и заросты за для дальшого поселеня, коли вже наданї поля и заросты були розданї або збувало охотникѡвъ. Що по вымѣрѣ оставало, те звалося обшаромъ и було власностю короля або пана. Надъ сими позѡсталими обшарами поручувано дозѡрѣ вѡйтови. Спѡльно зъ наданемъ вѡльного права тевтоньского, вымѣромъ дарованыхъ пѡль та заростѡвъ и ихъ заселенемъ новыми людьми, надавано поля, сѣножати и иншї користи вѡйтови та костеламъ лат. обряда. Фундаціи костелѡвъ лат. обр. впроваджено въ жите сучасно зъ институцію вѡйтѡвства и права тевтоньского. Майже въ усѣхъ доси публїкованыхъ фундаціиныхъ грамотахъ приходствъ лат. та костелѡвъ, выразно згадується про сучасне заведенє права магдебурского, або просто виходить, що не дасться заперечити сиѡльнѡсть сихъ институцій.

Наданя и права лат. костела въ Бѡбрцѣ були въ оригіналѣ списанї на тѡй самѡй грамотѣ, що й наданє вѡйтѡвства. Ся недогоднѡсть спонукала приходника Бѡбрки, Матвѣя зъ Старомжи р. 1469 просити короля, що бъ потвердивъ наданя и особно спорудивъ фундаціину грамоту для костела. Читаючи отсї наданя, здыбаемо деякї подрѡбности, про якї годиться тутъ згадати за для бѡльшой повноты сего нарысу. Мы знайшли бъ ихъ бѡльше, коли бъ мали передъ собою фундаціи костелѡвъ и дотаціи всѣхъ иншихъ мѣствъ, що доси лежать въ заграничныхъ архївахъ та звѣстїи найбѡльше тѡлько зъ вытягѡвъ. Фундаціиная грамота въ Ходоровѣ згадує про ланъ Мартина, руского духовного р. 1464. Въ Румнѣ згадується про саджавку и дворище руского духовного, званого „батькомъ“, се бъ то отцемъ р. 1471. У Выжнянахъ згадується 1400 р. про руску церкву, саджавку и про дѡмъ руского приходника побѡчь головного гостинця. Въ Кукольникахъ згадують про дѡмъ приходскїи руского духовного, що стоявъ супроти двора арцибїскупа лат. обр. р. 1421. Такъ бачимо зъ сихъ грамотъ, що церкви и руске духовенство вже мають землѣ при наданю права магдебурского, або фундованю костелѡвъ лат. обр., а въ тыхъ актахъ нема й найменшого слѣду про нарушуванє тыхъ власностей. Побѡчь давныхъ властникѡвъ ланѡвъ, здыбаемо Нѣмцѡвъ вѡдѣ давна осѣлыхъ на ланахъ. Н. пр. въ Ходоровѣ згадується про ланъ Нѣмця Кота, въ Кукольникахъ солодѡвня

(brasarium) Нѣмця Альберта (Войтѣха). И инші грамоты згадують про Нѣмцѣвъ поселеныхъ въ селахъ коло Галича, Ольдриха (Ульриха) зъ Медухи, Дітріха Кромерѣвского и т. и. Въ грамотѣ фундаціонной костела лат. обр. въ Прусахъ згадують про хутѣръ въ Жидатичахъ шляхотного Ернеста зъ Сорокъ и его рѣлю управяну въ Ляшкахъ, королѣвскій хутѣръ въ Каменополь, хутѣръ шляхотного Куната въ Жидатичахъ, а на останку згадують про державцѣвъ сѣль та дворищъ на двоухъ ланахъ въ Пиколовичахъ.

Мы мали вже выше прикладъ даровизны дворища задля перемѣны его въ хутѣръ. Зъ сихъ даныхъ выходить, що въ наслѣдокъ наданя магдебурского права або и ще раньше, поселилися въ рѣжныхъ сторонахъ схѣдной Галичины Нѣмцѣ побѣчь шляхтичѣвъ крайнѣ на меншихъ грунтахъ (ланахъ). Опустѣлій дворища давныхъ боярѣ рускихъ перемѣнювано въ хутѣры, цѣновані пѣсля якогось вымѣру та роздавані Нѣмцямъ въ державу пѣсля моеи думки на основѣ того самого вѣльнѣйшого права нѣмецкого. Такъ появляются державцѣ Нѣмцѣ, побѣчь шляхтичѣвъ властникѣвъ земскихъ руского або такожъ и польского роду.

При такъ щедро вѣнованыхъ лат. костелахъ займають посады приходствъ латиньскихъ приходники зъ епархіи гнѣзненской. Про ихъ побожиѣсть, ученѣсть и прикладне житє згадують королѣ або фундаторы-паны зъ великою почетомъ, та мабуть ихъ дѣбалѣсть про добрѣ своеи справы довело до такихъ щедрыхъ фундацій. Такъ р. 1454 Якѣвъ зъ Белджихова, капелянѣ епархіи гнѣзненской завѣдує костеломъ въ Ходоровѣ. Въ р. 1471 за свѣтлыхъ часѣвъ Станиславъ съ Ходеча, коли вѣнѣ займавѣ усѣ найвысшій уряды и гѣдности въ краю, бувѣ лат. приходникомъ въ Румнѣ Войтѣхъ съ Петровичъ, капелянѣ гнѣзненскій. Въ Литвиновѣ займає приходство Янъ зъ Вѣнявы, зъ епархіи гнѣзненской. Окромѣ фундаціи короля та его воеводы Станислава съ Ходеча, найдавнѣйшій лат. приходства фундаментували знатнѣ паны рускѣ. Сѣ даровизны роблять вони пѣдѣ впливомъ релігійного чувства, розжареного ученымъ духовенствомъ гнѣзненскимъ. Воевода Станиславъ съ Ходеча надає фундацію костелови въ Румнѣ, пѣсля слѣвъ дотаціонной грамоты, зъ своею жѣнкою „найлюбѣйшою Варварою“. Янъ Ключь робить фундацію лат. приходства и костела въ Выжнянахъ

зъ своєю жѣнкою Маринкою, що прозвалася вже Малгоржатою. Петро Чебровскій робить фундацію монастыря и костела Доминикановъ въ Подкаменю. Зъ акту угодного зъ р. 1393, списаного за Гнѣвоша зъ Далевиць, старосты Земль Рускои (того самого, що причинився заняти схѣдну Галичину за Ядвиги жѣнки Ягайловои р. 1387), дѣзнаємося, що ей добродѣѣ лат. костеловъ, Чебровскій и Ключы, походятъ зъ одного пня, одної рускои родины, розвѣтвленои майже по цѣлому краю.

Панъ Ходко Лойовичъ, згаданий въ сему актѣ, бувъ предкомъ Петра Чебровского зъ Жабокрукъ, що писався такожъ Лойовичемъ, его жѣника, панъ Ходкова, панъ Волчекъ, пасынокъ Ходка Лойовича, надѣлений селомъ на Подѣлю, въ Теревельскому повѣтѣ, въ наслѣдокъ родинной угоды, а Ключь, предокъ того Ключа, добродѣѣ лат. костела, бувъ зятемъ панъ Ходковои. Яко свѣдокъ на актѣ пѣдписанный Ходко зъ Быбла, властникъ околицѣ коло Вишиѣ, де весь той актъ вѣдбувався въ приявѣ старосты Руского, въ той цѣли завѣзованого. Съ тыхъ даныхъ можемо вносити, що ся маеткава справа близько обходила Ходка зъ Быбла, та що й вѣнъ належавъ до той розвѣтвленои, въ часахъ Ядвиги ще рускои родины.

Въ такому то вытыченому напрямѣ поступавъ духъ часу въ XV. столѣтю, а особливо въ другѣй его половинѣ. Змагане до заселеня землѣ, надаваня права магдебурского сталося загальнымъ. Магнаты и паны наслѣдували прикладъ своихъ корольвъ. Король на корольвщинахъ, а паны на своихъ добрахъ на Руси надавали право тевтоньске, бажаючи тымъ способомъ приманити якъ наибѣльше поселенцѣвъ и такъ побѣльшити доходы своихъ земскихъ дѣбръ.

Король Казимиръ В. надѣливъ правомъ тевтоньскимъ весь повѣтъ Ряшѣвскій, а Казимиръ IV., надаючи добра Яворѣвъ Петрови зъ Шамотулъ, потвердивъ напередъ все вѣитовства, що мали завестися въ наданыхъ добрахъ. Спытко зъ Мельштына намѣривъ поселити села на тевтоньскому правѣ на около мѣста Нового Самбора, що вѣнъ теперь оснувавъ. При ерекціи вѣитовства и наданю земскихъ дѣбръ треба було призову корольвского. Опѣсля сего призову не вымагали такъ, якъ съ часомъ не треба було призову володаря въ краю, при продажи наданыхъ дѣбръ. Паны магнаты въ такихъ случаяхъ орудуютъ правомъ тевтоньскимъ якъ саміи король, вѣнують

вѣтѣвства и дѣляться зъ ними землею и деякими користями н. пр. зъ млынѣвъ, коршмы и т. и., не дбаючи зовсѣмъ о призвѣлѣ королѣвскій. И дѣбра земскій, и вѣтѣвства надавано въ дѣдичтво, продавано, дѣлено, а орудували ними члены цѣлои родини. Дѣдичеви и вѣтѣвови надавано землѣ, першому въ певныхъ давныхъ границяхъ наданои волости, — другому ланы, сѣножати и инші деякі користи въ межахъ сеи волости. Вѣтѣвство надававъ король хоробрымъ мужамъ такожь за славні прислуги военні. Дѣдичъ поберавъ земні плоды и чиншъ зъ рѣлѣ та роботизны поселеныхъ кметѣвъ, а вѣтѣвови назначувано якусь частину чиншѣвъ (звычайно шесту часть) та земныхъ плодѣвъ за прислуги военні яко дѣдичну власнѣсть съ правомъ продажи и аліенаціи, однако жъ первѣсно за выразнымъ призволомъ королѣвскимъ.

Дѣдичъ и вѣтѣвъ поносили тягарѣ военні, скупляли свои датки, що бѣ выслати самострѣлѣ або вѣзъ на вѣйну. Дѣдичъ и вѣтѣвъ одержувавъ вѣдѣ короля всяку власть, судити, засуджувати и карати всяку збродню, що сталась бы въ границяхъ волости надѣленои правомъ тевтонскимъ.

Однако жъ помимо тои аналогіи мѣжь дѣдичемъ а вѣтѣвомъ, вѣтѣвъ бувъ посередникомъ мѣжь дѣдичемъ або королемъ а ихъ пѣддаными. Вѣтѣвъ поберавъ чиншѣ и данины, зъ нихъ выдѣлявъ собѣ частку назначену, а останокъ вѣддававъ панови сеи волости або королеви. Вѣтѣвъ мавъ бачнѣсть на те, що бѣ кметъ сповнявъ повинні своему панови тягарѣ, а дѣдичъ не мѣгъ кметя угнѣтати, бо вѣтѣвъ зъ нимъ не стыкався безпосередно. Якъ постановлено сѣго посередника мѣжь королемъ, дѣдичемъ а пѣдданымъ, означено докладно, звычайно на письмѣ, повинности и данины — вѣдѣ рѣлѣ та робѣтъ мѣщанъ або кметѣвъ, які вѣтѣвови а які дѣдичеви були повинні. Не було отже нѣякихъ довѣльностей въ пѣдвысшанію тыхъ повинностей и тягарѣвъ.

Польскій король и рускій магнаты, череняті духомъ релігійнымъ и глубокою побожною, даруютъ адміністраторамъ лат. костелѣвъ села въ давныхъ ихъ границяхъ, зъ усѣма ужитками та правами, які належали имъ самымъ. Мавши такі земскій дѣбра, надані костеламъ, адміністраторы тыхъ костелѣвъ становищемъ суспѣльнымъ окрѣмъ высшего своего стану рѣвнялися дѣдичамъ. До того ще мали вони бѣльше вѣльностей,

якъ инші вольні станы. Вони були вольні вѣдъ усякихъ тягарѣвъ земскихъ и повинныхъ давнымъ дѣдичамъ наданыхъ волостей або королеви, а навѣтъ вѣдъ повинности вѣйскової службы такъ, якъ ихъ біскупы и каноніки. Сей привилей мотивує ті подрѣбні вольности тымъ, що адміністраторъ костела выключно посвятився Богу, настырству душъ и молитвѣ. Король або дѣдичъ записували снопову десятину зъ усякои пашні на своихъ орныхъ поляхъ, и такую жъ десятину вѣдъ своихъ хуторѣвъ, безъ огляду на те, чи ті хуторы були въ рукахъ державцѣвъ. Зъ заведенемъ права тевтоньского и въ загалѣ зъ уладженемъ посѣданя земского въ оселѣ (мѣстѣ або селѣ) черезъ помѣръ и вымѣръ, надавано адміністраторамъ латиньскихъ костелѣвъ ланы (2 або бѣльше) на дворище, поля (утренѣ -- jugera) на засѣвъ, сѣножати, саджавки, десятину зъ млынѣвъ, съ коршмы, зъ спустѣвъ ставѣвъ, вольный врубъ въ лѣсахъ на будѣвлю и на домашній потреби и т. и. Однакѣ жъ кметѣ або мѣщане и кметѣ въ тыхъ селахъ, що належали до якого мѣсточка, мусили достарчувати якыхъ данинъ и то безъ огляду на обрядъ, Поляки и Русины. Всѣ мешканцѣ мѣсточка або села, де заложено костель, давали замѣсть десятины вѣдъ ланѣвъ по мѣрѣ жита и вѣвса. Воевода Станиславъ съ Ходеча перемѣнивъ у Румні празничне дѣдичеви вѣдъ Русинѣвъ повинне на осыщъ, се бѣ то збѣжеву данину и переказавъ лат. костелови. Окрѣмъ того всѣ мешканцѣ, а навѣтъ загородні и комѣрники платили якуюсѣ малу данину въ малыхъ грошахъ и грошикахъ и то такожь безъ рѣжницѣв обряду и роду.

При розмѣрѣ и вымѣрѣ грунтѣвъ въ загалѣ и при уладженю земского посѣданя пѣсля права магдебурского и оселѣ назначенои до заселеня, обдаровувано зарѣвно и вѣйта ланами (звычайно двома), сѣножатею и т. и. Вѣнъ мавъ вольный выпасъ у лѣсахъ паньскихъ або королѣвскихъ, вольный врубъ въ лѣсахъ, вольный ловы, ловлю рыбъ сѣткою въ сумѣжнѣй рѣцѣ. Окрѣмъ того назначено вѣйтови певну часть (6-тый денаръ) съ чиншѣвъ вѣдъ данинъ кметѣвъ або мѣщанъ, съ плодѣвъ землѣ и домашнѣго господарства н. пр. дробу, — (десяту часть), дѣдичеви або королеви вѣдъ кметѣвъ або мѣщанъ повинныхъ, вѣдъ каръ засудженыхъ (третю часть). Вѣйтови назначено коршму, вольный млынъ, або такожь певну часть

съ чиншѣвъ вѣдъ коршемъ, и вѣдъ мѣрокъ меленого збѣжа, на останку певну часть доходу съ парнѣ, ятокъ, фолюшу и вѣдъ иного ремесла. Вѣйтъ бувъ вѣльный вѣдъ усякихъ тягарѣвъ въ грошахъ або въ земныхъ плодахъ; тѣлько админістраторови костела декуда повиненъ бувъ давати якійсь означеный датокъ. Вѣйтъ и админістраторъ лат. костела мѣгъ поселяти на придѣленныхъ ланахъ певну скѣлькѣсть кметѣвъ, що були повиннѣ до робѣтъ и данинъ выключно вѣитови або админістраторови костела та вынятѣ съ пѣдъ усякою иною власти и пѣдданѣ самѣй тѣлько юрѣдикціи вѣита або приходника. Маемо такожь прикладъ, що арцибіекунъ лат. обр. Григорій, утворивши въ своихъ дѣбрахъ вѣйтѣвство, надавъ его своему братови Павлови съ правомъ дѣдичтва и продажи, однако жъ тѣлько за выраженымъ своимъ призволомъ.

Право польске помало вызволювало властника съ февдальныхъ звязкѣвъ, що походили ще съ часѣвъ рускихъ, и перетворювало его въ дѣйстнаго дѣдича, котрого користи и права въ границяхъ дѣдичтва рѣвнялися королѣвскимъ. Такожь и мѣста, навѣтъ пѣсля наданя права магдебурского розвивали въ своихъ границяхъ свои вѣльности въ протягу столѣтій. Користаючи зъ обставинъ бажали мѣста вызволитися вѣдъ тягарѣвъ, що позѣстали съ права руского або польского, хочъ при заведеню права магдебурского, выразно высказано знесене звычайѣвъ рускихъ або польскихъ.

По заведеню права магдебурского звычайно надавали поселенцямъ свободу на менше або бѣльше лѣтъ (8—20) вѣдъ усякихъ чиншѣвъ и тягарѣвъ, пѣсля того, чи поселенцѣ осѣли на „прѣсному грунтѣ“, чи на заростахъ, що мали выкорчуватися. По уилывѣ вѣльныхъ лѣтъ, назначенѣ тягарѣ та повинности опералися почасті на давныхъ февдальныхъ вѣдносилахъ тыхъ осель до короля або панѣвъ. Въ наданяхъ королѣвъ Польскихъ въ протягу двохъ столѣтій посередѣ повѣльного розвитку бачимо тысящій вѣдмѣны. Вызволювали вѣдъ повинностей выпосаженя дочокъ своего дѣдича, его выкупу, наколи попався въ неволю, его пѣдмоги, коли набувавъ дѣбра земскѣй, на останку вѣдъ тягарѣвъ належныхъ первѣстно королеви вѣдъ мѣщанъ и всѣхъ мешканцѣвъ краю, якъ н. пр. будовы и направи замкѣвъ, повинности довозу соли до замку та иныхъ повинностей замковыхъ, пѣдводъ пѣдъ короля та послѣвъ

королѣвскихъ, и десятины (або якоисъ части) зъ рѣль, (се бѣ то плодѣвъ) та робѣтъ мѣщанъ або кметѣвъ. На останку вызволювали вѣдъ усякихъ сихъ тягарѣвъ, крѣмъ пѣдводъ пѣдъ короля та чиншѣвъ, що складали всѣ мѣста замѣстъ подымного до королѣвского скарбу.

Скѣлько жѣ то разъ тутъ зважали на мѣсцевѣ потреби, давнѣ звичаѣ, н. пр. при вимѣрѣ и розмѣрѣ gruntѣвъ та ланѣвъ, зважали на границѣ давнихъ властникѣвъ и сумнѣваюся, що бы нарушувано ихъ безвзглядно.

Докладный збѣръ усѣхъ мѣскихъ фундацѣй подавъ бы намъ не одну цѣкаву подрѣбнѣсть, а та розъяснила бы не одно пытане при вимѣрѣ gruntѣвъ въ такихъ оселяхъ, якѣ бажали розширити, заселити або такожѣ перемѣнити въ мѣсто правомъ магдебурскимъ. Зъ вѣдки появляється по селахъ заселеныхъ на вѣльнѣйшому правѣ стѣлько загородникѣвъ, стѣлько пѣдсадкѣвъ, комѣрникѣвъ безъ землѣ, Русинѣвъ и Полякѣвъ и т. и. ?

Кметѣ и мѣщане, поселенѣ на вѣльнѣйшому правѣ, давали чиншѣ вѣдъ ланѣвъ та горѣдѣвъ, означеныхъ звичайно на копу грошѣвъ, а силачуваныхъ звичайно якъ подымне на св. Мартина. Мѣщане и кметѣ на вѣльныхъ оселяхъ давали крѣмъ чиншѣвъ грошами на бѣльшѣ празники въ роцѣ, н. пр. на Великденъ яйця, на свято Рождества Пр. Б. курята, на Зеленѣ свята, св. Михайла и т. и. каплуны, сыры и иншѣ дашны, що довше задержалися въ мѣстахъ приватныхъ, а пѣзнѣйше устали вѣ мѣстахъ королѣвскихъ. Королѣ при кождѣй годѣ щедро надѣляли свои мѣста новыми свободами, вызволяючи ихъ навѣтъ вѣдъ чиншѣвъ королѣвскихъ и земскихъ, вѣдъ надзвычайныхъ данинѣ на цѣли военнѣ, вѣдъ вѣйскової службы въ часѣ загального ополченя, вѣдъ оплаты мыта королѣвского вѣдъ товарѣвъ, вѣдъ пѣдводъ и т. и. Такѣ повинности назначували королѣ на мѣскѣ потреби н. пр. на скрѣплене мурѣвъ, поставлене мѣскихъ будынкѣвъ. Особливо тодѣ давали королѣ такѣ свободы, коли яке мѣсто збѣднѣло спалене и знищене, по нападѣ Туркѣвъ або Татарѣ.

Що бѣ пѣднести промыслѣ и купецтво въ мѣстѣ, що мало на ново поселитися, заказано крамарювати по сумѣжныхъ селахъ, ставити коршмы, робити солодѣ и выпродувати напитки въ означеныхъ границяхъ мѣста.

При заселеню мѣста або села на вольному правѣ, поселювано пекара и рѣзника, позаякь безъ тыхъ не могло обѣйтися нѣяке и найлихше мѣсточко. Поселювано такожь ковала, ножѣвника, шевця, кравця и иншихъ ремѣсникѣвъ. Сїи ремѣсники жили по мѣстахъ для выгоды и потреби загалу, — по седахъ на вольнѣйшому правѣ для выгоды вѣйта; тому-то выключно вѣйт поберавъ користи вѣдъ ремѣсникѣвъ поселеныхъ у селахъ на вольнѣйшому правѣ.

Такъ наслѣдкомъ численнихъ надань дѣдичамъ, вѣйтамъ и мѣстамъ земскихъ власностей, перейшла велика часть землѣ королѣвскои, а наслѣдкомъ надань и вѣиовань мѣстъ черезъ дѣдичѣвъ, перейшла ихъ часть земскои власности на бѣльше фїзичныхъ або моральныхъ особѣвъ. Такїи розвитокъ назвемо децентралізацію земскихъ вѣдносень. А коли зъ наданемъ землѣ вязалося надане судѣвництва, що выходило вѣдъ короля, то жь разомъ зъ наданемъ землѣ Корона на користь упривилеєваныхъ станѣвъ, се бѣ то дѣдичѣвъ и мѣстъ, зрѣкалася сихъ верховныхъ правъ, якї вѣ кождѣи монархічнѣи державѣ концентруються вѣ монарѣ.

Вже вѣ сѣи розиравъ часто згадувано, що Польскїи королѣ надавали землѣ зъ усѣма володареви принадлежними користями та зъ усякою верховною властю надъ поселенцями середъ границъ наданои осель. Такъ королѣ надавали землѣ правомъ февдальнымъ вѣ границяхъ здавна означеныхъ кѣлькомъ членамъ тои самои родини або такожь поодинокимъ мужамъ съ правомъ дѣдичства на мужеске и жѣноче потомство. Такожь обтяжували наданїи землѣ значными сумами, съ правомъ выкупу, або такожь переказували ихъ у невѣдмѣнну власнѣсть. Одна зъ найважнѣйшихъ атрибуцій власти верховнои, була власть судити, засуджувати и карати всѣ проступки и зброднѣ, именно: убїйства, проливъ крови, вѣдрѣзане членѣвъ, пѣдпалене, злодѣйство. Юрїдикція дѣдича надъ кметями або и вѣйта надъ поселенцями мѣстъ або сѣлъ на вольнѣйшому правѣ, була вѣльна вѣдъ усякого впливу властей и урядѣвъ королѣвскихъ. Тому-то при наданю магдебурского права выречено вызволенѣ осель вѣльныхъ вѣдъ усякою цитаціи, засудѣвъ, каръ грошевыхъ и всякою власти воеводѣвъ, старостѣвъ, управителѣвъ, пѣдручныхъ управителѣвъ та иншихъ урядѣвъ королѣвскихъ, якї тѣлько були вѣ краю.

Таке надане власти, вѣдповѣдне конституціямъ, що рѣвняли Литву съ Польщею, выразно высказане въ усѣхъ майже даровизнахъ земель и волостей, у всѣхъ наданяхъ права магдебурского и поселеняхъ давныхъ волостей на вѣльнѣйшому правѣ.

Дѣдичь въ оселяхъ на польскому правѣ, а вѣйтъ въ оселяхъ на правѣ тевтоньскому, мавъ цѣлковиту судову власть въ границяхъ точно означеныхъ свого вѣйтѣвства, (се бѣ то тои осель, якѣи надане право магдебурске). Администраторъ костела лат. обр. выконувавъ судову власть надъ кметями, поселеными на ланяхъ, звычайно придѣленыхъ костелови при заложеному вѣйтѣвству.

Тѣлько sprawy надъ земскимъ дѣдичтвомъ кметѣвъ належали передъ королѣвскѣи суды. Тымъ способомъ обезпечено кметеви землю, яку вѣнъ управлявъ въ потѣ свого чола,— але кметя вѣддано дѣдичеви, а справу надъ утѣкачами або снѣймаными кметями переказано колегіальнымъ судамъ городскимъ, якъ бы одну зъ найважнѣйшихъ засадъ праводавства краєвого.

Въ мѣстахъ королѣвскихъ бѣльшого объему, надѣленыхъ правомъ магдебурскимъ и властею судовою, судили и засуджували суды колегіальнѣи, званѣи лавами;— иншѣи мѣста дѣлили власть судову зъ вѣйтами.

Въ оселяхъ на мѣскому грунтѣ орудувавъ мѣскими справами снѣбно зъ мѣщанами ляндрѣйтъ, именованъи вѣйтѣмъ. Зустрѣчаемо такожъ чимало рѣжницъ у вѣдкликуваню або такожъ приналежности судѣвъ непосредныхъ высшимъ властямъ и судамъ. Король Казимиръ надае мѣсту Ряшеву и цѣлому Ряшѣвскому повѣтѣи право магдебурске, що бѣ сей повѣтъ скорше и певнѣйше заселити, задержуе суды надъ вѣйтѣмъ собѣ, се бѣ то королеви и его намѣстникови, а коли бѣ вѣйты недбало судили sprawy звычайнѣи, признае судъ дѣдичеви. Звычайно вѣйтъ вѣдповѣдавъ дѣдичеви, а дѣдичь королеви. Въ обохъ случаяхъ на жалобу стороны интересованѣи, вѣйтъ завѣзванъи письмомъ съ печатею короля або дѣдича, бувъ обовязанъи ставитися передъ судъ. Сей судъ бувъ колегіальнѣи, зложенъи зъ шести присяглыхъ вѣйтѣвъ тои самои осель, а имъ проводивъ повномочникъ дѣдича.

Мабуть сей способъ апелляціи розвинувся пѣзнѣйше пѣсля взбрця апелляціи мѣстъ на Руси и въ Польщѣ, надѣленыхъ

правомъ магдебурскимъ. Мѣста на Руси, надѣленіи правомъ магдебурскимъ, вѣдкликувалися спершу за границу до Магдебурга и мусили робити на те великіи наклады. Тому постановивъ Казимиръ В., що бы вони вѣдкликувалися до судѣвъ коллегіальныхъ, зложеныхъ съ королѣвского заступника (адвоката) и 7 репрезентантѣвъ найзнатнѣйшихъ мѣсть Малополющи.

Мѣста на Руси, звязаніи вже своими купецкими зносинами зъ Львовомъ, якъ се дальше выкажемо подрѣбно, були обовязаніи въ труднѣйшихъ пригодахъ вѣдноситися о розсужденѣ до лавы судовои того гѣрода.

Справы земскіи йшли на Руси вѣддавна своимъ предкѣвскимъ звычаймъ. Сіи sprawy належали передъ суды земскіи коллегіальніи а ихъ рѣшавъ королѣвскіи повномочникъ съ пѣдмогою землянъ, (се бѣ то довѣрочныхъ мешканцѣвъ) на пѣдставѣ писаныхъ грамотъ и зѣзнанія старыхъ вѣры достойныхъ свѣдкѣвъ. Судѣвництво на Руси зберегло и въ пѣзнѣйшихъ часахъ свои властивіи, кравіи прикметы, хочъ по зрѣвнаню Земель Рускихъ що до права въ Бдльнѣ въ багато справахъ подѣбно до судѣвництва иншихъ Земель Польщи. Ще за часѣвъ Владислава Опольского р. 1377 бувъ для Руси загальний судіи рускій. Пѣзнѣйше, пѣсля зрѣвнанія Земль Рускои зъ иншими Землями Рѣчи посполитои, суды на Руси рѣжнилися вѣдъ иншихъ судѣвъ въ Рѣчи посполитѣй. Въ Польщѣ земскіи суды были окружными и судили тѣлько sprawy своего округа, мѣжь тымъ суды земскіи на Руси, хочъ установленіи для поодинокихъ Земель, брали участь вразѣ зъ городекими та старостиньскими урядами въ зѣздахъ генеральныхъ, що вѣдбувалися по кѣлька разѣ до року въ назначеныхъ речинцяхъ у головнѣйшихъ городахъ того самого воеводства. Вѣдповѣдно до тои ustawy, властивои Землямъ Рускимъ, до обягу справъ, придѣленыхъ юрисдикціи зѣздѣвъ генеральныхъ, належали окрѣмъ справъ кримінальныхъ такожъ sprawy земскіи, н. пр. sprawy про опѣкунство (patronatus) надъ монастырями, суперечки про дѣдичтво, про земске майно и т. и. На останку суды на Руси, якъ и въ иншихъ земляхъ тогочаснои Рѣчи посполитои, почали въ собѣ концентрувати всяке житѣ публично. Всякіи sprawy бѣольшои ваги и чинности публичніи, що мали значѣне для потомства, заносили передъ городскіи або земскіи суды, втягали ихъ въ акта

тыхъ судѣвъ и такъ старались забезпечити ихъ для памяти потомства и надати характеръ публичный.

Хочь власть судова перейшла зъ рукъ короля на дѣдичѣвъ, вѣйтѣвъ та мѣста, хочь въ найважнѣйшихъ справахъ судили суды коллегіальнѣй, що вѣдбувались правильно, королеви, яко жерелу цѣлого судѣвництва, позбѣстала ще велика власть судова надъ мешканцями краю. Король, приѣжджаючи на Русь, бувъ обов'язаний судити въ найважнѣйшихъ справахъ, де ходило о жите, майно та особисту свободу обжалованого. Се належало вже до основнихъ законѣвъ краевыхъ, що король и въ такихъ случаяхъ выдававъ засудъ спѣльно зъ судомъ зложенимъ съ краянъ, та поручавъ имъ дальше веденє королѣвскихъ судѣвъ по вѣдѣздѣ своѣмъ съ краю надъ незалагодженными ще справами, выключно до него принадлежними. До побору фертонѣвъ або надзвычайныхъ податкѣвъ, наложеныхъ провінціональными станами задля потребъ вѣнскихъ, именовано повномочника королѣвского. Такимъ повномочникомъ для Земель Рускихъ и иншихъ Земель Малопольской провінціи бувъ р. 1472 Петро Санчигневскій съ Пацанова. Королѣвскій повномочникъ накладавъ черезъ каштеляна, судію або пѣдсудію грошеві кары на неуплачующихъ данинъ той Землѣ, де перебувавъ и обтяжувавъ або конфіскувавъ ихъ земске майно, або такожъ каравъ непокорныхъ темницею. Приѣздъ такого королѣвского повномочника для побору фертонѣвъ мусивъ бути дуже грѣзньый для мешканцѣвъ. Вѣнъ каравъ съ пѣдмогою сихъ урядникѣвъ не тѣлько тыхъ, що не заплатили данины, але мавши власть судити, засуджувати и карати смертю, прослѣдувавъ зброднярѣвъ и тыхъ, що непокоили публичный порядокъ або такожъ давали публично згѣршенє, а коли доказано имъ вину, засуджувавъ въ имени короля навѣтъ на смерть. Окрѣмъ того для розсуженя справъ бѣольшой ваги зѣвздивъ до Земель Рускихъ по кѣлька разъ королѣвскій посоль—судія генеральнѣй, що бѣ вѣдбувати генеральнѣй суды. Мѣста та оселѣ въ загалѣ були обов'язанѣ того посла удержувати, та давати єму для потрѣбнои ѣзды такъ званѣй пѣдводы.

Податокъ, що походивъ съ повинности удержуваня пословъ королѣвскихъ, якѣ приѣздили на суды генеральнѣй, звався „столове“. Въ оселяхъ приватныхъ на правѣ магдебурскому вѣддавали сей податокъ дѣдичевѣ, яко верховному судіѣ вѣольной

оселѣ, бо єму було вѣльно апеляційнї суды або самому выконувати, або такожь повѣряти своему повномочникови.

Пѣсля роздѣлу такихъ чинностей и власти судовои пытаємося, що жь на останку зѣстало старостѣ зъ его первѣснои власти судовои и полїтичнои, що вѣнѣ дѣоставъ вѣдѣ короля яко намѣстникъ королѣвскїй? Що зѣстало зъ давныхъ звичаївъ и правъ судовыхъ съ часѣвъ давнѣйшихъ, переказаныхъ потомству, мовѣ бы вѣ спадщинѣ ще й по заведеню нового права польского або магдебурского, котрымъ власть судова королѣвска була децентрализованана? Отже староста выконувавъ та вводивъ вѣ жите все за суды коллегїальныхъ судѣвъ. Якъ дѣдичь судивъ у дѣдичныхъ волостяхъ, або вѣйтѣ вѣ границяхъ своего вѣйтѣвства, такъ староста — вѣ значныхъ ще дѣбрахъ, якї позѣстали Коронѣ пѣсля надань и даровизнѣ королѣвѣ яко дѣдичѣвъ Руси, непосредно пѣдѣ зарядомъ старостѣвъ, або вѣ королѣвщинахъ, се бѣ то дѣбрахъ, що у фїнансовому взглядѣ, се бѣ то що до доходѣвъ королѣвскихъ були пѣдѣ зарядомъ державцѣвъ. До старосты належали такожь справы передмѣщанѣ осѣлыхъ на грунтахъ замковыхъ мѣстъ и оселѣ королѣвскихъ, надѣленныхъ правомъ магдебурскимъ.

На останку старостѣ позѣоставъ судѣ надѣ иновѣрцями; опѣсля, здається, вѣддали его вѣйтови, однако жь зъ застереженѣмъ всякихъ судовыхъ оплатъ та звичаївъ, що походили зъ давного руского права. Иновѣрцѣвъ же, переважно Русинѣвъ, власне тому выключено вѣдѣ усякихъ свобѣдъ та користей, якї выплывали зъ магдебурского права *).

Дѣялося се мимо выразного застереженя, умѣщеного майже вѣ кождому наданю права магдебурского, що осѣ-то зъ заведенѣмъ того права повиннї уступити всякї права, якї походять зъ руского або польского права. Русины, Вѣрмене и Жиды пѣдѣ высокимъ замкомъ у Львовѣ, яко первѣстна найдавнѣйша оселя, належали пѣдѣ юрїдикцію старосты. Русины, Вѣрмене та Жиды у Львовѣ, середѣ самого мѣста, на-

---

*) Грамота срекційна вѣйтѣвства у Вербѣжѣ 1427 р. надає се вѣйтѣвство жидови Волчкови съ полнымъ правомъ судѣвництва надѣ поселеными тамъ кмѣтями, тѣлько зъ выимкою католикѣвъ. При наданю свобѣдъ мѣсту Бужкови р. 1411 документомъ вѣ Сокалѣ выданнымъ застережено выразно, „що вѣ мѣстѣ нѣякїй Русинъ не може варити напитокѣвъ и робити солоду“.

дѣленого правомъ магдебурскимъ, задержали зъ особливои ласки королѣвскои свое судѡвництво. Имъ було вѡльно выточувати sprawy передъ своими судами пѡдъ проводомъ мѣского вѡйта, або такожь удаватися до права магдебурского. Въ королѣвщинахъ, въ добрахъ дѣдичныхъ особѣхъ приватныхъ, въ осадахъ на вѡльнѣйшому правѣ и въ мѣстахъ, мѣсточкахъ та селахъ заселеныхъ пѡсля давного права, судили Русинѡвъ старосты, дѣдичѣ, та вѡйты. Русины платили такожь вѡдъ каждой судовои присяги, вѡдъ судового розвязаня подружа такъ званого розпусту, вѡдъ погодженя сторѡнѣхъ спорныхъ передъ судомъ або „мирового“, и т. и.

Мужѣ надѣленѣи землею прѣимали всякѣ тягарѣ та повинности, вѡдъ якихъ вызволено ихъ въ протягу столѣтѣй, були на останку обовязанѣи тѡлько до подымного та до службы вѡйсковои. Службу вѡйскову повнили съ титулу февдального посѣданя и выступали въ поле на кожде загальне ополчене ухвалене та оголошене въ Земляхъ Рускихъ. Мѣста и вѡйты вѡльныхъ осель и надѣленѣи землею на власнѡсть дѣдичну або такожь досмертно, прѣимали вразѣ съ користями земскими и властею такожь повиннѡсть служити въ кождому загальному ополченю. Сей обовязокъ розтягався на нихъ самыхъ и на цѣле потомство, якъ довго держало надану землю и власть. Тѡлько костель обр. лат., капѣтула и бѣскупы, а такожь усѣ добра монастырскѣи, именно Францѣшканѡвъ и Домѣниканѡвъ, зъ выняткомъ подымного були вѡльнѣи вѡдъ усякихъ февдальныхъ повинностей, отже и вѡдъ службы вѡйсковои. Вѡйты въ оселяхъ, приналежныхъ костеламъ рим. кат., запѡзванѣи сторонами интересоваными, вѡдповѣдали передъ судомъ арцибѣскупа або адмѣнистратора его двору, домѡвника або офѣцѣяда. Такъ само вже съ титулу права канонѣчного, на яке перенесено всѣ добра костельнѣи, були вони вѡльнѣи вѡдъ службы въ загальному ополченю и повнили мабутъ ту саму службу своимъ бѣскупамъ. Грамоты, що вызволяли добра костельнѣи вѡдъ службы вѡйсковои, не высказують выразно, кому вѡйты дѡбрѣ костельныхъ були повиннѣи службу вѡйскову. Съ того вносимо пѡсля аналогѣи, що вони повнили ту службу особамъ, якѣ держали та користувалися добрами костельными и ихъ правнымъ наслѣдникамъ. Сю гадку попереа ерекцѣя вѡйтѡвства зроблена на дѡбрахъ костельныхъ славнымъ арцибѣскупомъ Григорѣемъ зъ

Сянока. Ерекція wyraзно застерѣгае, що бы братъ арцибіскупа и его правнїй потомки, або тї, що куплять се вѣйтѣвство, були повиннї до служби лицарскои арцибіскупови и его наслѣдникамъ. Здається, що съ пѣдмогою сихъ лицарѣвъ ему повинныхъ Григорїй зъ Сянока р. 1474 такъ славно оборонивъ противъ Татаръ мѣсточко Дунавѣвъ, принадлежне до дѣбръ столовыхъ арцибіскупа.

Службу вѣйскову въ загальному ополченю вѣдправляли въ пригѣднѣй збрѣ: пѣшїй ратищемъ (hasta) або стрѣльць (на коняхъ), або зъ самострѣломъ, се бѣ то машиною военною (запряженою такожъ конемъ). Окрѣмъ того достарчали возѣвъ зъ запрягомъ, зъ вѣзникомъ и зъ усякимъ до полѣвого походу потрібнымъ запасомъ. Надѣленї одною властю, були повиннї до вѣйскови служби звычайно зъ однимъ ратищемъ и однимъ лучникомъ. Така повиннѣсть повтаряється переважно въ грамотахъ, якими надавано землю, але заразомъ вызволювано вѣдъ усякихъ иншихъ февдальныхъ тягарѣвъ зъ выимкою подымного та служби вѣйскови въ загальному ополченю земскому. Въ наданяхъ на давному правѣ февдальному, коли воно ще вкладало и иншї тягарѣ, належнї спершу вѣдъ мешканцѣвъ земскихъ якого повѣту, та при ерекціяхъ осель на правѣ магдебурскому естѣ бѣльше рѣжнородности що до скѣлькости и роду достарчуваного жовнѣря, або запасѣвъ военныхъ. Обшаръ наданой землѣ або такожъ сполученї зъ ви посѣданемъ бѣльшї або меншї користи були тутъ мѣрою. Такъ Сѣниньскї надѣленї мѣстомъ Олеськомъ вразъ съ повѣтомъ р. 1432 були повиннї на кожде загальне ополчене ставити 4 ратникѣвъ зъ списою и 4 лучникѣвъ. Васько Таптукевичъ дѣставши вѣдъ короля Владислава Ягайла просторї дѣбра въ рѣжныхъ повѣтахъ р. 1416, повиненъ бувъ достарчати 6 лучникѣвъ кѣнныхъ и 6 ратникѣвъ до загального ополченя Рускихъ Земель Дякъ Сїенко зъ наданой землѣ и монастыря Созаня мавъ служити зъ двома лучниками р. 1396, а дякъ Лїанъ вразъ зъ братами зъ села Голыня, наданого р. 1491. Два брати, надѣленї Ягайломъ р. 1395 Крушельницею въ Тустаньскому повѣтѣ, повиннї були служити съ трема стрѣльцями. Надѣлений досмертно волостю Яблонова, повиненъ бувъ самъ и его наслѣдники, служити зъ ратищемъ та двома лучниками поки сеи волости не выкупить король або его заступники. Вѣйтѣ

въ дѣлахъ частныхъ служили въ загальному ополченю за своихъ дѣдичѣвъ або разомъ зъ ними. Мѣсто Ярославъ достарчувало воза о чотырѣхъ коняхъ зъ вѣзникомъ, добре наладованого живностью. Не маємо доволѣ грамотъ въ цѣлѣи ихъ основѣ и въ повному змѣстѣ, тому й не можемо близше означити загальнои нормы въ тому взглядѣ для мѣстъ або осель на вѣльнѣйшому правѣ. Маємо прикладъ, що жида Волчка зъ наданемъ ёму вѣитѣвства въ оселѣ Вербѣжѣ, що вѣнтъ ново поселивъ, вызволено вѣдѣ доставы самострѣлу або машины военной та особистои службы вѣйсковои. За те вѣнтъ бувъ повиненъ достарчити доброго коня въ цѣнѣ 3 кѣпъ сребныхъ грошѣвъ на кожде загальне ополчене. Въ иншому случаю дѣдичъ разомъ зъ вѣитомъ ноносятъ тягарѣ военнѣи на выправу самострѣлу и военного воза зъ запрягомъ та припасѣвъ военныхъ, а осадники були повиннѣи достарчити дѣдичеви и вѣитови „вырядъ“, се бѣ то датокъ для военного походу.

VI.

Польскѣи королѣ, або за ихъ приводомъ магнаты засновували мѣста и означували границѣ, по за котрыми заказували крамарювати всякими товарами. Тому-то сумѣжнѣи села мусили въ мѣстѣ купувати предметы, потрѣбнѣи до господарства та особистого ужитку. Тутъ скуплялися и ремесла, отже ремѣсники осѣдають тѣлько по селахъ на вѣльнѣйшому правѣ. При надаваню права магдебурского признавано въ певно означеныхъ границяхъ яко выключне право громады мѣскои, робити солодѣ и варити напитки та ставити коршмы. Такожъ и Львѣвъ, сей головнѣи гѣродѣ Земель Рускихъ, вѣнованнѣи Казимиромъ В. р. 1356 и Владиславомъ Опольскимъ р. 1372 сумѣжною землею, здовжѣ рѣки Полтвы, вымѣреною на франконьскѣи ланы, мавъ докладно означенѣи границѣ. У Львовѣ жили вѣльнѣи мѣщане и передмѣщане, свои и гостѣ, христѣяне, Жида и музулмане, Русины, Поляки и Нѣмцѣ, католики и православнѣи. Пѣдѣ высокимъ замкомъ, здається недалеко костела св. Яна, вѣдѣ непамятныхъ часѣвъ сидѣли Русины, Вѣрмене та Жида. Иншѣи мѣста двигалися промысломъ та крамарствомъ, скупляючи ёго съ цѣлои околицѣ въ своихъ тѣсныхъ грани-

цяхъ. Такъ само и Львовъ двигався коштомъ своихъ перед-мѣщанъ, поселеныхъ вѣдъ вѣкѣвъ на грунтахъ замковыхъ пѣдъ пѣсковою горою, коштомъ цѣлои околицѣ, положенои поза обсягомъ того гѣрода, на останку, и то далеко въ бѣльшихъ размѣрахъ, коштомъ усѣхъ мѣсть, положеныхъ у Рускихъ Земляхъ. На пѣдставѣ давныхъ привилеѣвъ королѣвъ Казимира, Людвика и Ядвиги, мусили купцѣ всѣ товары зъ якихъ будъ сусѣдныхъ краѣвъ або околицъ Земель Рускихъ дорогами докладно означеными спроваджувати напередъ до Львова и тутъ складати. По иншихъ мѣстахъ въ Земляхъ Рускихъ мали бути товары проваджені гостинцями докладно означеными та выставлені пѣдчасъ перевозу черезъ дотычне мѣсто тамошнимъ мѣщанамъ для свободного покупу. Такъ само и товары згромаджені до Львова выставляли тамъ за для свободного покупу черезъ певный означеный часъ (звычайно чотырнайцять днѣвъ). Позѣстальный засѣбъ вѣльно було вывозити до вѣльно въ усякѣ стороны не скорше, якъ пѣсля означеного речинця. Наслѣдкомъ того основного закону, що тыкався властиво тѣлько Львова, а въ дѣйстности уладжувавъ усякѣй оборотъ внутрѣшнѣго и заграничного купецтва Земель Рускихъ, та скуплявъ увесь рухъ оборотовый заграничныхъ и краевыхъ товарѣвъ у Львовѣ, сей гѣродъ взнѣсся у тѣй добѣ до великои матеріальной, промысловои, а посередно и умысловои потуги. Львовъ бувъ у купецкихъ звязкахъ зъ далекими землями сходу и заходу, мавъ черезъ Волощину, пѣдвластну Коронѣ польскѣй, вѣдкрыту дорѣгу на схѣдъ и до Чорного моря, користавъ съ привилеѣвъ, що выеднали королѣ Польскѣй у Турецкихъ султанѣвъ для всѣхъ мешканцѣвъ и Земель давной Рѣчи посполитои, на останку выеднавъ собѣ вѣдъ Волоскихъ воеводѣвъ мытовѣй вѣльности и пѣльги та призвѣлъ утримувати въ Сучавѣ велику купецку госноду и т. и. Тымъ способомъ загорнувъ Львовъ черезъ своихъ промысловыхъ та поворотливыхъ чужоземцѣвъ, имѣнно Нѣмцѣвъ та Вѣрменъ, все купецтво и бувъ посередникомъ въ перевозѣ товарѣвъ на великѣй размѣры зъ далекыхъ сторѣнъ сходу до вѣддаленыхъ мѣсть заходу.

Зѣ Львова спроваджували до Волощины задля продажи гуртовнои вырѣбы промысловцѣвъ нѣмецкихъ: косы, ножѣ, плуги, поясы, сукно, полотно, а зъ Волощины провадили до Львова худобу, конѣ, вѣвцѣ, вивѣрки, шкѣры, зъ Семиграду

черезъ Волощину топлене сръбло, вѣскъ, куны. У Волощинѣ набували такъ званый товаръ татарскій: перецъ, кадило, цитрины, мальмазію, шовковій матеріи, окрасы шкѣряннїи для коней, ковры, — до Браилы ѣздили по рмбы. Торги волами и худобою, що вели купцѣ львѣвскїи, простягалися и поза границѣ Волощины въ дальшїи краѣ Сходу. Тамтуда наибѣльшь здається Вѣрмене, набувши худобу на Волощинѣ, вели еѣ, а такожъ спроваджували еѣ до Львова. Мыто оплачувалося въ головныхъ мѣстахъ купецкихъ въ Сучавѣ, Серетѣ, Чернѣвцяхъ, Рыбнику и т. и. при вывозѣ и привозѣ товарѣвъ промысловыхъ, якъ и сырыхъ плодѣвъ. Згадують наибѣльшь про нѣмецкїи та вѣрменскїи возы, се бѣ то Вѣрменѣ и Нѣмцѣвъ, що привозили товари до Волощины. Вино спроваджувано впростѣ зъ Угорѣ просмыками карпатскими, н. пр. до Сянока, Коломыѣ. Зъ найважнѣйшихъ плодѣвъ краевыхъ перевозили сѣль, пашню, начине. И сїи товари складали, окрѣмъ складѣвъ н. пр. для соли въ Городку и Белзѣ, наибѣльшь у Львовѣ, и зъ вѣдси вывозили ихъ за границу. Здається, що се не спиняло мѣжь суевѣдными мѣстами купецтва, тѣлько мѣстамъ, положенымъ на схѣдѣ вѣдѣ Львова не було вѣльно непосредно крамарювати зъ мѣстами на захѣдѣ вѣдѣ Львова, навѣтъ пѣдчасъ ярмаркѣвъ.

Здається, що королѣ Польскїи вже рано давали пѣльги декуда въ користь поодинокихъ мѣстѣ. Такъ н. пр. мѣсту Сянокови та Кросну було вѣльно непосредно черезъ Змигородѣ и Кракѣвъ провадити товари до Шлеска и Мазовїи. Тутъ бо въ Сяноцѣ скупилося купецтво Пѣдгѣоря такъ, якъ въ Коломыѣ купецтво Покутя*). Купцѣ еѣ Коропця, Коломыѣ, Снятина провадили сѣль и иншїи товари на Пѣдѣлѣ черезъ Коломыю.

Своими вѣдносинами и поселенями купцѣвъ зъ далекихъ сторѣнѣ, Львѣвъ бувъ посередникомъ купецтва мѣжь Сходомъ а Заходомъ и на тому звязку головно операвъ свѣи матерїальнїи бытѣ. Тому бачнымъ окомъ слѣдивъ Львѣвъ за всякими зворушеннями, що именно въ ту добу вѣдбувалися на Схѣдѣ и могли захитати еѣ купецкїи вѣдносины. На вѣдгомѣнѣ завоѣваня Цар-

*) По куземъ у ширшому значѣню звали пѣльий простѣръ на полудни Днѣстра ажъ по Карпаты, — а въ тѣснѣйшому кутѣ мѣжь Черемошемъ а Прутомъ. Пѣдѣлемъ зветься весь простѣръ землѣ на схѣдѣ рѣки Стрыпы положенїи. Пѣдгѣоремъ зветься часть Галичины на захѣдѣ Покутя, що операеться о горы Карпаты.

городу р. 1453 и города Кафы Турками р. 1475 скрѣпляе Львѡвъ свои твердинѣ, буде нові башты, або розширюе давнѣйше збудовані. То жь и не диво, що при сѣй бережливости та бачности своихъ мешканцѣвъ, при дбалости громадскихъ мѣскихъ урядѡвъ, именно такъ званыхъ консулѣвъ, людей розумныхъ, наибѡльш Нѣмцѣвъ, рознеслася далеко и широко въ краю и поза границѣ слава про богацтва и чесноту мѣщанъ того гѡрода, про безпечнѡсть и певнѡсть, якои уживали особы и майно въ добре укрѣпленому гѡродѣ при солідарности мешканцѣвъ. Тому-то мешканцѣ Царгорода пѡсля упадку того мѣста въ руки Туркѡвъ глядѣли тутъ захисту та за даною порукою тутъ лишилися. Тому купцѣ зъ сихъ двохъ краѣвъ, Бесарабіи та Волоцины, задля дорѡгъ конечныхъ орієнтальному купецтву, поселяються у Львѡвъ та будують на мѣскѡй території свои господы. Тому-то за частыхъ нападѡвъ татарскихъ багато народу сѣльского гурмою збѣгалося до Львова, шукаючи тутъ захисту. Мабуть Львѡвъ дававъ имъ красцу поруку безпечного захисту, якъ инші мѣста краєві або замки, куда пѡдчасъ нападѡвъ Татаръ утѣкала наибѡльше шляхта, або такожъ въ дуги, лѣсы, печеры, куда селяне звичайно втѣкали передъ надходячимъ ворогомъ.

Може наслѣдкомъ сихъ купецкихъ звязкѡвъ та заможности Львѡвъ прирѡвнювали тодѣ до буйнои оазы середъ стѣну, такъ бувъ двигнувся понадъ инші мѣста въ краю та понадъ оселѣ въ загалѣ, бо скуплявъ у себе весь оборотъ грошевий. Такъ и въ стратегічному взглядѣ рѡвнявся найсильнѣйшимъ, нездобутымъ твердинямъ Европейскимъ; бо коли пѡдчасъ нападѡвъ безлѣку ворогѡвъ, Волохѡвъ, Татаръ и Туркѡвъ на край р. 1498, згорѣли майже все мѣста и мѣсточка Рускихъ Земель, самъ Львѡвъ вѡдперѣ уеякѣ напоры ворогѡвъ такъ, що вони, вѡдступивши вѡдъ мѣста понѡдналювали передмѣстя и такъ заспокоили свѡй гнѣвъ и дике чутѣ пѡмсты ще хижѣйшимъ способомъ у сумѣжнѡй околицѣ.

Черезъ надане дѡбрѣ земскихъ зъ властею та судѡвництвомъ утворилися два станы — кметя залежного и свободного, що користувався всякими правами обывательскими шляхтича. Наданѣмъ праца тевтоньского або волоского оселямъ, зложено вѡдносины мѣжъ пѡдданымъ а паномъ, однако жь про те зновъ земля и власть перейшла на вѡйтѡвъ и особы моральні.

Настае памятнае з'явішце ў гісторыі краевой. Вольны стань шляхты, надзленены землею і властаю, мало що залежны вёд короля, розпадаецца тым самым і роздробляецца аж на адзінца. Сей стань не можа сярэдзь себе знайсці падпоры і звязі, скупляецца около Львова, заключае съ тымъ городомъ примире, глядзіць і находзіць тутъ безпечнась особы і майна, а то переважно передь элементамі дэструкцыйнымі, що вытворіліся ў краю сярэдзь шляхты. Товары краевы і заграничны перевозены бітымі шляхамі краевымі. Выбрано мыта корольскаго, практыковані ще за Казимира В. Якъ выключна власть і судавніцтва надъ кметемъ, такъ і вызволене купецтва вёдъ усякіхъ мытъ несправедлівыхъ, новыхъ, безъ правнай пдставы, належало до основныхъ свабодъ, якімі король Казимиръ IV. р. 1456 абдарыў Рускі Земль за оказану вёрнась і послухъ. Такожь заказъ перевозу товаровъ дорогамі правомъ не прыпісанымі помешчано мѣжъ законамі основнымі. Хто бокуваў вёдъ прыпісаныхъ дорогъ, що вель звычайно черезъ мѣста, тратыў за кару товары. Съ часомъ вызволене вёдъ корольскіхъ мытъ і всь перевозені плоды домашній шляхты, поселеной на селѣ, н. пр. збѣже.

Мѣсто Львова, вызволене вёдъ усякаго околичнаго несправедліваго мыта, заведеного по смерці Казимира В., умѣло користаці съ побыту свохъ монарховъ на Руси і зыскувало оденъ прывілей за другімъ, що вызволяў вёдъ мытъ краевыхъ і вёдъ усякіхъ перепонъ, які спынялі купецтва.

Монеты, якімі купчылі, булі всьлякі. Згадуецца про рубль, се бѣ то срѣбло краіне псля певной вагі безъ монетнаго штемпля — зъ дробною монетою грошѣв (здаецца рускіхъ), і тымі то грѣшмі плачано мыта за товары ў Сучавѣ, Серетѣ і Чернівцяхъ. У краю вымѣрювано вѣдсоткі съ чиншѣв і карѣ засуджэныхъ на денары, а те означуе або грѣшь шырокі праскі, або такожь малу дробну адночную монету. Окромъ того згадуецца про шелюги, грошкі та грывны рускі *).

*) Меншою дробною монетою булі „obuli“, здаецца та сама, що „solidi“ срѣбні дробні грошы, а можа і мѣдны, біты ў львоўскай монетарні. Пять оболѣв мали меншу вартѣсть якъ оденъ шырокі грѣшь. У прывілею Жыгмонта I, даному мѣсту Львову, згадуецца про денары. На оденъ грѣшь ішло 18 денаровъ.

Доси не маємо показовъ окремої рускої монети битой за Рускихъ князвѣвъ, а споминка про рускїй гривны и грошики доказує тѣлько, що гроши, уживанї ще довго за Ягайловичѣвъ числено на руску стопу. Були то гроши: чeskї, польскї и рускї або подѣльскї, битї у Львовѣ за Польскихъ королѣвъ за часѣвъ Казимира В. ажъ до року передъ смертю Владислава Ягайла, до конституціи въ Ђдльнѣ.

Грошѣ праскї широкї — грошѣ рускї або львѣвскї, такожъ подѣльскими грошами званї и грошики польскї або такъ званї квартники, що йшло ихъ чотыри на скоецъ або на два великї грошѣ, значили и рѣвняли взаимно на стопу польску, руску або чesку. Пѣсля стопы чesкой числено грошѣ на копы (sexagīnae по 60, пѣзнѣйше по 70 штукъ); пѣсля стопы польской числено 48 широкихъ грошѣвъ на одну гривну. Руска монета, се бѣ то гроши битї на Руси за Польскихъ королѣвъ вѣдѣ Казимира В. до Владислава Ягайла включно, була бита зъ лучшого сребла, тому-то була цѣннѣйша, якъ грошѣ праскї були цѣннѣйшї вѣдѣ грошѣвъ польскихъ. Тому-то при купнѣ и продажи гроши одного роду рѣвняли додаванемъ або вѣдниманемъ грошемъ иншого роду, и такъ сироваджували до загальної ваги. Сею загальною вагою була гривна, се бѣ то фунтѣ, що складався зъ 32 лутѣвъ. Гривна руска мала въ собѣ пѣсля повгородской мѣры 96 частей золотникѣвъ. Окрѣмъ пѣвгрошиковѣвъ рускихъ въ обѣгу були мѣдянї гроши дробнї, выключно Рускимъ Землямъ властивї и вразѣ съ пѣвгрошами въ львѣвскѣй монетарнѣ битї. Выимково згадують такожъ про золотї гроши угорскї, фльоренами званї.

Продажъ земского майна вѣдбувалася монетою на Руси звычайною, пѣзнѣйше обчисленою на польску стопу, се бѣ то по 48 грошѣвъ на гривну. Въ р. 1386 продано село Зарудцѣ и дворище Продримѣхи за 70 копѣ грошѣвъ монеты звычайной на Руси. Въ р. 1410 продано Черепинѣ за 100 гривенѣ монеты польской. Въ р. 1488 продано село Оженьско за 179 гривенѣ польской монеты. Королѣ обтяжували поодинокї села звычайно по 100 гривенѣ польской монеты; такъ обтяжено Яблонѣвъ и Пѣдгайцѣ р. 1416 за Владислава Ягайла, такъ Золочѣвъ, Кагуѣвъ р. 1443, за Владислава Варненского.

Маємо прикладъ переносинѣ довшной сумы зъ одного села на друге та обдовженя въ той способѣ села Яблонова 250

гривнами монеты польскон. Окрѣмъ монеты уважано яко майно оборотове конѣ; такъ н. пр. Домініканы продають р. 1476 пять дворищъ въ Мервицяхъ за 70 гривень польскихъ и 30 штукъ стадины. За Ягайла окрѣмъ коней и лошаць творили ще й сръбнїй хресты майно, якимъ вырѣвнювали подѣль земскихъ дѣбрь мѣжь членѣвъ родини.

Сѣножати и поля мѣрили на утренѣ (jugera) пѣсля мѣръ высѣву, такожь на пѣмецкїй ланы, збѣже на мѣрки (truncus) або чвертки,—здається, що три чвертки рѣвнялися мѣрѣ (truncus). Милѣ були однаковї якъ теперѣшнїй польскїй.

Фізіономія краю, въ прикладѣ до теперѣшнѣя, була въ багато речахъ вѣдмѣвною. Тамъ, де нынѣ мѣсто Тернопѣль, були ще пустї поля Социльче, на мѣсци мѣста Станиславова було село Заболоте, Золочѣвъ, Жовква и Бережаны були ще селами, на Подѣлю не було ще мѣста Чорткова и Залѣщикъ. Усѣ майже бѣльшїй мѣста схѣднои Галичины Польскїй королѣ обняли пѣсля Рускихъ князѣвъ, надаючи имъ право магдебурске. Зъ мѣсть на Рускѣй Землѣ, занятыхъ Казимиромъ В., загинуло безъ слѣду тѣлько мѣсто Тустань. За те повстали иншї новї мѣста.

Городы, занятї Казимиромъ В., дѣстали право магдебурске въ сто пятьдесяти рокахъ до кѣнця пятнайцятото ст.: окрѣмъ Львова, Черемышль, Сянокъ, Галичь, — а на Подѣлю окрѣмъ Каменця, Червоногородъ, Теробовля,—въ Землѣ Белзкѣй, Белзъ та Бускъ. Польскїй королѣ застали на Руси багато городѣвъ, хочъ нема выразнои споминки, коли ихъ заняли, ажъ при надѣленю ихъ правомъ магдебурскимъ. Осѣ тї мѣста: Коломыя, Стрый, Дрогобычь, Самбѣръ, Рящѣвъ, Жидачѣвъ, Щирецъ, Бѣбка и т. и.

Нынѣшнїй малозначнїй мѣсточка, якъ Щирецъ, Коронецъ, Жидачѣвъ були побѣчь Городка и т. и. славными повѣтовыми гѣродами. Багато було такожь вже въ той часѣ иншихъ гѣродѣвъ, хочъ про надапе права магдебурского и до сего часу не знайшлося письменныхъ слѣдѣвъ, н. пр. Вишня, Мостиска, Мартинѣвъ, Рогатинь, Ярославъ, Пѣдгайцѣ, Язловець, Любачѣвъ, занятї вже Казимиромъ В. и т. и. Въ сто пятьдесяти лѣтахъ вѣдъ Казимира В. повстали новї гѣроды: Новый Самбѣръ, заложенный Спыткомъ зъ Мельштына, Дунаѣвъ належнїй до арцибїскупа Львѣвского, Березѣвъ до бїскупа Перемыского лат. обр.,

Глиняны, Комарно, Сокаль, Ходорѳвъ, Букачѳвць, Нижанковичь (Краснополе), Рава въ Земль Белзкѳй и т. и.

Декуда въ краю, звычайно въ затишнихъ закуткахъ, мѣжь лѣсами збудовані та укрѣплені монастырѣ Василянъ були мѣсяцами центральными для народу сельскаго, що громадився на празничне богослужене, яке вѳдиравливали въ честь Спасителя, Маріи и Святыхъ, при обходѣ храму, (се бѣ то вѳдушту) въ монастырскѳй церквѣ. При нагодѣ такого збору сельской людности на храмы до славныхъ монастырѣвъ, мѣняли плоды сырї та выробы промысловї пѳсля потреби для обоцѳльной выгоды. Монастырѣ були токожь центральными точками релігійного и духового житя сельской людности. Въ нихъ учили читати святї книги, а молодѣжь виховувалася въ аскетичному дусѣ.

Мѣсто Глиняны лежить чотыри милѣ вѳдѣ Львова, сунпроти монастыря Унева. Такъ означує положене города Глинянъ, одна зъ грамотъ тогочасной doby. Въ той часѣ Глиняны були вже звѣстнымъ городомъ, що мѣстивъ у собѣ палату або замокъ королѣвскїй, а побѳчь адмїнїстратора лат. приходства токожь королѣвского капеляна. Мабуть окрѳмъ Львова та монастыря Унева въ тѳй околицѣ не було иншого славнѣйшого мѣсця. При рѣшеню сунеречки мѣжь владикою Перемыскимъ Илією а селянами зъ Стрѣлковець, що вдиралися въ землю св. Спаса — зѣвздыть на мѣсце 1422 староста Перемыскїй, владика, земляне присягли и старцѣ зъ Самбора та Лаврова, крылошане зъ Самбора и намѣстникъ або игумень монастыря Лаврова. Мабуть були се знаменитости цѣлой сеи части Самбѳрского повѣту, а монастырѣ Лаврѳвскїй побѳчь Самбора бувъ найславнѣйшимъ мѣсцемъ сеи околицѣ.

Владика Перемыскїй уживавъ земль приналежной до монастыря Спаса, се бѣ то Спасителя за Старымъ Самборомъ, що тягнеться здовжь Днѣстра по село Топольничаны. На захѳдѣ вѳдѣ монастыря Спаса лежить монастырѣ Лаврова, зъ вѳдки покликвали старцѣвъ вразѣ зъ старцями Старого Самбора яко свѣдкѳвъ, що бѣ поперли справедливї домаганя Перемыского владики. Уже пѳдчасѣ той розправы часто згадувано про монастырѣ надѣ рѣкою Созань повыше нового Самбора, вразѣ зъ землею на тѳй рѣцѣ вѳдѣ еи жерель до устя, пѳдъ зарядомъ можливого пана Самбѳрского Спытка зъ Мельштына.

Пѣдчасъ той розправы згадано такожь про дѣбра до монастыря Унева приналежнѣи и про монастырь Крылосъ коло Галича. Посѣлости земскѣи Крылоса нынѣ творять часть дѣбрѣи столовыхъ митрополиты Руского. На Покутю побѣчь Долины буть уже тодѣи монастырь Спаса, коли село тымъ именемъ назване було вже Казимиромъ IV. переказане приходству лат. обр. въ Долинѣи. Въ р. 1424 въ Снятиньскому окрузѣи пѣдъ Косовомъ есть монастырь надъ рѣкою Рыбницею.

У Львовѣи и по иншихъ мѣстахъ, де поселилися можнѣи родины польскѣи, повставали кляшторы лат. обр., такъ н. пр. въ Самборѣи, въ Перевореску, у Львовѣи *), де вже р. 1400 буть такожь фундованый шпиталь св. Духа. Его управитель займае важне становище мѣжь духовенствомъ лат., а побожнѣи и свѣтскѣи духовнѣи спѣшати щедрыми даровизнами обезпечити быти институциѣи, заложенои за для польги людского терѣнья.

VII.

Наслѣдкомъ институциѣи и правъ, якѣи Землѣ Рускѣи набули вѣдъ часу конституциѣи въ Ёдльнѣи, обыватель, се бѣ то переважно поселеный шляхтичь, пѣдносивъ свѣи голосъ на соймахъ провинциальныхъ въ Корчинѣи та на вѣчахъ земскихъ, выказувавъ потреби краю и домагався ихъ поладженя. Черезъ те наберавъ самъ почутя евободы та горожаньской гѣдности. Шляхтичь уживавъ усѣхъ правъ суспѣльныхъ та политичныхъ, мавъ майже необмежену власть надъ кметемъ; отже вѣи мѣгъ вѣддатися выключно житю прилюдному на зѣвздахъ генеральныхъ та краевыхъ вѣчахъ, а коли матеріальнѣи быти его буть зовсѣмъ забезпеченый, мѣгъ безъ перепоны сповнати повинности вѣйсковѣи.

*) Зубрицкѣи въ Хроникѣи м. Львова каже, шо не 1460, якъ подае Зиморовичъ, але 1465 заложеныи костель деревляныи, кляшторъ и каплиця Бернадинѣи у Львовѣи. Домініканѣи спровадила до Львова ще за кн. Льва I. въ другѣи половинѣи XIII. ст. его жѣнка Констанциѣи, дочка короля Угорского. Ихъ кляшторъ и костель стоять на мѣсци, де пѣсля рукописи суфрагана лат. арцибискупа Пиравского у Львовѣи стоять двѣри (палата) Рускихъ князѣи а бѣла него монастырь оо. Василянъ св. Ивана.

Наслѣдкомъ наданъ та привилеѣвъ, подѣлу, продажи, дѣдичтва и въ загаль аліенаціи земского майна, земля переходила зъ рукъ до рукъ и набрала бѣольшой ваги. Тому мусило пѣднестися рѣльництво.

Поселене мѣсть и сѣль на правѣ тевтоньскому та протеговане мѣщаньского элементу королями пѣдмагало промысль и кушечтво. Мѣста Рускихъ Земель, стояли въ тѣсному звязку зъ мѣстами иншихъ Земель Рѣчи посполитои и вѣдбували зѣвзды, звычайно въ Ланьцутѣ, де нараджувалися надѣ справами сибѣльными, та порозумѣвалися зглядомъ напряду, въ якому имъ поступати належало въ будущинѣ. Тымъ-то розвивався и скрѣплявся духъ сибѣльности мѣщаньства, вилывавъ користоно на кредитъ, оборотъ капіталѣвъ и публичне довѣре.

Вѣдрадне чутѣ будиться въ насѣ, коли споглядаємо середѣ боротьбы, яка безнастанно вѣдбувалася у нашому краю та зливала ѣго нивы струями лицарской крови, на дѣло реорганізаціи суспѣльной, або слѣдимо за звязками та взаеминами сѣ чужими народами и державами на дорозѣ тихого историчного розвитку. Однако жъ сей розвитокъ реорганізаціиный, те ново розбуджене жите суспѣльне, сей оборотъ элементѣвъ, сѣ звязки та взаемины зъ вѣддалеными краями, вѣдбуваються у сѣднѣй Галичинѣ у сѣй тутѣ зображенѣй добѣ не безѣ боротьбы интересованыхъ сторѣнѣ та не безѣ обопѣльного угнѣту. Розслѣджуючи исторію рѣдного краю, мы повинѣ ѣв подати такъ, якъ розвивалася въ дѣйстности, та оповѣдати не тѣлько дѣла добрѣй або подиву гѣднѣй, але ѣ вѣдслонити уемнѣй сторѣны.

Пишучи сю розправу, здыбали мы грамоты, що свѣдчать про упослѣджене иновѣрцѣвъ та Русинѣвъ при нагодѣ ерекціи мѣсть, або при наданю свободѣ, правѣ та матеріальныхъ користей поодинокимъ мѣстамъ. Се упослѣджене зъ засады, або радше недопускане до повныхъ правѣ горожаньскихъ, даѣться выяснити духомъ нетолеранціи, якѣй вѣвявъ тодѣ ще въ Европѣ, та впливомъ высшого духовеньства рим. кат. на праводавство державне и на постановы короля вже черезѣ те саме, що найвысшѣй достойники рим. кат. костела (н. пр. Збигнѣвъ Олесницкѣй), стояли просвѣтою понадѣ иншѣ станы. Духовеньство рим. кат. не тѣлько брало участь у вѣчахъ краевыхъ, соймахъ провинціальныхъ та державныхъ, але засѣдало ѣ въ радѣ короннѣй а безѣ ѣи призвоу вже Казимирѣ IV. не мѣгъ почати

н'якого акту бѣльшой ваги. Однакѣ жь исторія мусить скартати пѣдчинене Русинѣвъ и въ загалѣ иновѣрцѣвъ пѣдѣ тѣ самѣ категоріи при вымѣрѣ тягарѣвъ та цѣлковите зрѣване ихъ що до тягарѣвъ мѣсцевыхъ, хочъ ихъ часто выключали вѣдѣ правѣ и користей наданыхъ, — бо се супротивляється почутю справедливости, вродженому кождому чоловѣкови. Вирочѣмъ при набуваню землѣ, осягненю урядѣвъ краевыхъ, переважно земскихъ, и загаломъ що до свободы особы та майна въ цятнайцятому вѣцѣ ще не ставили перепонѣ Русинамъ задля ихъ народности.

Мимо сеи рѣвности вѣльныхъ Русинѣвъ, що до правѣ земскихъ, старосты и дѣдичѣ допускалися часто надужитя не тѣлько що до рускихъ духовныхъ, але и що до свѣтскихъ. Старосты доскулювали Русинамъ не тѣлько тымъ способомъ, що потягали ихъ справы, передѣ судѣ выточенѣ, пѣдѣ права рускѣ, бо се вже могло бути хибою праводавства, але й тымъ, що не дбали про обезпечене ихъ посмертного майна, не увзглядняли, якѣ належиться, ихъ судовыхъ свѣдоцтвѣ, вымагали вѣдѣ Русинѣвъ бѣльшихъ оплатъ судовыхъ и т. и. *) Такѣ само часто несправедливо постунали собѣ дѣдичѣ зѣ духовными рускими, бо обтяжали ихъ ноборами, присвоювали собѣ юрисдикцію надѣ ними, втягали ихъ дворища до своихъ дѣдичтвѣ, або такожь выщерали зѣ нихъ рускихъ духовныхъ.

Исторія картае беззглядно такѣ довѣльнѣ постулки, противнѣ всякимъ правамъ, якѣ ихъ часто картали королѣ Польскѣ и заказували.

Друга, ще загальнѣйша недостача въ реорганізаціи краю була та, що кметъ на давному рускому або польскому правѣ осѣльнѣ, до ґрунту привязаннѣ, зѣстававъ у великѣй особистѣй залежности вѣдѣ пана та поносивъ великѣй тягарѣ. Сѣ вѣдносиннѣ, зѣ выимкою надуживаня, можна пояснити сѣ того становища, що фѣлянтропичннѣ поглядѣ про рѣвнѣсть суспѣльну ще не

---

*) Єпископъ Перемыскѣй Іоаникѣй жалився передѣ королемъ Альбрехтомъ, именно: а) що старосты въ правованю латинникѣвъ зѣ Русинами вѣдкидають свѣдоцтва Русинѣвъ яко неважнѣ; б) що по смерти Русинѣвъ ихъ майна не обезпечують якѣ слѣдѣ; в) що Русинѣвъ силу ють святкувати лат. свята. Королѣ Альбрехтѣ выслушавши просьбы єпископа заказавъ усѣ тѣ надужитя а тѣлько що до святѣ лат. вызначивъ, якѣ лат. свята повиннѣ й Русины святкувати.

заволодѣвъ умами такъ, що бъ се сталося засадою загальною праводавства. Исторія съ похвалою высказує се для тогочасного ряду Рѣчи посполитой, що зроблено и для волѣ простого чоловѣка численными поселеннями на магдебурскому правѣ або волоскому.

Бачимо недостачи и хибы не тѣлько що до засадѣ въ праводавствѣ, але й въ самому выконаню заряду або въ адміністраціи. Дѣялося се просто проти конституціи Казимира IV., що въ одній особѣ були злучені найвысшій краевій уряды, генерального старосты и воеводы. Дѣялося се такъ само проти той самой конституціи Казимира IV., що обѣймала цѣлу Рѣчь посполиту, отже Землѣ Рускій, злученій съ Короною, та проти засадничого закону, даного князѣвству Белзкому при перемѣнѣ того жъ на воеводство и прилученю до Короны, що обтяжувано або заставляно найвысшій уряды краевій и сполученій зъ ними корольвекій замки, землѣ та користи.

Такій поступокъ выходивъ усе на шкоду краю та сприваджувавъ угнѣтъ. Може бути, що властивѣсть судѣвництва въ Рускихъ Земляхъ, пѣсля якои урядники земскій засѣдали въ генеральныхъ судахъ разомъ зъ городскими, походила съ получения въ одній особѣ обохъ урядѣвъ старосты и воеводы. Староста въ Земляхъ Рѣчи посполитой президувавъ звичайно въ судахъ городскихъ а воевода въ земскихъ.

То жъ не диво, що задля злученя всякой судовои и политичной власти въ одній особѣ, sprawy земскій выточувано передѣ суды городскій, а городскій передѣ земскій.

Коли не було докладно означенои компетенціи обохъ судѣвъ, земского и городского, то така процедура легко могла вести до заколоту въ судово-юридичному розумѣню, а на останку и до надуживаня у выконаню судѣвництва. Андрѣй Морачевскій, сей безсторонный историографъ польскій, наводитъ въ исторіи Речи посполитой Польскои нарѣканя загальногo ополченя р. 1454, „що паны раднїй, якї засѣдають въ згромадженю праводавчому суть крѣмъ того старостами, се бѣ то урядниками, выконуючими и судовыми разомъ, та що суды земскїй, котрї мають тѣлько розсуджувати про власнѣсть, займаються преступствами и навѣдвороть“. И свѣтскїй чинности римского костела показываютъ уемнї стороны въ тому суспѣльному развитку. Бо хочъ костель римскїй мѣгъ въ засадѣ набу-

вати добра земскій, выкуплювати зъ нихъ заставы, тѣлько за призволомъ корольвскимъ, однако жъ лучалося, що побожнїи легаты дѣбрь земскихъ часомъ нарушували права близькихъ кривныхъ, управненихъ до спадщини легованого майна.

Такожъ и звязъ мѣжь духовенствомъ а Римомъ не все була выгѣдна для тогочасной сусѣбности. На соймѣ въ Корчинѣ р. 1456 выразно мѣжь объявлеными краевыми потребами пѣднесено и се, що бы не потягали пѣдданныхъ державы передъ суды римской курїи и заказали, бенефіція костельнїи приймати вѣдъ заграничныхъ властей. Такожъ мусили бувати суперечки що до компетенціи судѣвъ надъ преступствами особѣ духовныхъ, коли ихъ ажъ постановою загального сойму въ Пѣстрковѣ р. 1459 назначено судамъ мѣшанымъ, зложенымъ зъ двохъ урядникѣвъ свѣтскихъ и бїскупа.

Оборотъ купецкїи на Руси мавъ побѣчь загальныхъ краевыхъ користей и свои невыгоды. Чужоземцѣ, що мали найбѣльше у своихъ рукахъ промыслъ и купецтво, часто вызыскували, скарбы краю зъ шкодою публичныхъ доходѣвъ, якъ мы вже въ сѣй розправѣ выказали. Въ житїю людскому буває звычайно, що кождый дбає перше про себе, и кожда рука собѣ крива. Такъ и Львѣвъ, ся перла мѣсть на Руси, выкористувавъ выключно для себе сїи найважнїишии взаемныи купецкїи Сходу зъ Заходомъ, звязокъ зъ нимъ мѣсть на Руси, а особливо сѣй привилей королевои Ядвиги зъ р. 1386 про выключный складъ усѣхъ товарѣвъ у Львовѣ. Коли гѣроды на Покутю и Подѣблю для обопѣльной лѣпшой выгоды бажали, беспосередно торгувати зъ мѣстами заходу бодай пѣдчасъ ярмаркѣвъ, Львѣвъ, покликався на сѣй привилей Ядвиги и супротивлявся тымъ домаганямъ.

Король Казимиръ рѣшивъ сю суперечку пѣсля права львѣвского и загрозивъ конфїскаатою або втратою купна преступство истнующихъ приписѣвъ. Тодѣ Львѣвъ зѣоставъ и на будущину осередкомъ промыслу и купецтва зъ задержанемъ трудныхъ постановѣвъ для меншихъ мѣсть краю, що кривдили ихъ партикулярнїи интереса.

Хто жъ на останку не признасть, що загальне ополчене и цѣла система обороны краевой, хочъ мала въ засадѣ найкраснїи цѣли на оцѣ, не зѣйшла до найсумнѣйшихъ и найнуж-

деннѣйшихъ результатѣвъ, що грозили руиною цѣлому горожанству кравому?

Въ добу тутъ описану, загального ополченя съ Подбля и Руси рѣдко уживали до далекихъ походѣвъ военныхъ. Пбдчасъ вѣйны пруской (1454—1462) приказавъ король вырушити всему рицарству съ цѣлои Польци, а дома остати тѣлько шляхтѣ воеводства Львѣвского и Подбляского задля захисту тыхъ Земель передъ Татарами. Въ другѣй половинѣ XV. столѣтя тѣлько два разы выступае цѣле загальне ополчене Земель Рускихъ за границу, и то до Волоцины въ лѣтахъ 1450 и 1497.

Въ походахъ проти Татаръ загальне ополчене показалося дуже повѣльнымъ. Звычайно Татаре вже спустошили край широко и далеко, коли на выслане королѣвске вѣзване збералося лицарство, а поки збралося та вирушило въ поле, Татаре зъ невѣльниками швидко вже повертали.

Коли Турки вѣдъ Дунаю пѣдступили пѣдъ Каменецъ и Татаре наспѣвали въ порозумѣню зъ ними, въ р. 1475, загальне ополчене стало таборомъ пѣдъ Каменцемъ слѣдило за рухами неприятели и непокойло та спустошило загороды власного краю. Коли р. 1498 Волохи, Турки и Татаре двѣчи перебѣгли безкарно мечемъ та огнемъ усе околицѣ Руси, а Татаре мимо того ще разъ въ осени новымъ нападѣмъ вдерлися глибоко на Русь, збралося вправдѣ покликане королемъ лицарство въ Судомирщинѣ, однако жъ не зѣйшлося навѣтъ зъ неприятеlemъ, котрый мѣжъ тымъ уйшовъ. Збране лицарство кинулося тодѣ на села, дворы та хаты своихъ землякѣвъ, забрало й спустошило, та тѣлько тымъ рѣжнилося вѣдъ ворога, що невѣльникѣвъ не забрало въ неволю. А скѣлько жъ то разъ Татаре нападали на Русь а загальне ополчене навѣтъ не збралось?!

Тому-то станы збранѣ въ Корчинѣ вѣдмавляють ухвалу фертонѣвъ, поки не буде обезпечена оборона краямъ Рускимъ проти Татаръ. Тому-то пѣсля нападѣвъ Татаръ въ лѣтахъ 1450, 1457, 1469, 1474 жалѣ мешканцѣвъ на недбалство ряду королѣвского та недостачу найвысшой и належной опѣки надъ Рускими краями, проявляються справедливымъ гнѣвомъ и грѣзбою, що собѣ выберуть иншого володаря, бо й теперѣшний обставины позбавляють не тѣлько майна, але й всякои надѣѣ.

Цѣлу вину сего нещастя складали польскѣ мужѣ стану, якъ Збигнѣвъ Олесницкѣй и Длугошь на короля и не щадили

терскихъ слѣвъ. Вони дорѣкали его прихильністю до Литвы, замилованемъ въ ловахъ та байдужністю у виконуваню своихъ повинностей. Однакъ жь причиною сихъ краевыхъ нещастъ була не тѣлько сама повѣльнѣсть короля Казимира IV., котрый дѣйстно пильно заходився тѣлько коло тыхъ справъ, що тыкалися лише интересѣвъ его династїи. Въ самѣй институціи загальнаго ополченя мусили лежати зароды его розстрою, коли вже въ сему вѣцѣ король Польскїй мусили его заступати часто наемнымъ вѣйскомъ. На удержане наемнаго вѣйска ухвалювано и выбирано фертоны вѣдъ усѣхъ станѣвъ безъ рѣжнищъ, а вже р. 1459 на соймѣ въ Пѣтровка, въ признаню недостачи дотекершнѣго загальнаго ополченя, розбирано пытане: що принесло бы для державы бѣльшїй користи, чи служба вѣйскова и участь въ загальному ополченю пѣсля особы, чи вымѣрене пѣсля майна.

Однакъ жь и наемнїй вѣйска не оплачувано якъ слѣдъ и тому вони, часто самовѣльно, угнѣтали дѣбра костельнїй и свѣтскїй, нѣбы то за нагороду залеглои платы.

Переложивъ Осинъ Б.

съ польскаго выдана Львѣвскаго (1869 г.).

З м ѣ с т ь .

	стор.
1. Доля Галицкои Руси, М. Смирнова	1—58
I. Галичь пѣдъ рукою Рускихъ князѣвъ	1— 24
II. Галичь пѣдъ рукою чужинцѣвъ	24— 40
III. Внутрѣшнїя ясторїя Галицкои Руси	40— 58
2. Галицкїй князь Данило, М. Дашкевича	59—106
I. Реформа политичного устрою Русей за кн. Данила	59— 80
II. Культура Украины-Русей за кн. Данила	80— 89
III. Ворота самостѣйного розвитку Русей	89— 98
IV. Загальнїй замѣтки про историчне значѣнє князюваня Данила Галицкого	98—100
V. Характеристика Данила	100—106
3. Оглядъ внутрѣшнихъ вѣдносинъ Гал. Русей, Дра Шараневича	100—106
I. и II. Найвысшїй урядники и достойники Рускихъ Земель свѣтскїхъ и духовнїхъ. Воеводы, генеральнїй старосты Рускїхъ, воеводы и старосты Белзкїхъ и Подѣльскїхъ, старосты Львѣвскїхъ, Галицкїхъ, Черемьскїхъ и Ся- нѣцкїхъ, деякї архїєпископы, епископы и канонїки и иншї знатнї особы историчнї	107—116
III. Могучїя родины рускїхъ и польскїхъ, поселенїя на Русей, ихъ звязки подружїй и посвояченя, — князѣ Ольшаньскїхъ близькїя свояки Софїи, подруги короля Владислава Ягайла и руска родина Лопатичѣвъ зъ Остаповичъ у вѣдношеняхъ до церкви рускои або схѣднои, — вѣдно- синя церкви рускои въ схѣднѣй Галичинѣ до церкви Рускои на Литвѣ	116—120
IV. Основнїй законы и привилєи Рускихъ Земель, ихъ вѣдносиня мѣжъ собою и до державы яко части провинцїи Малопольци; автономїя краєва, станы краєвї, дѣдичѣ и вѣльнїхъ властники земскихъ дѣбрѣ а кметѣ, духовенство руске а польске, станъ мѣщаньскїй и элементы въ нѣмъ свои и чужї, гѣрництво, млынарство, рыболовля, плеканє товару	120—128

V. Оглядъ зверхнихъ подѣй и впливъ ихъ на змѣны вѣдносинъ що до посѣданя землѣ, загальнѣ, державнѣ и мѣсцевѣ причины сихъ змѣнѣ, подѣлъ краю на землѣ и повѣты. Королѣ Польскѣ зважають на давнѣ суспѣблнѣ вѣдносины; роздаване земель, стрѣча институцій польскихъ зъ рускими, перевага права польского надъ рускимъ, залежнѣсть краевыхъ станѣвъ вѣльныхъ съ часѣвъ Рускихъ князѣвъ, емиграція, першѣй починѣ козачины, управильнене вѣдносинѣ земскихъ пѣсля права нѣмецкого и волоского, кольонизація краю, ерекція вѣйтѣвствъ и фундація римскихъ приходѣвъ и костелѣвъ, змѣна що до роздѣлу власти и судѣвництва, вѣдносины давныхъ мешканцѣвъ Земель Рускихъ до нового ладу, тягарѣ и повинности краевѣ, ихъ подѣлъ, данины а именно служба вѣйскова... . . . . . 128—160

VI. Значѣне мѣстѣ въ Земляхъ Рускихъ, ихъ взаемины зъ Львовомъ, значѣне Львова въ краю и за границею, оборотѣ капіталѣвъ и звязки кунецкѣ въ краю, съ краями сумѣжными и дальшими, зѣ Сходомъ и Заходомъ, мыто краеве и граничне, дороги, монеты, вартѣсть бѣльшихъ земскихъ дѣбрѣ; фѣзиономѣя краю въ прикладѣ съ теперѣшнѣю, гѣорды и мѣста давнѣ и новѣ, давнѣ монастырѣ Василянѣ и ново заснованѣй кляшторы латинскѣй . . . . . 160—168

VII. Критика деякихъ важнѣйшихъ институцій краевыхъ и суспѣблнхъ вѣдносинѣ . . . . . 168—174

Азбучный Показчикъ

именъ osobowychъ и географическихъ згаданныхъ въ V. томѣ

„Руской Историчной Бібліотеки“.*)

А.

- Авары, гл. Обры.
Авдій, рускій рѣзбяръ, 85.
Австрія, князѣвство, 14. 48.
75. 87.
Адальбертъ (Войтъхъ) св.,
епископъ Прагскій, 54.
Азія, 50. 51.
Альбертъ, Нѣмецъ, 146.
Альбрехтъ Янъ (Ольбрахтъ),
король Польскій, 170.
Альнпехъ Іоанъ, конзулъ
Львѣвскій, 49.
Англичане, 30.
Андронікъ-Комненъ, импе-
раторъ Грецк. XII. ст., 53.
Андрѣй, королевичъ Угорскій,
10. 12. 73. 88.
Анна, королѣвна Угорска, 74.
— дочка Тарла зъ Щекаре-
вичъ, 118.
Андрѣй Юріевичъ Боголюб-
скій, кн. Волод. Сузд., 7. 9.
- Андрѣй Юріевичъ, кн. Галицк.
Волод., 22. 23. 28. 29. 51.
— зъ Огорова, канонікъ По-
лоцкій, 117.
— зъ Олешина, каштелянъ
Судецкій, 115.
— съ Ходеча, біскупъ Каме-
нецкій, 116.
Андрѣево, с. надъ Венромъ,
79.
Анонімъ (Янко съ Чарикова),
Гнѣзненскій архидіаконъ, лѣ-
тописецъ поль. XIV. ст., 25.
26. 30. 31. 35.
Антоній, митрополита Галицк.
XIV. ст., 54. 118. 129.
Антоновичъ, В. сучасный
историкъ укр.-русскій, 29.
Артемій, епископъ Галицкій,
46.
Артуръ(?) Auctusъ съ Панѣва,
староста Жидачѣвскій, 118.

*) Цифры означаютъ стороны тому; м. = мѣсто або мѣсточко; р. = рѣка; с. = село; З. = Земля.

Б.

- Баймуръ, посоль татарскій, 98.
Бакота (Бакута), м. на Подѣлю, 42. 79.
Барижка Мартинъ, вікарій краковскій, 30.
Барсовъ, Н. П. географъ російскій, 77.
Батый, ханъ Татарск., 13. 14. 50. 74. 78. 85. 93. 105.
Беата Одровонжева, дѣвичка с. Гаѣ, 111.
— зъ Опорова, 117.
Белъ м., 23. 30. 32. 35. 60. 76. 162. 166.
Белзка З., 31. 115. 120. 122. 131. 138. 166. 167. 171.
Беля IV., король Угорскій, 74. 75. 87.
Бенедиктъ, воевода Угорскій, 40. 41. 89.
Бережаны м., 166.
Березѣвъ, с. въ Самбѣрщинѣ, 166.
Бересте, Берестъ м., 27—30. 52. 53. 61. 79. 82. 83. 92.
Берестейска З., 31.
Берладъ м., 64.
Бесарабія, 1. 163.
Бестужевъ-Рюминъ, ученый російскій, 89.
Бесы, племя, 1.
Бишовскій Добеславъ, воевода Белзкій, 115. 116.
Бѣбрка м., 145. 166.
Богданъ, господарь Молдавскій, 107.
Богъ р., 79.
Божентинъ, м. въ Польщѣ, 33.
Божикѣвъ, с. на Подѣлю, 133.
Болгаре Дунайскій, 6.
Болгарія (Болгарщина), 80.
Болеславъ I. Хоробрый, король Польскій, 4. 6. 82.
— II. Смѣливый, король Польскій, 82.
— V., кн. Польскій, 104.
— Тройденовичъ, кн. Мазовецкій и Галицкій, 25. 26. 28. 29. 49. 55. 129.
Болохѣвцѣ, мешканцѣ Б. З., 78.
Бонякъ, ханъ Половчанскій, 7.
Борсукѣвъ дѣль, пасмо въ Карпатахъ, 78.
Бортники, с. въ Галичинѣ, 112. 118. 119.
Борты, племя литовске, 92.
Боснія, 1.
Бохня м., 35.
Браила, м. у Волощинѣ, 162.
Брунъ, старѣйшина хрестоносцѣвъ, 61.
Брянскъ м., 27.
Бугъ р., 2—4. 6. 61. 79. 128.
Буда, м. въ Угорщинѣ, 34. 38. 135.
Будивидъ, кн. Литовск., 20.
Будикидъ, кн. Литовскій, 20.
Бужане, 1.
Бужскъ (Бускъ) м., 157. 166.
Букачѣвцѣ, с. въ Рогатинск. пов., 167.
Бурундай, воевода Татарскій, 14. 17. 85. 97. 99.

- Бусѣвно, мѣсцевѣсть незвѣ-
стнаго положеня, 92.
- Бучацкій Теодорикъ, воевода
Подѣльскій, 114. 117. 123.
- Якѣвъ, Михайловичъ, воев.
Подѣль., 115.
- Давидъ, 117.
- Михайло, 117.
- Бучачь м., 112. 113.
- Быбло, с. коло Добромиля, 135.
- Быдгоща, Быдгоска З., 35.
- Бѣлавъ И. Д. сучасн. російск.
историкъ, 70.
- Бѣлгородъ, м. надъ Ирпеню,
27.
- м. при устю Днѣстра, 129.
- Бѣлобереже, м. въ Дубень-
скому повѣтѣ, 77.
- м. въ Поднѣпрянщинѣ, 77.
- береги Луга, 77.
- В.**
- Вармы, племя литовске, 92.
- Варта, м. надъ р. Вартою, 125.
- Варяги, 2.
- Васербродъ Мартинъ, 126.
- Василь, протоцпѣ, 119.
- кн. Пинскій, 40.
- посолъ кн. Давида Игоревича, 6.
- Василько Гавриловичъ, во-
евода Волыньскій, 102.
- Романовичъ, кн. Володим.
Вол., 13. 15. 17—20. 43. 46.
71. 77. 80. 82. 86. 88. 92. 95.
97—99. 101.
- Ростиславовичъ, кн. Тере-
бовельскій, 6. 7.
- Васько Мошонка, 123.
- Вацлавъ, кн. Ратиборскій, 117.
- Величка м., 127.
- Вепръ, притока Вислы, 79.
- Верѣвжъ, с. въ Рудецк. пов.,
132. 157. 160.
- Верещинъ, м. въ Кременецк.
повѣтѣ, 61. 79.
- Византія, гл. Царгородъ.
- Визьна въ З. Ятвягѣвъ, 104.
- Викинтъ, кн. Литов., 16.
- Викторинъ зъ Сѣнны, дѣдичъ
Гологѣръ и Поморянъ, 118.
- Вильно м., 82.
- Висла р., 26. 33.
- Вислока, притока Вислы, 79.
128.
- Вислокъ, притока Сяну, 79.
128.
- Витебекъ м., 16.
- Витовтъ - Олександръ, в.
кн. Литовск., 39. 40. 50. 119.
125.
- Вишня, м. въ Перемыск. З.,
148. 166.
- Винрихъ де Кнiпроде маги-
стеръ хрестоносцѣвъ, 30. 33.
- Винцентій зъ Шамотулъ, каш-
телянъ Межирѣцкій, 116. 117.
- Витень, кн. Литовск., 26.
- Владиславъ - Локетокъ, ко-
роль Польскій, 22. 23. 28. 36.
- Владиславъ - Ягайло, гл.
Ягайло.
- Владиславъ III. Варненскій,
король Поль., 107. 109. 112.
116. 118. 122. 135. 143. 165.
- король Ческ. и Угор., 111.
135.
- Возвягель, гл. Звягель.

- Возвягляне, гл. Звягляне.
Воинъ, с. надъ Вепромъ, 79.
Войтѣхъ съ Петровичъ, 147.
Войшелкъ, Войсылко, сынъ
Миндовга, 16—18. 20. 84. 88.
Волга р., 13.
Волковыйскъ, м. въ Грод-
ненской губ., 17. 20. 95.
Володава, м. на Побужу, 79.
83.
Володаръ Ростиславовичъ, кн.
Перемыскій, 6. 7.
Володимиръ, В. кн. Кіевскій,
3. 4. 6. 53. 56. 87.
— Васильковичъ, кн. Волод. В.,
21. 22. 24. 27. 50. 51. 81.
— Всеволодовичъ, Мономахъ-
Василь, кн. Смол. Черниг.
и в. кн. Кіев., 9. 101. 102.
— Ольгердовичъ (Олелько-
вичъ), кн. Кіев., 29.
— Руриковичъ, кн. Кіевскій,
60. 71. 75. 102.
— Ярославовичъ, кн. Галицк.,
9. 10. 41. 45. 46. 62. 68. 72. 73.
Володимиръ, м. на Волынь,
6. 10. 13. 21—23. 27—30. 32.
33. 50—54. 56. 60. 61. 74. 77.
78. 85. 88. 89. 97.
— Клязьменскій м., 9.
Володимирко Володаревичъ,
кн. Галицкій, 7. 8. 44. 62—64.
Володимирско-Волыньске
князьство, Володимирска З.
Волынь, 3. 6. 9. 11. 12. 19.
22. 24. 25. 27—31. 33. 35. 38.
39. 51. 53. 60. 61. 70. 74. 78.
80. 82—86. 91. 103. 105. 119.
121. 128. 129. 137.
Володимирцѣ (мешканцѣ Вол.
Волынь.), 51.
Володиславъ, бояринъ Га-
лицкій, 12. 42. 65. 73. 104.
— Опольскій, кн. Польскій и
володаръ Галичины, 34. 35.
56. 129. 137. 155. 160.
Волохи, 116. 126. 127. 163. 173.
Волощина, 113. 126. 127. 161—
163. 173.
Волыняне, Вельняне, 1. 2. 6.
Волчекъ, 148.
Волчко, жидъ - капиталіста
Львѣвскій, 125. 157. 160.
Вонтрубка Окшиць Стани-
славъ, воевода Белзкій, 112.
— Янъ Стшелецкій, арцибі-
скупъ Львѣв., 116.
— Павло зъ Вротимовичъ, при-
ходникъ лат., 116.
Вѣрмене, 49. 50. 125. 157.
160—162.
Ворута м., 16.
Всеволодъ I. Ярославовичъ,
кн. Переясл. и Кіев., 6.
— кн. Белзкій, 10.
Выжняны, с. въ З. Львѣвскій,
114. 133. 145. 147.
Выспа, с. на р. Любшѣ, 132.
Вѣдень м., 81.
Вятичѣ, 2.
Вячеславъ I., король Ческій,
14.

Г.

- Галачъ (Малый Галичъ), м.
надъ Дунаемъ, 81.
Галичане, 15. 24. 41. 43. 46.
56. 65. 68. 69. 82.

- Галичъ м., 1. 7. 9—13. 23—25. 31. 32. 38. 40—42. 45. 46. 49. 50. 53. 54. 56. 60—64. 67—73. 75. 78. 89. 96. 101. 104. 107. 116. 118. 146. 166. 168.
- Галь Мартинъ, лѣтописецъ польскій XII. ст., 4. 81.
- Ганель Вартоломей, 126.
- Гарность зъ Ляшокъ, 126.
- Гаѣ, с. коло Львова, 111.
- Гедыминъ, в. кн. Литовск., 26—30.
- Генрихъ Бородатый, кн. Шлескій, 55.
— Побожный, кн. Шлескій, 13.
- Генуа м., 125. 126.
- Глиняны, м. въ Галичинѣ, 109. 110. 117. 167.
- Глѣбъ Зеремѣвичъ, бояринъ Галицк., 73.
- Гнѣвошь зъ Далевецъ, староста З. Рускои, 148.
- Гнѣвковска З., 35.
- Гологоры, м. въ Галичинѣ, 71. 117. 118.
- Гольдасть, 126.
- Голынь, с. надъ р. Чечвою, 141. 159.
- Гомеръ, поеть грецкій, 89.
- Горайскій, дѣдичъ Щебрешина, 135. 136.
- Городокъ, м. коло Львова, 39. 109. 126. 162. 166.
— м. на Побожу, 77.
— литовскій, м., 120.
- Городиско, с. въ Галичинѣ, 118.
- Горынь р., 21.
- Грабовець, м. мѣжь Бугомъ а Вепромъ, 79.
- Греки, 2. 3. 8. 86.
- Греція, 53.
- Григорій Василевичъ, бояринъ Галицк., 42—45. 65. 71. 75.
— двѣрскій Галицкій, 46.
— IX., папа Римскій, 55.
— зъ Сянока, арцибіскупъ Львѣвскій, 112. 116. 123. 151. 158. 159.
— митрополита Кіев. и Галиц. XV. ст., 119. 120.
- Гротъ съ Тенетникъ, 126.
- Грубѣшѣвъ, м. на Побужу, 79.

Д.

- Давидъ Игоревичъ, кн. Волгод. Вол., 6. 7.
- Давмолдъ, кн. Литов., 18.
- Дальмація, 2. 38.
- Данило (Данко) Острожскій, бояринъ Галиц., 25.
— Мстиславовичъ, кн. Белзкій, 22. 24.
— Романовичъ, кн. Галицк., 10. 12—19. 21. 29. 42—50. 56. 59—61. 64. 66. 67. 69—80. 82—87. 89. 91—105.
- Даниловичъ, выдавецъ лѣтописця Литовск., 28. 81.
- Данилѣвъ, м. надъ Стрыпою, 84. 85.
- Дашкевичъ М., сучасный историкъ укр.-рускій, 59.
- Дашко (Детко), Перемыскій воевода, 25. 26.
- Деревляне, 2.

- Дзюрдзя, воевода Волоскій, 136.
- Дітріхъ Кромерѳвскій, Нѣмецъ, 147.
- Длугошь, лѣтописецъ польскій XV. ст., 5. 19. 24. 25. 28. 30. 32. 34. 35. 55. 143. 174.
- Днѣпро р., 77. 82. 143.
- Днѣстеръ р., 2. 81. 82. 128. 129. 132. 133. 135. 167.
- Добриньска З., 35.
- Доброславъ, бояринъ Галицкій, 42—45. 47. 65. 75.
- Добромиль м., 135.
- Долина м., 168.
- Дорогичинъ (Дрогичинъ) м., 47. 79. 85.
- Дорота зъ Сѣвиньскихъ, 118.
- Дрогобычъ м., 126. 166.
- Дулѣбы, 2.
- Дунай р., 80. 81. 129.
- Дунаѣвъ м., 159. 166.
- Дунаецъ р., 79.
- Дурба р., 18.
- Дѣвонька, епископъ Перемыскій, 119.
- Дяковаръ, м. въ Хорваціи, 38.
- Е.**
- Европа, 13. 20. 51. 76. 82. 85. 89. 110. 169.
- Евсевій Кесарійскій, хронографъ грец. 89.
- Елисавета, мати короля Людовика, 33. 38. 39.
- Змигородска, дочка Т. Буцацкаго, 117.
- дочка Миколая на Гологорахъ, 117.
- Енсъ, м. въ Австріи, 81.
- Ердивидъ, кн. Литов., 16.
- Ердивиль, кн. Жмудскій, 15.
- Ернестъ зъ Сорокъ, 147.
- Ж.**
- Жигмонтъ I., король Польскій, 124. 164.
- Жигмонтъ, маркграфъ Бранденбургскій и цѣсарь Нѣмецк., 37. 39.
- Жидатичѣ, с. коло Львова, 147.
- Жидачѣвъ м., 109. 118. 166.
- Жидачѣвска З., 135.
- Жидичинъ, с. на Волынѣ, 103.
- Жиды, 49. 50. 125. 157. 160.
- Житань, с. на Волынѣ, 97.
- Житомиръ м., 27.
- Жмудъ край, 18. 27. 94. 95.
- Жмудъ, Жмудяки, 16. 27. 91. 93.
- Жовква м., 166.
- З.**
- Заболотѣ, с. (нынѣ Станиславѳвъ), 166.
- Завихость м., 32. 83.
- Завѣша, пѳдканцлеръ польскій, 36. 37.
- Залѣщики м., 166.
- Зарудцѣ, с. коло Львова, 165.
- Зброжекъ Павло, воевода Белзкій, 116.
- Звенигородъ, м. (теперь село) коло Львова, 44. 64. 84. 112.
- Зволинъ, м. въ Угорщинѣ, 37.

Звягель (Возвягель) м., нынѣшн. Новгородъ Волинскій, 77. 83.

Звягляне, 78.

Зиморовичъ Ос. В., письменникъ польск. XVII. ст., 49. 50. 168.

Золочѣвъ м., 117. 165. 166.

Зубрицкій Денисъ, историкъ Галиц.-руск., 168.

И.

Иванъ XXII., папа Римскій, 22.

— небѣжь короля Угорск. Людовика, 36.

— сѣдельничій кн. Данила Романовича, 42.

Иванъ (Иванко) Ростиславовичъ (Берладникъ), кн. Звенигородскій, 7. 8. 63. 67.

Ивашко зѣ Львова, повѣрникъ королѣвск., 125.

Иворъ Молибожичъ, бояринъ Галицк., 42.

Игоръ Святославовичъ, кн. Новгород. Сѣв., 59.

Изидоръ, митрополита Рускій и кардиналь, 119.

Изъяславъ Давидовичъ, кн. Черниг. и в. к. Кіев., 8. 45. 62—64.

— II. Мстиславовичъ, в. кн. Кіев., 7. 8.

Илірія, 2.

Инокентій IV., папа Римскій, 55.

— VI., папа Римскій, 55.

Ираклій, императоръ Грец. VII. ст., 2.

Ирпень р., 27. 29.

Истожекъ, гл. Стожекъ.

Италіяне, 38. 125. 126.

І.

Іоаникій, епископъ Черемскій, 170.

Іона I., митрополита Московск. XV. ст., 119.

Іорданъ, жидъ - капиталіста Львѣв., 125.

К.

Кагуѣвъ, с. въ Рудецк. пов., 165.

Кадлубокъ, лѣтописецъ польскій XII. ст., 10. 11. 15. 43.

Казимиръ I., король Поль., 5. — III. В., король Польскій, 23.

25. 26. 29. 30. 32—36. 38. 49.

52. 54. 55. 112—114. 128. 129. 132. 134—137. 141. 148. 154. 155. 160. 161. 164—166.

— IV. Ягайловичъ, король Поль. и в. кн. Литов., 107.

108. 111. 112. 115. 119—121. 125—129. 131. 136. 142—144.

148. 164. 168. 169. 171. 172. 174.

Калікестъ III., папа Римскій, 119.

Каліусъ, м. на Подѣлю, 79.

Калка р., 102.

Каменецъ Подѣльскій, 113. 114. 125. 126. 166.

Каменопѣль, с. коло Львова, 147.

Каранмы-Жиды, 50.

- Карамзинъ М., російск. историкъ XIX. ст., 23.
- Карло, король Угорскій, 34.
— IV. цѣсарь Нѣмецкій, 37.
- Карло, король Неаполитанскій, 38.
- Карпаты, (Угорскі горы), 1.
2. 78. 83. 105. 162.
- Карпіяне (Каршы), племя, 1. 2.
- Катерина, донька короля Угор. Людовика, 35. 36.
- Кафа, м. на Крымѣ, 163.
- Кейстуть Гедыминовичъ, кн. Берестейскій, 28. 32. 33. 39.
- Кердсевичъ Грицько, воевода Подѳля, 113. 114.
— Жигмонтъ, староста Терембовельскій, 114. 118.
— Янь, староста Поморянскій, 114.
- Килія, м. на Дунаю, 129.
- Кипріянъ, біографъ митроп. Петра и митрополита Кіевск. XIV. ст., 24. 53.
- Кіевъ м., 4. 5. 9. 12. 27—29. 60. 61. 76. 78. 80—83. 99. 101. 104. 105.
- Кіяне, Кіевляне, 47.
- Климята, бояринъ Галицк., 71.
- Кльоперь Станиславъ, 126.
- Клюнкеръ, 126.
- Клюсь Янь, 123. 147. 148.
- Кляйнъ Миколай зъ Бабчиць, 126.
- Кміта Янь зъ Виснича, староста Перем., 126.
- Козаки, 144.
- Козельскъ м., 85.
- Козлѳвъ м., 130.
- Колодно, с. на Волянѣ, 130.
- Коло Янь зъ Делева, підкоморій Галиц., 117.
— м. у Великопольщѣ, 121.
- Колодяженъ, м. на Волянѣ, 85.
- Коломыя м., 42. 79. 81. 113. 114. 126. 127. 133. 162. 166.
- Кольоманъ, король Угорскій, 12.
- Комарно, м. въ Галичинѣ, 112. 113. 167.
- Комѳвъ, м. въ З. Володимирскѳй, 61. 79.
- Кѳндрать Семовитовичъ, кн. Мазовецк., 21. 86. 88.
- Конрадъ (Кунчъ) зъ Вратиславичъ, 126.
- Константинъ Порфірогенита, лѣтописецъ и императоръ Грец. X. ст., 2.
- Констанція, королевна Угор., жѳнка кн. Льва Галицк., 14. 87. 168.
- Копыстринъ, с. на Подѳлю, 130.
- Коропець, с. въ Галичинѣ, 162. 166.
- Корчинъ, м. въ Малописьщѣ, 108. 113. 120. 121. 123. 125. 127. 168. 172. 173.
- Косѳвъ м., 168.
- Костомарѳвъ М., укр.-рускій историкъ, 70. 76.
- Котъ, Нѣмецъ, 145.
- Кошиць, м. въ Угорщинѣ, 36. 37.
- Кракѳвъ м., 21. 30. 33. 79. 109. 110. 130. 162.

- Кременецъ м., 31. 38. 85.
 Криса зъ Боболнча Миколай,
 староста Львѣв. и Перемыск.,
 115.
 Кроація, 38.
 Кросно м., 162.
 Крушельниця, с. въ Ту-
 станьск. пов., 159.
 Крылось, с. коло Галича, 118.
 120. 168.
 Крымъ (Таврія), 50. 81. 129.
 Крымъ Старый (Ески-Крымъ),
 50.
 Кузьма, висконъ Галицк. XII
 ст., 53.
 Кукольники, с. коло Галича,
 145.
 Кунтаръ зъ Букачовець, 126.
 Кунатъ Товія зъ Семенѣвки.
 126.
 — зъ Жидатичъ, 147.
 Куремса, воевода Татарскій,
 84. 96. 97.
 Курляндія, 18.
 Куронатники, с. въ Гали-
 чинѣ, 112.
 Кучельминъ м., 64. 81.
 Кучерникъ недалеко Прута,
 81.
- Л.**

- Лаврѣвъ, с. въ Самбѣрщинѣ,
 167.
 Лазаръ Домажиричъ, бояринъ
 Галицк., 42.
 Ланьцутъ, м. въ Галичинѣ
 зах., 169.
 Левъ І. Даниловичъ, кн. Га-
 лицк.-Волод., 14. 20—22. 24.
 27—29. 31. 78. 84. 86—88.
 99. 137. 168.
 Левъ П. Юрѣвичъ, кн. Галиц.
 Волод., 22. 23.
 Лековня, с. на Волинѣ, 91.
 Ленчиця, м. въ Польщѣ, 121.
 Лешко Бѣлый, кн. Судомир-
 скій и Краковскій, 11. 12. 14.
 15. 61. 82. 91.
 Ливонія, 94.
 Лигниця, м. на Шлѣску, 14.
 Лопатинъ м., 38.
 Лопатка зъ Осталовичъ Ро-
 манъ, 118.
 — Сѣнко, 118. 119.
 — Митко, 118.
 — Андрѣй, 118.
 Литва, край, 11. 14—20. 26—
 31. 33. 34. 38—40. 75. 77. 79.
 83. 90—96. 99. 100. 112. 119—
 122. 129. 130. 154. 174.
 Литвинѣвъ, с. на Подблѣ Гал.,
 133. 147.
 Литовцѣ (Литва, Литвины), 11,
 15—18. 27. 29—31. 33. 90. 91.
 93—95. 100. 113. 129.
 Львѣвъ м., 21. 25. 26. 30. 31.
 33. 38—40. 49—52. 54—56.
 84. 107—112. 115. 121. 124—
 126. 130. 133. 142. 155. 157.
 160—168. 172.
 Львѣвска З., 107. 110. 111.
 Львовяне, 49. 52.
 Льодомерія, гл. Володим.-Во-
 лынѣ. кн., 38.
 Луцкъ м., 28—30. 40. 50. 52
 76. 103. 104.
 Лысець, м. надъ Вислою, 83.
 Ленъ, дякъ въ Голынѣ, 141. 159

- Любартъ - Дмитро Гедымно-
вичь, кн. Волод. Вол., 26. 28.
29. 30. 32. 33. 38. 49. 52. 54.
- Любачѣвъ м., 35. 166.
- Люблинъ м., 55. 79. 83.
- Люблинщина, Люблинская З.,
30. 33.
- Любусь, м. на Шлеску, 55.
- Любша, притока Свѣря, 132.
- Людвикъ, король Польск.
и Угорск., 33—38. 51. 52. 54.
55. 129. 137. 161.
- Ляхи гл. Поляки.
- Ляцка З., гл. Польца.
- Ляшки, с. коло Львова, 147.
- М.**
- Магдебургъ, м. въ Нѣмеччинѣ,
155.
- Мазуры (Мазовія), 5. 122. 162.
- Майзель Мартинъ зъ Бѣрки,
126.
- Макарій, митрополита Кіевскій
XIV. ст., 54.
— архімандрита Кіевск., 54.
- Малала, хронографъ грецк., 89.
- Маргарета зъ Шамотуль, 117.
- Маринка (Малгоржата) Ключь,
148.
- Марія, сестра Юрія II. кн. Га-
лицк., 25.
— донька короля Угор. Лю-
довика, 35. 37—39. 129. 137.
- Маркольтъ Нѣмецъ, мѣща-
нинъ Володимирскій, 20. 88.
- Мартинъ, рускій духовный, 145.
- Мартинѣвъ м., 117. 166.
- Матвѣй Корвинъ, король Угор.,
110. 111. 141.
- Матвѣй зъ Старолонжи, при-
ходникъ Бѣрки, 145.
- Медоборскій горы, 133.
- Межибоже, м. надъ Богомъ,
77. 79.
- Мельниця, м. на Волинѣ, 91.
- Мервицъ с., 166.
- Мечиславъ II., король Поль-
скій, 5.
- Миколай на Гологорахъ, під-
столій Львѣвск., 117.
— зъ Оцорова, воевода Бере-
стейскій, 117.
— зъ Страдома, 126.
— съ Танчинъ, воевода руск.,
115. 116.
— съ Ходеча, канонікъ Львѣв-
скій, 114.
- Миндовгъ (Миндове Викинтъ),
в. кн. Литовскій, 15—18. 93.
95. 105.
- Мирославъ, бояринъ Волинъ-
скій, 71.
- Михайло, канцлеръ Волоскій,
126.
- Михайло Всеволодовичъ, кн.
Черниг., 13. 61. 74. 82. 104.
— сынъ Явнута, кн. Литов., 39.
— кн. Пинскій або Ольшанъ-
скій, 118. 119.
- Млыница, с. въ Жидачѣвск.
пов., 119.
- Могунція, м. въ Нѣмеччинѣ,
54.
- Мойсей, жидъ-капіталіста Ка-
менецкій, 125.
- Молдавія, 107.
- Монастериска м., 112. 113.
- Монголы, гл. Татаре.

- Монтвиль, кн. Жмудскій, 15.
 Морачевскій Андрѣй, историкъ польскій, 171.
 Мостиска м., 135. 166.
 Мстиславъ Володимировичъ, кн. Тмутороканскій, 4. 5.
 — Теодоръ I. Володимировичъ-Мономаховичъ, кн. Новгород. и в. кн. Кіев., 10.
 — II. Изъяславовичъ, в. кн. Кіев., 7.
 — Даниловичъ, кн. Волод. Вол., 20—22. 52. 88.
 — Мстиславовичъ Удатный, кн. Новгород. В и Галицк., 12. 61. 76. 101. 103.
 — Ярославовичъ Пѣмый, кн. Пересопницкій, 41. 60. 61. 69. 85. 91. 92. 102.
 Мышковскій Петро, воевода Белзкій, 116.
 — Янъ, 117.
- Н.**
- Нарбутъ Т., историкъ Литовскій, 27.
 Нарва р., 104.
 Наримунтъ Гедыминовичъ, кн. Пиньскій, 28.
 Небель, Невель, м. Витебск. губ., 17.
 Неполомицѣ, м. въ Галичинѣ, 130.
 Несторъ, лѣтописецъ рускій, 1. 3—5.
 Нижанковичъ (Краснополе), м. въ З. Перемыск., 167.
 Новгородъ В., м. 64. 100.
- Новиградъ, замокъ въ Дальмаціи, 38.
 Новый-Городокъ (Новгородокъ) м., 15. 17. 18. 94. 95.
 Ногай, ханъ Татарск., 21.
 Нотко, жидъ-капиталиста Львовскій, 125.
 Нуръ р., 79.
 Нѣманъ р., 17. 93.
 Нѣмецкій Орденъ, 17. 18. 27. 28. 113. 130.
 Нѣмеччина, 52.
 Нѣмцѣ, 4. 16. 25. 27. 33. 49. 51. 83. 88. 94. 95. 99. 105. 126. 145—147. 160—163.
- О.**
- Обры (Авары), 2.
 Овручь м., 27. 79.
 Одровонжъ, Янъ зо Спровы, арцибіскупъ Львовскій, 107—109.
 — Петро, воевода и генер. староста Руси, 107. 108. 115. 116. 119.
 — братъ Яна, 111.
 — Андрѣй, воевода и генер. староста Руси, 107. 108. 110. 111. 113. 114. 121. 123.
 — Павло, підетолій Львовскій, 111.
 — Миколай зъ Блажеевичъ, біскупъ Перемыск., 111. 112.
 — братъ Яна 111.
 — Яковъ, братъ Яна, 111.
 Ожельско с., 165.
 Озерна, м. въ Галичинѣ, 111.
 Олегъ I., кн. Кіевскій, 2. 3.
 — кн. Переяславскій, 27.

- Олегъ Ярославовичъ, кн. Галицкій, 63. 67.
— кн. Курскій, 102.
Олександръ Всеволодовичъ, кн. Белзкій, 42. 71. 73. 74. 76. 101. 104.
— Коріатовичъ, кн. Волинскій, 33.
— тивунъ Шумавинскій, 101.
— Невскій, кн. Московскій, 105.
Олександра, сестра Вл. Ягайла, 115.
Олесницкій Збігневъ, біскувъ Кракѡвск., 110. 169. 174.
Олесько м., 38. 112. 117. 129. 135. 159.
Олеше (н. Алешки), м. въ Тавріи, 81.
Оломуць, м. въ Моравіи, 14.
Ольга Романѡвна, жѣнка Володимира Васильковича, 22.
— кн. Галицка, жѣнка Осомысла, 45.
Ольгердъ, в. кн. Литовск., 29.
Ольдрихъ зъ Медухи, Нѣмецъ, 146.
Онугъ, с. на Подѡлю, 80.
Опатѡвъ м., 55.
Опізо, легать папскій, 104.
Орельскъ, м. на Побужу, 79.
Оренина, с. на Подѡлю Галицк., 112.
Осиць, духовный Львѡвскій, 124.
Осталовичъ, с. въ Перемышлянскому пов., 112. 118.
Отонъ, сынъ Болеслава Хороброго, 5.
— I. императоръ Нѣмецк., 54.
Отонъ съ Ходеча, дѣдичъ Рогатина, 114.
Охожъ, незвѣстнаго положеня, 92.
- II.
- Павло вѡйтъ, братъ Григорія зъ Сянока, 151.
Пакославъ Янь, дѣдичъ Стожискъ, 134—136.
Палельогъ, императоръ Грец. XIV. ст., 54.
Панонія, 2.
Парава Микола зъ Любѣня, староста Галиц., 108.
— Станиславъ съ Ходеча, воєвода Рускій, 108. 109. 113. 114. 116. 118. 147. 150.
Патрикій, кн. Литовскій, 33.
Пацанѡвъ, с. въ Судомирщинѣ, 156.
Переворекъ, м. въ Галичинѣ, 109. 168.
Перегиньско, с. въ Долинскому пов., 118.
Перемыска з., 38. 39. 107. 112.
Перемышль м., 3. 6. 21. 38. 40. 44. 53. 54. 56. 63. 65. 71. 111. 112. 136. 166.
Перемышляны, м. въ Галичинѣ, 112.
Пересопниця, с. на Волинѣ, 91.
Переяславъ, м. надъ Днѣпромъ, 96.
Петербургъ м., 57.
Пѣтрѡвъ, м. въ Пѡльщѣ, 113. 114. 121. 130. 172. 174.

- Петро, Петронъ, бояринъ польскій, 7.
 — св, митрополита Кіев. XIV ст., 24. 53.
 — воєвода Волоскій, 126.
 — зъ Шамотуль, властитель Яворова, 131. 148.
- Петрушевичъ А., сучасный галицк.-руск. ученый, 82.
- Пиколовичъ, с. коло Львова, 147.
- Пиньскъ м., 18. 28. 29.
- Пиравскій, архидієскупъ Львѣвскій, 168.
- Пій II., папа Римск., 110. 119.
- Плоцкъ м., 32.
- Пляно-Карніні, италійскій посоль-чернець, 83. 91. 97.
- Пѣдбереже, с. въ З. Львѣвскѣй, 114.
- Пѣдгайць м., 112. 165. 166.
- Пѣдгѣре, 79. 162.
- Пѣдкамѣнь, м. коло Бродѣвъ, 148.
- Пѣдлясе, 39.
- Пѣдблѣ, 29. 39. 77. 112—114. 118—120. 123. 128. 129. 133. 135. 162. 166. 172. 173.
- Покуть, 126. 127. 162. 168. 172.
- Поляне, 2.
- Половчане, Половць, 6. 75. 82. 91. 102. 105.
- Полониньскій Григорій, учитель кн. Шварна, 20.
- Полонне, с. на Волянѣ, 101.
- Полоцкъ м., 16. 93. 95.
- Полтва, притока Буга, 160.
- Польша, Польска (Лядска) З. Польска Рѣчьпосподита, 1. 3—5. 7. 9. 14. 19. 21—24. 30—37. 39. 40. 43. 47. 49. 52. 54. 64. 78. 81—83. 86—88. 91. 95. 107. 110. 112. 113. 117. 120—122. 128—130. 137. 140. 142. 154. 169. 171. 173.
- Польша Велика, 117.
 — Мала, 115. 120. 123. 128. 155.
- Польсе, 128.
- Поляки (Ляхи), 1. 3—7. 9—12. 19. 25. 26. 29—33. 37. 39. 40. 48. 49. 55. 56. 75. 83. 87. 88. 90. 94. 95. 99. 103. 113. 125. 134. 150. 152. 160.
- Поморяны, м. въ Галичинѣ, 114. 118.
- Понизе, 42.
- Предборъ съ Конецьполя, староста Перемыскій и воєвода Судомирскій, 108. 115. 126.
- Проташъ Ходорѣвскій, 119.
- Прусы край, 18. 113.
- Прусы, племя, 4. 48. 84. 92. 95. 130.
 — с. коло Львова, 147.
- Прутъ р., 79. 162.
- Псковъ м., 100.
- Птольомей, географъ и историкъ грецк. II ст., 1.
- Пѣстинь, с. на Покуть, 133.
- Пеньонжекъ Микола зъ Вотавиць, генер. староста Кракѣвск., 109.
- Пятиднѣ, с. на Волянѣ, 98.

Р.

- Рава, м. въ З. Белзк., 167.
 Равска З., 122.

- Радимичъ, 2.
Радомщина, Радомска 3., 30.
Райгородъ, м. надъ озеромъ
Лыкъ, коло Бѣлостока, 79.
Ратиборске князьство на
Шлеску, 111.
Рафалъ зъ Ярослава, староста
Львѣвскій, 109. 112. 113.
Регенсбургъ, м. въ Баваріи, 81.
Рига м., 87. 95
Римъ м., столица папы, 87.
104. 119. 120. 172.
Рогатинскій Богданъ, ста-
роста замку Олесько, 129. 135.
Рогатинъ м., 113. 114. 129. 166.
Роза Борисовій Андрѣй, архи-
епискупъ Гнѣзн., 116.
Романъ, кн. Брянскій, 18. 27.
28.
— Даниловичъ, 17. 95. 103.
— Игоревичъ, кн. Звенигород-
скій, 41.
— Мстиславовичъ, В. кн. Га-
лицк. Вол., 10—12. 15. 17. 24.
41. 43. 45. 46. 55. 59. 60. 63.
65. 67—70. 73. 75. 79. 85. 91.
102. 105.
Ропа, притока Вислоки, 78.
Росія сучасна, 1.
Ростиславъ Михайловичъ, кн.
Черниговск., 13. 41. 56. 72—75.
Рось, притока Днѣпра, 4.
Рудники, с. на Подѣлю, 133.
Румно, мѣстечество въ Гали-
чинѣ, 145. 147. 150.
Рурикъ Ростиславовичъ, кн.
Перемыскій, 6.
— Ростиславовичъ, кн. Овруцк.
и в. кн. Кіев., 11. 68. 69.
Руске село (Ruska wieś) надъ
Вислокомъ, 79.
Русь, Украина-Русь, 3. Рускї,
въ значеню 3. заселеной Укр.-
рус. народомъ, 2. 3. 5. 9. 11.
14. 16. 18—20. 24. 26. 28. 31.
34. 37. 39. 41. 50. 52—56. 59—
61. 66. 67. 76—83. 85. 87.
89—100. 102. 103. 110—113.
115—119. 121—131. 137. 138.
140—145. 154—157. 165. 166.
172. 173.
— Галицко-Володимирска, 80.
Русь Галицка (Червона), Га-
лицке кн., Галичина, Галицка
3., 1—5. 7. 9—15. 19. 20.
22—26. 28. 29. 31—41. 43—
45. 47—56. 60—64. 66—76.
78. 80—92. 94. 96—98. 100.
107. 120. 128—132. 136. 137.
144. 147. 148. 162. 169.
— Кіевска, 19. 29. 44. 47. 76. 104.
— захѣдна, 15.
— пѣвденно-захѣдна, 13. 19.
22—24. 28. 29. 31—33. 48. 59.
60. 80. 83. 85. 86. 90.
— пѣвнѣчна, 13.
— пѣвнѣчно-схѣдна (Москов-
щина), 7. 19. 22. 89. 97—100.
Русины, 1. 5. 6. 21. 25—27.
32. 35. 49. 54. 55. 75. 79. 81.
83. 86—88. 90. 91. 93. 95. 111.
112. 124. 125. 129. 130. 134.
142. 150. 152. 157. 158. 160.
169. 170.
Рыбникъ м., 162.
Рыбница р., 168.
Рязань м., 83.
Ряшѣвъ м., 140. 154. 166.

С.

- Самбѣрска 3, 38. 39.
 Самбѣръ м., 103. 111. 132. 136.
 140. 148. 166—168.
 Санчигневскій Петро, повно-
 мочникъ королѣвскій, 156.
 Санчь (Судечь) м., 115.
 Сарацены, 50. 51.
 Свидригайло, в. кн. Литовск.,
 39. 113. 129. 135.
 Свинка Миколай, хорунжіи
 Львѣвскій, 118.
 Свистельницкій, свѣтскій на-
 мѣстникъ Галицкои митро-
 поли, 120.
 Свѣрщокъ де Оржекъ Фран-
 цѣшокъ, выбр. біскупъ Пере-
 мыск., 109,
 Свѣръ, притока Днѣстра, 132.
 Святополкъ I. Окаянный, кн.
 Турѣвскій и Кіев., 4.
 — II. Михайло Изъяславовичъ,
 кн. Полоц. и в. кн. Кіев., 7.
 Святославъ I. Хоробрый, кн.
 Кіевск., 81. 87.
 — Игоревичъ, кн. Волод. Вол.
 и Перемыск., 41.
 Семаки (Сѣмоць), с. въ За-
 славскому пов., 77.
 — с. въ Житомирскому пов.,
 77.
 Семенъ Степаньскій, своякъ
 Витовта, 40.
 — в. кн. Московскій, 54.
 — Олювичъ, воевода кн. Га-
 лицкого Данила, 102.
 Семиградъ, 161.
 Семовитъ (Сомовитъ), кн. Ма-
 зовецкій, 86. 104.
 Сербы (Серебъ), племя слав., 1.
 Сереть, притока Днѣстра, 114.
 — м. на Буковинѣ, 162. 164.
 Славяне, 1. 137.
 — захѣднй, 3.
 — сѣднй, рускй, 3. 6.
 Славянщина, 137.
 Слонимъ, м. въ Гродненскѣй
 губ., 17. 95.
 Смирновъ М., сучасный исто-
 рикъ російскій, 1. 57. 70.
 Смоленскъ м., 16. 93.
 Снятинъ м., 38. 113. 114.
 Созанъ, притока Днѣстра, 132.
 159. 167.
 Сокаль м., 167.
 Соловѣвъ С. М., російск. исто-
 рикъ, 99. 101.
 Соломея, дочка Лешка Бѣ-
 лого, 12.
 Соломонъ, царь Жидѣвск., 18.
 103.
 Сомовитъ, кн. Мазовецкій, 86.
 Софія, дѣдичка Глинянъ, 117.
 Софія (Зонка), жѣнка Влад.
 Ягайла, 112.
 Спиколосы, с. въ З. Львѣв-
 скѣй, 114.
 Спасъ, с. коло Долины, 168.
 Спитко съ Тарнова, пѣдко-
 морій Перемыскій, 109. 112.
 113. 115.
 — зъ Мельштына, воевода Кра-
 кѣвск., управитель Подѣля,
 135. 136. 148. 166. 167.
 Станиславъ, кн. Кіевскій, 27.
 29.

- Станиславѣвъ м., 166.
 Стефанъ, воевода Волоскій, 126. 127. 129.
 Стиборъ зъ Оглядова, судовый урядникъ, 136.
 Стирiя, 14.
 Стожекъ (Истожекъ), м. на Волинѣ, 84.
 Столице (Стовце), м. на Побужу, 61. 79.
 Стохѣдъ, притока Припети, 91.
 Страдчъ с., 124.
 Стронятинъ, с. въ пов. Львѣвскому, 112.
 Струмило Юрій, 123.
 Стрѣлкѣвцъ, с. въ З. Перемыскѣй, 167.
 Стрый м., 112. 166.
 — р., 132.
 Стрыйковскій Матвѣй, польскій лѣтописецъ XVI. ст., 11. 15. 27. 28. 91.
 Стрыпа, притока Днѣстра, 84. 112. 114. 162.
 Ступниця, с. въ Самбѣрщинѣ, 136.
 Судиславъ, бояринъ Галицк., 44. 46. 71. 73. 74.
 Судичъ, бояринъ Галицк., 42. 65.
 Судомиръ м., 21. 83. 130.
 Судомирщина, Судомирека З., 30. 33. 34. 173.
 Сумъ, историографъ, 1.
 Сурожане, гл. Сарацины.
 Сурожъ (Судакъ, Суракъ, Сугдiя, Sugdaia) м. 51.
 Сутѣйскъ, м. надъ Вепромъ, 79.
 Сучава м., 161. 162. 164.
 Сциховій Сильвестеръ, выбр. арциб. Львѣвск., 109.
 Сѣмоць, гл. Семаки.
 Сѣнко, дякъ, 141. 159.
 Сѣрадзъ, м. въ Польщѣ, 121.
 Сянокъ м., 40. 69. 118. 162. 166.
 Сянѣцка З., 38. 39. 107.
 Сянъ р., 3—6. 9. 79. 128. 129.
- Т.
- Таврiя, гл. Крымъ.
 Таптукевичъ Васько, 159.
 Тарло зъ Щекаревичъ, староста Стрыйскій, 118.
 Тарнѣвъ м., 15.
 Татаре, 13—15. 17. 19. 21—23. 26—29. 31. 32. 42. 49. 50—52. 77. 78. 81—86. 90. 95—99. 101. 102. 113. 122. 129. 130. 134. 135. 143. 152. 159. 163. 173.
 Татарiя, 81.
 Татищевъ, В. историкъ русск. XVIII. ст., 8. 53. 72.
 Тевтивиль, кн. Литов., 16.
 Телебуга, ханъ Татарск., 21.
 Теличъ (Тыличъ), м. въ Санчѣвскихъ горахъ, 78.
 Тенетники, с. въ Рогатинскому пов., 112.
 Тенчинскій Миколай, воевода Рускій, 115.
 Теогность, митрополита Московскій XIV. ст., 53.
 Теодоръ съ Панѣва, староста Жидачѣвск., 118.

- Теребовля, м. въ Галичинѣ, Угровскъ (Угровескъ), м. надъ
6. 40. 84. 114. 166. Вепромъ, 20. 53. 61. 79. 84.
- Тернава, м. надъ Вепромъ, 79. Угры, 7—9. 11. 12. 14. 19. 26.
Тернополь м., 166. 31. 35. 38. 39. 41. 42. 45. 48.
Тетеревъ, р. 79. 56. 67—76. 81. 85. 88—90. 104.
- Тиверць, племя слав., 1. 2. Украина (Поднѣпрянська), 39.
Тимотей, письменникъ Га- 61. 89.
лицкій, 89. — мѣжь Бугомъ а Вепромъ, 79.
- Тисмениця, притока Вепра, Улучъ, племя слав., 1. 2.
79. Унѣвъ, с. въ Перемышлянск.
Товтивиль, кн. Литовск., 95. пов., 119. 167. 168.
- Топольничаны, с. въ Самбѣр- Утероць, р. на Покутю, 133.
щинѣ, 167. Ухань, м. на Побужу, 79.
- Торуень м., 51. Ушиця, м. на Позизю, 64.
- Торцкій (Торческъ), м. въ Кі-
евщинѣ, 71. 76. 104.

Ф.

- Тройденъ, кн. Литовск., 20.
26.
— кн. Черскій, 25.
- Тройнатъ, кривнякъ Мин-
довга, 17. 18.
- Тудельскій Веняминъ, жидъ
подорожный XII. ст., 49. 50.
- Турашь, духовный руск., 124.
- Турки, 50. 110. 125. 129. 131.
152. 163. 173.
- Турѳвъ м., 54.
- Турскій Петрашь, воевода Во-
лод. Вол., 33.
- Турція, 125.
- Тустанъ м., 166.
- Федора (Федька), дочка Сѣнка
Лопатыча, 119.
- Федоръ, бояринъ Черниг., 13.
— кн. Кіевскій, 28. 29.
— Любартовичъ, кн. Володим.
Вол., 39. 40.
— кн. Рогатинскій, 40.
- Филотей, патріярха Царгород.
XIV. ст., 54.
- Фильній, воевода Угорск., 104.
- Фльоренція м., 125. 126.
- Французы, 30.
- Фридрихъ II., герцогъ Ав-
стрійскій, 14.

Х.

- У.
Урбанъ V., папа Римскій, 55.
- Угорскій Горы, гл. Карпаты.
- Угорщина, Угры, 2. 9. 14. 19.
34—40. 43. 48. 56. 64. 68. 75.
78. 83. 86. 88. 105. 110. 162.
- Хлопы, с. коло Комарна, 112—
114.
- Ходкевичъ Иванъ, воевода
польск., 111.
- Ходко Быбельскій, 135. 148.
— Лойовичъ, 148.

- Ходорѡвъ, м. въ Бобрецьк. пов., 133. 145. 147. 167.
- Ходороставъ, с. въ Галичинѣ, 112.
- Холмъ м., 17. 23. 33. 35. 49. 53. 54. 56. 79. 83—85.
- Холмска 3., 31.
- Хорваты Бѣлѣ, племя слав., 1.
- Хорваты, 2—6.
- Хорутане, племя слав., 1.
- Хрестинъ, лат. архієпископъ Львѡвскій, 55.
- Христофоръ de Sto Romulo, 126.
- Хрватѣ, гл. Хорваты.
- Хшонстовскій Стшегона Ми-кода, староста Сянѡцк., 109. 110.
- Петро, бискупъ Перем., 109.
- Ц.**
- Царгородъ (Византія), 8. 53. 80. 86. 110. 163.
- Ч.**
- Чацкій Т., письменникъ польск. XIX. ст., 50.
- Чебровскій Петро, 123. 148.
- Червеньскій мѣста, 4. 5.
- Червень, Червеньскъ, м. на Волинѣ, 3. 4. 60. 76.
- Червоногородъ, с. на Подѡлю Галицк., 113. 114. 166.
- Черемошь, притока Прута, 80. 162.
- Черепинъ, с. коло Львова, 165.
- Чернѡвць м., 162. 164.
- Чернятинъ, м. въ Заславскому пов., 77.
- Чернятинъ, м. въ Бердичѣв-скому пов., 77.
- Чехи, 1. 4. 8. 19. 25. 86. 87.
- Чечва, притока Лѡмницѣ, 141.
- Чорнбергъ Миколай, 126.
- Чорне море, 161.
- Чорткѡвъ м., 166.
- Чорторыйскъ, м. на Волинѣ, 101.
- Ш.**
- Шараневичъ И., галиц.-руск. историкъ, 71. 72. 84. 107.
- Шафарикъ, О. П., чеській уче-ный XIX. ст., 1. 6.
- Шафротъ Павло съ Тшеснявы, 126.
- Шахно, жидъ - капиталіста Львѡвскій, 125.
- Шварно Даниловичъ, кн. Га-лицк., 16. 18. 20. 77. 84.
- Шлезія (Шлескъ), 13. 88. 111. 112. 116. 162.
- Шмухель, жидъ - капиталіста Львѡвскій, 125.
- Штайнкелеръ Конрадъ, 126.
- Штехеръ зъ Сорокъ, 126.
- Шумляны, с. на Подѡлю, 133.
- Щ.**
- Щасный съ Панѡва, 110.
- Щебрешинъ, м. въ 3. Белзкѡй, 135. 140.
- Щекарѣвъ, м. надъ Вепромъ, 79.
- Щепановичъ Илія, бояринъ Галицк., 41. 43.
- Щирецъ м., 109. 166.
- Щирка, притока Днѣстра, 132. 133.

Є.

Є д л ь н о (Єдлинъ), м. въ
Польщѣ, 107. 120. 140. 141.
155. 165. 168.

Ю.

Юндилъ, Ятвягъ, 92.
Юрій, кн. Слуцкій, 40.
— Витановичъ, бояринъ Га-
лицкій, 43.
Юрій Володимировичъ Монома-
ховичъ Довгорукій, кн. Ростов.-
Суздальск., 7—9.
— І. Львовичъ, кн. Галицк.
Волод., 22. 24.
— ІІ. Андрієвичъ, кн. Галицк.,
23—25. 28. 29. 46. 129.
— Даниловичъ, кн. Белзкій и
Холмскій, 23. 24. 33. 35. 40. 53.
— Наримунтовичъ, кн. Литов-
скій, 31.
— Подебрадскій, король Че-
скій, 111.
Юрша Ходорѳвскій, староста
Жидачѳвскій и Стрыйскій, 118.

Я.

Яблонѳвъ, с. въ Галичинѣ,
159. 165.
Яворѳвъ м., 116. 117. 131. 148.
160.
Ягайло Владиславъ, король
Польск. и в. кн. Литов., 39.
107. 111—113. 115. 124. 129—
132. 135. 136. 141. 145. 159,
165. 166.
Ядвига, королева Польска, 35.
39. 40. 129. 148. 161. 172.

Ядвига, дочка Станислава съ
Ходеча, 117.
Язловець м., 112. 113. 117.
166.
Якимъ, намѣстникъ митропо-
літальный, 119.
Якѳвъ, стольникъ кн. Данила
Романовича, 42.
— зъ Белджихова, 147.
Янъ, арцибіскупъ Гнѳзненъ, 36.
— зъ Вѳнявы, лат. приходникъ,
147.
— Доліва, біскупъ Перем., 109.
— зъ Оцорова, воевода Бере-
стейскій, 117.
— Ряшѳвскій, арцибіскупъ
Лѳвѳвскій, 107. 109.
— зъ Сѳнцы, підкоморій Пе-
ремыскій, 117. 118. 135.
— съ Тарнова, воевода Судо-
мирскій, 40.
— съ Ходеча, староста Тере-
бовельскій, 114.
— съ Чижова, староста Пере-
мыскій, 115.
Янусій зъ Любѳня, 126.
Ярославъ м., 13. 40. 71. 109.
113. 115. 166.
— воевода Ческій, 14.
Ярославъ І. Мудрый, кн. Пов-
город. и Кієв., 4. 5. 56.
— Володимирковичъ Осмо-
мысль, кн. Галицкій, 8. 45.
53. 56. 62—65. 67. 70.
— Всеволодовичъ, кн. Перея-
славскій, 70.
— Изѳяславовичъ, кн. Луцкій,
103.

Ярунъ (Яронъ), тысяцкій Пере- ремыскій, 44.	84. 86. 92. 93. 95. 102. 104.
Ясиньскій Павло, староста Белзкій, 111. 115.	Яхторѳвъ, с. въ Перемышлян. пов., 119.
Ятвяги, 16. 48. 61. 79. 81.	Яцко Быбельскій, 136.

СШСЪ ПОХИБОКЪ ДРУКАРСКИХЪ.

въ V. т. Р. И. Бібліотеки.

Стор. 12 ряд. 15 зъ горы зам. Давидъ	читай Данило
" 12 " 10 зъ долу " другого	" другого,—
" 16 " 1 и 8 зъ горы " Евдивила	" Ердивида
" 16 " 13 " " Евдивила	" Едивида
" 33 " 17 " " Ольгердовыхъ дѣтей	" Ольгерда
" 46 " 16 зъ долу " ивюють	" имвюють
" 48 " 16 " " князѣвства	" князѣвства
" 61 " 17 зъ горы " криверникомъ	" крижевникомъ
" 78 " 12 зъ долу " Борсукѳвъ дѳль	" Борсукѳвъ дѳль
" 79 " 15 зъ горы " Богомъ	" Бугомъ
" 112 " 15 " " Ярослава	" Ярослава
" 112 " 9 зъ долу " Осталовицяхъ	" Осталовичахъ
" 112 " 10 " " Гердеевичѣвъ	" Кердеевичѣвъ
" 140 " 9 зъ горы " Самкорѳ	" Самборѳ
" 159 " 9 зъ долу " Сѣнко	" Сѣнко
" 186 " 8 зъ горы " Любусъ, м. на Шлеску	" м. въ Брандебурги

въ I. т. Р. И. Бібліотеки.

" 2 " 16 зъ долу " Славянскон	" Схѳднон
-------------------------------	-----------

въ IV. т. Р. И. Бібліотеки.

" 233 зам. Кадлубокъ лѣтописецъ VII. ст., читай, XII. столѣтя.
--

НБ ПНУС

249305